

düşünce • kültür • siyaset

Umran

Sahibi

Umran Yayıncılık
Turizm San. ve Tic. Ltd. Şti. Adına
Abdullah Yıldız

Genel Yayın Yönetmeni ve Yazı İşleri Müdürü

Cevat Özkaya

Yayın Kurulu

Uğur Altun, Cevat Özkaya, İlhan
Gündoğdu, Abdullah Yıldız

Bu Sayıya Katkıda Bulunanlar

Mustafa Aldı, Dilaver Demirağ,
Vahdettin Işık, İbrahim Karagül,
Hayri Kırbaçoğlu, Atasoy Müftüoğlu,
M. Engin Noyan, Mustafa Yazgan,
Hasanali Yıldırım

İdare Merkezi

Sofular Mh. Yeşiltekte Sk. No: 4/2
Fatih-İstanbul
Tel: (0212) 514 57 47 - 533 72 02
Fax: 534 88 88

www.umran.org
umran@umran.org
abone@umran.org

Temsilcilikler

İstanbul Bağcılar: (0212) 644 50 23
Adana: 0555 416 50 21
Ankara: (0312) 435 94 48
İzmit: (0542) 250 75 77
Trabzon: (0462) 321 95 44
Isparta: (0246) 232 34 77

Abonelik Şartları

Yurtiçi

Yıllık (12 sayı): 40.000.000 TL.
Türkiye İş Bankası Fatih Şubesi **TL Hesabı**
1020 1386804 (Hasan Ak)
Posta Çeki Hesabı
1605252 (Umran Yayıncılık)

Yurtdışı

Yıllık (12 sayı): 60 Usd - 60 Euro
Türkiye İş Bankası Fatih Şb. **Usd Hesabı**
1020 301000 0658751 (Hasan Ak)
Türkiye İş Bankası Fatih Şb. **Euro Hesabı**
1020 301000 0658765 (Hasan Ak)

Fiyatı: 3.500.000 TL.

Dizgi, İçdüzen: Umran
Kapak Tasarım: Sezer Erdoğan
Uygulama: Umran
Baskı: Yıldızlar Matbaacılık
Dağıtım: Yay-Sat

Ayda bir yayımlanır.

Ramazan: Dirilişe Çağrı

Yeni bir Ramazan iklimine bizleri kavuşturan Rabbimize hamdolsun.

Asr sûresinde işaret buyurulan **hüsran** çağında, insanlık yeni bir “rûh”a, yeni bir soluğa, yeni bir dirilişe muhtaç. İsimlerinden biri de “**Rûh**” olan Kur’ân, “**hayat verici**”, “**diriltici**” ilkeleri ile, zamanlar ve mekanları üstü mesajıyla, 21.yüzyıl cahiliyesinin batağında kıvranan insanogluna imdâd etmeye hâzır olarak elimizin altında duruyor. Ancak, Kur’ân’ın mesajını bu çağda anlayıp yaşayarak ‘asrın idrâkine’ sunabilecek, Hz.Rasûl(s) gibi “**yaşayan Kur’ân**”lar olarak insanlara güzel örneklikler teşkil edilecek, Onun sünnetini çağa taşıyabilecek köprü insanlara ve kurumlara ihtiyaç var.

Allah Rasûlü, “**Karanlık geceler gibi işler karıştığı zaman Allah’ın Kitabına sarılın**” buyuruyor. İşte bütün işlerin ve ilişkilerin “karanlık geceler gibi karıştığı” şu bunalım çağında, “**Kur’ân ayı**” olan (Kur’ân’ın insanlığa lütuf buyurulduğu ay olan) Ramazan, insanları yeni bir doğuşa, dirilişe, huzûr iklimine çağırıyor. Şirkin, küfrün, isyanın, günahın, zulüm ve haksızlığın “altın devrini” yaşadığı bir zaman diliminde Kur’ân’ın “**Rûh**”una ne kadar da muhtaç bulunuyoruz! İşte Ramazan bu “**Rûh**”un diriltici nefesini solumak için müstesna bir fırsat.

Derginiz **Umran**, bu mülahazalarla Ramazan’ı, Kur’ân’ı, Sünnet’i kapak konusu yaptı. Bu bağlamda; **Abdullah Yıldız**’ın Profesör **M.Hayri Kırbaçoğlu** ile gerçekleştirdiği “**Sünneti Çağa Taşımak**” konulu sohbet ile Dr.**Kerim Buladı**’nın “**Hayat Veren Kitab: Kur’ân**” başlıklı incelemesi ve **Münib Engin Noyan** ile **Hacı Kaya**’nın Kur’ân eksenli Ramazan yazıları derinlikli bilgiler ve yorumlar sunuyor. **Necip Yolcu**’nun Ramazan’da daha yoğun olarak tanık olduğumuz “**İslâm’da Sosyal Dayanışma**”yı ortaya koyan makalesi ise **Mustafa Aldı**’nın “**Edebiyatımızda Ramazan**” üzerine yazıları ise çerçeveyi tamamlıyor.

Bu sayımızdaki diğer dosyalarımızda ve **ek**’imizde önemli ve ıskalanmayacak metinler yer alıyor. Bu meyanda **Prof.Dr. Ahmed Yüksel Özemre** hocamızın, bir türlü Laik olamayan “**Laiklik Aşığı Devlet**”in çelişkili hâlini irdeleyen nefis analizi, **Tevfik Emin**’in 11 Eylül vesilesiyle kaleme aldığı “**Takvimin Ölümü ya da Gerçeğe Dönüş**” başlıklı makalesini ve **ek**’imizde yer alan ve bir Ortadoğu/İslâm ülkesi olarak geleceğimizi doğrudan ilgilendiren stratejik raporları kaçırmamalarını tavsiye ediyoruz.

Ramazan’ın insanımız ve tüm insanlık için hayırlara vesile olması duasıyla.

Umran Dergisi Abone Hattı: 0212 514 57 47 abone@umran.org

GÜNDEM

4

Takvim'in Ölümü
Ya da Gerçeğe Dönüş
TEVFİK EMİN

9

Yeni Osirak Senaryosu ve
"Dört Gün Savaşı"
İBRAHİM KARAGÜL

12

"Osmanlı" Darfur
SÜLEYMAN GÜNDÜZ

16

Jakoben Muhafazakarlık
ve Zina Ekonomisi
DİLAVER DEMİRAĞ

20

Onur ve İrade Zenginliği
ATASOY MÜFTÜOĞLU

22

Umrân'ın ÖzdeşünümSELLİĞİNE
Katkı
HİKMET DEMİR

ANALİZ

25

Lâiklik Âşığı, Ama
Lâikleşemeyen Lâik Devlet
AHMED YÜKSEL ÖZEMRE

içindekiler

KAPAK:

RAMAZAN: DİRİLİŞE ÇAĞRI

30

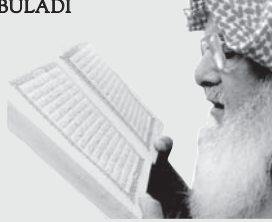
Sünneti Çağa Taşımak
M. HAYRİ KIRBAŞOĞLU

Konuşan: Abdullah Yıldız

42

Hayat Veren Kitap: Kur'an
KERİM BULADI

45

Kur'an'ı Okumak Anlamaktır
-Ramazaniye-
MÜNİB ENGİN NOYAN

48

Ramazanlarımız: Felâh Ya Da
Hüsranlarımız
HACI KAYA

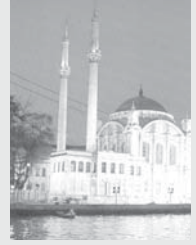
50

İslâm'da Sosyal Dayanışma ve
Ramazan
NECİP YOLCU

57

Edebiyatın
Ramazan
Yaprağı
MUSTAFA ALDI

YAŞAYAN İSLÂM

61

Yenilik, Sadakat ve Dilsizlik
Meselesi

VAHDETTİN IŞIK

63

Tevbe Kapısı
UMUT CUMHUR

EĞİTİM

65

Eğitimin Temel Sorunu -II
Kıblesiz Eğitim Anlayışı

YILDIRIM CANOĞLU

79

Edebiyat Irmağında Yıkanan Bir
Eğitime Doğru
ASİM ÖZ

UMRAN / EK

- İsrail'in Güvenlik Stratejisi
- Arap Dünyasında İslamcılık

Umran

RAMAZAN DIRİLİŞE ÇAĞRI

Kerim Buladı:
Hayat Veren Kitap: Kur'an
M. Hayri Kırbaçoğlu
Sünneti Çoğa Taşımak
Süleyman Gündüz:
"Osmanlı" Darfur

EK:
1- İsmail'in 2007'indeki Siyaseti
2- İktisat ve Demokrasi Etrafında Dava (Orhan Pamuk)

KAPAK

Mustafa Aldı

Kerim Buladı

Hacı Kaya

Hayri Kırbaçoğlu

Engin Noyan

Necip Yolcu

YAZARLAR

Musdafa Aldı: Edebiyat araştırmacısı, yazar.

Nisa Aydın: İlahiyatçı, yazar.

Ertuğrul Bayramoğlu: Eğitimci, tarih araştırmacısı.

Kerim Buladı: Dr. İlahiyatçı.

Yıldırım Canoğlu: Araştırmacı yazar.

Naci Cepe: Araştırmacı, yazar.

Umut Cumhuri: Araştırmacı, yazar.

Hikmet Demir: Din sosyolojisi üzerinde çalışıyor; kutsal, kadın, modernizm konularında yoğunlaşıyor

Dilaver Demirağ: Araştırmacı yazar; ekoloji felsefesi, dinler, medeniyetler ve düşünce tarihi ile ilgileniyor.

Tevfik Emin: Uluslararası ilişkiler uzmanı.

Graham Fuller: RAND Danışmanı, Ortadoğu ve Orta Asya uzmanı.

Fahrettin Gör: Fıkra ve espiri ustası.

Süleyman Gündüz: Sakarya milletvekili.

Vahdettin Işık: Eğitimci, araştırmacı, yazar.

İbrahim Karagül: Yeni Şafak Gazetesi, dış politika yazarı.

Hacı Kaya: İlahiyatçı, yazar, çevirmen.

Hayri Kırbaçoğlu: Prof. Dr. Ankara Üniv. İlahiyat Fak. Hadis profesörü.

Atasoy Müftüoğlu: Düşünce adamı, yazar.

Engin Noyan: Kur'an aşığı, tiyatrocu, yazar, öncü televizyon yapımcısı.

Asım Öz: Eğitimci, yazar.

Ahmed Yüksel Özemre: Türkiye Atom Enerjisi Kurumu eski başkanı.

Selim Şevkioğlu:

Mustafa Yazgan: Öykücü, yazar, fikir adamı.

Hasanali Yıldırım: Öykücü, yazar, edebiyat, sinema, müzik eleştirmeni.

Necip Yolcu: İlahiyatçı, yazar.

Abdullah Yıldız: Araştırmacı, yazar.

Zeliha Sare Yıldız: Çevirmen, Uluslararası ilişkiler uzmanı.

KÜLTÜR SANAT

EDEBİYAT

83

Kimdi Üstad'ın Yanındaki Adam?
HASANALİ YILDIRIM

HATIRAT

86

Gönüldeki Dostlarımı
Selamlarken
MUSTAFA YAZGAN

TELEVİZYON

88

Batıdan Doğuya İbret Hikayeleri
NİSA AYDIN

DEĞİNİ

90

Sözün ve Sohbetin Gücü
NACİ CEPE

92

İçinde Taşındığın Ne İse,
Sen Ancak Osun
SELİM ŞEVKİOĞLU

KİTAP

93

YANSIMALAR

94

Duâ
ERTUĞRUL BAYRAMOĞLU

AYNADAKİ TEBESSÜM

96

Uğursuzluk Kimde?
FAHREDDİN GÖR

TAKVİMİN ÖLÜMÜ YA DA GERÇEĞE DÖNÜŞ

TEVFİK EMİN

"Hakk ortaya çıktığında, bâtil zâil olur..."

Bir tarih bitmek, bir gelecek iflas etmek üzere. Bu gelenek, otantik ve dolaşısıyla ontolojik(varoluşsal) bağları ile ilişkisini kopararak başladığı 'dünyayı önce bir cenneme sonra da cennete(!) çevirme' macerasına verdiği yaklaşık bin yıllık bir aranın (buna kesinti demek daha uygun olacaktır zira bahsi edilen dönem İslam toplumları ve medeniyetinin yeryüzünde geniş ölçekli bir hakimiyet sağladığı zaman kesitidir) ardından kaldığı yerden devam etti. "İnsanlığın son adası" Osmanlı'nın da silinmesi değil ancak üzerinin tozla örtülmesinin ardından dünyanın muvazenesi tamamen yitmiş ve adeta Batıya doğru çekmiştir dünya tekerleği. Öyle bir kayma ki, yeryüzü ve [bilhassa 20.yy'ın ikinci yarısından bu yana] gökyüzü yatay ve dikey eksenlerde antro-sentrik biçimde kategorize edilmiş ve paylaşılmıştır. Tıpkı müşriklerin Allah'a ve diğer tanrılarına kurbanları ve sunaklarından ayrı ayrı pay ayırmaları gibi. İnsanoğlu zanlarıyla hareket ettiğinden beri dünyayı da olduğu gibi değil hayal ettiği gibi yaşamaya çalıştı sonra da ol-

maya zorladı. Bu geleneğin adı kopuş, şiddet ve kan dökücülük, puta tapıcılık yani en genel tanımıyla *zulümdür*.

Gerçeklik yerini sanal olana bıraktığından beri hayatımız adeta bilgisayar üzerinde 'akan' kodlar gibi sembolikleşti. Her durum bir sembole dönüştü, her sembol bir durumu ifade eder oldu. Belki de göstergebilimin matematik ve analitik alanla (ki bugün neredeyse tamamen dijitalleşmiştir) sosyallik ihtiva eden iletişim, sosyal psikoloji ve edebiyat gibi dalları birbirine katıp karıştıran doğası ilk kez bu denli şifre çözücü bir konuma yükseldi. Peki, hayatın o basit ama yalın yüzlerini 'görünmez' kılan ve önce anlam dünyamızı sonra da bütün bir dünyayı karmaşıklaştıran post-modern hayaletler neden bu kadar rahatlıkla aramızda dolaşır oldu?

Modernite aşkınlık ile aramızdaki bağı kopardıktan beri dünya algımız da kalbimiz gibi yeryüzüne hapsoldü. Öte dünya ve ceza gününe olan inancın yitirilmese dahi aşınması, insanın kendi kendisine İlahlık/Rablik ve bu anlamda bir 'mutlak iktidar' alanı oluşturmaya neden

oldu. Artık yegane korktuğumuz şey bu iktidar alanımızın elimizden kayıp gitmesi. İktidar alanının güçle olan ilişkisi o kadar sıkıydı ki, güç aynı zamanda hem amaç hem de aracı ifade ediyordu. Daha güçlü olabilmek için 'güç' kullanmak meşruiyetin biricik referansı oluyordu.

Modernleştirme: Durum mu? Durumdan Vazife mi?

Modernlik Batı Avrupa'ya ve onun mirasçısı topluluklara has bir durumken, bu durumdan vazife çıkarmasını bilen Batılılar 'bir iyilik' düşündüler biz 'ilkel'ler için: Modernleştirme! Hani bu dünyayı yaşamının tek bir yolu vardı ya, işte o yola sokmak için bizleri, elinden geleni ardına koymadı 'medeni(!)' velilerimiz. İşte bugün kendilerini kızdıran bütün 'sömürgecilik' ve 'oryantalizm' eleştirileri hep yersizdi zira her şey 'bizim için' yapılmıştı. Modernlik kendisine özgü kutsallarını da birlikte icad etti ve kutsalın tanımlandığı dini muhteva yerini seküler olana terk etti. Dolayısıyla dini kurumların yerini de gittiği her yerde modern kurumlar alacaktı. Nitekim dünyanın Batı dışı bölgelerinde de bu denendi. Derken Afrika, Hint alt kıtası, Amerika ve Orta ve Uzakdoğu gibi sömürgecilik tecrübesi yaşayan bölgeler birer birer uyanmaya başladı. Sömürgecilik karşıtı hareketler (ABD'nin de maharetiyle bilhassa Filipinler, Endonezya gibi Uzakdoğu ülkelerinde) önce Felemenkler, Portekiz-

li ve İspanyolları ardından Fransızları ve nihayet İngilizleri uzaklaştırarak, bu ülkeleri, ‘gele-
neksel’[zira Batının tarihinde zorlama ve tahakküm karakteri hep olagelmıştır] anlayışlarını değilse de yöntemlerini değiştirme yoluna itti. Artık Batı dünyası yeni söylemlere ihtiyaç duyuyordu ve sanki sömürgecilik tecrübesinin olan bitende hiç rolü ve payı yokmuşçasına dünya yeniden kategorize edildi. Önceleri modern ve modern dışı şeklinde yapılan kategorik ayırım, ‘sürekli ilerleyenlerle yerinde sayanlar’ şeklindeki köklü bilinçaltını koruyarak yerini yeni kavramsal tanımlara bırakıyordu: “Geri Kalmışlık”, “Az Gelişmişlik”, “Üçüncü Dünya” ve sair...

Dünyanın ekonomik bir ‘dil’ üzerinden okunması çabaları Braudel’in deyişiyle maddi medeniyetin, tarihinde ilk kez yer yüzü ölçekli bir yaygınlık kazanmasına neden oldu. Feodalizmden ticari ve sınai “özgürlüğe” geçişi temsil eden liberal iktisat felsefesi Batılı toplumsal düzenin karakterini de değiştirdi. Yırtıcı rekabet hayatın her alanında güvene dayalı beşeri ilişkilerin doğasında korkuya dayalı öyle bir yara açtı ki; artık kişi ve bir bütün halinde toplumlar varlıklarını ancak diğerlerinin yok olması üzerinden mümkün kılmaktalar.

Küreselleşmece: Biraz İmaj Biraz Patinaj

Batı’nın tıkanan kanalizasyonunu açmak için tarihi boyunca türlü araçlar geliştirmesi kaçınılmazdı. Önce zorladı ve yeni ka-

nallar açmaya çalıştı, emperyalizm ve sömürge dünyası gibi insanlık tarihi boyunca derin fay kırıklarının hediye etti dünyamıza. Kadim medeniyetler ve dinlerdeki bir bütün halinde evren, beşeriyet ve en sonunda dünya algısını parçaladı. Artık biz ve öteki vardı. Bu oyunun kurallarını değiştirmek hakkı ise ‘gücü’ elinde bulundurması bakımından elbette Batılı aktörlere aitti. Bilhassa 20.yy’ın son çeyreğinde adını bugünlerde rahatsız edici derecede sıklıkla duyduğumuz yeni bir hilenin keşfini izledik: Küreselcilik, küreselleşme... Zaten -izm’lerin dünyasında birbirine geçmiş ve aslında aynı kökten fakat her birine ayrı anlam yüklenen kelimeler vardır.

Küreselleşmenin ne olduğu sorusunu daha sormadan, küreselleşen şeyin ne olduğunu tartışır halde bulduk kendimizi. Önce çok uluslu şirketlerle tanıştık,

ardından sermayenin ve küyere (AB gibi) örnekliklerde işin, işgücünün küreselleşmesi ile. Küreselin tartışılması ilk elden ekonomik eksenli idi zira kavramın ilk kez dile getirilişi referansını bu eksene yapmıştı. İlk kez 18.yy’ın ilk yarısında yaşanan finansal dalgalanma ve parasal hareket kavrama esin oldu. İmparatorluk çağından ulus-devlette geçişi niteleyen modern dönem yerini post-moderne bırakırken 1980’lerin başında dünya çapında kutuplaşma şiddetlendi ve Batı bloğu Washington konsensüsü ile çevre ülkelerinde liberalizm dalgasını dayattı. Komünist tehdidin artık eli kolu bağlanmıştı ve askeri parametreler nükleerin caydırıcılığı nedeniyle ikincil derecede önemliydi. Sovyetlerin dağılması sürecine kadar Moskova dahil pek çok Doğu bloğu başkentinde çok uluslu şirketler boy göstermiş ve

kredilendirme yoluyla sermaye akışı gerçekleşmişti. Yani komünist blok tükenişini 'resmen' ilanından evvel fiilen bitmişti. Ancak meşhur *'Tarihin Sonu ve Son İnsan'* tezinin müellifi liberal paradigmanın komünizm dahil bütün beşeri sistemlere üstünlüğünü ve mükemmeliyetini kutsarken yanılıyordu. Zira önemli bir detay bu zaman diliminde geleceğin dünyasındaki yeni kutuplaşmanın habercisiydi: 1979 İran İslam Devrimi. 20.yy'ın son devrimi yalnızca İslam dünyasının uyanışının habercisi değil aynı zamanda bütün olarak bir 'dünya sistem(i)' krizinin de işaretçisiydi. Yaklaşık 100 yıllık bir aradan sonra İslam yeniden 'siyasa'sı da canlı olan bir güç olarak tarihin etkin aktörü konumundaydı. Toynbee'nin aktarımına göre tarihten silinmiş ya da silinmek üzere olan

21 medeniyetten hala(!) hayatta olan altısından biri olan İslam medeniyeti, bir başka tez sayesinde ıskalanmadı fakat derinliği ve iddiası bakımından küçümsenerek kolaylıkla yutulabilecek bir lokma olarak görüldü.

İslam'ın yeryüzüne ait bütün iddialarını en azından söylem düzeyinde dile getiren "İslamcı"lar hemen her yerde yükseliyordu. Ancak bu yükseliş Batılı tahakküm, emperyalizm ve sömürgecilik karşıtı karakteri nedeniyle yalnızca birer iç siyaset aktörü konumuna değil ama aynı zamanda 'küreselleşen' Batılı kurum, şirket ve değerler için tehditkar bir 'küresel' aktör potansiyeline de sahipti. Önlerinin alınması için yerli işbirlikçilerin katliam, tecrit gibi yöntemler dahil türlü operasyonlarını mü-

şahede ettik İslam ülkelerinde. Cezayir, Tunus, Pakistan, Endonezya, Türkiye ile kayıtlara giremeyen veya kaydedilmeyen daha niceleri. Bir bütün halinde gelecek projesi olabilecek İslami uyanışı daha başından sonlandırmak için hayali kavrayışlar ürettiler ve bunların ölümünü de yine kendileri ilan ettiler. 'Siyasal İslam' ya da bugünlerde artık sıradanlaşan 'köktencilik' tanımlamaları Batı çıkışlı ve ötekileştirici olduklarından dikkatle yaklaşılmaya muhtaçtı ve kullanılması haline Müslümanlar tuzağa düşmüş olacaktı. Fakat korkulan oldu ve bizi tanımlayıcı fakat aidiyetten uzak kavramlar zihinlerimizi alt üst etti.

11 Eylül: Takvimin Ölümü ya da Gerçeğe Dönüş

Derken bir uçak sonra bir diğeri adeta tepetaklak dünyaya nispet edercesine kapitalizmin kutsal mabetlerinden İkiz Kulelere [iki Wallerstein'e göre bu hadise küresel kapitalist ekonomik sisteme başkaldırının metaforik bir anlatımıdır] ardından bir başkası da militarizmin sembolü olan Pentagon'a çakıldı. Herkes neler olduğunu anlamaya çalışırken piyasanın 'gizli el'i -*iktidarının taşeron gücü olarak*- bu yeni işi 'terör' hayaletine ihale etti. Dünya 21. yy'ın kimin olacağını tartışa-dursun, hegemonik gücün beklemeye daha fazla tahammülü kalmamıştı ve tedrici bir düşüşü çöküşe dönüştürme pahasına iktidarını korumanın savaşını çoktan başlatmıştı. Böylelikle tarih yeniden başladığı yere dönüyor ve tahtından olan 'gerçeklik' -yani Hakk/batıl mücadelesi- bir

kez daha apaçık biçimde sahneyi alıyordu. Geldiğimiz yeri tanımlamak geleceği okumamızı en fazla kolaylaştıracak bir araçtır. Öyleyse ne haldeyiz, şöyle bir bakalım:

- Medeniyetler Çatışması tezi tek taraflı ve yanlı biçimde doğrulandı.
- İslam dünyası ya da milletleri değil bir paradigma olarak İslam tehdidi(!) Batı'nın kendisini yeniden üretme aracı haline getirilmeye çalışıldı.
- Sekülerlik kurum ve kavramları ile yüz/biçim değiştirerek varlığını sürdürürken modernden sonra kutsalın son kalesi olan İslam'a gözünü çevirdi ve yeni bir Protestanlık dalgası yarattı.
- İki büyük dünya savaşının ardından Batı içi hesaplaşma yeniden fakat bu kez daha karmaşık(sofistik) biçimde başladı.
- İki dünya arasında sıkışık bir 100 yıl geçiren Müslüman topluluklar ilk kez fiili(cisimsel) değil zihinsel olarak yok edilme tehlikesiyle karşı karşıyadır.
- Batı bloğu çatırdadı ancak çatlak bu kez Avrupa ana kıtası üzerinde değil Atlantik arası olduğu için şimdilik çok da aşikâr değil. Ortak referanslar hiç değilse içerik ve yüklenen anlamlar bakımından yitirildi. Artık tek kutuplu bir dünyanın birçok iç kutbundan bahsedebiliriz. Bu yeni süreçte iç ihtilafları ve dış istilalar nedeniyle uzun süre parçalı halde olan

Asya ana kıtasında yeniden birlik ya da ittifak arayışları başladı. Geleceğin Avrasya'da olduğuna dair pek çok stratejist hemfikir.

- Aliya İzzet Begoviç'in ifadesiyle iki dünya yani Doğu-Batı arasında İslam'ın tarihi rolü bir kez daha hayati önem arzetti. Zira dünyanın yeni hesaplaşma alanlarının tamamı İslam dünyası ya da coğrafyası üzerin(d)e bugün.
- Geleceğin dünyasının anahartları yeniden vahyin kalbinin attığı bölgede saklı duruyor. Kudüs ve Mekke kadim geleneğin temsilcileri olarak tarihin akış seyrini değiştirecek yine. Düğümü çözecek olansa Müslümanların durumudur.
- İşte bu düğümü çözebilmek için Müslüman insan unsuru arasındaki bağın çözülmesi hedefleniyor. Siyasi kategorik ayırmalar ve dış baskılar İslam dünyasında topyekûn bir değişim/dönüşüm öngörüyor. Alternatif önerici unsurlar marjinalleştirilerek geleneksel toplumsal dayanaklarını ve destek(çi)lerini yitirmeleri sağlanmaya çalışılıyor. Geleneksel yapının ise aksak yönlerine vurularak Müslümanlar şaşkına çevriliyor ve özgüvenlerini yitirmeleri hedefleniyor. Geçtiğimiz yüzyılda kullanılan laik/seküler ve baskıcı yöneticilerin son kullanma tarihleri yaklaştıkça destabilizasyon hareketleri daha fazla baskıyı beraberinde getiriyor. Dış baskılar[burada Büyük Ortadoğu Projesi,

Arap Marshall Planı gibi siyasal ve ekonomik reform dayatmalarını anmakta fayda var], yerel yönetimlerin içeriden gelen talepleri bastırmak için toplum üzerindeki baskıyı artırmalarına neden oluyor. Ve İslam toplumlarının hemen tamamında siyasi meşruiyet sorunu sanki nevezuhur ve fakat içkinmiş gibi sunuluyor.

- Filistin meselesi başta olmak üzere gerilim yaratan pek çok sorunun, şiddetin körüklenerek bir bumerang misali Müslümanları vurmaları sayesinde gönüllü(!) olarak çözülmesi planlanıyor. Dünyanın askeri 'dil'le yeniden yorumlanması neticesinde bu dilin gücüne vakıf oyunculara mukavemet göstermek neredeyse imkansız.

- Postu modern hayaletlerin en ürkütücüsü ise 'terör' oluyor. Büyük İskender ile korsanın hikayesini andırır biçimde devletler düzeyinde bir manivela ve manevra ara-

cı olarak kullanılan bu kanlı silah modern Batılı paradigmanın iflasını simgeliyor ve sonunu müjdeliyor: "İnkâr edenlere ve yalancılara Cehennem'i müjdele!.."

Yukarıda ana hatlarıyla çizdiğimiz ve pratik göstergelerini 2001 Afganistan, 2003 Irak işgalinin oluşturduğu; İslami bir gelecek[Garaudy buna 1979'da insan yüzü bir gelecek diyordu] tasavvurunu etkisizleştirmek için "İslami terör" tanımlaması ve argümantatif önermesinin, dünyamızı Soğuk Savaş sonrası kaotik dönemden yeni bir kutuplu döneme [John Pilger artık kızıklar ve bizim yerini İslamcı teröristler ve bize bıraktığını söylerken abartılı mı sayılır?] taşıma potansiyeli ile yüklenme çabalarını müşahade ediyoruz. Peki, ne yapmalı? Bunun için de imkanlarımızı/ zaafılarımızı bir potada ve 'içeriden' okumaya tabi tutmalı, bu veriler ve biricik referanslarımız yardımıyla gelecek projeksiyonları üretebilmeliyiz:

- 11 Eylül yeni bir milat değilse de tarihin önemli kırılma-
larından birini temsil et-
mektedir. Bu bakımdan ha-
diseyi uluslar arası konjonk-
türün geldiği noktayı da göz
ardı etmeden fakat uzun so-
luklu bir tarih okuması ışı-
ğında değerlendirmeliyiz.
- Süreçle birlikte ortaya çıkan
Batılı zaaflarını ve oyunları-
nı iyi bilmeli, bunlara karşı
felsefi temelleri de mevcut
siyasal söylemler geliştirme-
liyiz. İslamcı söylemin bil-
hassa demokrasi, liberal
ekonomi gibi temel konular-
daki duruşunu muhkemleş-
tirmeliyiz. Bu konular artık
retoriğin ötesinde pratiği
mevcut olduklarından sor-
gulama ve eleştiri dozunu ar-
tırmalıyız. En basitinden Ba-
tı'nın ikiyüzlülüğünü apaçık
dillendirmeliyiz.
- Medya gücü ve enformasyon
bombardımanı en az ultra-
modern ordular kadar etkili.
Bunlara karşı özellikle iç en-
formasyon bunalımını aşı-
cak yeni kaynaklar üretmeli
ve finanse etmeliyiz.
- Savunma hatlarımızı oluş-
turmadan içeride yeniden
yapılanmayı başlatamayız zi-
ra mevcut kurum ve kav-
ramlarımızın hemen tamamı
kuşatma ve saldırı altındadır.
Öncelikle gelenek-
sel/modern ne kadar yerli
üretimimiz varsa korumak
görevimizdir. Bilhassa top-
lumsal yapının dinamiklen-
mesini fesadın yaygınlaşma-
sını engelleyerek önlemeli-
yiz.

- Şimdilik, ileride ümmeti ye-
niden bir araya getirme pers-
pektifini koruyarak, Ortado-
ğu başta olmak üzere ulus-
devletlerin daha da parça-
lanmalarının önüne geçmek
gerekir. Bu, rejimleri muha-
faza etmek anlamına gelmez
ancak dışarıdan gelecek da-
yatmalara mani olmalıyız.
İslam ülkelerinin siyasi meş-
ruiyet sorunu başta olmak
üzere devlet-yönetim ve
halk ikilemini aşması gerek-
li ve acildir. Bu bakımdan
İKÖ başta olmak üzere mev-
cut kurumlar Arap Kalkın-
ma Bankası gibi finansal
araçları da devreye sokarak
projeler geliştirmeli ve yeni
yönetim modellemeleri üze-
rinde istişareler yapılmalıdır.
Seküler ya da dini ka-
rakterli zorbalara artık kaç-
ınılmaz sonun farkına varma-
lı ve iktidarlarını gönüllü bi-
çimde halkı gerçekten tem-
sil edebilecek kadrolara bı-
rakmalıdır. İslam ülkeleri-
nin çoğunda bu kadroların
'İslamcılar'dan müteşekkil
olduğunu görmek şaşırtıcı
olmayacaktır. Bu bakımdan
mevcut sistemde bastırılan,
önleri alınmaya çalışılan
kadroların kendilerini ümit-
sizlikten kurtarıp geleceğe
her zamankinden daha fazla
hazırlamaları şarttır. Totali-
teryen rejimlerin tahtı bir
bir sallanırken geleceğin ne
gibi imkanları içinde barın-
dığını tahmin etmek güç.
Söylem, felsefi ve siyasal bi-
rikim, pratik tecrübe gibi
unsurlar tazelenmeli ve dün-
yanın içinden geçtiği özel

dönem dikkate alınarak ye-
niden yorumlanmalıdır.
Lübnan, Filistin, Mısır, Ce-
zayir, Tunus, Yemen gibi İsl-
am aleminin canlı entelek-
tüel ve eylemsel hareketleri-
nin bulunduğu ülkelerle
Türkiye, Pakistan, Sudan gi-
bi farklı örneklikleri karşı-
laştırmalı biçimde tartışmalı
ve asgari olarak metodoloji
açısından tecrübe, bilgi ak-
tarımı gerçekleştirilmelidir.

- Demokrasi, özgürlükler
açığı, ekonomik kalkınmışlık
sorunu, eğitim sisteminin
köhne yapısı gibi kurum ve
durum değişimini öngören
her türlü tecdid içeriden
mümkündür. Bu konularda
Batılıların bitmez ikiyüzlü ta-
vırlarını yüzlerine vurmaliyiz.

Dünya büyüsünü kaybedeli
beş asırdan fazla oldu. Yeryüzü
kan dökücülük sarmalına batı-
yor ve 21.yy belki de bütün bir
tarihin en kanlısı olan selefini
aratacaktır. İçinde yaşadığımız
zaman dilimi yepyeni bir gelece-
ğin habercisi bir fırtına kaldırıyor.
Bu rüzgar şiddetini artırdık-
ça kökü zayıf ne varsa söküp ata-
caktır. Allah zalimler topluluğu-
na hidayet etmeyeceğini ve bir
kötülüğü diğeriyle defedeceğini
bildirdiğine göre 'imanlarına zu-
lüm karıştıranlar' pek yakında
'nasıl bir inkılâbla devrilecekleri-
ni' göreceklerdir. 'Karanlık geceler
gibi işler karmaşıklaştı-
ğında vahye sarılmayı öğütleyen
bir Nebi'nin ümmetine bugün
öncelikle düşen budur. Vahyi
anlama, yaşama, anlatma, uğ-
runda mücadele etme ve bu yol-
da ölümü arzulama vaktidir. ■

2 Kasım'da yapılacak ABD seçimlerinden sonra İran, Suriye, Lübnan-Filistin ile Güney ve Kuzey Kafkasya'da yaşanması beklenen gelişmeler endişe verici. Bir taraftan Darfur krizi nedeniyle Sudan'a yaptırım yolunu açan işgal cephesi, diğer yandan Kafkasya'da etnik çatışmaların fitilini ateşlemeye hazırlanıyor. Suriye'ye ve İran'a yönelik yaptırım sürecini ve askeri tehdidi güçlendiriyor.

Sudan, İran ve Suriye için BM'yi harekete geçiren ABD-İngiliz-İsrail ittifakı, BM'yi bir barış örgütü değil bir askeri müdahale üssü olarak kullanmaya başladı. Suriye askerlerinin Lübnan'dan çekilmesi için BM'den karar çıkartılarak İsrail'in kuzey sınırının güvence altına alınması yönünde önemli bir adım atıldı. Irak'ın parçalanmasıyla tamamlanacak proje, yepyeni bir Ortadoğu haritası çizirken, rejim değişikliği gibi yöntemlerin yanında nükleer çatışmayı ihtimal haline getiriyor.

ABD'nin İsrail'e 5 bin adet akıllı bomba satışı, iki ülkenin Suriye ve İran'a yönelik askeri seçenekleri önelediğine işaret ediyor. **Uydular tarafından yönlendirilen bombaların 500 tanesi bir tonluk, bin tanesi yarım tonluk, 500 tanesi de 250 kiloluk. Bunker-buster olarak bilinen ve iki metre kalınlığındaki beton duvarları delen bombalar nerede kullanılacak?** Gözlemciler, İran ve Suriye için alındığını, ABD ve İsrail'in İran'ın nükleer tesisleri ve Suriye'yi vurmak için hazırlık yaptığını belirtiyor. İran'ı en büyük düşman ilan eden İsrail'in 1981'de Irak'ın Osirak tesislerini bombalaması gibi senaryolar üzerinde çalıştığı

YENİ OSİRAK SENARYOSU VE "DÖRT GÜN SAVAŞI"

İBRAHİM KARAGÜL

gizlenmiyor. Bu ay içinde "ABD'nin İran'a askeri müdahaleyi tartışmaya açtığı" duyuruldu. İki ülkenin de "nükleer İran" a asla izin vermeyeceği ortada.

Özellikle İran'ın uzun menzilli **Şahab-2** ve **Şahab-3** füzeleri ciddi bir tehdit olarak algılanıyor. ABD ve İsrail, 35 üyesi bulunan Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'ndan nükleer programını durdurması için İran'a Kasım'a kadar süre tanıyan karar çıkarttı. Kasım'da tekrar toplanacak olan Ajans, yaptırımları tartışacak. İsrail, Suriye'nin de ileri teknoloji ürünü silahlar geliştirdiği tezini savunuyor.

Ortadoğu'daki tek nükleer güç İsrail. Nükleer bombalarının sayısı bile bilinmeyen **İsrail, atom bombası, uranyum bombası, plütonyum bombası, füzyon bombasından termonükleer silahlara kadar çok sayıda kitle imha silahına sahip. Kendisini bölgenin yeni hegemon gücü ilan eden** İsrail, caydırıcı hiç bir güce müsamaha göstermediği gibi, ABD yönetimindeki gücünü kullanarak dünyayı bu ülkelere karşı alarmla geçirebiliyor.

"Pre-emptive Strike" ve Bölgesel Savaş...

2002 yılında altı nükleer santral kuracağını açıklayan İran, hem İs-

rail'den kaynaklanan nükleer tehdidi hem de ABD-İngiltere-İsrail ittifakının saldırgan planlarını gerekçe göstererek silahlanıyor. **"Neoconların yayılmacı emellerinden ancak ve ancak nükleer güç olanlar kendini koruyabilecek."** İran da bu noktadan hareketle nükleer güce ulaşmayı hedefliyor. Nükleer güce eriştiğini açıkladığı anda, kendisine yönelen tehdit nitelik değiştirecek.

Osirak saldırısı **"önleyici saldırı"nın (pre-emptive strike)** ilk örneği idi. ABD ve İsrail'in İran'a yönelik benzer saldırısı uzun menzilli füzelerin, belki de nükleer füzelerin rol oynayacağı yeni bir çatışma dönemini başlatacak. Nitekim İran, kendisinin de İsrail ve Amerika'ya karşı "önleyici saldırı" yapabileceğini açıkladı. Geliştirdiği füzelerin menzili dikkate alındığında bu mümkün. Üstelik ABD ve İsrail ile İran artık sınır. İran ve ABD-İsrail Irak'ta zaten bir savaşın içinde. ABD ve İsrail'in İran ve Suriye'yi vurup vurmayacakları değil, nasıl vuracakları tartışılıyor. İsrail Almanya'dan aldığı denizaltıları bu amaçla füzelerle donattı. Üstelik savaş uçaklarının İsrail'den kalkmasına bile gerek kalmadı. Saldırıya katılacak uçaklar Irak'taki üslerden kalkabileceği gibi, füzeler Irak topraklarından atışlabilecek.

Suriye ve İran'ı da içine alacak şekilde gelişecek savaşın geride nasıl bir Ortadoğu bırakacağını kimse kestiremez. Güneyi ve doğusu ABD-İngiltere-İsrail ordularının savaş alanı olan, Güney ve Kuzey Kafkaslar'da Anglo-Amerikan cephe ile Rusya arasındaki nüfuz mücadelesi etnik çatışmalara dönüşen, Hazar çevresindeki büyük mücadele ile Asya kapısı da küresel güçlerin oyun alanına dönüşen Türkiye'yi nasıl bir gelecek bekliyor? Türkiye, Doğu-Batı, Müslüman-Hristiyan ya da etnik ve mezhep çatışmalarına dönüşecek büyük çatışmanın dışında kalabilecek mi? Nükleer silahların kullanımının bile öngörülebildiği, cephelerin birbirine karışacağı, birçok ülkenin iç savaşa ve çözülmeye sürüklenebileceği kaostan yara almadan kurtulabilir mi? ABD-İngiliz-İsrail ittifakı, Avrupa Birliği, Rusya, Çin arasında yaşanan gizli savaş arasında kalan Türkiye, bu çemberi kırıp bir gelecek inşa edebilecek mi?

Korkunç Senaryo: Ya Gerçek Olursa?

Buraya kadar yazılanlar, UPI adına çalışan **Claude Salhani**, "The American Conservative" dergisinde "Four Day War" başlığı altında Ortadoğu'yu etkisi altına alacak muhtemel bir nükleer çatışma senaryosu kaleme aldı ve bölgeye yönelin tehdidin ne kadar kolay bir kaosa dönüşebileceğini ortaya koldu. Salhani'nin senaryosu şöyle:

"Birinci Gün: Çarşamba

Şafak vakti Negev çölündeki askeri üslerden kalkan İsrail savaş uçakları İran'ın Buşehr'deki nükleer tesislerini yok eder. İsrail ordusu, operasyonla ilgili hiçbir detay açıklamaz. Ancak İsrail savaş uçaklarının Ürdün, Suudi Arabistan'ın kuzeyi ve Irak üzerinden uçtuğuna inanılır. Gözlemciler, İsrail uçaklarının Irak'taki bir üste yakıt ikmali yaptıklarını söyler. Saldırı Arap ve İslam dünyasını sarsar. Mil-

yonlarca insan İsrail'e karşılık verilmesi için sokaklara dökülür.

İsrail, saldırıyı planlarken Arap ve İslam dünyasının tepkisini de hesaplamıştır. İsrail için tek bir tehdit vardır: Nükleer güç Pakistan. İsrail, Pakistan'ın nükleer tesislerini de vurmayı tasarlar. Fakat Hindistan istihbaratı, Pakistan'ın uzun menzilli savaş başlıklarının olmadığı konusunda İsrail'i bilgilendirir. Pakistan'ın vurabileceği en uzak hedef Bombay'dır. Amerikan istihbaratı da, Perviz Müşerref iktidarda kaldığı sürece Pakistan'ın İsrail için tehdit olmayacağı konusunda İsrail'e güvence verir. Bunun üzerine İsrail Pakistan'ı vurmaktan vazgeçer.

İkinci Gün: Perşembe

İsrail'in Amerikan desteği olmadan, en azından ABD yönetiminin zımnı onayı olmadan böyle bir saldırı yapamayacağına inanan İran misillemeye geçer. Binlerce devrim muhafızı, Amerikan askerlerine mümkün olan en

fazla zayıyatı verme amacıyla Irak içlerine gönderilir. ABD askerleriyle devrim muhafızları arasında şiddetli çatışmalar patlak verir. Birkaç saat içinde 400'den fazla Amerikan askeri ölür, yüzlercesi yaralanır. Saddam Hüseyin'in devrilmesinden sonra Irak'a yerleşen İran uyuyan hücreleri Iraklı Şiiler'i harekete geçirir. Şiiler başlıca karayollarını keser, işgal güçlerini saldırı altındaki birliklere yardımını engeller. Birkaç helikopter düşürülür.

Tahran, İsrail'in kuzeyine saldırması için Hizbullah'ı harekete geçirir. Hizbullah, İsrail kasabalarına ve Yahudi yerleşim birimlerine füze yağdırır. İki taraf da ağır kayıplar verir. Ortadoğu'da tansiyon kaynama noktasına gelir. Arap ve İslam dünyasında kitle gösterileri patlak verir. Dev kalabalıklar sokakları kaplar. Kahire, Amman ve Ankara'da İsrail büyükelçilikleri tahrip edilir. Bir çok başkentte Amerikan büyükelçilikleri ateşe verilir. Polis güçleri kalabalıkları kontrol altına alamaz ve ordu göreve çağırılır. Askerler kalabalıklara ateş açar, yüzlerce insan ölür ve nefret tırmanır.

Üçüncü Gün: Cuma

İslam dünyasının her tarafından Cuma namazı sonrası kalabalıklar harekete geçirilir. Kasablan-ka'dan Karaçi'ye kadar sokakları kaplayan kalabalıklar o ana kadar ki en büyük gösterileri yapar. Devlet binaları yağmalanır. Güvenlik güçleriyle kalabalıklar arasındaki çatışmalar büyük zayıyla sona erer. Sıkı yönetim ilan edilir, sokağa çıkma yasağı uygulanır. Ancak bu önlem de kargaşa ve ayaklanmayı engelleyemez. İslamcı gruplar, iktidarların dev-

rilmesi ve İsrail'e saldırı için çağrılar yapar. Suudi Arabistan'ın bir çok kentinde İslamcı gruplarla güvenlik güçleri arasında yaygın çatışmalar başlar. Suudi kraliyet ailesi ortadan kaybolur. Endonezya'da, Malezya'da, Mısır'da ve daha bir çok ülkede, İsrail'e savaş açılmasını isteyen halk cılına döner.

Dördüncü Gün: Cumartesi

Pakistan ordusunun İslami çevrelerle yakın işbirliği içindeki üst düzey yetkilileri uzun süredir planladıkları Müşerref'i devirme planını hareket geçirir. Darbe en üst düzey gizlilik içinde yürütülür.

Darbeci askerlerle işbirliği içinde olan Pakistan istihbarat servisi ISI, ülkenin nükleer tesislerinin ve kodlarının denetimini ele geçirir. Birkaç saat içinde, darbe haberi dışarı yansımadan, artık İslamcı güçler tarafından yönetilen Pakistan'da nükleer silah yüklenen iki uçak, gizli bir hava üssünden kalkar. Hedefleri Tel Aviv'dir. Dolambaçlı bir yol izleyerek Doğu Afrika'da yakıt ikmali yapar. Kendilerini Güney Afrika uçakları olarak tanıtır. Kuyruk işaretleri de Güney Afrikalı olduklarına işaret etmektedir.

Yanılıcı uçuş planlarıyla yüklü ancak nükleer silah taşıyan iki uçak intihar pilotları tarafından uçurulmaktadır. İsrail hava trafik kontrolünün kendilerine verdiği hattı izlerken aniden yön değiştirirler. Havada süzülerek iki kente dalarlar ve nükleer yüklerini boşaltırlar.

İsrail Pakistan'a misilleme yapar. Milyonlarca insanı öldürür. Arap yönetimleri çöker. Günlerce süren gösterilere ve İsrail'e açık savaş açan İslami çev-

relerin baskısına direnemeyen Suriye, Ürdün ve Mısır İsrail'e savaş açar. Savaş bütün Ortadoğu'yu kaplar. Yüz binlerce insan ölür. Zayıflayan İsrail ayakta kalma mücadelesi vermektedir ve nükleer silahlarla Arap başkentlerini vurur. Ortadoğu tam bir kaosa sürüklenir. ABD ateşkes için çabalamaktadır..." Böyle bir çılgınlık yaşanır mı? Ariel Şaron'un Ortadoğu planları ve Amerika'daki Haçlı savaşçıların kıyamet savaşı senaryosu bunu mümkün kılıyor.

Genişletilmiş "Şer Eksenini"

İsrail'in İran'a saldırı hazırlıkları açıkça tartışılırken, Time dergisinde, 2 Kasım seçimlerini kazanması halinde Bush yönetiminin "Şer eksenini"nin kapsamını genişleteceği, "beş ya da altı ülkeyi daha düşman ilan ederek saldırı kapsamına alacağı" belirtiliyor. Bush yönetimindeki Hristiyan sağcılarla Yahudi lobisinin bu yöndeki politikasını belirlediği, seçim sonrası yeni düşmanlara karşı "önleyici saldırı"ların yapılacağı ifade ediliyor. Yeni dönemde İran ve Suriye'nin hedef alınacağı biliniyor. Ancak bu "yeni düşmanlar" kim? Pakistan mı, Lübnan mı, Sudan mı, Nijerya mı, Endonezya mı, Suudi Arabistan mı? "Beş ya da altı ülke" arasında Türkiye de var mı? "Ya da altı ülke" ifadesinin işaret ettiği ülke hangisi? "Genişletilmiş Şer Eksenini" ne anlama geliyor? Ortadoğu'da bölgesel bir savaş mı planlanıyor? Bu yönde çok açık işaretler var? Taşların yerinden oynayacağı, haritaların değişeceği, bir çok ülkenin dışında kalamayacağı bir kaos dönemine mi giriyoruz? ■

“OSMANLI” DARFUR

SÜLEYMAN GÜNDÜZ

Konuşan: Hacı Kaya

*Darfur'da yaşanan drama ya-
kından tanık olan Sakarya millet-
vekili Süleyman Gündüz, Um-
ran'ın konuyla ilgili sorularını ya-
nıtladı. Hem Darfur bölgesini gezip
gören hem de bizzat siyasetin içeri-
sinde bulunan biri olarak GÜN-
DÜZ'ün değerlendirmelerinin, Dar-
fur sorunuyla ilgili aydınlatıcı bilgi-
ler olacağı kanaatindeyiz.*

Hacı Kaya: Darfur'un de-
mografik yapısına baktığımızda
nüfusun tamamının Sünni Müs-
lüman olduğunu görüyoruz. Hı-
ristiyan muhalifler gibi dini dü-
şünce ve yaşam biçimi bakımın-
dan Hartum yönetimiyle çok
fazla tezat halinde de değil. Ka-
bilelerin tümü Müslüman oldu-
ğuna göre çatışmaların ana sebe-
bi nedir?

Süleyman Gündüz: Önce-
likle Sudan konusunda bilgi ver-
memiz gerekiyor. Çünkü kamu-
oyu Sudan konusunda bir çok
yanlış bilgiye sahiptir. Sudan
Cumhuriyeti: Başkanlık sistemi
ile yönetilen, 2 milyon 505 bin
812 Km², 32 milyon 800 bin
(2002) kişinin yaşadığı ve 26
eyaletten oluşan federal bir yapı-
ya sahiptir. Başlıca etnik grup-
lar: %39 Arap, %12 Dinka, %6
Beja, %6 Fallata, Nuba, Nuer,
Şilluk ve Fur (19 ana ve 597 alt
etnik grup bulunmaktadır). Nü-

fusun dinlere göre dağılımı: %70
Müslüman, %25 Kabile Dini
(Afrika Dinleri) ve % 5 Hristi-
yan olan bir Afrika ülkesidir.
Sudan'nın Çad'a komşu olan
bölgesinde yer alan Darfur; Ku-
zey, Batı ve Güney Darfur olarak
üç eyalete ayrılmıştır. Darfur'un
yüzölçümü 510 bin km² (Fran-
sa'dan daha büyük alanı kapsa-
makta) ve toplam nüfusu 6.5
milyon kişi civarındadır. Darfur
eyaletinde nüfusun tamamı Sünni
Müslüman'dır. Nüfusun yüzde
75'i kırsal bölgelerde tarımla,
yüzde 15'i hayvancılıkla geçinir-
ken, kalan küçük şehirli kesim
ise eyaletteki üç büyük kentte
toplanmıştır. Sudan yönetimi
uzun süre güneyde ayrılıkçı Hı-
ristiyan ve animistlerle savaştı.
Dolayısıyla ülkenin kalkınması
ve refahın artırılması sağlana-
madı. Açlık ve sefalet sürekli
Sudan'ın sorunu haline dönüştü.

Darfur'da meydana gelen
olayların kökü 1970'li yıllara da-
yanmaktadır. Sorun çiftçilerle
çobanlar arasında meraların ve
su kaynakların kullanılması üze-
rine olmaktadır. 1980 yılında
meydana gelen kuraklık çoban-
ların çiftçilere baskı yapmasıyla
Kuzey Darfur bölgesinden güne-
ye göç başladı. O zamana kadar
sorunların tümü geleneksel yön-
temlerle çözülmekteydi. Çoban-

larla çiftçiler bir araya gelerek
çobanların kullanacakları su
kaynaklarını, meraları ve bunla-
ra ulaşım yollarını tespit etmek-
teydiler. Büyük göç ve mevzii
çatışmalar sorunu iç siyaset mal-
zemesi haline dönüştürdü. 2000-
2003 yıllarında çatışmalar şid-
detlendi ve büyük göçler başladı.
Bunlara bağlı olarak ölüm oranı-
nın da artması uluslararası dik-
katleri bölge üzerine topladı. Te-
melde sorun su kaynakları, me-
raların kullanılması ve göç yol-
ları üzerine başlamıştı.

Kaya: Dikkat edilirse; mer-
kezi Sudan hükümetine karşı
ayaklanan muhalif silahlı hare-
ketlerin isimlerinde “tahrir”,
“adalet”, “müsavat”, “federal”,
gibi özgürlük, eşitlik, adalet,
özerk olma taleplerini çağrıştı-
ran kavramlar geçiyor. Buradan
hareketle ifade edersek isyancı-
ların hükümete karşı saldırıla-
rında iki gerekçe var:

1- Merkezi hükümet bölgeyi
ihmal ediyor ve bölgede sosyo-
ekonomik göstergelerin kötüleş-
mesine karşı önlemler almıyor.

2- Mevcut Hartum hükümeti
Araplar ile bölgedeki Afrikalı ka-
bileler arasında ayrımcılık yapı-
rak iki taraf da Müslüman olduğu
halde Afrikalı kabilelere 2.sınıf
vatandaş muamelesi yapıyor.

Siz bu taleplerin ve gerekçe-
lerin samimi olduğuna, hüküme-
tin ayrımcı ve -Colin Powel ve
Kofi Annan'ın iddiasına göre
söyleyecek olursak- uzlaşmaz bir
yapıya sahip olduğuna inanıyor
musunuz?

Gündüz: Güneydeki çatış-
malar ülkenin kalkınmasında ve
güvenliğinde ciddi sorunlar or-
taya çıkardı. Güneylilerle yürü-
tülen barış süreci diğer yerli ka-

bileler üzerinde etkili oldu. Şüphesiz yeryüzünün her köşesinde göçmen-yerli sorunu yaşanmaktadır. Sudanlı yetkililer sorunu çözmek istediklerini sürekli dillendirmektedirler. Korkum odur ki bölgedeki kontrolü elden kaçırmış olabilirler. İlk defa hükümet güneyde sükuneti sağlamış ve petrol ihracatını artırmaya başlamıştı. Bunun sonucunda kalkınma başlayacak ve eyaletler arası eşitsizlikler giderilecekti.

Kaya: BM Güvenlik Konseyi Darfur’la ilgili kararında(1556 sayılı karar) Hartum hükümetinden Cancevid milislerinin 30 gün içinde silahsızlandırılmasını talep ederken, muhalif silahlı hareketlerden böyle bir talepte bulunmadı. Nitekim tek taraflı silah bırakma talebinden dolayı Temmuz ayında gerçekleşen Etiyopya’daki barış görüşmeleri olumlu bir sonuç vermedi. Siz BM’nin Darfur sorununa karşı tarafsız olduğuna, gerçekten sorunu çözmek için çaba sarf ettiğine inanıyor musunuz?

Gündüz: BM Güvenlik Konseyi iki önemli karar aldı. Birincisi sizin sorunuzda bahsettiğiniz 1556 sayılı karar. İkinci karar ise geçen haftalarda alındı ve Sudan’a petrol ambargosunu içermektedir. İki karar da adil değil. Birincisi tanınan süre yeterli değildi. Bir ayda ancak bölgeye ulaşip ve organizasyon yapabilirsiniz. 1556 sayılı karar yerine getirilemesin diye çıkartılmış bir karar. ABD uluslararası kamuoyuna yönelik ‘bakın Sudanlı yetkililer BM anlaşmasını yerine getirmek istemiyorlar’ ifadesini kullanmaya başladılar. Ardından petrol ambargosu kararı çıktı. Bu barışı kurma irade-

si değil, tam tersine müdahale gerekçesi oluşturmaktır.

Kaya: Afrika Birliği’nin Nijerya’da gerçekleştirmek istediği barış görüşmesi talebinin Batılı ambargolar nedeniyle sıkıntıya girdiği, ayrıca batılı ülkelerin Darfur’daki soruna yaklaşımlarının iyi niyetten ve çözüm aramaktan uzak olup Darfur’u ve Darfurluları korumaktan öte Sudan’ın sınırlarını yeniden çizmeye ve güneyde yeni doğmakta olan Hristiyan devletini güçlendirmeye dönük kapsamlı stratejilerin bir parçası olduğu yorumu yapılıyor. Zira BM Güvenlik Konseyinin 30 temmuz 2004’te aldığı kararın, ABD’nin Sudan’a yönelik stratejik hedefleriyle örtüştüğü belirtiliyor. Amerikan senatörlerinin görüşmeleri sırasında 5 bin Hristiyan milisin barış gücü askeri olarak konuşlandırma talebini de göz önünde bulundurursak Irak benzeri bir senaryonun devreye sokulmak istendiğini söyleyebilir miyiz? Olayların perde arkasında petrolden pay kapma mücadelesi mi var sizce?

Gündüz: Çatışmalar, 6 yıl sonra güneyde yapılacak ve Sudan’ın kaderini belirleyecek olan referandumu etkileyecektir. Darfur’daki sorunla uğraşan hükümet güneyde etkili olamayacak ve güney ayrılma şartlarını oluşturmuş olacaktır. Darfur’da bir insanlık dramı yaşanıyor. Bu tartışılmaz. Sudanlı yetkililer de 1 milyon 200 bin insanın sorundan etkilendiğini söylüyorlar. Ama bölgedeki sorunu çözmeye yönelik başta BM kararları, uluslar arası girişimler salt Sudan yönetimine baskı olarak tezahür etmektedir. Hiç kimse isyancılara bir şart ileri sürmemektedir. Uzun bir dönemdir Afrika ABD’nin ilgi alanı içinde bulunmaktadır ve bununla ilgili birkaç operasyon ve operasyon girişimi yapılmıştır. Somali gibi... Dolayısıyla Afrika Avrupa ve ABD arsında bir çatışma alanı haline dönmüştür. ABD’nin Sudan hükümetinin Darfur’da soykırım yapmaktadır iddiasına AB ‘iddia son derece önemlidir ve büyük bir ciddiyet-

le araştırmalıdır' karşılığını vermiştir. Bugünler batı medyasının birinci veya ikinci haberi Darfur'dur. Bu müdahaleye zemin oluşturacak bir bilinç altını oluşturmak için yapılıyor olabilir. Sudanlı yetkililer, kasım ayında ABD'de yapılacak başkanlık seçimleri için bir iç siyaset malzemesi olarak da kullandığını iddia etmekte. ABD'ye göre Sudan teröre yataklık etmekte, hatta yetiştirmekte. Sudan Darfur sorunuyla baskı altında tutulmaktadır. Petrol ve tatlı su kaynakları sorunu artık perde arkalarına sığmayacak kadar aşık yapılmakta. Sudan'ın erken üretim petrollerini Çin ve Malezya çıkartmakta. Bu ABD'nin kontrolü dışında gerçekleşmektedir.

Kaya: Bölgedeki ölü sayısına ilişkin 3 bin ile 50 bin arasında değişik rakamlar veriliyor. Mülteci konumuna düşenler için de 600 bin ile 1 milyon 200 bin arasında değişen rakamlar veriliyor. Sudan hükümeti ise çok daha düşük rakamlar veriyor. Uluslararası Kriz Grubu ölü sayısının binlerce olduğunu söylemekle yetinirken mülteci konumuna

düşenlerin 830 bin kişi olduğunu belirtiyor. Sizin tespitlerin nelerdir?

Gündüz: Sudanlı yetkililer 1 milyon 200 bin insanın bu sorundan etkilendiğini kabul etmekte. Sudan'ın içinde mülteci kampları olduğu gibi, Çad-Sudan sınırında da kamplar mevcut. Çad'da da 300 binin üzerinde mülteci bulunmakta. Ayrıca isyancılarda bu bölgede barınmaktadır. Bizim gittiğimiz Nya-la'nın 5 km dışındaki Otaç kampında 17 bin 480 kişi yaşamakta. Ayrıca bölgede birçok kamp mevcut. 20 km uzaklıkta Kalma, Musie ve Kas kampları bulunmakta. Kalma kampında 70 bin, Kas ve Musie kamplarında ise 20 binin üzerinde mülteci barınmakta. Ziyaret ettiğimiz Otaç kampı gelen heyetlere gösterilmekte. 16 Mayıs 2004'de inşa edilmiş. Hayat şartları en iyi kamplardan biri. Eğer en iyi kamp buysa; diğerlerini tahmin etmek hiç zor değil. Açlık, sefalet ve hastalık... Şiddetle yardıma ihtiyaç var. Bölgede gerçekten bir insanlık dramı yaşanıyor. Ama bu ABD'nin abarttığı kadar değil ama az da değil.

Kaya: Bölgede Eritre ve Kenya gibi İsrail müttefiki ülkelerin bulunduğunu, yine Mısır gibi İsrail'le sorunları olan bir ülkenin Sudan'a yakın oluşunu ve Nil su kaynaklarını göz önünde bulundurursak sizce İsrail'in bölgede üstlenmek istediği rol nedir?

Gündüz: İsrail gelecekte en önemli sorun olarak tatlı su kaynaklarını görmekte. Afrika'nın en bereketli tarım ve tatlı su havzaları Sudan'da bulunmakta. 2025 yılında dünyada en önemli sorun tatlı su kaynakları ile ilgili olacak. Ayrıca İsrail bölgedeki diasporalarını da (Etopya'daki Falaşa'lar) düşünmekte. Bölgedeki petrol ilgi duymak için ayrı bir katkı sağlamakta.

Kaya: Türkiye-Sudan ilişkilerinde son dönemde ekonomik ve siyasi yönden büyük gelişmeler olduğu gözleniyor. Geçmişte de, bir çeşit özerk İslami yönetim biçimine sahip olan Darfur yönetiminin 1. Dünya Savaşı'nda Hilafetin merkezi olan Osmanlı'nın yanında yer aldığını biliyoruz. Sizin de içinde yer aldığınız Türkiye heyetinin ziyareti bağlamında Türk-Sudan ilişkilerindeki yeni süreci nasıl değerlendiriyorsunuz?

Gündüz: Türkiye-Sudan arasında ortak tarihe ve ortak kültüre dayalı bir ilişki vardır. Osmanlı İmparatorluğunun dağılmasından sonra bakiye devletlerde tarih yazımında Osmanlı emperyalizmi üstüne vurgular yapılmış ve Türk düşmanlığı tesis edilmeye çalışılmıştır. Bir tek Sudan da bu olmamıştır. Sudan her zaman Osmanlı yönetimine sadık kalmıştır. Bakınız, Darfur'daki Otaç kampını ziyareti-

miz esnasında, kabile reisleriyle görüştük. Ben orada kısa bir konuşma yaptım. Kendilerine aynı dinin, aynı tarihin, aynı medeniyetin parçası olduğumuzu hatırlattım. Hatta, Hz. Peygamber'in buyurduğu gibi, “birbirine mirasçı olacak derecede komşu” olduğumuzun altını çizdim. Çok duygusal anlar yaşadık. Kampın çıkışında yaşlı bir kabile reisi yanıma yaklaştı, elimi tuttu ve bana şunları söyledi: *“Birinci Dünya Savaşı'nda İngilizler, Osmanlı Halifesine karşı savaş halinde olduğu için biz onları Darfur'a sokmadık. Hep Osmanlı Halifesine bağlı kaldık. Ve biz hâlâ size sâdığımız.”*

Bu tarihsel ilişki nedeniyle ki, bugün Türkiye-Sudan ilişkileri de her zaman büyük bir dostluk içinde yürümüştür. Gerek Sudanlılar ve gerekse bizler bu dostluğun ezeli ve ebedi olacağını söylemekteyiz. Bu iki millet ortak tarihin ve ortak kültürün ürünleridir. Birbirine karşı sorumlulukları aynı çerçevededir. Türkiye Cumhuriyeti hükümeti uluslararası platformda Sudan yönetimini desteklemekte ve barış sürecine katkıda bulunmak istemektedir. Bu konuda Sudan yetkilileriyle yaptığımız görüşmelerde Türkiye'den gelecek olan her öneriye açık olduklarını tespit ettik.

Kaya: İKÖ'nün bölgeye ilişkin etkinliğini nasıl buluyorsunuz. Sorunun çözümüne yönelik etkili bir fonksiyon üstlendiğini söyleyebilir miyiz?

Gündüz: İKÖ dönem başkanlığı ve sekreterliğini ülkemiz yürütmekte. 15-16 Eylülde Darfur'a yaptığımız ziyaret ve yardımımız İKÖ nezdinde bir girişimdi. İKÖ uluslararası ve bölgesel

kuruluşlarla işbirliği yaparak bölgede kalıcı barışın oluşmasına yardımcı olmalıdır. Bu konuda girişimlerini acil ve hızlı bir şekilde gerçekleştirmelidir. Ayrıca İKÖ'ye üye ülkeler yardım kampanyalarına başlamalıdır. Afrika Birliği'nin barışçıl girişimleri desteklenmelidir.

Kaya: Darfur sorununa ilişkin çözüm önerileriniz nedir?

Gündüz: - Darfur sorununda ülkemiz, barışı kurmak için taraflar arasında İKÖ nezdinde etkin girişimde bulunabilir.

- Bölgeye Devlet-Millet ek-

seninde yaygın yardım kampanyaları düzenlenmeli ve kamuoyu duyarlılığı oluşturulmalıdır. Büyük bir özenle Sivil toplum kuruluşlarının bölgeye ilgisinin artırılması ve desteklenmeleri.

- Dışişleri Bakanlığının izni ve Sağlık Bakanlığının katılımıyla bölgeye sivil toplum kuruluşları işbirliğinde uzman doktor, doktor, sağlık ekibi ve ekipmanları göndermek.

- Susuzluğa karşı mücadele çerçevesinde su kuyusu açacak ekipmanları göndermek.

Kaya: Teşekkürler. ■

JAKOBEN MUHAFAZAKARLIK VE ZINA EKONOMİSİ

DİLAVER DEMİRAĞ

Bu başlık doğası gereği çelişki içeren bir başlık, çünkü jakobenlik ile muhafazakarlık yan yana gelmekten hazzetmeyen iki düşünme ve siyasal tavır alış biçimidir. Ancak bu ülkede nasıl milliyetçi sol, muhafazakar liberallik gibi tarihsiz ve niteliksiz olduğu kadar, doğaları gereği bir araya gelemeyen düşünce ve siyasal tavır alışlar oluşabiliyor ise, jakobenlik ile muhafazakarlık da AKP örneğinde görüldüğü gibi bir arada oluşabiliyor. Çünkü bu ülkede uzunca bir zamandır siyasallığın genetiği bozulmuş bir halde. Siyaset, doğası gereği hayatımızı ilgilendiren konularda müdahil olmayı içeren bir şeydir, ancak özellikle bu ülkenin küresel sisteme açıldığı dönemden beridir, siyaset küresel sistemin isteklerinin yurttaşlara yutturulması sanatına gelmiş bir halde. Peki AKP için neden *jakoben muhafazakarlık* tanımını yapıyorum.

Muhafazakarlık içeriğindeki toplumun geleneklerine, yaşama biçimine saygıdan dolayı, siyasal karar almada toplumu gözetken, oradan gelen sinyallere duyarlı olmayı gerektiren ve çok dolaylı biçimde de olsa bu çerçeve içinde yurttaşın hassasiyetlerini siyasal karar alma süreçlerine katan bir boyut içerir. Buna karşı-

lık radikal bir modernleştirme tasarımı içeren jakobenlik ise toplumu ve toplumun hassasiyetlerini gözetmek yerine, kendi radikal modernleştirme programını tavizsiz biçimde uygulamayı amaçlar. Muhafazakarlık tedrici değişimi, jakobenlikse radikal bir dönüşümü amaçlar. Tam da bu nedenle muhafazakarlık jakobenliğin toplumun kültürel alışkanlıklarını hiç hesaba katmayan ve kendi siyasal programını topluma dayatan radikalizmine bir tepki olarak ortaya çıkar. Ani ve hızlı bir değişim yerine alıştıra alıştıra, sindire sindire oluşan ve bir anlamda kendiliğinden oluşacak bir değişimi ister. Bir anlamda jakoben zaman algısı çocuksu bir sabırsızlığa dayanan, hızı yücelten mekanik bir zamansallık içerirken, muhafazakarlık ritmik ve doğal akışlara dayalı çevrimsel zaman algısına dayanır. Tabi tüm bunlar önemli ölçüde değişime uğramış durumda, ama tüm bu değişime karşılık muhafazakarlık hala toplumun temel çekirdeğini oluşturan yapılar karşı hassastır, onu dağıtan süreçlere karşı çıkmak arzusundadır. Her ne kadar muhafazakarlığın milliyetçi kanadı devleti yüceltip devletle bireylerin bütünleşmesini, birbirine tekabül etmesini amaçlasa

da muhafazakarlığın ana damarını teşkil eden dinsel muhafazakarlık topluma devlet eli ile bir şey dayatmak yerine, toplumun istenilen değerler ile teçhiz ve tahkimini amaçlar. Aileye karşı göstermiş olduğu hassasiyetin de temelinde bu yapının toplumu ayakta tutan son kale, temel direk oluşu kadar kutsal bir nitelik taşıyor oluşuna duyulan inanç yatar.

Bu denli uzun uzadıya muhafazakarlıktan söz etmemin nedeni de AKP'nin son zina tartışmalarında ilk etapta yukarıda yaptığımız tariflere uygun izlenimi veren çıkışının aslında tam tersine, bir dayatma içeriyor oluşuyla yakından ilgisi mevcut. İlk etapta satırlarımdan zina tartışmasında karşı cepheye destek veren bir tavır içinde olduğum izlenimine kapılıyor iseniz, size önerim karar vermek için acele etmeyin olacaktır. Çünkü her şeyden önce bu yazı evet-hayır cephelerinden birine ait olmadığı gibi, ortalıktaki toz ve dumanın konunun asıl yönü kaçırıldı, dahası Müslümanların taraf olmayacağı (yine celallendiğinizi ve bu denli din ile iç içe gözükken bir konunun nasıl olup ta dinدارların taraf olmayacağını söyleme cüretinde bulunduğumu soracaksınız, ama ben yine tüm soğukkanlılığım ile acele karar vermeyin diyeceğim) bir konuda mesele biraz da bilinçli bir biçimde doğrudan din ile ilişkilendirilerek Müslümanlar meseleye dahil edildiler. Ve tabi konu özellikle bu düzleme çekildikten sonra, başta Mine G. gibi din karşıtlığını kendine ilke edinmiş ve laikliği de kendi din ve Tanrı karşıtlığına adeta pa-

yanda yapmış olanlar Müslümanların ve Müslümanlığın ne denli çağdışı olduğunu dillendirmeye imkanına sahip oldular, böylece yaşam biçiminde arada olanları kendi saflarına çekebildiler. Oysa evet-hayır düzlemine çekilen bu konu, bu basit kutuplaşmanın ötesinde topluma satılan yaşam tecihinin ne anlama geldiğini, dahası küresel sisteme dahil olacak Türkiye'nin nasıl çözülmekte olduğunu ve kapsamlı bir sosyal politika uygulanmaz ise de bu çözülmenin daha da uçlaşacağını tartışabilseydiler Müslümanlar çok daha geniş bir toplumsal destek bulacaktılar.

Ben bu yazıda tam da bunu yapmayı ve bugüne dek küresel sistemin her talebini eksiksizce uygulayan AKP'nin aslında bu kanun teklifi ile tam da günü kurtarmaya dayalı oportünist siyasetten bir bölümü sahnelediğini, Müslümanların da AKP'nin oyununa gelerek asıl meseleden uzaklaştıklarını anlatmaya çalışacağım ve zina meselesinin basit bir hukuki düzenleme ile değil sorunu tüm boyutları ile kavrayan sosyal bir politika ile çözümlenebileceğini savunacağım, dahası böylesi kapsamlı bir sosyal dönüşümle ele alınmadıkça zina ile ilgili alınacak polisiye tedbirlerin hiç bir işe yaramayacağını dile getireceğim.

İki Yüzlü Muhafazakarlık

Konu ne yazık ki sağırılar diyaloguna dönüşen saflaşmalar nedeniyle hayli sığ bir düzleme hapsedildi. Bir tarafta anlı şanlı muhafazakarlarımız, diğer tarafta ise anlı şanlı beyaz feministlerimiz. Ancak bu toz duman içinde ko-

nu sağlıklı bir biçimde kavranamadı. Ne muhafazakarlar ile aynı yerde saf tutan İslamcılar, ne de Feministler konunun asıl merkezini oluşturan tüketim kapitalizmi ve onun hazzı kutsayan "ayartmacı"lıklarını tartışmaya yanaştılar. Küresel sistem karşısında tam siper olan, dahası kapitalimi piyasa adına kutsayan muhafazakarlardan ve liberalinden radikaline kadar hemen hemen bütün versiyonları ile beyazlaşarak sistemce kullanılan feministlerin bir bölümünün de bunu tartışmalarını elbette bekliyor değilim. Ama İslamcılar ile sol feministler pek ala da kapitalizm eleştirisi düzleminde AKP'nin iki yüzlülüğünü ve aslında muhafazakar değil de sağcı olduğunu ortaya koyabilirler ve tartışmayı sıkıştırdığı sığ düzlemde kurtarabilirlerdi. Bunun yerine tartışma zinanın cezai müeyyide konusu olup olmamasında odaklaştı.

AKP ve çevresinde saf tutan sağcısından İslamcısına kadar *evetçilerin* ortak noktası "zina cezalandırılmalıdır, çünkü eşler arası cinsel sadakatsizlik aileyi çözüyor, çökertiyor buna dur demezsek toplum çürüyecek" görüşüydü; buna karşılık zinanın cezalandırılmasına karşı çıkanlar ise "bu yasa kişilik haklarına saldırı ve özel yaşamın dokunulmazlığının devlet tarafından ihlalidir" ile özellikle feministler ile ılımlı sol cenahça dillendirilen "bedenimiz bizimdir ve tasarrufu kendimize ait olan bir şeye devlet müdahale edemez, devletin yatak odamızda işi ne!" görüşleri etrafında mevzilendiler. Ancak tüm bu tutarlılıkları sorguya muhtaç görüşler bir ya-

na, bir de kadın hareketi mensuplarınca dillendirilen "bu yasa çıkarsa töre cinayetleri çoğalacak, bekaret kontrolleri geri gelecek" gibi mantık denilen şeye tümü ile ters düşen görüşler de mevcut. *Hayırcılar* cephesinin asıl fikri ve siyasi ahlak yoksunlarını ise her türden Kemalistler oluşturuyor ki, onların durumu tam bir "bulanık su da balık avlama" durumu. Onların görüşü ise "AKP zinayı cezai bir müeyyide konusu yaparak dini hukuku, laik hukukun içine yediyorlar" biçiminde. İlginç olan tüm bu tutarsızlıklara AB'nin prim veriyor olduğu görüşü. Hiç kuşku yok ki, cinsel özgürlüğü bir insan hakkı olarak gören Liberal Avrupa kendi mantık örgüsü içinde tutarlı ve bu yüzden yasayı kendi Liberal Özgürlükler Avrupa'sı ile uyumsuz görüyorlar, ancak zina yasası olarak anılan yasa teklifinin laik hukukun ihlali ile en küçük bir ilgisi mevcut değil. Konunun dini hukuk ile ilgisi yok diyenler bir anlamda doğruyu söylüyor durumundalar; çünkü yasa teklifine konu olan cinsel sadakatsizlik olgusu ile *Allah'ın koyduğu sınırların aşılması* demek olan "hayasızlık" tümü ile başka. Gerçekten de yasa tasarısının amacı ne "had cezası" uygulayarak "nesil emniyetini" güvenceye almak (Daha önceki hükümet döneminde aklmda kaldığınca "nesebi gayri sahih" olarak tanımlanan evlilik dışı çocukların baba tarafından nüfusa alınması hakkı tanınmıştı. Her ne kadar yasa aslında medeni nikah ile evlilik bağına sahip olmayanların yani yaygın ifade ile imam nikahı ile evli olan çiftlerden doğan çocukların

hukuki koruma altına alınmasını kapsıyor gibi sunulsa da gerçekte evlilik dışı ilişkiyi ve bu ilişkiden çocuk sahibi olmayı meşrulaştırıyor ve bizim muhafazakar AKP'miz de bu yasayı hiç sorgulamıyor bile) ne de zınayı tüm toplumsal sonuçları ile ortadan kaldırmak. Yasa taslağı ihbara bağlı olmak kaydı ile eşlerden birinin diğerini aldatmasını -iddiasını kanıtlamak koşuluyla- cezai bir yaptırım ile önlemeyi amaçlıyor. Yani ne bekaret kontrolü -bu laf bile mantıksızlığın bir kanıtı adeta, evli çiftleri kapsayan bir yasa teklifinin bekaret ile ilgisinin olamayacağı çok açık- ne de töre cinayetine -hatta yasanın aslında bu cinayetleri önlemeyi amaçladığı bile söylenebilir- imkan sağlıyor. Hatta kanunun, AKP'nin savunduğu gibi kadınların lehine olduğu bile rahatlıkla savunulabilir. Bunu neye dayanarak söylüyorum, çok basit bir mantık yürütme benimkisi. Bu ülkenin kültürü ile az çok aşinalık oluşturmuş herkes bilir ki şerefli bir erkek, karısının kendisini aldatıldığını gözleri ile bile görse, polisi çağırıp bu durumu tutanakla tespit ettirdikten sonra karısını hapse attırmaz. Tersine en medeni en liberal kabul edilen bir erkek bile bu konuyu olabildiğince gizli tutarak karısını boşama yoluna gider, eğer biraz daha geleneksel bir erkek ise eşini de, aşığını da oracıkta infaz eder. Tam da bu nokta da töre cinayetleri artacaktır tezinin haklı olduğu söylenebilir. Ancak her şeyden önce yasa bu konuda ceza indirimi getirmiyor, hatta tersine TCK içinde namus cinayetleri nitelikli adam öldürme ola-

rak kabul edilerek müebbetle varan cezalara çaptırılabilir. İkincisi, bu tür cinayetler meşruluklarını kanunlardan almıyor, toplumsal gelenekler bu cinayetlere her tür meşruluğu veriyor. Yani bu yasa çıkınca bu tür cinayetler çoğalmayacak, ancak bu yasa ile bu tür suçlar azalmayacak da. Kısacası yasa eşitlik getirirse de erkeklerin lehine düzenlemeler içermiyor.

Peki, AKP'nin iddia ettiği gibi bu yasadaki ezilen Anadolu kadınları mı faydalanacaklar? Tıpkı töre cinayeti iddiası gibi bu iddia da doğruları yansıtmıyor. Çünkü ezilen Anadolu kadını tıpkı erkekler gibi geleneklerin bir rehinesi konumunda. Anadolu kadınının elleri kolları bağlı, dahası o kadınların yaşadığı topraklarda erkeğin zinası *çapkınlık*, kadının ki ise *fuhuş*; bunu doğrulayan "*erkeğin elinin kiri, kadının alnının karası*" gibi bir deyim bile mevcut dilimizde. Kısaca gelenekler kadına bu noktada soluk bile aldirtmıyor, değil eşi şikayet, bu konunun üzerine biraz gidecek olduğunda feci bir şiddete maruz kalıyor kadın; dahası en çok üzüldükleri konu olan kuma konusunda bile kadının ağzını açma hakkı mevcut değil. Üstelik, bu konuda erkeğin aleyhine bir konunun "ikinci sınıf bir yaratık" olan bir yaratıkça gelmesi erkek için zül kabul edileceğinden, geleneğin en küçük bir müsamahası mevcut değil, bunu yapan kadın -kural, kolun kırıldığı yen içinde kalmasıdır- ne toplum içine çıkabilir, ne de hapse atılan kocanın akrabalarınca affedilir, infaz kurbanı olarak fiziken yok edilmiş olur. Bu yasadaki AKP'nin oy depoları sayılan büyükşehirlerin

gecekondu semtlerindeki kadınlar da yararlanamayacak, çünkü sıkı bir hemşehri kuşatması içinde yaşayan o kadınlar da yaşadıkları toplum içinde marjinalleşmeyi ve diğer yaptırımları göze almadıkça bunu yapamazlar; kaldı ki şehirdeki ya da köydeki Anadolu kadını için, evini ihmal etmedikçe erkeğin "kaçamakları" kınanacak davranış statüsünde değildir; eşini aldatan kadındır asıl hedef. Peki gelenekler içinde yaşayan Anadolu kadını yararlanamayacak ise kim faydalanacak bu yasadaki? Bu ülkeye özgü bir ironi ama, şu an bu yasadaki dolayı AKP'ye olan nefretlerini bir kez daha kusan şehirli ve batı tarzı yaşam biçimini benimsemiş eğitimli orta sınıf kadınlar. Yani AKP bu yasa ile kendi doğal tabanının değil, tam tersine siyasal rakibi olan CHP'yi tercih edenlerin lehine bir yasa çıkarmış olacak. Eh böylesi bir "seçme saçma" yahut siyasal bakımdan bir zihni sinir "prosesi" de herhalde ancak Türkiye de çıkar. Üstelik o kadınlar da haklı olarak aldatan eşi hapse attırmaktan çok eşini "donuna kadar soyabileceği" bir tazminatı talep ediyorlar.

O zaman AKP Avrupa kapısında ağzı sulanmış bir halde bekleyen "fincancı katırlarını" ürkütmek, ellerini oğuşturarak Türkiye üzerinden Ortadoğu'ya dair hesaplar yapan başta Almanya olmak üzere, AB bürokrasisinin pişmiş aşına su katmak bahasına, bu yasayı ne demeye ortaya sürdü; sonunda da tükürüklerini yalamak pahasına! Aslında AKP liderliği de pek ala biliyor ki sadece bu yasa ya da yasalar ile bu ülkede ahlaki bir düzelme olmaz, -bana göre in-

sanların vicdanlarına ulaşılmadığı, kalplerine dokunulmadığı müddetçe hiçbir yasa ile düzelemez ya- ancak başörtüsü ve imam hatipler ile geniş bir hayal kırıklığı yarattığı dindar kesimin önüne bir sus payı olarak bu yasa- sayı sürerek kendince selam çakıyor. Aslında İslâmi medya bu işin üzerine atlamayıp tam tersine başörtülü kızların, yarı yolda bırakılan imam hatipli gençlerin ve dahası hiç lafı bile edilmeyen televole kültürünün, Amerikan popüler kültürünün, cinselliği kışkırtan, aldatmayı ambalajlayarak topluma satan medyanın üzerine gidilmemesinin hesabını sorsaydı iş başka bir hal alacaktı. Ama her zaman olduğu gibi güçlünün önünde eğilmeyi tercih ederek bu dolmanın yutturulmasını sağladılar.

AKP bu muhayyel yasa-ı onlar sayesinde “zina yasası” olarak yutturabildiği gibi, kendine aileyi savunma kalkanını edinebilme olanağını sağladı.

‘Zina Ekonomisi’ ve Medyatik Ahlaksızlık

Oysa bugün kapitalizm zina ile dönen bir ekonomi sayesinde var ve AKP de yaptığı düzenlemeler ile bu zina ekonomisinin - küreselleşmeye ayak uydurmak adına- ülkemizde dal budak salmasını sağlıyor. Kapsamı hayli geniş olmakla birlikte tüketim kültürünün cinsellik sömürsüne benim verdiğim isim olan ‘zina ekonomisi’ -ki bu aslında Fransız düşünür Lyotard’ın *libido ekonomisinin* uyarlaması da- medya aracılığı ile toplumun tüm dokusuna nüfuz ediyor. Tam Zina Yasası tartışmalarının yapıldığı sırada sanırım Sabah

gazetesinin -ki Türk medyasında ahlaksızlığın bir kural haline gelmesinde Sabah gazetesinin özellikle de Aktüel dergisi ile epeyi bir katkısı mevcut- Pazar eki olan Aktüel’de bir haber yayınlandı: Avrupa’daki eş değiştirme kulüplerinin artık Türkiye’de de olduğunu -nedense Türk medyası Avrupa’da olan bir şeyin hele de böyle katmerli bir ahlaksızlık ise bizde de olmasından müthiş bir keyif alır- ve İnternet aracılığı ile(bu arada bu işi yapan sitelerin de adresleri veriliyor) eşini bir başka adama peşkeş çekip sonra da onların rezilliklerini zevk içinde seyretmeleri bu haberin konusunu teşkil ediyor. Ve yine kanallarımızda kadınla erkeği çıplak bir halde birbirlerine sarılmış halde gösteren parfüm reklamları yayınlanıyor. Kanal Yedi gibi bir TV’de erkeği yarı çıplak gösteren ve yine cinsellik kokan bir başka parfüm reklamı yayınlanıyor. Radikal gazetesinde ise çok daha önceki tarihlerde yayınlanan bir yazı dizisinde ise liseli gençlerin hayli erken yaşlarda cinselliği yaşadıkları anlatılıyor... Bu tür örnekleri çoğaltmam mümkün. Türkiye bugün sokaklarında serbestçe fuhuş yapılabilen, pornografik filmlerin rahatlıkla satılabildiği, eşcinsel fahişelerin gülerken izlenip, sokaklarda rahatça müşteri bulabildiği, güney sahillerinde cinsellik konusunda akla gelebilecek her tür rezaletin yaşandığı ünlü İbiza adası ile rekabet edebilen bir ülke. Tüm bunlar olurken kendine muhafazakar sıfatını yakıştıran bir parti iktidarda ve bunlara ilişkin en küçük bir yasal düzenleme gündemde değilken, Meclis’e, eşini aldatan erkek ya da kadına, şa-

yet eşlerden birinin şikayeti söz konusu olur ise, -eş değiştirme- nin çağdaşlık ölçüsü haline geldiği bir ülkede- 6 ay ile bir yıl arasında hapis cezası verilmesi yönünde bir kanun teklifi geliyor. Ve tüm bu tartışmalar olurken Irak’ta kanlı ticaret yapan şirketlerin -ki AKP’nin tezkereyi geçirme gerekçelerinden birisi de Irak’la ticaretimizin artması, ABD’nin savaş sonrası bu ülkede yapacağı inşaatlardan pay alabilmektir- tek kaygısı bu ülkeyi yağmalayanların yol açtığı kriz nedeniyle düştükleri borç tuzağından kendini kurtarmak olan işçilerimiz ülkelerini ABD ve işbirlikçilerinden temizlemek isteyen kimi disiplinsiz direnişçilerce sinek gibi avlanıyor. Ve bana da bu koşullar altında “ey ölüme ve yaşama hükmeden küresel sistem ve onun destekçileri elinizi fermuarımdan çekin, o fermuarı Allah’tan başka hiçbir güçte ne açabilir ne de kapatabilir” demek düşüyor.

Özür: Türkiye’nin kaygan gündemi ve bu gündem nedeniyle söylenecek birkaç sözüm olmasaydı sizler bu sayıda AİHM kararları temelinde Batının İslam’ı neden dönüştürme gibi bir çabayı kendine bir anlamda varoluş nedeni seçtiği üzerine düşünceler okuyor olacaktınız. Ancak bu hesaplaşmayı yapma arzum sönmüş değil, bu konuyu (zaman belirtmiyorum, çünkü bakarsınız yine üzerine söylenecek söz olan önemli ve güncel bir konu nedeniyle sözü mü yerine getiremem) ilk fırsatta yazmayı kendime borç addediyor, tüm okurlardan özür diliyorum. ■

ONUR VE İRADE ZENGİNLİĞİ

ATASOY MÜFTÜOĞLU

Küresel dünyada, küresellelikle birlikte yeni kavramsal çerçeveler ortaya çıkıyor. Yeni kavramsallaştırmalar her yerde bir algı karmaşasına neden oluyor. Küresellik daha çok kuralsızlıklar şeklinde ilerliyor. Modern evrensellik, Batı merkezci tek yanlılık biçiminde ve kültür emperyalizmine dönüşerek, olumsuz bir yönde, çarpık ve dayatmacı bir biçimde etkisini sürdürüyor. Kültür emperyalizmi, kültürel farklılıkları yok ederek, homojen bir kültür dünyası oluşturmayı tasarlıyor. Yeni emperyalizm, geçmişte Haçlı seferleri sırasında çok kez yaşandığı üzere, bugün önce kütüphaneleri ve müzeleri, kültür ve uygarlık varlıklarımızı yakıp, yıkıyor, yağmalıyor.

Kültürel üstünlük mit'ine dayalı olarak sürdürülen kültür emperyalizmi, kültürel çeşitliklere tahammül edemiyor. Bu durum, kültür dünyasının, kültürel ilginin, kültürel ürünlerin sınırlarını daraltıyor. Kültürel hayatın metalaştırılması, kültürel pratiklerde, tezahürlerde ruhsuzlaşmayı/standartlaşmayı doğuruyor. Artık bütün toplumlarda standartlaştırılmış kitle kültürü ikonları var. Standartlaştırılmış kitle kültürü çok kolay üretiliyor, çok kolay tüketiliyor. Gü-

nümüzde bireylerin en büyük tutkusu küresel markalara sahip olma tutkusudur.

Küresel gelişmelerle birlikte yerel kültürler de, küresel kapitalist kültür tarafından ilhak ediliyor. Büyük medya grupları, kapitalist kültürün, kapitalist hayat tarzının ve ilişki biçiminin emrinde ve hizmetinde bulunuyor. Kapitalist düşünce biçiminin hizmetinde olan medya, tek yanlı bilgi, tek yanlı haber, tek yanlı enformasyon ve yorum üreterek, farklı dünyaları ötekileştiriyor. Ötekileştirilenler sistematik olarak yaşadığımız dünyanın dışına sürülerek, yalnızlaştırılıyor. Ötekileştirmek, ötekine kapalı olmak; hayata kapalı

uygarlığının bütün zamanlar boyunca heterojen bir kültür iklimini temsil ettiğini burada hatırlatmak gerekir.

Hukukun egemenliği yerine, gücün keyfi egemenliğini esas alan bir sistem, iğrenç bir sistemdir. Adaletle dayalı olmayan güç siyasetleriyle, insanlığa hizmet edilemez. Bugün, küresel iradenin gücü vardır, ancak meşruiyeti yoktur. Ahlaksız ve hukuksuz bir güç'ten bir gelecek beklenemez.

Günümüz dünyasında İslam'a karşı ortak bir strateji izleniyor. Batılı ve Batı'cı söylemde İslam, düşman muamelesi görüyor. Bu nedenledir ki; Müslümanlar ortak haklar'dan yararlanamıyor. İslam karşıtı söylem, özellikle İslam'ın topluma, insanlığa hitap eden yönüyle savaşıyor. Bu savaş basmakalıp imgelerle sürdürülüyor. Özellikle, Türkiye'de, Müslümanlar laik ideolojik kültüre entegre olamadıkları için, laik-ideolojik dili ve kimliği paylaşmadıkları için, bu dil ve kültürle bütünleşmedikleri için devletin dokunulmaz kılı-

Hukukun egemenliği yerine, gücün keyfi egemenliğini esas alan bir sistem, iğrenç bir sistemdir. Bugün, küresel iradenin gücü vardır, ancak meşruiyeti yoktur. Ahlaksız ve hukuksuz bir güç'ten bir gelecek beklenemez.

olmak, bencil hayatlar yaşamak, ötekine kötülük yapmak demektir.

Etnik merkezilik modern zamanların icadı olan büyük bir kötülüktür. Her etnik merkezilik sonunda bir şekilde şiddete dönüşmektedir. İslam kültür ve

nan simgelerini takdis etmedikleri için; dışlanıyor, marjinalleştirilmek isteniyor, susturuluyor, asimilasyona tabi tutuluyor, kendi hayat tarzlarını terk etmeye zorlanıyor, temel sosyal haklardan mahrum ediliyor, eğitim haklarından yararlanamıyor,

kültürel adaletsizliklere uğruyor, kültürel olarak damgalanıyor, kimlikleri saygı görmüyor. Türkiye’de açıkça bir statü hiyerarşisi var; laik olmak, Müslüman olmaktan çok daha önemli ve öncelikli sayılıyor.

Derinliğine ve içten sorgulamalar yaşıyamayan topluluklar özgürlüğü hak edemezler. Kendini yenileyemeyen düşünce ve kültür hayatı kolay tükenir, kendini yenileyen düşünce ve kültür hayatı varlığını zenginleştirerek sürdürebilir. Hiçbir toplumun geleceği şansa bırakılamaz. Bütün bir, insanlığa seslenen bir din’in mensubu olan Müslümanlar, bütün bir insanlıkla kalıcı bir iletişim sağlayacak yol ve yöntemler üzerinde çalışmalıdır. Akıl ve iradelerini gereği gibi kullanamayan bireyler ve toplumlar özgür bir varoluşa sahip olamazlar. İnsanları, dünya görüşlerine ve hayat tarzlarına göre kategorize eden sistemler ayırmacılığı esas alan sistemlerdir. İradeleri olmayan toplumların ve bireylerin şahsiyetleri de olamaz. Yabancı ve düşman bir iradeye boyun eğmekten daha aşağılayıcı bir durum tasavvur olunamaz.

İçerisinde bulunduğumuz dönemde, İslam’ın laik saplantılarla, bağnazlıklarla uzlaşması isteniyor. Laik egemenlikler, kültür ve uygarlık değerlerimizi terk etmemizin imkansız olduğunu düşünemiyor. Barbarların insafına terkedilmiş çaresiz bir dünyada kimi İslami unsurların da bir ek sen kayması içerisinde bulunduklarını belirtmek gerekiyor.

Bir yanda, ütopyacı-mehdici spekülasyonlar çoğalırken; bir diğer yanda, İslam karşıtı unsurlarla, diyalog girişimleri gündemde tutuluyor. Bilmek gerekiyor ki; diyalog iki eşit taraf söz konusu olduğunda bir anlam ifade eder. Korkunç eşitsizliklerin ve karşıtlıkların mevcut olduğu taraflar arasında nasıl diyalogdan söz edilebilir?

Hayatımızın bütün yönlerini her geçen gün daha çok etkileyen, yabancı/olumsuz pratikler, yabancı belirleyiciler karşısında, çok dikkatli olmalıyız. Uluslararası siyasal/kültürel ve ekonomik süreçlere göre tavır belirlemek,

dar mücadele edebilmeliyiz. Onur ve irade yoksulu olduktan sonra, bütün dünyaya maddi anlamda sahip olmanın bir kıymeti olmaz. Bugün, düşünce hayatımızın, kültür hayatımızın, entelektüel hayatımızın, sanat-edebiyat hayatımızın, yabancı-

cı-egemen belirleyiciler karşısında kayda değer bir etkisi bulunmadığını üzülererek belirtmeliyiz. Sanat-edebiyat hayatımız, bireysel tutkuları, bireysel dünyaları ve ilgileri yansıtan, lüks bir anlayışı temsil ediyor.

Her türlü iktidarın, her türlü konformizmin çürütücü etkisi, hissizleştirici etkisi, duyarsızlaştırıcı etkisi karşısında; dünyaya, hayata, tarihe ve insanlığa yön verebilecek değerlerimize, hayat vererek direnmeliyiz.

Bütün tercihlerimizin bedelinden sorumlu olmalıyız.

Hiçbir şekilde, bir sistem

Onur zenginliği için, irade zenginliği için sonuna kadar mücadele edebilmeliyiz. Onur ve irade yoksulu olduktan sonra, bütün dünyaya maddi anlamda sahip olmanın bir kıymeti olmaz.

insanımızı çelişkili kimlikler, çelişkili kişilikler, çelişkili konumlar edinmeye zorluyor. Ne pahasına olursa olsun safiyet ve açık yürekliliği savunmaya devam etmeliyiz. Onur zenginliği için, irade zenginliği için sonuna ka-

eleştirisi yapmayan İslami unsurları hayata ve sorumluluğa uyardırmalıyız.

Her alanda nihai bir seçim yaparak, aziz İslam Ümmetinin saygınlığını koruyabilmek için bütün bir varlığımızı seferber etmeliyiz. ■

UMRAN'IN ÖZDÜŞÜNÜMSELLİĞİNE KATKI

HİKMET DEMİR

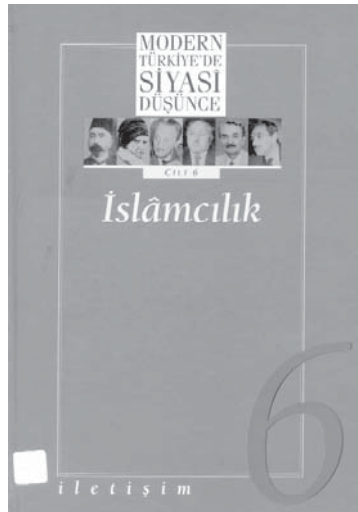
*Umr*an, uzun bir süredir “düşünce, kültür, siyaset” alanında aylık yayın yapan bir dergidir. Özellikle Türkiye’de son beş altı yıllık bir süreç gözönüne alındığında, *Umr*an’ın aylık olarak istikrarını ve uzun solukluluğunu koruyan yegâne dergi olduğunu söyleyebiliriz. Ancak derginin ana mihverini oluşturan alanın, gerek nicelik (sayfa sayısı) gerekse içerik olarak “düşünce” olduğu belirtilmelidir.

Dergi bu haliyle bir çok kesim tarafından takip edilmekte, hatta akademik bir incelemenin konusu da olmaktadır. Nitekim İletişim yayınlarının Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce serisinin altıncısı olan ve editörlüğünü Yasin Aktay’ın üstlendiği *İslamcılık* cildinde de böyle bir inceleme bulunmaktadır. Ferhat Kentel tarafından “1990’ların İslâmi Düşünce Dergileri ve Yeni Müslüman Entelektüeller” ismiyle kaleme alınan yazıda *Bilgi ve Hikmet*, *Tezkire*’nin yanı sıra *Umr*an dergisi de ilgili değerlendirmelere konu oldu. Biz bu makalede mezkur yazıdan yola çıkarak -ancak onu merkeze alarak değil- *Umr*an dergisinin durduğu yer, serencâmı ve geleceğine yönelik bir değerlendirmede bulunmak istiyoruz. Dolayısıyla bu makale, *Umr*an’ın “kendi üzeri-

ne düşünmesi”ne bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Dergi ve dergicilik, üç beş yazarın yazılarıyla oluşmuş bir sektörün adı değildir. Şüphesiz öncelikle dergi pratik gündelik sorunlar etrafında çözüm önerileri üreten ve daha ileri boyutta ekol oluşturmaya kadar varan bir fikir çeşitliliğinin kendisini ifade ettiği yerdir. Bu bağlamda içerisinde usta ve genç kalemleri barındırarak kendisine süreklilik sağlarken, diğer yandan hem okurları hem de yazarları için diyalojik bir zeminde fikri inşa imkanı sunar. Bu açıdan uzun soluklu ve istikrarlı dergilerin ciddi tecrübe ve birikimlerinin çok önemli olduğunu hatırlatmak gerekir ki, *Umr*an böyle bir dergidir.

Bir dergiyi değerlendirirken,

Onun hitap ettiği hedef kitleyi dikkate almak gerekmektedir. Bu bağlamda Türkiye’deki dergileri kabaca üç kısımda ele almak mümkündür. Bunlardan ilki, daha çok alt kültür düzeyini esas alan “halk” dergileridir. Bunlar, daha popüler ve duygusal içerik taşıyan dergilerdir. İkincisi, salt akademisyenlere hitabeden akademik dergilerdir. Bunlar ise, içerisinde daha çok spesifik konulara değinen ve üst elit kesimin diliyle inşa edilmiş fikirlerden oluşan dergilerdir. Bu iki kategori arasında herhangi bir geçirgenlik söz konusu olmadığından, belli bir düzeydeki dille inşa edilmiş bilgilerin tabakalar içi dolaşımı söz konusudur. Üçüncüsü ise çok geniş kitleye seslenen, ancak yine de orta-üst toplumsal düzeye hitabeden dergilerdir. Doğrusu *Umr*an’ı bunlardan üçüncü kategoriye yerleştirmek mümkündür. Nitekim *Umr*an dergisinin okuyucu profilinin bu tanımlanan düzeye denk gelmesi bunu göstermektedir. Diğer yandan *Umr*an dergisinin bugün içerik olarak geldiği nokta da bunun bir diğer işaretidir.

*Umr*an dergisi, yayınlarında bu hitabettiği kitleyle “anlaşma” dengesi üzerinde hareket etmeye itina göstermektedir. Dili tamamıyla akademik olmamakla birlikte, popüler de değildir. Bu *Umr*an’ın bizzat bilinçli olarak yaptığı bir tercihtir ve onu değerlendirirken bu konumu mutlaka dikkate alınmalıdır. Belirtilmelidir ki, *Umr*an dergisi, bilginin ve birikimin seçkin entelektüel tabaka arasında dolaşan bir meta olmasına ve salt “entel” bir faaliyete mesafeli durmaktadır. *Umr*an dergisinin en önem-

li niteliği, sadece teorik anlatım, açıklama ve betimlemelerin içerisinde sıkışmadan pratik yeni öneriler de sunmaktır. Bu bağlamda dergi, mevcut pratikleri de yoklayıp sınamakta ve kendi fikri konumunu okuyucuya sunmaktadır. Bugün gelinen noktada, mevcut bir takım dergilerin oldukça spesifik bir takım konu-

gisinin kapak konularına kısaca göz atıldığında bu durumu görmek mümkündür: “Temiz Toplum İçin Çözüm İslam(S. 12, 1993)”, “Adriyatik’ten Çin Seddi’ne Türkiye’nin İflası(S. 13, 1993)”, “Bosna’dan Çeçenistan’a İslâm’ın Dirilişi(S. 28, 1995)”, “Toplum Mühendisliği”(S. 46, 1998)”, “İrtica Yayga-

tirerek Kur’an-ı Kerim’e referansla kavramsallaştırmıştır.

Derginin mevcut konumunun bu kısa betimlemesinin ardından Ferhat Kentel’in mezkur yazıda **Umran** ile ilgili değerlendirmelerine kısaca temas etmek istiyoruz. Öncelikle Kentel’in, daha çok bir durum tasviri yaptığını ve bunda da genel olarak

ları salt teorik olarak incelemekle kendilerini sınırladıkları görülmektedir. Umran dergisi, İstanbul’dan Van’a, İzmir’den Kayseri’ye kadar bir çok ilde her düzeyden insanın dergiyi okuyacağını hesaba katarak hareket etmektedir. Bu bağlamda çok geniş düzeyde insana, somut öneriler sunmayı öncelemektedir diyebiliriz.

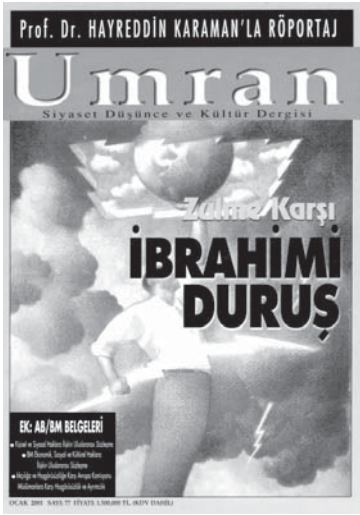
Umran dergisi, çekirdek kadrosunun yazılarından da anlaşılacağı üzere, Kur’an merkezli bir düşünce üretimini kendisine mihver edinmektedir. Bu açıdan gerek Türkiye gerekse dünya ölçeğindeki tüm güncel olaylarla birebir ilgilenmekte, onlar arasındaki bağlantıları ihmal etmeden bu olayları Kur’anî bir yaklaşımla değerlendirmeye çalışmaktadır. Nitekim **Umran** der-

rası Neyi Örtüyor?”(S. 59, 1999)”, “Korkular Ülkesinde Korkuları Aşmak”(S. 75, 2000), “Küresel Sıkıyönetim”(S. 86, 2001), “Kamusal (Y)alan”(S. 112, 2003), “Terörün Hedefi İslâm”(S.113, 2004).

Bu yazıların içeriğine bakıldığında, realite ile birebir dengeli bir ilişki kurarak Kur’an-ı Kerim’in güncelliğine vurgu yaptığı rahatlıkla görülecektir. **Umran** dergisinin bu bakımdan altı çizilmesi gereken birinci özelliği, güncel olaylar karşısında “müslümanca duruş”un nasıl olması gerektiğine ilişkin pratik önerilerde bulunmaya gayret etmesidir. Belki onu diğer akademik dergilerden ayıran en önemli nokta burasıdır. **Umran** dergisi bunu muhtelif zamanlarda “**İbrahimî Duruş**” şeklinde dile ge-

başarılı olduğunu belirtmeliyiz. Ancak kimi yorumlarda ve tanımlamalarda bize göre problemli noktaları ele almak gerekmektedir.

Ferhat Kentel, Umran dergisini “Reel siyasetle aşağıda siyaset arasında bir dergi: Umran” şeklinde tanımlamaktadır. Yazısının ilerleyen kısımlarında ise, “... Dolayısıyla Umran, Türkiye’nin sahip olması gereken makro hedefler açısından, bir yandan reel siyasetle doğrudan ilgilenmekte, ancak öte yandan da müslümanlar açısından mikro düzeyde aşağıda siyasetin yeniden tanımını yapmaya çalışmaktadır” diyerek düşüncelerini açıklamaktadır. Yazarın makalesi boyunca bu kavramlara (reel siyaset-aşağıda siyaset) nasıl bir anlam yüklediği net olmamakla

birlikte, reel siyaseti; yaşamış olduğumuz “olan” siyaset, aşağıda siyaseti de; alt tabakada yapılan ve ütöpik, şekilci yönleri baskın siyaset olarak tanımlar gibidir. Nitekim Kentel, “... reel siyasete gösterilen ilgi en somut olarak 1995 seçimlerinin ardından Refahiyol hükümetinin iktidarda bulunduğu 1996-1997 dönemini ve 28 Şubat sürecini içeren...” (s. 738) derken reel siyaset, “aşağıda siyasetin doğrudan bağlanabileceği alan ise dinsel alandır” (s.744) derken de aşağıda siyaset tanımına dair anlayışını ortaya koyar.

Burada gerek içerik gerekse tanım açısından sorunlu bir anlatımın olduğu görülmektedir. Özellikle küreselleşme ve post-modern kimi içeriklerin kendisini yoğun olarak hissettirmesiyle birlikte, siyasal (politik) alanda altı çizilen bir kavramın bu kategorizasyonda belirleyici olduğu anlaşılmaktadır. Bu, “reel politik” kavramıdır. Mevcut politik gelişmelerdeki yanlış temayüllerle karşı eleştirel söylemlerin üretilmesi, genel olarak politik aktörlerce “olan”ın meşruiyetinin sağlanması açısından “reel poli-

tik” kavramıyla karşılanır. Böylece bir yandan eleştirilerin ütöpik, ayağı yere basmayan bir nitelikte olduğu ima edilirken, diğer yandan daima uygulamanın meşrulaştırılması sağlanmış olur. Özellikle bu eleştiri dinsel söylemle bir şekilde örtüştüğünde “hayali” olduğunun altı bir kez daha çizilir. Aşağıda siyaset ile, sosyolojik bir kategori olarak alt kültürel tabakalarda üretilen siyaset anlaşılması gerekirken, bunun yazar tarafından direkt “dinsel alan” a münhasır kılınmasının anlamlı ve açıklayıcı olduğunu söylemek zordur. Diğer yandan aşağıda siyaset ile dinsel alan arasındaki bu birebir ilişkinin giderek dinin ve dinle ilintili her şeyin hiyerarşinin en altında algılanması zorunluluğunu ima eden bir yönü bulunmaktadır. Bu bakımdan öncelikle reel siyaset ile aşağıda siyasetin bir karşıt ilişki içerisinde değerlendirilmesi mümkün görünmemektedir. Eğer yazar *Umran* dergisini mutlak bir “beyn” e yerleştirecekse bunu, “Umran: Yukarıda siyaset (seçkin siyaset) ile aşağıda siyaset arasında bir dergi” ya da “Umran: Reel siyaset ile ideal/sürreel siyaset arasında bir dergi” şeklinde yapabirdi.

Ayrıca Ferhat Kentel *Umran* dergisi ile ilgili değerlendirmelerinde Onun “gelenekçi” bir çizgiye sahip olduğunu söylemektedir. Kentel’in bu konudaki ifadeleri şöyledir: “...Bu çerçevede “gelenek” entelektüel bir alan olarak çok fazla sorgulanmamakta; genel olarak İslâm ya da Osmanlı Medeniyetleri örneklerinde olduğu gibi, pusula görevi görmesi gereken soyut bir referans olarak kalmaktadır. Bir anlamda,

gelenek doğrulanabildiği ölçüde bir referans olarak vardır. Bu nedenle Umran’ın daha ‘gelenekçi’ bir çizgisi olduğu söylenebilir.” (s. 747) Derginin ‘geçmiş çizgisinde’, belki 1990’lı yıllara kadar “Millî” ve “sağ” ile ilişkisi bağlamında geleneksellikten söz edilebilir. Ancak bugün gelinen noktada, *Umran* dergisinin, içindeki konular ve onların anlatım tarzına bakıldığında “gelenekçi” olduğunu söylemek zordur. Osmanlı Medeniyeti vurgusu *Umran*’ı gelenekçi olarak adlandırmada yeterli bir done değildir. Dikkatle bakıldığında *Umran* dergisinin genel olarak tüm Osmanlı ve İslâm medeniyetlerini yapılan icraatlar açısından tümüyle olumlamadığı ve hatta eleştiri getirdiği de görülebilir. Ancak tabii ki bu medeniyetlere sahip çıkmaktadır.

Diğer yandan “Osmanlı misyonu” vurgusu, *Umran* dergisinde Yusuf Kaplan’ın yoğun olarak vurguladığı bir kavramdır. “Yeni bir Medeniyet tasavvuru” parolasıyla yola çıkan Yusuf Kaplan’ın bu düşünceleri, dergiye yayın danışmanlığı yaptığı dönemde konulara da yansımıştır. Tabii ki *Umran* dergisinin Osmanlı tecrübesi ve misyonuna itiraz ettiğini ifade etmeye çalışmıyorum. Ancak *Umran*’ın içeriğine bakıldığı zaman “gelenekçi”likten daha farklı değerlendirilmesi kanaatini taşıyorum.

Umran dergisi, Türkiye’nin yüzyıllardan beri toplumsal kodlarında içerilen değerleri “hassasiyet” olarak korumaya; yeni bir dil ve yüzleşmenin imkanlarını araştırmaya özel bir önem vermekte ve yeni bir açılım kazanarak yoluna devam etmektedir. ■

LÂİKLİK ÂŞIĞI, AMA LÂİKLEŞEMEYEN LÂİK DEVLET

AHMED YÜKSEL ÖZEMRE

Anayasamıza Yansıyan “Lâiklik”

Her ilimde ve her işte, kavramların: 1) *kesin*, 2) *dakîk*, 3) *açık* ve 4) *seçik*¹ tanımlar üzerine inşâ edilmiş olması gerekir. Aksi hâlde, bu niteliklere sâhip olmayan bir tanımla tanımlanmak istenen bir kavrama ister istemez sübjektif (*enfûsî*) yorumlar yakıştırılır. Bu yorumların çokluğu ve birbirlerinden farklılığı ise vahim A) karışıklıklara, ve B) belirsizliklere, yâni objektif ve bilimsel sonuçlara değil, yalnızca C) *dedikodu*’lara yol açar.

Kezâ, yoruma açık bir suç tanımının Adâlet’i zedelemesi, anlaşmazlıklara ve nifâka ve hattâ sosyal huzurun bozulmasına sebep olması dolayısıyla Hukuk’da da bir suçun tanımının: 1) *kesin*, 2) *dakîk*, 3) *açık* ve 4) *seçik* olması, yâni aslâ belirsizliğe yol açmaması gerekir². Benzer şekilde kim, çarşıda pazarda, satın alacağı domatesin açıkça tanımlanmamış keyfî bir ağırlık birimiyle meselâ lâlettâyin bir taş parçasıyla ya da içi toprak dolu bir torbayla tartılmasını tercih eder ki?

Lâik, lâiklik, lâikleşme ve lâikleştirme kavramları için de bu böyledir. Eğer 1) *kesin*, 2) *dakîk*, 3) *açık* ve 4) *seçik* tanımlar üzerine inşâ edilmişlerse bunların da Hukuk’da, cemiyet hayatında ve siyâsette karmaşaya yol açmaları kaçınılmazdır. Ve nitekim öyle de olmakta, ülkemizde bu kavramlar ve bunların sebep olduğu huzursuzluklar hakkındaki tartışmalar bitmemektedir.

Bütün Dünyâ anayasaları içinde “lâik” kelimesi yalnızca Fransa’nın ve Türkiye’nin anayasalarının da siyâsî bir ideolojik sistem kapsamında yer al-

maktadır. *Encyclopaedia Britannica*’da bile bu kelimeler söz konusu anayasalardaki gibi bir *sistemi* ya da bir *ideoloji*’yi nitelendirmek için değil, fakat yalnızca *kişiler* için kullanılmaktadır.

Fransa anayasasının dibâcesinin 13. maddesinde: “*Her kademedeki bedâva ve lâik bir eğitimin örgütlenmesi Devlet’in görevidir*” ve aynı anayasanın 1. maddesinde de: “*Fransa bölünmez, lâik, demokratik ve sosyal bir Cumhûriyet’tir*”³ denilmekle lâik kelimesi bu anayasada yalnızca iki kere zikredilmekte, fakat tanımı verilmemektedir.

“Lâik” kelimesi ilk kez 20 Nisan 1340 (1924) gün ve 491 sayılı bizim Teşkilât-ı Esâsiye Kânûnu’nuzun 5 Şubat 1937 târih ve 3115 sayılı kânûnun 1. Maddesi ile değiştirilmiş olan “*Türkiye Devleti, cumhûriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, lâik ve inkılâpçıdır. Resmî dili Türkçedir. Makarnı Ankara şehridir*” şeklindeki 2. Maddesi’nde ortaya çıkmıştır. “Lâik” kelimesi söz konusu kânûnda yalnızca *bir kere* zikredilmektedir.

Buna karşılık 7 Eylûl 1961 gün ve 334 sayılı Türkiye Cumhûriyeti Anayasası’nda “lâik” kelimesi 2., 22., 26., 57., 77. ve 121”. Madde’lerde, “lâiklik niteliği” tamlaması da 153. Madde’de zikredilmiştir. Böylece “lâik” kelimesinden türetilmiş çeşitli kavramlar bu anayasada *yedi kere* yer almaktadır. Bu anayasada da bu kavramların hiçbirinin tanımı verilmiş değildir.

18 Ekim 1982 gün ve 2709 sayılı Türkiye Cumhûriyeti Anayasası’nda ise durum kavramsal açıdan daha muğlâk ve daha karışıktır. Bu anayasada:

1. “Lâik” kelimesi ile 2. Madde’de “*Devlet’in lâ-*

- ik olduğu”; 13., 14., 68., 81. ve 103. Madde’lerde ise “Cumhûriyet’in lâik olduğu” beyân edilmekte,
2. 174. maddede, dilbilgisi açısından sakat bir ifâdeyle, Türkiye Cumhûriyeti’nin “lâiklik niteliği” söz konusu edilmekte⁴,
 3. Başlangıç Bölümü’nün 3 Ekim 2001 târihinde değiştirilen kısmında, 16. Madde’de, ve Geçici 2. Madde’de de “lâiklik ilkesi”nden söz edilmektedir.

Böylece “lâik” kelimesinden türetilmiş çeşitli kavramlar bu son anayasamızda tam **on kere** söz konusu edilmekte fakat bırakınız bunların 1) **kesin**, 2) **dakîk**, 3) **açık** ve 4) **seçik** tanımlarının verilmesini, bunlar hakkında Anayasa’mızda herhangi bir tanım girişimi dahî bulunmamakta ve böylece sübjektif (*enfûsî*) yorumların yolu da alabildiğine açılmış olmaktadır.

7 Eylül 1961 târihli anayasamızın “Türkiye Cumhûriyeti, insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, millî, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir”⁵ şeklindeki 2. Madde’si ile 18 Ekim 1982 târihli anayasamızın “Türkiye Cumhûriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir”⁶ şeklindeki 2. Madde’si, apaçık bir iltibâs ile, “devletin mümkün hükûmet şekillerinden biri olan **Cumhûriyet**” ile “**Devlet**”i özdeşleştiren bir başka garâbeti daha ortaya koymaktadır.

Fransız Anayasası yalnızca Fransız Cumhûriyeti’nin “lâik” olduğunu ilân etmektedir. Buna karşılık bizim 18 Ekim 1982 târihli anayasamız hem **Türk Devleti**’nin ve hem de **Türk Cumhûriyeti**’nin **lâik** olduğunu vurgulamaktadır. Özellikle, hükûmet tarzı cumhûriyet olan bir devletin lâik olmasının yanısıra bu devletin cumhûriyetinin lâik olmamasının neye delâlet edebileceği, kânûn koyucunun hem cumhûriyetin ve hem de devletin lâik olduğunu vurgulamayı neden gerekli görmüş olduğundaki vuzuhsuzluk hukuğun felsefesiyle iş-tigâl edenlerin bile altından kolay kolay kalkamayacakları epistemik tuzaklar içermekte, kafayı iyice karıştırmakta ve iltibâsa yol açmaktadır. Bu bakımdan her iki devletin anayasalarının temelinde, “lâiklik” kavramı açısından, her şeyden önce, büyük bir “**formel fark**” mevcûddur.

Aslında, kavramların doğru dürüst tanımlanmamış olması dolayısıyla, Devletimizin senelerdenberi anayasal bir suçtu herkesin gözü önünde işlemekte olduğu da rahatlıkla savunulabilir. Anayasamız tarafından **de jure** “lâik” olduğu beyân edilen Devletimiz’in teşkilât şemasında **de facto** Diyânet İşleri Başkanlığı’nın bulunmasını:

- 1) “Hoşgörüyle” karşılanacak ama **doktrin açısından** behemehal düzeltilmesi gereken “**hukûkî bir garâbet**” olarak mı, ya da
- 2) Hukukçu mantığı ile bir “**anayasal suç**” olarak mı telâkkî etmek gerekir?

Alın işte size havanda su dövürecek bir başka münâkaşa ve dedikodu konusu daha!

Fransız Kökenli Lâiklik Kavramının Yakın Târihi

“Lâik” kelimesi yukarıda da belirtildiği gibi, Fransa’nın 1946 ve 1958 târihli anayasalarında “Fransa’nın **lâik** bir cumhûriyet olduğu”nun beyân edilmesiyle yer almıştır.

1946 yılında Fransa Millet Meclisi’nde çoğunluğu sağlayan üç parti vardı: Hristiyan Demokratlar, Komünistler ve Sosyalistler. Bunların üçü de “Fransa’nın **lâik** bir cumhûriyet olması” konusunda ittifâk ettiler. Ama herbirinin “lâiklik” konusunda kendine mahsûs bir fikri, bir algılama biçimi vardı. Sosyalistler bundan Din ile Devlet’in ayrılığını, Komünistler ise Din’in tümüyle dışarlanmasını kastediyordu. Hristiyan Demokratlar adına konuşan Maurice Schumann (1911-1998) ise Fransa’daki ruhban sınıfının (kardinallerin ve arşöveklerin) bu konuda hazırlamış olduğu bir deklârasyona yollama yapıyordu. Bu deklârasyon, lâikliğin kabûl edilmesi mümkün olmayan iki ve kabûl edilebilir de iki anlamı olduğunu vurgulamaktaydı. Hristiyan Demokratlar işte bu deklârasyonun ifâde ettiği lâikliğin kabûl edilebilir iki anlamına dayanarak “Fransa’nın **lâik** bir cumhûriyet olması”nı kabûl etmişlerdi.

Görüldüğü gibi Fransız Millet Meclisi’nde oluşan bu icmâ-i ümmet, aslında, **uzlaşılması mümkün olmayan ihtilâflar üzerine inşâ edilmiş bir mutâbakatı** yansıtmakta olan bir başka garâbet numûnesidir.

Fransa’nın anayasasında da hukûkî terminolo-

jisinde de **lâiklik** kelimesi yoktur. “Lâik” sıfatının çoğu kere “lâiklik” cins ismiyle ifâde edilmesi somut bir kavramdan soyut bir kavrama geçmenin bütün belirsizliklerini ve yanlış anlaşılmasını da peşinden sürüklemektedir.

Büyük Fransız İhtilâli’nden önce “İlâhî Hukûk’a dayandığını savunan Fransız Monarşisi” için, kralın Kilise’ye ve Kilise’nin de krallığa hükmetmemesi dolayısıyla, pekâlâ “lâikti” denilebilir. 1789 ihtilâlinden sonra Millî Konvansiyon’un⁷ 10 Kasım 1793’de târihli deklârasyonu ile Akıl Dinini’nin⁸ geçerliliğini ilân eden “İnsan Hakları Fransa’sı” ise, bu yönüyle, hiç de lâik değildir.

Bugünkü fransız hukukçuların çoğunda egeyen olan kanaat şudur ki “**Kendi ülkesinde her erkeğe ve her kadına mutlak inanç özgürlüğü tanıyan, bu özgürlüğe saygı gösteren ve bunu emniyet altına alan her devlet lâiktir**”.

Türkiye bugünkü hâliyle bu tanımına uymadığı gibi üstelik bir de birbirine zıd iki dinin yâni İslâm ile Kemalizm’in anayasa ve yasalarla imtiyazlı bir konumda olduğu (meselâ Yunanistan⁹, İngiltere¹⁰ ya da eski Sovyet Sosyalist Cumhûriyetleri Birliği¹¹ gibi) bir **Konfesyonel Devlet**¹² tir.

Hız Muhammed’in zamanında temelinde 46 maddelik “Medine Vesîkası” bulunan Medine-Şehir-Devleti ise fransız hukukçularının 1300 sene sonra erişmiş oldukları bu lâiklik tanımına tam anlamıyla uymakta ve ayrıca şehirdeki yahudi ve hristiyan halklarına da kendi şerâatlarına göre **jürisdiksiyon hakkı**¹² bile tanımaktaydı.

Fransa III. Cumhûriyet döneminde (4 Eylül 1870 – 10 Temmuz 1940) bâzı kurumlarını, özellikle eğitim kurumlarını **lâikleştirmiş** ama bu dönemde kendisini aslâ “lâik” olarak tahayyül etmemişti. 1880 yılından itibaren Katolik Dini’nin Fransa’nın kamusal hayatı üzerindeki yansımalarını kısıtlamaya mâtuf bir dizi kânûnlar yayınlamış; ve en sonunda da, 1905 yılında Devlet ile Kilise’nin birbirinden kesin bir biçimde ayrılması olarak **yorumlanan** bir kânûn çıkarmıştır¹³. Bu ve bunun gibi kânûnların sonucu olarak bir süre sonra mahkemelerde hâkimin, resmî devlet okullarında hocaların ve hastahânelerde de hastaların arkalarındaki duvarlarda, mütad üzere, asılı olan haçlar kaldırılmıştır. 2004 yılında ise Bernard Stasi Komisyonu’nun raporuna dayanarak Fransız Millet Meclisi ilk ve orta eğitimde öğrencilerin başörtüsü, kippa¹⁴ ve haç taşımalarını, **gene lâiklik adına**, bir kânûnla yasaklamıştır.

Türkiye Cumhûriyeti’nde Lâiklik Kavramının Târihi

Cumhûriyet Halk Partisi’nin 15 Ekim 1927 târihinde topladığı 2. Kurultay’ında Mustafa Kemal Paşa’nın teklifi üzerine Cumhûriyetçilik, Halkçılık, Milliyetçilik ve **Lâiklik** partinin dört temel ilkesi olarak kabûl edilmişti. 10 Mayıs 1931 târihli 3. Kurultay’da ise bunlara Devletçilik ve İnkılabçılık da eklenerek bu altı ilke partinin Altı Ok’u olarak bayraklaşacaktı.

Atatürk’ün “lâiklik” konusunda temel düşüncelerini yansıtan aşağıdaki beyânları, Türkiye’de bugünkü zihniyet ve uygulamalarla karşılaştırıldığında, uygulamalarda nasıl çarpıtılmış olduklarını teşhis ve tesbit etmek bakımından fevkalâde ilgi çekicidir. Atatürk diyor ki:

- Din bir vicdân meselesidir. **Herkes vicdânının emrine uymakta serbesttir**. Biz dine saygı gösteririz. Düşünüşe ve düşünceye karşı değiliz. Biz sâdece din işlerini, millet ve devlet işleriyle karıştırmamaya çalışıyor, kasıt ve fiile dayanan mutaassıb hareketlerden sakınıyoruz. (1926)
- Din ve mezheb herkesin vicdânına kalmış bir iştir. Hiçbir kimse hiçbir kimseyi, ne bir din, ne de bir mezhebi kabûl etmeye zorlayabilir¹⁵. Din ve mezheb hiçbir zaman politika âleti olarak kullanılamaz. (1930)
- Elbette her fert dinini, diyâneti öğrenecek bir yere muhtaçtır. Orası da medrese değil mekteptir¹⁶.
- Bizde ruhbanlık yoktur. Hepimiz müsâvîyiz ve dinimizin ahkâmını eşit şartlarda öğrenmeye mecbûruz. Her fert dinini, diyânetini, îmânını öğrenmek için bir yere muhtaçtır; orası da mekteptir.
- Türkiye Cumhûriyeti’nde her yetişkin dinini seçmekte hür olduğu gibi, belirli bir dinin me-râsimi de serbesttir. Yâni, ibâdet hürriyeti vardır. Tabîatıyla ibâdetler, güvenlik ve genel âdâba aykırı olamaz; siyâsî gösteri şeklinde de yapılamaz. Geçmişte çok görülmüş olan bu gibi durumlara artık Türkiye Cumhûriyeti aslâ katlanamaz.
- Din simsarlığına izin verilmemelidir. Dinden maddî menfaat temin edenler iğrenç kimselerdir. İşte bu duruma karşıyız ve buna müsaade etmiyoruz. (1930)

- **Lâiklik**, yalnız din ve dünya işlerinin ayrılması demek değildir; **bütün yurttaşların vicdân, ibâdet ve din hürriyeti demektir.** (1930)
- **Lâiklik**, aslâ dinsizlik olmadığı gibi, sahte dindarlık ve büyücülükle mücâdele kapısını açtığı için, **gerçek dindarlığın gelişmesi imkânını temin etmiştir.** (1930)

Bütün bu güzel beyânlara rağmen 1932 Ramazan'ından itibaren Devlet, **Lâiklik İlkesi'nin aksine, dine ve uygulanmasına doğrudan doğruya müdâhale ederek** ezanın Türkçe okunmasını mecbûr kılmış, hattâ câmilerde Kur'ân'ın bile Türkçe okunması uygulamasını başlatmıştır. Bir müddet sonra bizzât Atatürk'ün müdâhalesiyle Kur'ân'ın Türkçe kıraatinden vaz geçilmiş¹⁷ ama ezanın Türkçe okunması 14 Mayıs 1950 seçimleriyle Demokrat Parti'nin iktidâr olmasına kadar sürmüştür.

1934 yılında Eşref Edib'in Hz Muhammed hakkında yayınlamak istediği bir kitap için başvurduğu "Matbuat Umum Müdürlüğü"nün aşağıdaki cevabı¹⁸, yalnızca birkaç yıl sonra

- 1) Atatürk'ün din ve lâiklik hakkında yukarıda zikredilen olumlu ve hoşgörülü beyânlarının, ve
- 2) "Lâiklik İlkesi"nin

resmî makâmlar tarafından nasıl tahammülsüzlükle çarpıtılıp reddedilmekte olduğuna ışık tutmaktadır:

T.C.
Dâhiliye Vekâleti
Matbuat Umum Müdürlüğü
Ankara, 17 Mayıs 1934
Sayı: 653
Hülâsa: "Hazreti Muhammed"e dair

Muhterem efendim,

Mektubunuzu aldım. Her ne şekil ve sûrette olursa olsun memleket dâhilinde dinî neşriyat yapılarak dinî bir atmosfer yaratılmasına ve gençlik için dinî bir zihniyet fideliği vücûda getirilmesine taraftar değiliz. Zât-ı âlîlerinin herkesçe de müsellem olan ilim ve fazîletinize hürmetkâriz. Ancak günün bu kabil neşriyâta tahammülü olmadığını siz de takdir edersiniz.

Matbuat Umum Müdürü
Vedat Nedim¹⁹

Gene 1934 yılında, A. İbrahim'in **Millî Din ve**

Öz Türk Dini başlığıyla yayınlanan kitabı Bakanlar Kurulu'nun 16 Ocak 1935 târihli onayı ile yasaklanmış ve Dâhiliye Vekâleti'nin resmî raporuna dayanarak toplatılarak imhâ edilmiştir. Bu raporun bir paragrafı şöyledir²⁰:

"20'inci asrın lâik gençliği, ahlâk mefhûmunu artık dinden almadığı gibi, din merâsimi günden güne kıymetini kaybederken, bunların yeni bir şekilde yaşatmak istenmesi, hüsnüniyet sâhibi olsa bile muharririn millî kültürü darbeleyen muzır bir fert olmasını icâb ettiriyor. Binâenaleyh birtakım kıylukaller açacak ve gençliğin kültürüne zarar verecek olan kitabın toplattırılması ve yazarın hakkında ayrıca ihtiyat tedbirleri alınması icâb eder."

Atatürk'ün vefâtından sonra Demokrat Parti iktidârına kadar, Atatürk'ün yukarıda zikredilmiş beyânlarında mâkûl bir tanımını bulan, "Lâiklik İlkesi"nden tamâmen inhirâf edilerek din ve dindarlar üzerine tedhîşe varan sindirici baskılar uygulanmış, polis ve jandarma mârifetiyle evlere yapılan baskınlarda Kur'ân okumakta olanlar, elinde tesbih hafî zikir yapanlar, Kur'ân dâhil eski yazı harflerle basılmış kitap bulunduranlar, çocuklara dinlerini tanıtan ders vermekte olanlar, Elifbâ cüzü ve Kur'ân-ı Kerîm cüzleri satanlar²¹, evde toplanan namaz kılanlar tutuklanmış, kitaplar da müsâdere edilmiştir.

Bu sindirmeler Demokrat Parti iktidârı sırasında da diğer iktidârlar süresince de, her zaman bizzât söz konusu iktidârlar tarafından olmasa bile, Atatürk'ün vefâtından sonra çabucak organize olan ve adına "Derin Devlet"(!) denilen ve bir örgüt olmakdan çok müsâmahasız, baskıcı, temel hak ve hürriyetlerin kısıtlanmasından yana, dinkarşıtı bir zihniyeti temsil edenler tarafından da bir **irticâ paranoyası** pompalanarak: 1) **lâiklik adına**, 2) "**Kemalizm dini**"²² **adına**, 3) **çağdaşlık adına** akıl ve mantık dışı bir slogan edebiyatı yapılarak sürdürüle gelmiştir.

Türkiye'deki lâiklik uygulamaları Devlet'in zaman zaman, fakat "Derin Devlet" in ise sürekli olarak lâikliğı: 1) hayatın her safhasında, 2) siyâsette, 3) ekonomide, 4) ahlâkda, 5) dinde, 6) vatandaşın belirli bir şekilde kalıplanıp tekbiçim hâline getirilmesinde ve daha pekçok konuda "Türkiye'de norm vaz etme hakkının yalnızca ve yalnızca kendisine ait olduğu" şeklinde yorumlamakta olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu, kendisini **layuhî** (aslâ hatâ yapmaz) ve **la-**

yûs'el (tartışılmaz, sual sorulmaz) Rabb gibi görmek marazına tutulmuş olanlara has bir *Rubûbiyet Kompleksi*'dir. Bu dayatmacı *lâiklik ideolojisi*'ni hareket noktası alan post-modern **28 Şubat Süreci**'nin amacı ise, bunun icbâr etmek istediği insan kalıbından inhirâf edenlerin **“Evrensel ve Doğal İnsan Hakları'nı yok sayan” yeni bir düzenin ihdâsı** şeklinde anlaşılmıştır.

Sonuç

Fransa'daki lâiklik kavramının 1) mâhiyeti, 2) gerektirdikleri ve 3) uygulamaları ile Türkiye'dekilerinin arasında büyük bir *idrâk* ve *niyet farkı* bulunmaktadır.

Fransa'daki “lâiklik” idrâki, burjuvazinin Kili-se'nin baskısına karşı sürdürdüğü bir mücâdelenin sonucunda elde edilmiş bir sosyal denge unsuru olarak tecellî etmiştir. Fakat Osmanlı İmparatorluğu'nda da Türkiye Cumhuriyeti'nde de: 1) yapısı, 2) hayat tarzı, 3) ezilmişliği, 4) çileleri, 5) hak iddiaları ve 6) mücâdeleleri ile Avrupa benzeri bir burjuvazi sınıfı hiç olmamıştır. Türkiye'de “lâiklik” irâki halkın bilinçli bir mücâdelesini sonucu elde edilmiş bir hakkı olarak ortaya çıkmamış, tepeden inme bir ilke olarak icbâr edilmiştir. Bir denge unsuru aslâ olmadığı gibi, **Atatürk döneminde bizzât kendisi tarafından açıklanmış olan amacından da saptırılarak**, Derin Devlet'in halkı kamplara bölücü bir sindirme ve tedhîş unsuru olarak tecellî etmiştir.

“Devlet” de “Derin Devlet” de zaman zaman lâikliğin uygulanması konusunda örtüşerek kendilerine has, *sui generis* (nev'i şahsına mahsûs) ama aslâ tanımlamak istemedikleri bir lâikliğe âşık ve de sâdik bir şekilde hareket etmişler, ammâ velâkin **aslâ Atatürk'ün anladığı ve beyân ettiği şekilde lâikleşmeden** lâik olduklarını ilân edegelmekte de beis görmemişlerdir. ■

Dipnotlar

- 1 Kesin: fran.exacte, ing. exact, alm. genau, ital. esatto. Dakik: fran. rigoureux, ing. rigorous, alm. streng, ital. rigoroso. Açık: fran. claire, ing. clear, alm. klar, ital. chiaro. Seçik: distincte, ing. distinct, alm. deutlich, ital. distinto.
- 2 Son günlerde patlak veren zinâ tartışmaları da maalesef hep böyle cereyân etmiştir. Medya'da herkes zinânın 1) *kesin*, 2) *dakik*, 3) *açık* ve 4) *seçik* tanımını vermede gerek görmeksizin, bunun gerekli olduğunun bilincinde de olmaksızın kendi kafasına göre enfûsî ahkâm kesmiş, düpedüz *dedikodu* yapmıştır. Oysa avâmın gözünde, evli olmayan çiftlerin cinsî birleşmesi de, birbirinin helâlî olmayan en azından bir kadın ve bir erkeğin tesâdüfen bile olsa aynı bir kapalı mekânda bu-

lunmaları da zinâ olarak algılanabilmekte ve hattâ bir “göz zinâsı”ndan dahî söz edilmektedir. Buna rağmen kânûn koyucu Türk Cezâ Kânûnu'nda zinânın 1) *kesin*, 2) *dakik*, 3) *açık* ve 4) *seçik* tanımını vermemekte ve bundan ötürü de fuzûlî bir münâkaşa ve dedikodu zemininin oluşmasına sebep olmaktadır.

- 3 Burada Fransa denilen “ülke”nin “Cumhûriyet denilen hükûmet etme şekli” ile özdeşleştirildiğini görmekteyiz ki bu dahî yorum gerektiren ve mantık açısından da hatâlî, *kartezyen zihniyete* hiç uymayan bir ifâde tarzıdır.
- 4 Doğrusu, herhâlde: “Türkiye Cumhuriyeti'nin *lâik niteliği*” olmalıydı.
- 5 Bu anayasa metninde “devlet” küçük harfle yazılmıştır.
- 6 Bu anayasa metninde ise “Devlet” büyük harfle yazılmıştır.
- 7 Büyük Fransız İhtilâli'nden sonra 21 Eylûl 1792-26 Ekim 1795 arasında Fransa'yı idâre eden meclis.
- 8 Fransız İhtilâli'nin Terör Devri'nin mimarlarından Maximilien de Robespierre (1758-1794) 7 Mayıs 1794'de Yüce Varlık Dini'ni icâd ederek(!) ihtilâl sonrası zuhur eden ve resmîyet kazanan Akıl Dini'nin ve Akıl İlâhesi'nin yol açtığı sapkınlıklara son vermek istemiş ve bu yeni dinin de Büyük Râhibi(!) olmuştur. Bu dinin resmî bayramı olan “Yüce Varlık ve Tabîat Bayramı” ilk ve son kez, Robespierre'in iktidardan düşürülüp de giyotinle idam edilmesinden 20 gün önce, 8 Temmuz 1794'de Paris'de Tuilerie Bahçesinde başlayıp Champ-de-Mars'da biten şâşâlî bir törenle kutlanmıştır.
- 9 Yunanistan'da “Ortodoksluk” Devlet tarafından korunmaktadır.
- 10 İngiltere'de “İngiltere ve İskoçya” Kilisesi Devlet'in koruması altındadır.
- 11 Sosyalist Cumhûriyetleri Birliği'nde “Komünizm” Devlet'in koruması altındaydı.
- 12 Jüridiksiyon hakkı: Bir topluluğun mensûblarını kendi şeriatına, ya da örf âdet ve kânûnlarına göre muhâkeme etmek hakkı.
- 13 Aslında bu kânûnda Devlet ile Kilise'nin ayrılmasından aslâ söz edilmemektedir. Bu kânûn Devlet'in, bundan böyle, Kili-se'yi millî bütçeden desteklemeyeceğine dair bir kânûndur.
- 14 Yahudilerin başlarını örttükleri ufak takke.
- 15 Bu beyân Kur'an'ın “Lâ ikrahê fi-d dîn = Dinde zorlamaca yoktur âyetiyle örtüşmektedir. (Bakara/256)
- 16 Umran degisi, Eylûl 2004 nüshası, s. 29, İstanbul.
- 17 Bk. Türkçe Kur'an'a dair bir hâtıra/*Yeni Şafak* Gazetesi “İslâm ve Toplum” ilâvesi, s.15, 5 Şubat 1998, İstanbul.
- 18 Bk. Dücâne Cündioğlu, *Bir Siyâsî Proje Olarak Türkçe İbâdet I*, s. 99-100, Kitabevi, İstanbul 1999.
- 19 Vedat Nedim Tör (1897-1985).
- 20 Dücâne Cündioğlu, *A.g.e.*, s. 101.
- 21 1944 yılında rahmetli babam bana Kur'an okumayı öğrenmem için hoca tuttuğu zaman ihtiyâcımız olan Elifbâ cüzü ile Âme, Tebâreke, Kadsemia ve Vezzâriyatı cüzlerinin te'minini Üsküdar'daki Attâr Dükkan'ının (Bk. Ahmed Yüksel Özemer, *Üsküdar'da Bir Attâr Dükkanı*, 4. baskı, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2003) sâhiblerinden Sâim Hoca'dan ricâ etmişti. Sâim Hoca bunları zorlukla 15 günde te'min etmiş ve tezgâhın arkasında iyice paketlenmiş olarak gizlice babamın zembiline koymuştu. İlk hatmimi indirmek için bana mahsûs bir Kur'an-ı Kerim'in bulunması için ise birkaç ay beklemek zorunda kalmıştık. Sonunda Sâim Hoca yaprakları kopmuş, tırfillenmiş bir Kur'an'ı zorlukla bulabilmiş; bunu gizlice tâmir ettirip cildleterek gene gizlice bana hediye etmişti.
- 22 “Kemalizm Dini” hakkında Bk. Ahmed Yüksel Özemer, “Umran” dergisinin Ekim ve Kasım 2000 târîhli 74. ve 75. sayılarında, sırasıyla, s. 55-61 ve s. 52-56.

SÜNNETİ ÇAĞA TAŞIMAK

M. HAYRİ KIRBAŞOĞLU

Konuşan: Abdullah Yıldız

Bu yazı, Umran Toplantıları çerçevesinde Nisan 2004'te Güngören Belediye Kültür Merkezi'nde yapılan konuşma esas alınarak düzenlenmiştir. Konusu Hz. Peygamber'in örnekliği(sünnet)olan bu konuşmayı Ramazan ayı münasebetiyle siz değerli okurlarımızla paylaşıyoruz.

Abdullah Yıldız: Sayın M. Hayri Kırbaşoğlu Hoca'nın ilmî çalışmaları daha çok "yaşayan sünnet", "hadis", "alternatif hadis metodolojisi" gibi konularda yoğunlaşıyor. Biz hocamızın bu birikiminden yararlanarak "Sünneti çağımıza nasıl taşıyabiliriz?" sorusunun cevabını arayacağız.

Bir hadiste **"Karanlık geceler gibi işler karıştığı zaman Allah'ın Kitabına sarılın"** buyruluyor. Veda hutbesinde de Hz. Rasûl bize **"emanet olarak Allah'ın Kitabını ve Sünneti bıraktığını"** söylüyor ve ona sarıldığımız takdirde sapmayacağımızı ifade buyuruyor.

İmdi, bütün işlerin ve ilişkilerin "karanlık geceler gibi karmakarışık olduğu"; insanların kendileriyle, insanların Rableriyle, insanların birbirleriyle ve nihayet insanların eşya ile ilişkilerinin karmakarışık ve sorunlu hale geldiği bir çağda Kur'an'a sarılmak ve **"yaşayan Kur'an"** olan, Kur'an ahlakıyla ahlâklanmış olan Allah Rasûlü'nün Sünnetine yapışmak elzem hale gelmişse -ki öyledir- bunu nasıl gerçekleştireceğiz? Bir "model" olarak, örnek bir hayat tarzı olarak A'dan Z'ye hayatın her alanını yöneten ve yönlendiren ilkeler vazeden Allah Rasûlü'nün Sünnetini, ahlâkını, değişim mücadelesini çağımıza nasıl taşıyacağız? Bunları çağımıza taşımak için ne gibi strate-

jiler izleyeceğiz, neler yapacağız, ne tür imkanları devreye sokacağız? Programımızın konusu bu.

Ben öncelikle hocamıza şunu sormak istiyorum: "Allah Rasûlü'nün Sünneti" ne demektir? 'Sünnet' kavramından ne anlamalıyız? Bu arada, kitaplarınızda da vurguladığınız gibi, eksik, dar kapsamlı ve genellikle fukahanın **"farz ve vacibin dışında kalan Hz. Peygamber'in uygulamaları"** şeklinde tanımladığı, örneğin namazda sarık sarmak, misvak kullanmak gibi bir **Sünnet** tanımlaması ile sizin bir **"şemsiye kavram"** olarak; ekonomiden siyasete, kültürden eğitime kadar hayatın her alanını kuşatan bir **"hayat modeli"** olarak tanımladığınız kapsayıcı sünnet kavramı arasındaki fark nedir?

"Sünnete Yapışmazsak 'Çöl'de Yolumuzu Kaybederiz"

M. Hayri Kırbaşoğlu: Ben öncelikle buraya kadar zahmet edip geldikleri için değerli misafirlere teşekkür ederek sözlerime başlamak istiyorum.

Sünnet, sadece bizim kişisel dindarlığımızı ilgilendiren bir konu olmaktan öte, bugün insanlığın karşı karşıya bulunduğu olumsuz tablo karşısında bir çıkış yolu olması itibarıyla daha evrensel bir önem kazanmış durumdadır. Dolayısıyla Sünnet konusunu ele alırken bugüne kadar bize aktarılan bilgilerin dışında farklı bir yaklaşımı sizlere sunmaya çalışacağım. Bu belki sizi şaşırtabilir. Çünkü dini düşünce alanında daha çok sabitliğin esas olduğu, kavramların asırlar boyu değişmeden sürdürüldüğü İslam dünyasında, gerek kavramsal çerçeve bakımından gerek genel olarak meselele-

rin ele alınışında farklı yaklaşımlar tedirginlik doğurmuştur, doğurmaktadır. Dolayısıyla niçin farklı bir yaklaşım sunmaya çalışacağımı da izah etmem yerinde olur.

Şimdi, genel olarak bütün insanlığı özelde de İslam dünyasını ilgilendiren meseleler, aslında bu toplantının adındaki kelimelerde gizli. Bunlardan birisi “Sünnet” diğeri de “Çağ”. Her iki konuda da bizim nasıl bir yaklaşım sergileyeceğimizi bilemememizden kaynaklanıyor mevcut durumun olumsuzluğu. Ben, her iki konudaki bilgilerimize de eleştirel yaklaşmamız gerektiğine inanıyorum. Yani hem sünnet konusundaki bilgilerimizi yeniden bir eleştiri süzgecine tabi tutmak hem de çağı eleştirel bir bakış açısıyla okumaya çalışmak durumundayız. Nitekim çalışmalarımızda da ortaya koyduğumuz yaklaşım budur. Bu aynı zamanda Roger Garaudy’nin yazdığı eserlerde sık sık vurgulamaya çalıştığı bir yaklaşım biçimidir; hem geleceği hem batıyı eleştirel bir gözle okumak...

Bu anlamda geleneksel Sünnet tanımlarına bakıldığında belki ilk söylenmesi gereken şey; geçmişte yapılan bu tanımların her birinin, kendi dönemlerindeki ihtiyaçları göz önünde bulunduran belli disiplinlerin ihtiyaçları çerçevesinde yapılmış olduğu ve bizim maalesef söz konusu tanımların bu özelliğini unutarak zamanın değiştiğini fark etmeksizin aynı tanımları 21.yüzyıla da taşımak gibi bir gayretin içerisinde olmamız, bütün bunların Hz. Peygamber’in, hayatın her alanını kuşatan Sünnetini tanımlamada eksik kaldığını fark ede-

meişimizdir. En yaygın tanımıyla hepimizin bildiği üzere Sünnet, *Peygamberimizin söz, fiil ve takrirleri* şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanım aslında hadis alimlerinin Sünnet tanımıdır. Fıkıhçılara bakılırsa onlar *Peygamberimizin farz ve vacip dışında yapıp ettiklerine* Sünnet der. Usûl-i fıkıhçılar ise *Kur’ân dışında Peygamberimizin getirmiş olduğu hükümleri* esas alır. Kelamcılar da Sünnet’i *bidat karıştı* olarak kullanır. Her disiplin kendi açısından bir Sünnet tanımı yapmaya çalışmış ve bu tanımları yaparken de kendi dönemlerinin şartlarını ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmuşlardır.

Ancak Hz. Peygamber’in Sünneti bütün bu tanımlara sığmayacak kadar ve bu tanımların anlatmak istediğinden çok daha önemli bir kavramdır. Sünnetin önemini kelimenin kökenine inerek anlamak mümkün. Hepimizin bildiği gibi kırd, köyde, dağda üzerinde devamlı gidip geline bir takım patika yollar vardır. İşte *sünnet* kelime olarak bu tip bir yol anlamına gelmektedir. Arapların çölde yaşadığını düşünürseniz, bu yolun Arap için ne kadar önemli olduğunu anlayabilirsiniz. Kervanlar çölde daha önce geçip giden kervanların yollarını takip etmeye sürekli özen gösterirler. Eğer herhangi bir kervan diğer kervanların gidip geldiği yolu takip etmezse onun çölde kaybolma riski yüksektir. İşte Sünnet’in bugünkü rolü daha çok bu mana temelinde ele alınmalıdır; yani din alanında daha önceki bir örneklikten ilham alınarak yolumuzu çizmeye çalışmak... Öyle ki bunu yapmadığımız taktirde çöldeki kervanların yolla-

rını kaybetme riskine benzer bir riskle karşı karşıya kalacağımızı rahatlıkla ifade edebiliriz.

Dinin anlaşılmasında ve yorumlanmasında bir referans olarak kabul edilmesi dolayısıyla başlangıcından itibaren herhangi bir tahrife ve dejenerasyona uğramaksızın hem Kur'ân hem de Hz. Peygamber'in Sünneti bize kadar intikal etmiştir. O halde problem, dini metinlerin bize intikalinden değil, Hz. Peygamber dönemindeki toplumsal şartların giderek değişmeye başladığı 18-19. yüzyıldan itibaren tarihin makasının açılması ile birlikte Hz. Peygamber dönemindeki şartlardan çok daha farklı tarihsel, toplumsal, ekonomik, kültürel şartların söz konusu olduğu bir döneme girmemizden kaynaklanmaktadır. Bu döneme '*modern çağ*', '*aydınlanma sonrası*' gibi isimler verilmektedir. Netice itibariyle 300 yıllık bir zaman dilimi söz konusudur ve bu 300 yıl içerisinde meydana gelen gelişmeler 10-12 asırlık İslam düşüncesindeki gelişmelerden mahiyet itibariyle özünde son derece farklıdır. Biz bu değişim gerçeğini kavrayamadığımız için ve bu değişime ayak uyduracak şekilde Sünneti yeniden yorumlayamadığımız için bugün Sünnet bize bireysel planda, önem bakımından son sıralarda yer alan konularda rehberlik etmektedir. Ama esas rehberlik etmesi gereken konularda Sünnet adeta devre dışı bulunmaktadır. Bunun sebepleri, izahı ve tahlili ayrı bir konu ama, bu izahlar ışığında Sünnete nasıl bakmak gerekir derseniz, benim kanaatim şudur:

Birincisi; Sünnet Hz. Peygamber'in her yaptığı değildir. Sünnet dini bir kavramdır ve Peygamberimizin *peygamber* sıfatıyla yaptığı ve bizden de yapılmasını talep ettiği konularda söz konusudur. Demek ki, Peygamberimizin yaptığı her şey ve söylediği her söz mutlaka bir Sünnet içermez. Çünkü Peygamberimizin peygamber olmasa da zaten o şekilde davrandığı pek çok konular vardır ve maalesef bugün bizim kılık kıyafetten tutun misvak kullanmaya kadar Sünnet diye algıladığımız konular da aslında Sünnetin dışında kalan konulardır. Misvak konusu belki bazılarımız tarafından dini bir mesele olarak anlaşılabilir. Ancak İbn-i Kudame gibi Hanbeli fakihleri de dahil olmak üzere bazı fakihler, misvak kullanmaktaki amacın bizatihi o nesneyi kullanmak değil ağız ve diş temizliği olduğunu söylemelerine rağmen, bugün dahi biz bunu böyle formüle edemiyoruz.

İkincisi; Hz. Peygamberin herhangi bir konuyu dini bir sıfatla yapmış olması yetmez, o konuda talepte de bulunması gerekir; bu talep *açık, doğru*dan bir talep olabileceği gibi *zımnen* de olabilir. Örneğin ezan, namazın kılınma şekli, bayram namazları gibi konular Hz. Peygamber'in dini gaye ile yerine getirdiği ve getirilmesini talep ettiği konular cümlesindendir. Esasen *talep* de yeterli değildir; söz konusu talebin *ne tür bir talep olduğunu* da bilmemiz gerekir. Kesin bir talep ise *farziyet* ifade eder, eğer isteğe bağlı bir talep ise *müsteħap* veya *nafile* kavramları ile ifade edilir. O halde Sünnet sadece farz-vacip kategorisi dışında kalan nafile-tatavvu kategorisini değil; farz, vacip, mendup, müsteħap, mekruh, haram kategorilerini içeren bir şemsiye kavramdır. Dolayısıyla sadece farz ve vacip dışındaki hükümlere indirgediğimiz zaman Peygamberimizin Sünnetini son derece önemsiz konulara indirgemiş, bir tür onu karikatürize etmiş oluruz. Ayrıca belirtmek gerekir ki Sünnet, boyutları itibariyle sadece fert olarak Peygamberimizi **kişisel** olarak takipten ibaret değildir. Sünnetin **toplumsal** bir boyutu da söz konusudur. Nitekim O, Allah'tan aldığı mesajları insanlara iletmekle yetinmemiş, ikinci bir aşamada Medine Site Devleti'ni kurmak suretiyle misyonuna/sünnetine sosyal bir boyut da kazandırmıştır. Medine Site Devleti'nde toplumsal planda bir uygulamaya gidilmiş yani; fakirlik gibi, adaletsizlik, eşitsizlik, eğitimsizlik gibi o zaman için cahiliyye toplumunda yer etmiş bütün olumsuzlukları toplumsal planda ortadan kaldırmak için Hz. Peygamber hem bir *peygamber* olarak hem de bir *devlet başkanı* olarak bir takım icraatlarda bulunmuştur. Bütün bunlar Hz. Peygamber'in misyonunun aynı zamanda toplumsal bir boyuta sahip olduğunu göstermektedir. Hz. Peygamber bununla da yetinmemiş, bir adım daha atarak İslam'ın mesajının diğer bölgelere ulaşması için elçiler göndermiştir. Bu da Hz. Peygamber'in zihninde, temsil ettiği değerlerin bütün insanlığa kazandırılması, yeryüzünde söz konusu değerlerin egemenliğinin sağlanması gibi günümüz ifadesiyle uluslararası, **küresel** bir misyonunun olduğu söylenebilir. Bu üç boyuttan bugün için Sünnet adına önem arzeden **kişisel** plandakinden daha çok **toplumsal** ve **evrensel** plandaki Hz. Peygamber'in örnekliğidir.

Burada değinmemiz gereken son bir nokta da

Sünnet'in Kur'an'la iç içe olduğu gerçeğidir. Sünnet Kur'an'ın hayata açılımından başka bir şey değildir. Diğer bir ifadeyle *Sünnet*, **Kur'an'ın hayata bireysel ve toplumsal bazda nasıl aktarılacağını gösteren bir model, bir örnektir.** Nitekim Hz. Aişe **“Onun ahlakı Kur'an'dı”** derken Peygamber'in yaşam biçiminin/sünnetinin Kur'an'la içli dışlı olduğunu anlatmaya çalışmıştır. Bazı İslam düşünürleri ise **“Hz. Peygamber yaşayan Kur'an'dı”** diyerek sünnetin bu yönüne dikkat çekmişlerdir.

Dolayısıyla bugün bize düşen Hz. Peygamber'in yaptıklarının aynısını yapmak değil, onun yaptıklarının benzerini yapmaya çalışmaktır. O'nun yaptıklarını bugünün şartları içerisinde yeni bir yorumla yeni bir ruhla, ama aynı hedefleri, temsil ettiği aynı ilkeleri muhafaza etmek kaydıyla yeniden üretmektir. Bu da yeryüzünde mücadele edilmesi gereken bölgesel ve küresel ölçekteki - Kur'an'ın *fesat* tabiri ettiği- her türlü zulümle, haksızlıkla, eşitsizlikle, baskıyla, sömürüyle, açlıkla, kıtlıkla, sosyal ve fiziki çevre problemleriyle yüz yüze gelmek ve bütün bunlara çözüm bulmaya çalışmakla mümkün olacaktır. Bunun için de, sadece Peygamber'i anmak değil, yapıp ettiklerini kurumsallaştırmak, gerek kendi kişisel hayatımıza gerekse bütün insanlığa kazandırmaya çalışmak gerekir. Bir anlamda bu **“Siz insanlar için (tarih sahnesine) çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz...”** (3 Âli İmran 110) âyetinde Müslümanlara biçilen misyondur.

“İmanla Amel Arasındaki Açık Farkını Kapatmalıyız”

Yıldız: Hocam ikinci olarak Sünnet'in çağımıza nasıl taşınması gerektiği konusunda değerlendirmelerinizi, görüşlerinizi almak istiyorum. Ancak bu konuşmanızda özellikle altını çizdiğiniz bir tespiti tekrar etmek isterim. Diyorsunuz ki; bizim Hz. Rasûl'ün yaptıklarını harfiyen tekrar etmemiz Sünnet'i yaşamak değildir; Sünnet'i yaşamak Hz. Peygamber'i çağa taşımak ve onun gözettiği ilkeleri aynen gözetmek suretiyle yaptıklarının bir benzerini yapmaktır. Bu çok önemli bir tespit. Çünkü biz bu çağda yaşıyoruz, dolayısıyla bu çağı kendi açımızdan verimli ve yaşanır hale getirmek için Sünnet'ten nasıl ilham alabiliriz, ondan nasıl beslenebiliriz? Asıl bu sorunun cevabını bulmaya

çalışmak lazım. Evet, küresel bir fesatla karşı karşıyayız. Sizin de sık sık referans olarak gösterdiğiniz Garaudy, bunu araçların amaç haline getirildiği, salt üretim-tüketim dengesine dayalı **Pazar Tektanrıcılığı**'nın hakim olduğu bir küresel düzen olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda sizin kitabınızda yer alan Sünnet tanımını müsaadenizle dinleyicilerimizin dikkatine sunmak istiyorum: **“Sünnet bireyselliğe indirgendiği taktirde ve sadece Hz. Peygamber gibi iyi bir Müslüman birey olmakla özdeşleştirildiği sürece İslam dünyasının kurtuluşu sadece bir ütopya olur.”** Ve devamla diyorsunuz ki; **“Sünnet'in tarih boyunca ağırlık verilmiş olan bireysel boyutunun yanında ve daha fazla onun toplumsal ve evrensel boyutunun ön plana çıkarılması lazımdır. Toplumsal ve evrensel planda gerçekleştirilmesi gereken sünnetlerin varlığının ortaya konması lazımdır.”** Bu değerlendirmelerinizi, bazı entelektüellerin İslam'ın bir devlet projesi öngörmediği, dolayısıyla toplumsal (kamusal) bir talebinin olmadığı, sadece bireysel boyutta yaşanması gereken manevi bir tecrübe olduğu iddiasını dikkate aldığımızda ben şahsen çok önemsiyorum. O halde, bu toplumsal ve evrensel boyutuyla birlikte Sünnet'i çağımıza nasıl taşıyabiliriz?

Kırbaşoğlu: Şimdi hem verili bilgiler olarak geleneğe hem de çağa eleştirel bir gözle bakmamız gerektiğini bir kez daha vurgulayalım. Hz. Peygamber'in Sünnet'i bugünkü problemlerimiz için nasıl çözüm olabilir? Bu, Müslümanların din algılarını, geçmişte bunun örnekleri olduğu gibi, kurumlara dönüştürmekle mümkün olabilir. Her şeyden önce *Sünnet* algımızdaki değişikliğe paralel olarak Müslümanlık algımızın da değişmesi gerekir. Müslümanların **bireysel** kurtuluşlarından daha çok **toplumsal** kurtuluşu hedef almaları önemlidir. Yani bizim kişisel olarak kurtuluşu hedef almamızdan daha ziyade kendi dışımızdakiler için ne yaptığımız önem arz etmektedir. Bizim dışımızdakiler kendi ailemiz, akraba ve dost çevremiz, şehrimiz, ülkemiz, bölgemiz ve nihayet bütün bir dünya olarak geniş bir yelpazeye sahiptir. Müslümanların aslında en önemli problemi ellerinde muazzam bir hazine olmasına rağmen bu hazineyi ne şekilde kullanacaklarını bilememeleridir; ham elması yontarak bir pırlanta haline getirememeleridir. Modern dünyada birtakım gelişmeler ve değişimler yaşanıyor, İslam dünyası da bu değişim

rüzgarlarına çok çabuk kapılabilir. Kadın hakları, insan hakları, demokrasi... gibi. Teorik planda İslam dünyası evrensel eşitlik ilkelerini hayata geçirmek bakımından öncü olması gerekirken tam aksine önce Batı'da birtakım teoriler geliştiriliyor, Müslümanlar ise, "aslında bunlar bizde de var" diyerek Batı'dan aldıklarını âyet ve hadis şemsiyesi altında İslamlaştırmeye çalışıyor. Esasen bu durum Müslümanların **fikrî tembelliklerinin** ürünüdür. Bu bakımdan Müslümanların yapması gereken ilk şey bu tembellikten bir an önce kurtulmalarıdır. Şu anda Müslümanların inançları ile yaptıkları örtüşmüyor. İnancımıza göre hareket etmemiz gerekir. İslam dünyasına bakıldığında; teorik planda Müslüman olmasına rağmen eylem noktasında iflas etmiş durumdadır. Artık **Müslümanlığı sadece teorik bir şey olmaktan çıkarıp eylem merkezli bir tanıma kavuşturmak lazım**. Nitekim geçenlerde Kahire'de *uygulamalı felsefe* üzerine yapılan bir toplantıda İslam dünyasının çeşitli bölgelerinden gelen alimlerin ortak görüşü şuydu: **İslam dünyasının öncelikleri bakımından teori-den daha çok pratik eylem ön plandadır**. Bizler eyleme vurgu yapan İslam tasavvurunu mutlaka hayata geçirmek zorundayız. İmanla amel arasındaki açığı farklılığının mutlaka giderilmesi gerekir.

İkinci önemli bir husus, **rasyonel** bir tutum içerisinde olmamız gerekir. Çünkü sözkonusu problemlerin çözümü meselelere rasyonel yaklaşmakla mümkün olacaktır. Zira bizim her cüzi meseleyi âyet ve hadisle çözmemiz imkansız. Bugün İslam dünyası Batı karşısında bir tufeylî / asalak pozisyonunda. Batı bilimi, teknolojiyi üretirken İslam dünyası tüketiyor. Bilim ve teknoloji üretiminden vazgeçtik; sanat, estetik, kültür alanında dahi insanlığa pek bir şey verememektedir. Hadi bunlardan da vazgeçtik, en iddialı olması gereken İslam düşüncesi alanında bile gerilerde seyrediyor. Bir yılda İslam düşüncesi alanında verdiği ürünleri Kıta Avrupa'sı bir ayda üretiyor. Örneğin Almanca İslam üzerine yapılan çalışmaların sadece indeksi 18 cilt, yine İslam alanında yapılan İngilizce çalışmaların indeksi sadece 10 cilt. Bu açıdan Müslümanların kendilerini ciddi anlamda sorgulamaları gerekir. Yani biz gerçekten Müslümanlığa karar vermiş miyiz, yoksa Müslümanlığımız sadece bir iddiadan mı ibaret?

Diğer bir önemli husus, modern çağ rasyonaliteye bağlı olarak planlı-projeli hareketlerin ege-

men olduğu bir çağ. Oysa Müslümanların İslami değerleri dünyaya sunma çabalarına bakıldığında bunların en tipik ve bariz özelliği koordinasyonsuz, gelişigüzel ve başıbozuk olmalarıdır. İslam dünyasında İslam Konferansı Örgütü(İKÖ), İslam Üniversiteler Birliği(Râbitatu'l- Camiati'l- İslamiyye), UNESCO'ya benzer İSESKO(İslam Kültür Örgütü) ve benzer pek çok örgüt bulunduğu halde bugün İslam dünyasının sorunlarına ilişkin yapılan çabaların hiçbirisi koordineli değil, hepsi başıboş, bölük pörçük çalışmalardır. Şimdi bütün bunlar âyet ve hadislerle çözülebilir mi? Bunlar ancak Cenab-ı Hakkın bize vermiş olduğu aklı kullanarak rasyonel davranmakla mümkün olur.

Şu anda İslam dünyasının önce kendi ayakları üzerinde durmak kaydıyla Sünneti toplumsal bir proje olarak bütün İslam dünyasını kapsayacak biçimde sunması ve akabinde de Sünnete ait değerleri yakın bir gelecekte insanlığa sunması bir ütopyadan öteye geçememektedir. Bu bakımdan çok fazla umutlu olmak için bir sebep yok. Ancak önceleri bin yılda insanlığın yakalamış olduğu bir gelişme şimdi on yıl içerisinde gerçekleştirilebilmektedir. Örneğin Hz. Peygamber döneminde takas ekonomisi vardı; mal alıp mal veriyordunuz, bugün ise çok farklı ve karmaşık bir ekonomik sistem yürürlükte. Yine Hz. Peygamber döneminde sözlü kültür vardı, bugün yazılı kültür, hatta e-iletişim devrede. Şu anda İslam dünyası, içerisinde bulunduğu nimetleri rasyonel olarak kullanamadığı için Hz. Peygamber'in mirasından da etkili bir biçimde yararlanamıyor.

Bu sebeple, bazı İslam düşünürleri aynı şeyi söylüyor, Batı ile İslam dünyası arasında yaklaşık 300 yıllık bir mesafe var. Her ne kadar takvim yılı olarak Batı ile 2004 yılını paylaşıyorsak da zihinsel planda batıdan 300 yıl gerideyiz. İslam dünyası 21. yüzyılda Batı'nın aydınlanma öncesi durumuna yeni yeni adım atmaktadır. Öncelikle İslam dünyası bu 300 yıllık açığı kapatmak zorundadır. Bunu isterse yapabilir. Ancak rasyonel olmak, plan-proje üretmek ve koordineli hareket etmek şart. Aksi taktirde bizim *Sünneti çağa taşımak* yolundaki konuşmalarımız entelektüel bir tatmin olmaktan öteye geçmeyecek ve onun hayata yansımaları gerçekleştirilmemiz çok zaman alacaktır. Bunu söylerken amacım karamsar bir

tablo çizmek değil, aksine Sünneti bir model hale getirmenin ne kadar zor ve devasa çabaları gerektiren bir proje olduğunu, Peygamber şunu şunu yaptı ben de yaparım, demekle gerçekleştireceğini ifade etmektir. Bunu gerçekleştirmenin de en yüksek düzeyde bir ideal olduğunu belirtmek isterim. Her halde Anadolu'nun bir köşesindeki sade vatandaşın bütün bunları yapmasını beklemek haksızlık olur. Burada herkes kendi konumuna ve durumuna göre bu projede bir şekilde yer almalıdır.

Ayrıca bilgi düzeyinde herkese düşen bir görev var ki o da şudur: Gelecek nesillere sünneti anlatacaksak, şunu unutmayalım ki sünnet Hz. Peygamber'i aynen taklit etmek değildir. Bugün sünnet adına toprak zeminde namaz kılmaya çalışmak, ayakkabılarla namaz kılmak gibi çok gülünç şeyler yaşanmaktadır. Bizim çocuklarımıza, insanlara Sünnet adına sunacaklarımız misvak kullanmak, ayakkabıyla namaz kılmaktan mı ibaret? Aslında baktığınız zaman bunların Sünnetle bir alakasının olmadığını görürsünüz. Yapılanlar uydurma hadislerle dayanan, din kisvesine bürünmüş yanlış uygulamalardan başka bir şey değildir. Herkes Sünnet adına bildiklerini yeniden gözden geçirmelidir; benim Sünnet diye algıladıklarım gerçekten Sünnet midir değil midir diye sormalıdır. Bu anlamda Kur'an'ın konumu çok önemlidir. Bir Müslüman Kur'an'ın prensiplerini, düşünce, inanç ve davranış olarak hayata geçirdiği zaman çok büyük ölçüde Sünnet'e uymuş oluyor zaten. Onun dışında Sünnet'e uyma adına arayacağı pek bir şey kalmıyor. Bu bakımdan Sünnet'e bireysel anlamda uymak hem çok kolay hem çok zor. Sünnet'in bugün çağın meseleleri karşısında anlam ifade edebilmesi büyük çabalar gerektirir. Çağa gelince onu bir bütün halinde olumlu olarak görmemiz imkansız.

Sünneti Çağa Taşımak İçin "Çağ"la Yüzleşmek

Yıldız: Peki Hocam, sözünü ettiğiniz anlamdaki Sünnet'i bu çağa nasıl taşıyacağız?

Kırbaşoğlu: Şimdi, *Sünnet'i çağa taşımak* derken bununla biz şunu anlatmaya çalışıyoruz: Yaşadığımız asırda öyle gelişmeler var ki, bunları geri döndürme imkanı yoktur. Bugün sözlü kültüre dönelim; kitabı, matbaayı, bilgisayarı, televiz-

yonu kaldıralım diyemeyiz ve bunların beraberinde getirmiş olduğu birtakım sosyal değişimler var. Bunları görmek lazım. Eskiden bir *avam* vardı bir de *havas*. Hoca-cemaat ilişkisi söz konusuydu. Hoca ne derse cemaat onu dinler ve onaylardı. Oysa bugün ilahiyat fakültesinde okumayan, fakat bir ilahiyatçı kadar dini bilgiye sahip, dini konularda rahatlıkla söz söyleyecek ve tartışmaya girebilecek bir ara sınıf var. Yine mesela Hz. Peygamber döneminde geniş aile tipi vardı, bugüne çekirdek aile tipi.

Her alanda değişimler söz konusu; eğitim ve öğretimde, siyasette, ekonomide, aile yapısında, sosyal hayatta... vs. Dolayısıyla, içerisinde bulunduğumuz çağla yüzleşmek zorundayız. **Çağla yüzleşmek** derken çağın bütün verilerini eleştiriye tabi tutmaksızın kabul edelim demiyorum. Örneğin; *insan hakları* içerisindeki aile kurma hakkını elbette ki onaylarım. Fakat bu aile kurma hakkı içerisinde eşcinsellerin de aile kurma hakkı var ki; benim bir Müslüman olarak bunu onaylamam mümkün değil. Zira çağın beraberinde getirmiş olduğu İslami değerlerle uyumayan birçok noktalar da var. Batı'nın, İslam dünyasının dini ve kültürel yapısına, sosyal ve ekonomik dengelerine yönelik tehditlerini onaylayan bir pozisyonda olamam. Ne Irak'taki katliamı, ne Keşmir'deki, ne Filistin'deki, ne de Çeçenistan'daki katliamları onaylayamam. Ben çağ derken, çağla yüzleşmek derken bunları kastetmiyorum. Zaten bunlar izaha muhtaç olmayan çağın yüz karası gelişmeleri. Ben, sosyolojik olarak geri çevrilmesi mümkün olmayan ve Hz. Peygamber dönemi ile mukayese edildiği zaman çok köklü radikal değişiklikleri ifade eden gelişmeleri kastediyorum ve Hz. Peygamberi çağa taşımak derken çağın bu gelişmelerini göz önünde bulundurmanın gerekliliğinden söz ediyorum. Daha açıklayıcı olsun diye yine misvak örneğine dönersek; misvak kullanmanın bizatihi kendisi sünnet değildir. Sünnet olan ağız ve diş sağlığıdır. Dolayısıyla periyodik olarak doktora gidip ağız ve diş temizletirmek ve bu anlamda diş sağlığı ve temizliğini muhafaza etmek sünnettir. Siz diş sağlığı konusundaki modern tıptaki gelişmeleri dikkate almaksızın sünnet diye misvak kullanmakta diretirsenez, Hz. Peygamber'in sünnetini anlayamadığınız gibi onu çağa taşıma imkanını da yitirmiş olursunuz. Ekonomi alanında örnek verecek olur-

sak; insanlar arasındaki gelir dağılımında yaşanan eşitsizliğin giderilmesi, çağın iktisadi ve ekonomik gelişmelerini dikkate alarak birtakım planlar, projeler üretmeniz Sünnet kapsamında değerlendirilmelidir. Sadece bireysel anlamda zekat, sadaka ile bir adama para vererek fakirlik problemi çözülemez. Bugün fakirlik probleminin çözümü için zekat ve sadakaya ek olarak bulunacak başka formüller de sünnet kapsamında değerlendirilmelidir. Çünkü Sünnet netice itibarıyla yapılan eylemlerin şekinden ziyade onlara hayat veren ruh, öz ve ilkedir. Hz. Peygamber kendi dönemindeki fakirlik problemini ortadan kaldırmak için insanları sadakaya teşvik etmiştir. Bugünün şartlarında ise sözkonusu problemleri ortadan kaldıracak planlar, projeler, fonlar üretebiliyorsak ve bunları kurumsallaştırabiliyorsak, bütün bu yaptıklarımızı sünnetten başka bir anlam ifade etmez. Özellikle proje üretme üzerinde son derece ısrarcıyım. Toplumsal katmanları da devreye sokarak her kesimden insanların kendi alanlarında bir köşesinden tuttuğu kısa, orta ve uzun vadeli planlar, projeler geliştirmek zorundayız.

Bunun için **Sünnet**'i anlamak yetmez, **çağ** da çok iyi tanımak mecburiyetindeyiz. Bir iletişim gerçeğini, bir reklam gerçeğini gözardı ederek ilkel usüllerle bir adım öteye gidemeyiz. Bugün reklamcılığın etik'i diye islami bakış açısıyla yapılmış bir çalışma var mı? Böyle bir çalışma yok. Ama Vatikan'ın "*ethic of advertising(reklamcılığın etik'i)*" diye bir çalışması var. Reklamın ne kadar önemli olduğunun, küçük çocukların beyinlerini, zihin dünyalarını şekillendirmede ne kadar önemli olduğunun hala analizini yapmış değiliz. Siz istediğiniz kadar sünnete uymaktan bahsedin, televizyonlar kanalıyla değişik dünya görüşlerinin değerleri ile çocuklarımızın beyinleri bombardımana tabi tutulmaktadır. Buna karşı alternatifimiz ne? Hiçbir alternatif yok! İslamî duyarlı dediğimiz kanallar beyin yıkamada öbürlerinden pek de farklı değil, hatta bunu İslamilik adına yaptığı için daha da zararlı olabilir. Müslümanların bu noktalarda düşünüp kafa yorması lazım. Ben, Hz. Peygamber'den alacağım değerleri nasıl ve hangi yollarla insanlara aktarabilirim sorusu üzerinde kafa yormak lazım. Bu alanda değerlerine sadık elemanlar yetiştirmek lazım. Hz. Peygamber'in sünnetini algılama yönündeki teorik bilgi eksikliği bir tarafa,

sünnet adına bildiklerimizi hayata geçirme konusunda dahi ciddi zaaflarımız var. Yani Müslümanların bildikleriyle yaptıkları uyuşmuyor. Dine bağlılık noktasında ciddi sıkıntılarımız var. İmaj, şöret, şehvet, rüşvet gibi kavramları bir ölçüde İslamileştirip 'çağın mevcut ana akımı içerisinde nasıl yer alabiliriz'in endişesi içerisindeyiz. Bu gerek bizde, gerekse İslam dünyasının belirli kesimlerinde bir iç tehdit ve tehlike olarak ele alınması gereken bir problemdir. Müslümanlar kendi değerlerine sahip çıkma noktasında pek başarılı bir sınav verememektedirler. Özellikle bu yönde Türkiye'deki pek çok İslami kesimin başarılı bir sınav verdiği söylenemez..

"Malûmu İlâm ve Hâsılı Tahsil"den Öteye Geçmeliyiz

Yıldız: Hocam, müsaadenizle hem sizi dinlendirmek hem de dinleyicilerimizin dikkatlerini toplamak için, Sünneti çağımıza taşıma noktasında bir açılım sağlayacağı düşüncesiyle kısa bir anekdot aktarmak istiyorum:

Önce, Hz. Peygamber'in 23 yıllık bir zaman diliminde dünya tarihinin en *câhil* bir toplumunu *cahiliye* batağından kurtarıp bugün örnek aldığımız bir **model toplum** haline getirdiğini hatırlatmalıyım. Hz. Peygamber, bizatihi kendi hayatından başlayarak imânî ilkeleri pratiğe aktarmak suretiyle İslâm toplumunu âyet âyet inşa etti. Dolayısıyla biz kendi köşemize çekilip fildişi kulelerimizden sünneti yaşanır kılamayız. Tabir yerindeyse sahaya inmeli ve fiili olarak mücadelenin içerisinde yer almalıyız. "Fiili" ile kastım, fikri ve düşünsel mücadele başta olmak üzere her türlü meşrû, İslâmî aktivitedir. Kur'an, "**Bir toplum kendi nefsinde olanı değiştirmedikçe Allah o toplumu değiştirmez**"(13 Ra'd 11) buyuruyor. Eğer biz bir değişimi gerçekleştirmek istiyorsak, bunu ancak Hz. Peygamber'in değişim mücadelesindeki ilkelere günümüze taşıyarak yapabiliriz. Bu değişimi gerçekleştirmede sözkonusu ilkeler bizim için bir çıkış noktası, bir ipucu olmalıdır.

Bu bağlamda Asım Köksal'ın siyerinde okuduğum ibretâmiz bir olayı sizinle paylaşmak istiyorum. Bu olay Hz. Ali'nin, asr-ı saadetten bin yıllar öncesinde yaşanan ve Kur'an'da bize aktarılan Hz. Yusuf kıssasını nasıl güncelleştirdiğini, dolayısıyla

Kur'an'ı nasıl çağına taşıdığını örnekliyor: Mekke'nin fethinden bir süre öncesindeyiz. Peygamberimizin süt kardeşi Ebu Süfyan bin Haris (Mekke reisi Ebû Süfyan bin Harb'le karıştırılmamalı), ticaret amacıyla Şam'a gider. -ki kendisi, Hz. Muhammed(s) peygamberlikle görevlendirildiğinde Mekke müşrikleri gibi ona karşı durmuş, onu reddetmişti; Hz. Peygamber de süt kardeşinin bu tutumuna, anlayışsızlığına çok üzülmüştü. Orada Rum Kayzeri ile görüşür. Kayzer dahil herkesin Hz. Peygamber'den ve onun davetinden çokça söz ettiğine şahit olur. Sonra durup düşünmeye başlar; sıradan bir Mekkeli gibi yanı başındaki insanın sözlerini kâle almadığına, onu anlamaya çalışmadığına hayıflanır. *"Onlar bir yol tutup gittiler, biz de o yolu tutup gittik"* der. Oysa Mekke'den fersah fersah uzaklardaki bu yerlerde herkes Muhammed'den ve onun risaletinden söz etmektedir. Bu arada Hz. Peygamber'in konumu da giderek güçlenmiştir. Yaptığı bu özeleştir ve nefis muhasebesi, nihayet Müslüman olmaya karar vermesiyle sonuçlanır. Mekke'nin fethine saatler kala, yanına oğlunu da alarak Medine'ye yönelir. Yolda İslam ordusuyla karşılaşır. Hz. Abbas'tan kendisini Hz. Peygamber'e götürmesini ister. Rasûlüllah onu görünce derhal tanır ve kendisinden yüz çevirir. Ebû Süfyan b. Haris İbn-i Abbas'tan

aracı olmasını ve Peygamber'in kendisiyle ilgilenmesi için ricada bulunmasını isteyince İbn Abbas "Peygamber'in yüz çevirdiği insana ben değer vermem" cevabını verir. Belli ki, Peygamberimiz Ebû Süfyan'a çok kırgındır ve belki de onun Müslüman olmak konusundaki kararının kesinlik derecesini test etmektedir. Ebu Süfyan bu kez Hz. Ali'ye vararak, aracı olmasını ister. Hz. Ali de "Peygamberin yüz çevirdiğine ben değer vermem" diyerek reddeder. Sonra Hz. Ebûbekir'den de aynı tepkiyi alır. Hz. Ömer'e gitmeye cesaret edemez. Nihayet, Hz. Peygamber'in çadırının önünde, sıcağın altında, O kabul edinceye kadar oğluyla birlikte aç-susuz beklemeye karar verir. Hz. Ali, Ebû Süfyan b. Haris'in samimiyetini görünce yanına yaklaşarak bir öneride bulunur: Hz. Peygamber'e karşısından değil de arkadan yaklaşıp Yusuf sûresinin 91. âyetini okumasını ister; Yusuf'un kardeşlerinin onu tanıyıp da yaptıklarından pişmanlık duyduklarını ifade eden âyeti: *"Dediler ki: Allah'a yemin olsun ki, seni Allah bize üstün kılmıştır. Doğrusu biz büyük bir hata/suç işlemiştik."* Yani Hz. Ali, Ebû Süfyan'ın kendisini Yusuf'un kardeşleri ile özdeşleştirerek kesin bir tevbede bulunmasını ister. Ebû Süfyan b. Haris âyeti aynen okur. Peygamber aleyhisselâm bunu işitince tebesümle ona döner ve Yusuf'un ağzından şu ayetle

(Yunus/92) mukabelede bulunur: “Yusuf dedi ki: Bugün size bir kınama, bir ayıplama yok. Allah sizi bağışlayacaktır ve o merhametlilerin en merhametlisidir.”

İmdi, kıssadan hisse: Nasıl ki, Hz. Peygamber ve Hz. Ali, iki-üç bin yıl öncesinde yaşanan bir hadiseyi ve oradaki bir ilkeyi kendi çağlarına taşımışlarsa, bizim de Kur’ân âyetlerini ve Hz. Peygamber’in sünnetini, -hocamızın ifade ettiği şekliyle- aklımızı kullanıp insan psikolojisini de dikkate alarak hayatımızın, çağımızın bir prensibi haline getirmemiz ve güncelleştirmemiz gerekir.

Hocam buradan hareketle, Sünneti çağımıza taşıma konusunda İslam dünyasının imkan ve potansiyelleri neler? Evet, İslâm âleminin şu anki durumu pek iç açıcı değil. Peki, bunun yanı sıra umut verici bir takım çalışmalar yok mu? Bu konuda bizlere düşen görevler neler?

Kırbaçoğlu: Umut verici faaliyetler elbette var. Ancak bunlar marjinal kalıyor. Elbette 30- 40 yıl içerisinde 10’a yakın ve sayıları yüzü bulan İslam mütehasıslarının katılımlarıyla gerçekleşen bir takım toplantılar söz konusu. Fakat bu toplantılarda yenilik adına neredeyse hiçbir şeyin bulunmadığını görüyoruz. Her şeyden önce Müslümanların, sünnet hakkında konuşmanın **Sünneti bir model haline getirmek** demek olmadığını bilmeleri gerekir. Birincisi; bu zihniyet tembelliğini aşmamız lazım. Söz konusu toplantılarda fikir beyan eden din alimlerinin çoğunun -ki buna kendi memleketimizdeki din bilginleri, akademisyenler de dahil yaptığı, yedi-sekiz belki on asır önce üretilmiş fikir-

leri sadece aktarmaktan ibaret. Cabirî’nin ifadesi ile *malumu ilam, hasılı tahsil etmekten* öteye geçmiyor. Mesela Diyanet İşleri Başkanlığı’nın yayınladığı Hadis İlmi Istılahları vb. kitaplar var. Bu kitaplara bakarsanız, yazarlarının altıncı, yedinci, sekizinci asırda yaşamış insanlar olduğunu, dolayısıyla hepsinin tedvin edildiği dönemin şartlarına ve ihtiyaçlarına göre yazılmış kitaplar olduğunu görürsünüz. Peki o dönemden bu yana İslam dünyasında hiç mi değişim, ilerleme olmadı?! İlimde hiç mi ilerleme olmadı?! Olduysa nerede?!

İslam dünyası çağın dışında yaşıyor. İslam dünyası zihniyet düzeyinde yapması gerekenleri yapmıyor/yapamıyor. Bugün bütün İslam dünyası olarak yönetimlerden şikayetçiyiz. Fas’tan itibaren şöyle bir bakın; Türkiye de kısmen dahil olmak üzere bütün İslam ülkelerinde özgürlükleri kısıtlayıcı baskıcı yönetimler hakim. Yani bizi yönetenler bizim adımıza ve bize rağmen kararlar alıyor. Hani nerede “onların işleri aralarındaki görüş alışverişi ile” ilkesi?! Ayrıca sünneti bir model olarak hayatımıza taşıyacaksak Müslümanların şunu çok iyi kavraması lazım: Kimse kalkıp da şu sizin hakkınız deyip Müslümanlara haklarını teslim etmez. Nasıl ki, Hz. Peygamber, kimseden lütuf beklemeksizin kendisi toplumdaki çarpıklıklarla mücadele ettiyse biz Müslümanlar da böylesine aktif ve özne konumunda yer alarak haksızlıklarla, çarpıklıklarla mücadele etmekle mükellefiz. İslam ülkelerinin çoğunda ‘ben sizin babanızım, ben ne dersem o olur’ mantığı hakim. Dolayısıyla siz devleti eleştiremezsiniz; devlet *babadır*, o ne derse o olur ve her yaptığının bir hikmeti vardır. Yani *hikmet-i hükümet* felsefesi! Bunun Hz. Peygamberin modeli ile uzaktan yakından hiçbir alakası yoktur. Ekonomik alanda bakıyorsunuz, bir çok İslam ülkesinde bir tarafta olağanüstü zengin bir kesim öbür tarafta da olağanüstü fakir bir kesim var. Bir zamanlar orta direğimiz vardı. O da şimdi yok artık ve buna karşı da herhangi bir mücadele verilmiyor. İslam dünyasında sermayeye karşı mücadeleyi kim yapıyor? Cevap vereyim; sol yapıyor. Maalesef Müslümanlarda Batı kapitalizmine karşı etkili bir duruş ve mücadele yok. Tüketici hakları alanında da öyle. Bir zamanlar bazı firmalar basit ve kötü malları piyasaya sürdüler, biz de hiçbir tepki göstermeksizin onları tükettik. Neden? Çünkü ‘**hayır**’ demesini bize öğretmediler. ‘Hayır’

demenin ne kadar büyük bir şey olduğunu, muhafefet kültürünü belletmediler. **Lâ İlâhe İllallah** diyoruz ama, bu cümledeki **Lâ**'yı nerelerde kullanacağımızın bilincine sahip değiliz. Kendi toplumumuz açısından bakarsak karar alma mekanizmalarında birçok güç odakları; sermaye grupları, medya, sivil ve askeri bürokrasi...vs. var. Bu güç odakları içerisinde İslami duyarlılığı olan insanlar nerde? Bugün sözünü ettiğimiz karar mekanizmasında yer alan gruplar arasında bir dengeden söz etmek mümkün değil. Biz, bir kişi gelsin -bu kişi bir parti olabilir, bir şeyh olabilir, bir üstat ya da beklenen bir Mehdi veya İsa olabilir- içerisinde bulunduğumuz sıkıntılardan bizi kurtarsın, beklentisi içerisindeyiz. Bu beklentinin artık çağımızda geçerliliğini yitirmiş olduğunun farkına varalım. Eğer toplum, alttan mücadele ederek kendi geleceğine sahip çıkarsa, ancak o taktirde gelecekte söz sahibi olabilir. Bu da belli bir mücadeleyi beraberinde getirir. Baba-çocuk, yöneten-yönetilen, hoca-öğrenci..., beraberce bir çabanın içine girmek gerekir. Oysa bakıyorsunuz ailede kadın söz sahibi değil. Koca ne derse o olur ve ona itiraz edilemez. Bunun Hz. Peygamberin örnekliliği ile hiçbir alakası yoktur. '*Kadının adı yok*' deniyor; doğrudur. Yazılmış onca İslami literatürden kaçınının yazarı kadındır?! Bir fıkıh kitabı yazan fıkıh alimi, bir hadis kitabı yazan hadis bilgini kadın var mı?! Günümüz İslam dünyasında kadın özne konumunda değil. Aslında kadın birçok alanda bir güçtür; beyin gücü, ekonomik güç...vs. Oysa bakıldığında bu alanlarda kadın yok denecek kadar az. Neden? Çünkü, kadın sadece evde yemek yapacak, bulaşık yıkayacak ve bir de çocuk doğuracak! Onun görevi bu kadar. Onun dışında sosyal alanda kadın yok, siyasi alanda kadın yok... Bazı siyasi oluşumlarda kadın yer alıyor, ancak sadece hizmet konumunda yer alıyor. Karar alma mekanizmasına gelince, orada kadın yok. Hani İslam'da istişare vardı?!

Netice itibariyle İslam dünyası kendi geleceğini belirlemek istiyorsa, karar alma mekanizmalarında aktif olarak yer almalı, kimler bu mekanizmada ne şekilde yer alacak, müesseseler, kurumlar ne olacak... soruları üzerinde durup düşünülmelidir. **Sünneti çağa taşımak** ve onu **model almak** derken işte ben bunu kastediyorum. Yani sünneti çeşitli alanlara yansıtmak. Örneğin medya karşısın-

daki konumumuz onu yok saymak değil, medyaya kendi değerlerimizi yansıtarak onu değerlendirmek olmalıdır. Yönetim konusuna gelince; bunun artık monarşik, otokratik ya da oligarşik bir usulle devam etmesi imkansız. Krallıkla yönetilen ülkelere bakıldığında onlar da krallık sistemini sembolik hale getirip parlamenter sisteme geçme eğiliminde. Bunu söylerken demokrasiyi kutsamak niyetinde olmadığımı belirtmek isterim. Ben sadece şuna işaret etmek istiyorum: Müslümanların geleceklerini belirlemede temel süreç istişaredir. Bu istişare parlamenter sistem de olabilir. Eğer müslümanlar parlamenter sistemi kabul etmiyorsa veya eleştiriyorlarsa sadece onu eleştirmekle yetinmemelidirler. Örneğin bir zamanlar 'demokrasi şirkettir' yazıları yazıldı, tamam eğer demokrasi şirkse senin teklifin, alternatifin ne? 'Müslümanlar demokrasiden daha iyisini getirdi de biz almadık mı?!' Bir kere müslümanın zihninde siyaset felsefesi diye bir şey yok. Peki ciddi teoriler ortaya koyan bir siyaset bilimcimiz var mı? O da yok. Çünkü ilim öteden beri sadece tefsir, hadis, fıkıhtan ibaret görüldü. Ne sosyoloji ne antropoloji ne psikoloji ne felsefe ne sanat ne estetik ne sinema ne musiki, bunların hiçbirisi müslümanın iştigal etmesi gereken, söz sahibi olması gereken sahalara olarak görülmedi. Öyle olunca da siz zaten kendi kendinizi tarihin dışına itiyorsunuz.

Yapılması gereken kendi değerlerimizi korumak suretiyle bütün ilmi sahalarda yer almamızdır. Aksi taktirde Garaudy'nin dediği gibi; *bakışlarımızı Hz. Peygamber dönemine çevirerek çağa sırtımızı dönmekle* bir yere varamayız ve çağa müdahil olamayız. Ancak ve ancak **tarihin nesnesi** oluruz; **tarihin öznesi** haline gelip ona yön veremeyiz. Zira bir kere biz Müslümanların tarihe bakış açılarında da problemler var. Pesimist bir tarih anlayışımız var: "*Ümmetimin en hayırlısı benim asrında yaşayanlardır, sonra onları takip edenler, sonra onları takip edenlerdir.*" Şimdi böyle bir çizgiyi takip ettirdiğimizde ortaya çıkan sonuç nedir? Tarih giderek kötüye gidiyor. Böyle bir anlayış Kur'an mantığına tamamen terstir. Çünkü siz bununla baştan mağlubiyeti kabul ediyorsunuz. İslam adına bütün iddialarınızı daha baştan geri çekmiş ve geleceği yönlendirme, daha iyiye taşıma iddiasından vazgeçmiş oluyorsunuz. Eğer iddia edildiği gibi Allah tarihin giderek kötüye gidişini murad etmişse, tabii ki Müs-

lumanlar *Mehdi* de bekler *Mesih* de bekler, sonuç olarak ümmet kendi kendini kurtarmaktan acze düşer. Halbuki ümmetin bilmesi gerekir ki, tek bir kurtarıcı vardır o da ümmetin kendisidir. Yani her bir Müslüman birey. Allah'ın parmağı yok ki gözü-müze soksun; Allah'ın eli yok ki gelip bizi kurtar-sın, Allah ancak insanlara diğer Müslümanlar ara-cılığıyla yol gösterir. Önce Hz. Peygamber bu ara-cılığı üstlenmiştir. Onun vefatından sonra da Kur'an ve Kur'an'ı hayata taşıyacak Müslümanlar. Yani şu anda İslam ümmeti Hz. Peygamberin po-zisyonundadır ve onun görevini doğal olarak üst-lenmiş durumdadır. Nasıl ki, Hz. Peygamber vefa-tına kısa bir süre kala Veda Hutbesi'nde üstlenmiş olduğu misyonu yerine getirip getirmediği sor-muş/sorgulamışsa, İslam ümmeti de, bugün Hz. Peygamber'den devralmış olduğu misyonu yerine getirip getirmediği noktasında açık yüreklilikle ba-hanelerin arkasına sığınmaksızın bir iç hesaplama yoluna gitmek durumundadır. Şu anda bütün İsl-am dünyası **görev ihmalinden** dolayı suçludur. Bu görevin yerine getirilmesi kişilerin tek başına ya-pabileceği bir iş değildir. Bu, **kurumsallaşmayı**, da-ha önce ifade ettiğimiz üzere **planlı-projeli ve ras-yonel** olmayı gerektirmektedir.

Müslümanların hem yeryüzündeki küresel şer odaklarına hem de onların yerel uzantıları olan şer odaklarına karşı bir **muhalef duruş** sergileme mecburiyeti vardır. Bence Hz. Peygamber'in sün-neti işte budur. Bu gerçekleştirilemiyorsa Kur'an'a ve Hz. Peygamber'e teorik düzeyde iman etmenin fazla bir anlamı yoktur. İman bir ürün vermiyorsa, o dille söylenen mücerret bir lafız olmaktan öteye geçmez. O kadarını Peygamberimize sempatiyle bakan ve onun gerçekten Peygamber olduğuna kanaat getiren pek çok Batılı müsteşrik de söylü-yor. Müslümanların maddi-manevi bütün imkan-larını rasyonel bir planlamayla devreye sokmak gibi farklı bir konumları olmalıdır.

Din, Diyanete ve Ulemâya Bırakılmayacak Kadar Önemlidir

Yıldız: Hocam, bütün bu söylediklerinizden ben şu sonucu çıkarıyorum: Problem, Müslümanların te-orik olarak bildikleri ile pratik yaşamlarının örtüş-memesi. İfade ettiğiniz gibi, ulemamız asırlar önce yazılmış, çizilmiş ve çağımıza hitap etmeyen bilgi-

leri tekrar etmekle, hâsılı tahsîl etmekle meşgul; pratik hayatın ve mücadelenin içinde bulunanlar ise, yeterli İslâmî birikime sahip olmadıkları için çağın verilerini, çözümlerini ciddi bir sorgulamaya tabi tutmadan çağa entegre olmak durumuyla kar-şı karşıya. Dolayısıyla çağa alternatif olabilecek ve sunulabilecek pratik bir model ortaya konamıyor. Oysa Hz. Peygamber, Rabbinin kendisine öğretti-ği ilahi prensipleri hemen pratiğe aktarma çabası içerisinde olmuştur. Hepimizin malumu olduğu üzere, onun risaletten önce üyesi bulunduğu Hil-fu'l-Fudûl cemiyeti çerçevesindeki faaliyetleri bu-nun en güzel örneğidir. O, haksızlığa uğrayan bir kişinin kolundan tutup Ebu Cehil'in karşısına çı-karak hiç çekinmeden, korkmadan hak talebinde bulunabilmiş, mazlumların yanında olmuş, asla zulme rıza göstermemiştir. Bugün Müslümanların hak noktasında icra ettiği faaliyetler, teorik düzey-de Batı'dan kopyaladığı insan hakları söyleminin altına âyet, hadis ilâştirerek "bakın işte bizde de var" demekten öteye geçmiyor. Kendi referansları-mızdan hareketle bir insan hakları söylemini gelişt-irip pratiğe aktarmış değiliz. Sünnet algımız birey-sel olmaktan öteye geçmiş değil. Sünnete tabi ol-mak bizde, kendi halinde İslâm'ı yaşayıp çağın da-yatmalarına karşı sessiz kalmak biçiminde algılanı-yor. Yine ifade ettiğiniz gibi, toplumsal ve evrensel anlamda hayatın tüm kulvarlarında sünneti nasıl uygulayabiliriz, sünnetten ilhamla nasıl bir alter-natif model sunabilirsiniz sıkıntısını ve fikri sancı-sını taşımıyoruz.

Buradan hareketle, kitabınızda verdiğiniz bir örneğe değinmek istiyorum: İngiliz işgali altında yaşayan bazı Müslüman âlimler, öncelikli olarak İngiliz hakimiyetine nasıl son verebileceklerini tartışacakları yerde 'deniz yoluyla hac caiz mi, de-ğil mi' sorusunu tartışıyorlar, misvak sünneti tü-ründen sünnetleri ihyâ etmeyi konuşuyorlar; ama bir Gandhi çıkıyor, İngiliz işgaline karşı Satyagra-ha(*pasif direniş*) başlatıyor ve bunda da muvaffak oluyor. Burada Hz. Peygamber'in sünnetini asıl ih-yâ eden -farklı bir inanca sahip de olsa- Gandhi değil mi? İslâmî anlamda misal verirsek, İran'da zulme ve sömürüye son veren Humeyni değil mi? O halde **sünneti ihya etmek**, Hz. Peygamber'in kişisel olarak detaylara ilişkin yaptıklarını olduğu gibi tekrarlamak değil; onun toplumsal ve evren-sel bir model oluşturma anlamında insanlığa sun-duğu kalıcı hayat prensiplerini, temel değerleri,

hayatın her alanında uyguladığı vahyî ilkeleri özü itibariyle değiştirmeden, eğmeden, bükmeden çağın şartlarını dikkate alarak yeniden ihya ve inşa etmek değil mi?

Kırbaşoğlu: Tabii ki boş laflarla sünnete uymak olmaz. Bir kere herkesin oturduğu yerden kalkıp icra alanına geçmesi lazım. Benim sözüm elbette ki halk kesiminden daha çok bu konuda önder olması gereken ilim adamlarına. Ancak şu çok iyi bilinmeli ki, din sadece diyanete, sadece ulemaya bırakılmayacak kadar önemli bir sahadır. İslam'da din adamı diye bir sınıf yoktur. Din herkesin ortak malıdır. Dolayısıyla, ulemadan bir şey gelmese bile kendi çabamla bir şeyler yapıp kendi yolumu çizebilirim, diyebilmeliyiz. Çünkü bundan 30 yıl öncesinde İslami konularda yazılmış kitap on tane ya var ya yoktu. Bugünse okunacak kitaplara yetişemiyoruz. Bu nedenle artık bugün din adamlarının, din bilginlerinin tekeli de kalkmıştır. Okuduklarımız arasında mukayese yaparak kendimiz de yolumuzu belirleyebiliriz. Hele birkaç yabancı dil de biliyorsanız önünüze yeni yeni dünyalar açılacaktır. Bu bakımdan din konusunda hepimizin müşterek bir sorumluluğu vardır ve Hz. Peygamber de bu çağın muhtaç olduğu yegane insandır. Fakat tekrar ediyorum, Hz. Peygamber'in sünnetini yeni nesillere sunmakta dahi başarılı değiliz. Çocuklarımıza, gençlere sorun bakalım, idolleri ne? Kaç tanesi Hz. Peygamber der? Ya Michael Jackson ya Beckham veya herhangi birisi. Eğer Peygamber'i on dört asır önce yaşamış, bugünle hiçbir bağlantısı kurulamayan bir Arap tipi olarak; altmış yaşında, ihtiyarlamış bir peygamber portresi olarak çizerseniz, çocuğunuz için bir idol olması mümkün değil. Ama gençlik dönemi ile korkusuz, cesur bir Muhammed'i çocuğunuza sunduğunuz zaman böyle bir peygamber portresini kendisine daha yakın hissedecektir. Her nesile, her kesime sunacağımız Muhammed ayrıdır. Gençlere sunacağımız Muhammed ayrıdır, yetişkinlere sunacağımız Muhammed ayrıdır, ihtiyarlara sunacağımız Muhammed ayrıdır, erkeklere sunacağımız Muhammed ayrı, kadınlara sunacağımız Muhammed ayrıdır. Bir zamanlar Sol-Baas hareketlerinin güçlü olduğu dönemlerde *Sosyalizmin Öncüsü Muhammed* diye kitaplar yazılıyordu ve Muhammed sosyalist bir gözle okunarak sosyalizmin öncüsü olarak tanımlanıyordu. Ben bunları onaylamak için söylemiyorum. Fakat mekaniz-

ma sağlıklı. Yani bugün yükselen değer sosyalizm ise Muhammed bunun neresinde duruyor diye soru soruyor ve ondan bir şeyler çıkarmaya çalışıyor adamlar. Bugün de takip edilmesi gereken böyle bir bakış açısı, böyle bir metotla Hz. Peygamber'i okumak, yaptıklarının şekli ile değil temsil ettiği değerlerle bugün karşı karşıya bulunduğumuz meseleler arasında bağ kurabilmektir. Bunu yapmak da sadece âyet, hadis bilgisiyle değil; örneğin 'toplumumuz, insanlık nereye gidiyor' sorusunun cevabını bulmaya çalışan en genel anlamda bir siyaset biliminden de haberdar olmakla mümkün olabilir. Müslümanlar bu gibi sahalara girmek zorundadırlar. Artık klasik İslam alimi tipi günümüzde söz sahibi olamıyor/olamaz da. İslami ilimler şeklinde tefsir, hadis, fıkıhtan ibaret görülen kavram sorgulanmalıdır. Tefsir, fıkıh *islami ilimler* sahasına giriyor da Allah'ın kainattaki âyetlerini inceleyen bir astronomi, bir antropoloji, bir fizik, kimya veya biyoloji neden İslami ilimler sahasına girmesin ya da bu kavramla isimlendirilmesin. Başka bir ifade ile bir tıp alimi, bir astronot, bir kimyager, neden İslam alimi olmuyor?! Mutlaka beşeri ilimler denen ilimlerle İslami ilimler denen ilimler arasında bir köprü oluşturmak zorundayız.

Biz Müslümanlar olarak 21. yy'da yaşayan insanlar olduğumuzun bilincinde ama, İslami değerlerden de asla taviz vermeyen şahsiyetli tipler olmak zorundayız. Bunu yaparken de çatışmadan, kavgadan, şiddetten, polemikten uzak durup, projelerle ürettiğimiz fikirlerle modern çağın ortaya koymuş olduğu tablodan çok daha iyi, çok daha insani olanını yaratmak ve sunmakla mükellefiz. Ben hem Türkiye olarak hem İslam dünyası olarak böyle bir potansiyele sahip olduğumuza inanıyorum. Bu potansiyelin hayata geçirilmesine, maddi ve manevi olarak desteklenip güçlendirilmesine ihtiyaç var.

Yıldız: Kıymetli Hocamıza teşekkür ediyoruz. Müslümanlar olarak hem teorik düzeyde, hem de pratik düzeyde kendimizi çok iyi yetiştirip asli değerlerimizden asla taviz vermeden çağı tanımak ve çağa vahyî gerçeklikten hareketle bir plan-proje sunmak durumunda olduğumuzu bir kez daha hatırlatıyoruz.

Efendim, siz değerli dinleyicilerimize de programımıza katıldığınız ve sabırla dinlediğiniz için teşekkür ediyoruz. ■

HAYAT VEREN KİTAB: KUR'ÂN

KERİM BULADI

Kur'ân, mü'minleri, hayat verecek şeylere, onları canlı, diri ve aktif kılacak ilkelere çağırır. "Kur'ân ayı" Ramazan'da da müşahede ettiğimiz üzere, maddî ve manevî yönden Kur'ân'ın sağladığı hareketlilik, canlılık, verdiği enerji, sunduğu heyecan ve davet ettiği aksiyon onun taşıdığı misyondan ve isimden kaynaklanmaktadır. Çünkü, onun isimlerinden biri de "**rûh**"tur. Kur'ân'ın rûh adıyla anıldığı şöyle bildirilmektedir:

*"İşte böylece sana da emrimizle rûhu (Kur'ân'ı) vahyettik. Sen, kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu, kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle doğru yola erdirdiğimiz bir nur kıldık."*¹ Müfessirlerin bir kısmı, bu âyette geçen "**rûh**" kelimesini, Kur'ân diye açıklamışlardır.²

Rûh: Hayatın maddesi olan ilahî emanete denir ki, can anlamına gelir. Filozoflar ona nefis de derler. Rûh, öyle bir hayattan ibarettir ki, bizzat zindedir. Rûh, latif bir cisimdir ve şeffaftır. Rûh, öyle bir hayattan ibarettir ki, beden onun varlığı ile hay(diri)dir.³

Rûh, öyle bir sırdır ki, bedenlerde bulunduğu müddetçe Allah Teâlâ, tabiatta cereyan eden ilahî kanun gereği rûhun mahalli olan beden kalıbında hayat yaratır. İnsan, hayat ile diri ve canlıdır. İnsan, rûh ve cesetten meydana gelir. Çünkü Allah Teâlâ, bu bütün içinde birini diğerinin hizmetine ve emrine vermiştir.⁴

Rûh, insanın aldığı nefestir ki, bütün vücutta akıp gider. Bedenden çıkınca insan artık nefes alıp veremez. Rûh, Farsça can anlamındadır. "Rûh" kelimesine çeşitli manalar verilmiştir. Ancak en uygun olanı "Rûh"tan murat, bedenın kendisi ile ayakta durduğu ve hayatın kendisi ile var olduğu şeydir (cevherdir).⁵

Kur'ân'a *Rûh* denildiği gibi⁶, bütün insanlığın irşadı, ikazı ve ihyası için Allah tarafından gönderilen ilahî kanunları ve hükümleri peygamberlere getiren Cebrail(a.s.)⁷, insanlara bir delil ve Allah tarafından bir rahmet olmak üzere babasız olarak yaratılan Hz. İsa(a.s.)⁸ ve Hz. Muhammed(s.a.v)'e gönderilen vahiy⁹ de *Rûh* adıyla anılmaktadır. Biz, bunlardan sadece Kur'ân'ın "Rûh" ismiyle anılmasının hikmetini ve sebebini ele alacağız. Zira isimlerin ve kavramların taşıdığı manaların anlaşılması, o isimlerin ve kavramların oluşturduğu hikmet yumağının çözümünü ve kolayca kavranmasını sağlar.

Yukarıda "Rûh" ile ilgili anlamları aktarmaya çalıştık. Görüldüğü gibi, varlığı ile bedenın diri ve kaim olduğu Rûh, vücudun hareketini, aktivitesini, dinamikliğini ve canlılığını sağlayan bir cevherdir, hayatın özü ve esasıdır. İnsan, onunla zinde, aktif, faal ve güçlü olur. İnsanı anlamlı kılan da odur.

Nasıl ki, insan bedeni, rûhla diri olur ve yaşarsa, insanlar da vahiy(Kur'ân) sayesinde dinlerini canlı olarak yaşarlar. Rûhsuz bir bedenın, bütün özelliği, güzelliği, sevimliliği, canlılığı ve manası kalmadığı gibi, Rûh'suz(Kur'ân'sız) bir mü'minin ve milletin de anlamı, kıymeti, hatırı, nâmı ve itibarı kalmaz. Kur'ân, bireye, aileye ve topluma can veren bir Rûh'tur(kelâm-ı ilâhîdir).

Bahar yağmurlarının yeryüzünü canlandırdığı gibi, Kur'ân da kalpleri ihyâ etmektedir. Nasıl yağmur, yeryüzünün canlanmasını, yeşermesini ve bereketlenmesini sağlarsa, kalbin fıtratına uygun olarak yeşermesi, canlanması ve hayat bulması da Rûh(Kur'ân)'a bağlıdır.

Gökten su indirilip onunla ölümünün ardından yeryüzünü canlandıran (bkz. Ankebût, 29/63) Allah Teâlâ, ölü kalpleri diriltmek ve canlandırmak için "Rûh"u(Kur'ân'ı), Resûl-i Ekrem'ine

vahyetmiştir. Gökten inen sularla yer kürenin hayat bulması gibi, insanın kalbi de Rûh(Kur'ân)'la dirilmektedir. Toprağın, gökyüzünden inen yağmurlarla sulanması neticesinde bitkiler, sebzeler, meyveler ve envai çeşit rızıklar oluşmakta ve yüzü bir besin deposu haline gelmektedir. Başta insan olmak üzere bütün canlıların hayatîyetleri de bu hikmet ve sebep zincirinin sayesinde devam etmektedir.

Aynı şekilde Rûhun (canın) başka bir ifade ile Kur'ân'ın kutsal hayat suyu ile yeşerttiği kalplerden, bütün insanlığa ve hatta canlılara faydalı olacak, toplum ve dünya nizamını temin edecek takvâ, adâlet, ihsan, insaf, emniyet, güven, merhamet, tefekkür, tevazu, tevekkül, şecaat, sabır, şükür, sadakat, azim, sebat, hikmet, ismet, iffet, hamiyet, istikamet, itaat, ahde vefâ, feraset, fedakarlık, kanaat, kerem, ülfet, muhabbet, mürüvvet ve muavenet gibi manevî nimetler, güzellikler ve faziletler fışkıracak ve bu sayede de maddî nimetlerin hakkaniyet içerisinde paylaşımını sağlayacak vicdan muhafızları teşekkül edecektir. İşte Kur'ân'ın **"Rûh"** ismi ile anılmasının en önemli hikmeti burada düğümlenmektedir.

Hem maddi hem de manevî açıdan ihya hareketini üstlenen Kur'ân, en başta kalpleri, vicdanları, irade ve düşünceleri diriltmekle işe başlamaktadır. Rûh(Kur'ân), bu açıdan **hayat veren** bir kitaptır. İnsanlar, canlılar ve hatta canlılardan sayılan bitkiler bile Kur'ân'ın "Rûh"(can) sıfatından istifade etmektedirler. Kur'ân'ın, terbiye, eğitim ve öğretiminden geçmeyen, Kur'ân'ın rûhundan uzak bulunan ve onun perspektifinden bakamayan kimseler, insanların, canlıların ve bitkilerin taşıdığı hayatın kıymetini, masumiyetini ve önemini nasıl idrak edebilirler?

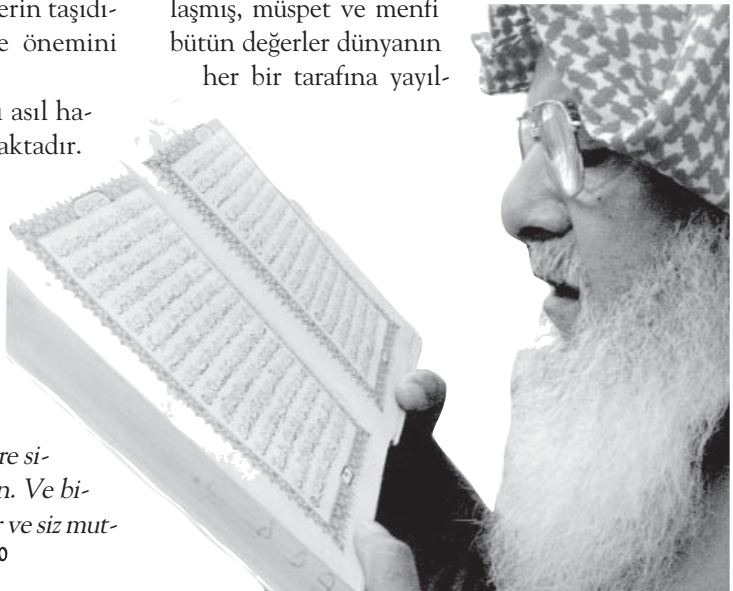
Kur'ân, Rûh sıfatı ile bütün insanlığı asıl hayata ve hayat verecek şeylere çağırmaktadır. Kur'ân, hayatı anlamlı kılan bir kitaptır. Kur'ân, asıl hayatın ve hayat verecek şeylerin Allah'ın ve Resûlünün emir ve yasaklarına bağlanmakla mümkün olduğunu önemle ilan eder. Allah Teâlâ'nın Rûh sıfatı ile andığı Kur'ân'ın bütün insanlara bu konudaki bildirisi şöyledir:

*"Ey iman edenler! Hayat verecek şeylere sizi çağırdığı zaman, Allah ve Resûlüne uyun. Ve bilin ki, Allah kişi ile onun kalbi arasına girer ve siz mutlaka O'nun huzurunda toplanacaksınız."*¹⁰

Kalpleri yaratan, idare eden ve evirip çeviren Allah, kalbi diriltecek prensibini ne güzel açıklamıştır. "Allah ve Resûlünün hükmüne; emir ve yasaklarına uymak" şeklindeki bu prensibi, hayat tarzı yapmadan, kalplerin ve buna bağlı olarak bireylerin, ailelerin, toplumların ve milletlerin dirilmesi mümkün değildir. "İnsanların ve canlıların hayatına saygılı olmak, adâlet ilkesi doğrultusunda layık olduğu şekilde onların hayatîyetlerinin devamına yardımcı olmak, hizmet etmek ve destek vermek, cana can katmak" değil de nedir? Dünyanın yaşanmaz hale gelmesi, Kur'ân'ın "Rûh" sıfatından istifade edemeyen toplumlar, milletler ve Kur'ân'ın ortaya koyduğu hayat düsturundan uzak fakat böyle bir hayatın içinde olduğunu sanan sözde Müslümanlar sayesinde değil midir?

Zeka gücünün tesiriyle, insanlığın her alanda geliştiğini görmekteyiz. Bundan sonra da kâinatın bağrında gizlenmiş nice sırların ortaya çıkacağını ve zekanın emrine verileceğini şimdiden kestirmek mümkün değildir. İnsanlığın ihyasını sağlayan, akıl ve zekanın fitrat ekseninde seyretmesini temin eden "vahiy", asıl dirilmeyi sağlamaktadır. İnsanın, bu asıl enerjiyi almadan, bu enerjinin itici, sevk edici ve ivme kazandırıcı gücü ile beslenmeden kendi benliğinde barışı hakim kılması ve huzura kavuşması mümkün değildir. Kendi benliğinde barışı temin edemeyenlerin de insanlığa huzur ve güven getirmesi ve hayatı yaşanır kılmaları elbette düşünülemez.

Evet bugün sanayi dönemini geride bırakarak bilgi çağına gelmiş bulunmaktayız. Bilgisayar üretilmiş, İnternet ağı ile bütün dünya birbiriyle kucaklaşmış, müspet ve menfi bütün değerler dünyanın her bir tarafına yayıl-

miş, bilgi çağının getirdiği imkanlar vasıtasıyla refah payının esintileri adilâne olmasa da yer kürenin dört bir tarafına ulaşmış ve lazer ışınları ile neştersiz, acısız ve sızısız ameliyatlar icra edilmiş ama, evrenin her köşesinde katliamlar, zulümler, baskılar, dayatmalar, şiddet ve terör devam etmektedir

Zenginleşen beyin gücünün ürünleri akıl almaz özellik ve sıfatlarda tekâmül etmiştir. Fakat buna rağmen akli kontrol ve komuta edecek olan iman ve imanın merkezi olan kalp gücü zenginleştirilememiş ve zafiyete mahkum edilmiştir. Bu sebeple Allah Teâlâ, Hz. Muhammed(a.s)’a bütün insanlığın ihyası ve kurtuluşu için Rûh’unu (Kur’ân’ını) vahyetmiştir. Allah Teâlâ’nın, insanın hidayeti, istikameti, eğitimi, aklının fitrî istikamette gelişmesi ve olgunlaşması için kendi kelâmı olan Rûh’unu(Kur’ân’ını), bütün insanlığa takdim etmesi, insana verilen değer bir neticesidir. Allah Teâlâ, beden varlığı ve canlılığı için Rûh’undan üfleyerek yarattığı insanı, sadece bununla bırakmamış, aksine bu Rûha yaratıcısını tanıttacak, kendisini kulluk ve ubudiyet çizgisinde yürütecek “Rûh”(Kur’ân)’la onu desteklemiştir. Başka bir deyişle bu dünyada kazanılacak olan ebedî mutluluğa onu ulaştıracak ve neticede bu mutluluğun yaşanacağı âhîret yurduna yapılacak yolculukta ona refik olacak Rûh’unu(Kur’ân’ını) göndermiş, tabiri caizse onu yalnızlıktan kurtarmıştır.

İnsanı insan yapan ve canlı kılan rûhudur. İnsan rûhu ile diridir. Nasıl her şey güneş sayesinde ısınır ve hayat bulursa, insan da Rûh sayesinde diri, sıcak ve sevimli olur. İnsan, bütün hareketliliğini buradan alır. Akıl enerjisinin sulandığı kaynak da budur. Bu açıdan “ebediyet” sıfatına haiz olan “**Rûh**”¹¹ ile Kur’ân’ın aynı adla anılmasında önemli bir hikmetin olduğu kanaatindeyiz.

İnsanın fizyolojik, psikolojik, maddî ve manevî aktivitesinin, idaresinin ve ikamesinin asıl öznesi olan **rûh** gibi, **Kur’ân** da bireyin, ailenin, toplumların, milletlerin ve devletlerin enerji kaynağıdır.

Allah’ın kabul buyurduğu ve kıymet verdiği hayat, iki **rûh**un yani, beden kalıbının içinde bulunan ve canlılığı sağlayan **rûh**la, Allah Teâlâ’nın bu rûha varlığını tanıtmak için gönderdiği **Rûh**’unun(Kur’ân’ının) birlikteliği ile oluşan hayattır. Zaten Kur’ân, insanı bir bütün olarak ele almakta ve tekliflerini bu bütünden oluşan insan denen varlığa yapmaktadır.

Râzî’nin belirttiği gibi, Allah Teâlâ Kur’ân’a **Rûh** ismini vermiştir; çünkü o, cehaletin ve küfrün

ölümünü hazırlayarak yeni bir hayat vermiştir.¹² İnsanın fizyolojik ve biyolojik yönden canlılığı, zindeliği ve hayat sahibi olması nasıl “rûh” la mümkün ise, manevî yönden hayat sahibi olması da Rûh(Kur’ân)’la mümkündür. Kur’ân, insanı insan kılan, aileyi, toplumu ve milletleri millet yapan değerler sistemini getirmiştir. Kur’ân, küfür, şirk, zulüm, baskı ve her türlü insan onurunu ayaklar altına alan menfî değerler gibi bütün olumsuzlukları yok ederek bireye, aileye, topluma hayat vermektedir.

Kur’ân’ın “**Rûh**” ismini, “**cana can katar**” ifadesi ile anlamlandırabiliriz. “Cana can katar” kavramını, Kur’ân “canı aziz bilir. Hayatın dokunulmazlığını mutlaka garanti altına alır. Can emniyetini sağlar. Canı tehdit edenlere en ağır cezayı vererek kanun hakimiyetini sağlar, adâlet mekanizmasını işletir. Asayiş ve emniyeti temin eder” şeklinde yorumlamamız ve anlamamız mümkündür. Bu şekilde bir anlayış, Kur’ân’ın rûhuna ters değil hatta “Rûh” isminin bir açılımını ifade eder. Evet, Rûh(Kur’ân), hem maddî ve hem de manevî yönden cana can katan ilahî bir kelimedir. Onun kadar cana değer veren bir hukuk sistemi yoktur. Zira o, canı yaratan ve kutsal kılan, yaşama kanunu ve hakkını yed-i kudretinde tutan Allah’ın sözüdür.

Arap olan veya olmayan herkes, Kur’ân’ın **Rûh** sıfatı ile ihya olmuş ve onun sayesinde hayatlarında büyük bir dönüşüm ve değişimler olmuştur. İnsanlığın karanlık ufkunu aydınlatarak yepyeni bir aydınlık çıkırını açan Kur’ân’dır. Kur’ân, ortaya koyduğu prensipleriyle gönüllere derin ve köklü bir tesir bırakmıştır. Kur’ân’ın, kendisine inanan kimsenin hayatında bir değişim, bir diriliş ve bir hareket başlatması, onun hayat veren bir kitap olduğunu gösterir. ■

Dipnotlar

- 1 Şûrâ, 42/52
- 2 Taberî, *Câmiu'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur’ân*, Kahire, 1987, c. XI, cz. XXV/28; Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, Beyrut, 1990, XXVII, 163; Hazin, *Lübâbu't-Te’vil fî Meâni't-Tenzil*, Beyrut, ts. V, 419; Şevkânî, *Fethu'l-Kadir*, Beyrut, 1994, IV, 680
- 3 Asım Efendi, a.g.e., I, 885-886
- 4 Kuşeyrî, Ebu'l-Kasım Abdu'l-Kerim b. Hevâzin, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, Beyrut, 1995, s. 88
- 5 Bkz. İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, Beyrut, 1999, II, 459-463
- 6 Şûrâ, 42/52
- 7 Meryem, 16/17; Şuarâ, 26/193; Meâric, 70/4; Nebe', 78/38
- 8 Nisâ, 4/171
- 9 Nahl, 16/2
- 10 Kur’ân-ı Kerim, Enfâl, 8/24
- 11 M. Hamdi Yazır, a.g.e., I, 547
- 12 Râzî, a.g.e., XVII, 163

KUR'ÂN'I OKUMAK ANLAMAKTIR

-Ramazaniye-

MÜNİB ENGİN NOYAN

Alemlerin Rabbi Yüce Allah'ın, celle celâluhu, akıl nimeti ile donatılmış insan neslinin dikkatine sunduğu en büyük mucize kuşku yok ki mubârek Kur'ân.

Bismillâhirrahmânirrahîm...

[Ey Muhammed!] Bu İlahî Fermânı/Kitâbı sana işte bu şekilde indirdik. Ve bu İlahî Fermânı/Kitâbı bahsettiklerimiz ona inanırlar; şunların arasında da ona inananlar vardır. Mesajlarımızı/âyetlerimizi, [apaçık bir] Hakikati inkâr edenler/kâfirler dışında, hiç kimse bile bile reddetmez. (29 'Ankebût 47)

Rahmetli üstâd Muhammed Esed mubârek âyet-i kerimede geçen “bu İlahî Fermânı/Kitâbı bahsettiklerimiz” ifadesini “yani, ‘bu İlahî Fermânı kavrama yeteneği bahsettiklerimiz” şeklinde yorumluyor (28: 47 / dn 44). Eyvallâh! Akıl sahibi olmak, aynı zamanda akılı kullanmak demek olduğuna göre ve mubârek Kur'ân da öncelikle, akıl sahibi olmanın/aklı kullanmanın ilk ve tabîî sonucu olan kavrama yeteneğine hitâb ettiğine göre, mubârek Kur'ân'da dile gelen Hak ve Hakikat bilgisine iman etmek, akıl sahibi olmak/aklı kullanmakla eşdeğer. Akıl sahibi olmayanları ise Âlemlerin Rabbi Yüce Allah, celle celâluhu, zaten hiçbir şekilde mes'ul tutmuyor!

Mubârek âyet-i kerimede “şunlar” diye zikredilenler, rahmetli üstâd Muhammed Esed'e göre Ehl-i Kitâb, yani onun kullanmayı tercih ettiği ifadeyle “daha önce gelen vahyin takipçileri”. Başta rahmetli Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır hocaefendi olmak üzere diğer birçok âlime göre-

se, o dönemde Hicazda yaşamakta olan diğer Arap kavimleri, en azından Arapça bilen, dolayısıyla da mubârek Kur'ân'ı anlayabilecek donanıma sahip olan kimseler. Görünen o ki, mubârek Kur'ân'da bildirilen Hak ve Hakikate iman edebilmek için önce akıl sahibi olmak gerekiyor, sonra da onu okuma = anlama gayretini samimiyet ve ciddiyetle ortaya koymak – *Allahu 'alem*. Bu iki unsurun bir araya gelmesi, İlahî İrâde gereği, mü'min bir Müslüman olmak için yeterli. Nitekim “*Mesajlarımızı/âyetlerimizi, [apaçık bir] Hakikati inkâr edenler/kâfirler dışında, hiç kimse bile bile reddetmez*”!

Hayır, ama bu [İlahî Fermân/Kitâb], kendilerine

[Allah tarafından] ilim ihsan edilmiş insanların kalplerine kolayca nüfûz eden mesajlardan/âyetlerden oluşur; ve [kendilerine] zulmedenler dışında hiç kimse mesajlarımızı bile bile reddetmez. (29 ‘Ankebût 49)

Rahmetli üstâd Muhammed Esed mubârek âyet-i kerimede geçen ‘ilm teriminin burada “sezgisel, ruhsal kavrayış” mânâsını taşıdığı belirtmektedir (29:49 / dn 48) - yani, mubârek Kur’ân’ı anlayabilmek için ille de âlim olmak gerekmez! Ama esas güzel olan, rahmetli üstâdın lâfzen *fî sudûri*, yani “göğüslerinin içinde, kalplerinde/gönüllerinde” şeklinde geçen ifadeyi “insanların kalplerine kolayca nüfuz eden” diye yorumlayarak mealendirmiş olması. Âlemlerin Rabbi Yüce Allah, celle celâluhu, önce akıl nimetiyle donatıyor biz kullarını. O akıl ki, onu kullanana önce, başta kendi olmak üzere, gördüğü ve bildiği herşeyin mânâsını sorgulattırıyor, Mutlak Hakikat diye birşeyin olması gerektiğini düşündürüyor; sonra salt aklın, ne kadar gelişmiş ve donanımlı olursa olsun, Mutlak Hakikat’i keşfetme konusunda sınırlı ve sorunlu olduğunu, yani sorguladığı herşeyin özünü kavramakta yetersiz kalacağını, mutlaka Hakikatin ta kendisi olan bir kaynaktan gelecek bir rehberliğe muhtaç olduğunu idrak ettiriyor;

sonra da o Rehber’i ısrarla aratıp bulduruyor. Akılın, kendisine bahşedildiği kişi tarafından ilâhlaştırıldığı zaman kapıldığı kör gururun azgınlığı içinde reddettiği ikiz kardeşi olan “sezgisel ve ruhsal kavrayış” zorla sürgüne gönderilmediği, ya da zorla sürgüne gönderildiği yerden aslı yuvası olan kalbe yeniden davet edildiği zaman, o bir türlü tatmin olmak bilmez gibi görünen bir arayışla aranan Hak ve Hakikat aydınlığı, kolayca nüfuz ediyor insanın özüne. Bundan büyük ikram, bundan büyük lütuf, bundan büyük mucize olur mu?

İşte besbelli bu yüzden rahmetli üstâd Muhammed Esed “zulmetme” ifadesinin Hak ve Hakikatin bile bile inkârı bağlamında geçtiği her yerde, başına, yorum köşeli parantezi içinde “kendine” ifadesini yerleştiriveriyor! Vallâhi, Hak ve Hakikati bile bile inkâr etmek, hele bu inkâr edişte ısrar etmek, kişinin öncelikle kendi nefesine karşı işlediği en yaman zulümdür! Kendine zulmedenin, kendi dışındakilerin başına yaman bir zâlim kesilmesinden daha tabîi ne olabilir? Bu yüzdendir ki mü’min Müslüman zâlimlere öfke ve nefretle değil, acıyarak bakar ancak. En azgın zâlime, zulmünü en kendini bilmez azgınlığın zirvesine tırmandırdığı zaman bile “yumuşak bir sözle” hitâb etme

İlâhî Emri, onun aslında yalnızca kendine zulmetmekte olduğunu hatırlamamız ve ona bunu bildir-memiz için mi verilmiştir acaba mazlum mü'min Müslümanlara?

Bismillâhırrahmânırrahîm...

İkiniz birlikte doğruca Firavun'a gidin; çünkü o gerçekten her türlü ölçüyü aşmış bulunuyor!

Ama onunla yumuşak bir dille konuşun ki, o zaman belki aklını başına toplar, yahut [böylece, en azından kendisine] gözdağı verilmiş olur.” (20 Tâhâ 43-44)

Mubârek Kur'an'da, Hak ve Hakikatin bildiren ifadeler için kullanılan âyet teriminin, “açıkça ortada görünmeyi apaçık belirten, bildiren, gösteren alâmet” mânâsını taşımanın ötesinde, aynı zamanda “mu'cize” mânâsına da sahip olması, daha doğru bir deyişle “mu'cizeler” için de kullanılması -hâşâ!- boşuna değil! Nasıl ki “mu'cize”, benzersizliğiyle, karşı konulamaz oluşuyla, olağanüstülüğü dolayısıyla şaşırtıcılığı ve gerek maddî/somut, gerekse mânevî/mecâzî mânâda sarsıcı, çarpıcı etkiyle aciz bırakırsa insanı, mubârek Kur'an'ın her bir âyeti de, samimî ve ciddî bir anlama gayreti = cihâdî içinde okunduğunda, aynı etkiyi yapar! Yapmıyorsa eğer, eksiklik hiç kuşku yok ki, âyette değil -hâşâ!-, onu gereği gibi okuma cihâdını ortaya koymayanda, koymamakta ısrar ve inat edendir! Bilenler gayet iyi bilir ki bir mubârek âyet-i kerime, ancak “mu'cize”yi “mu'cize” yapan özelliklerin tamamına sahip olduğunu keşfettiği zaman, kelimenin gerçek mânâsıyla nâzil olmuş olur onu okuyan kimseye. *Belâ*, Âlemlerin Rabbi Yüce Allah'ın, celle celâluhu, insan nesline son İlâhî Mesajı olan mubârek Kur'an'la birlikte vahiy tamamlanmıştır tamamlanmasına – ama mubârek Kur'an'ın mü'minlerin kalbine nâzil olması devam etmektedir, hep devam edecektir O Son Saat gelip çatıncaya kadar!

Ama, âmiyâne ifadesiyle, ille de “kendi kafalarına göre” bir “mu'cize” talep edenler de olmuştur ve olacaktır her zaman. Aslında talep ettikleri, gerçek mânâda bir “mu'cize”ye şahit olmak değil, gurur kasvetiyle kararmış zihinlerinin ve müstekbir nefslerinin “uygun gördüğü”, “sıradışı bir tuhaf-lık” karşısında, bir süre sonra tesirinin geçeceğini için için bildikleri ve umdukları bir “heyecan yaşamak”tır!

Bismillâhırrahmânırrahîm...

Onlar, hâlâ, “Neden o'na Rabbinden hiç mucize-vî işaretler/âyetler indirilmiyor?” diye sorarlar. De ki: “Mucizeler yalnız Allah'ın kudretindedir; ben ise sadece bir uyarıcıyım.” (29 'Ankebût 50)

Hiçbir hâlis mü'min, kâmil imanın şahikaları olan bütün peygamberler başta olmak üzere, asla “mu'cize görme” talebinde bulunmamıştır, bulunmaz, bulunamaz da! Çünkü onlar İlâhî Vahyin şuur-lu muhatabları olarak onu okuyup zikrettikleri, yani zihinlerinde dipdiri tuttukları her an, insan neslinin görüp görebileceği kuşku yok ki en büyük “mu'cize”ye yeniden şahit olmaktadırlar. Ve işte bu yüzdendir ki besbelli, “mu'cize”nin Sünnetul-lâh'ın en latîf tecelli ve tezahürlerinden biri, Sün-netullâh'ın da zaten bizâtihi, başlıbaşına bir “mu'cize” olduğunu apaçık görürler ve bilirler. Mubârek Kur'an'a gereği üzere muhatap olmamış zi-hinler ise bir türlü hakiki mânâda aydınlanamadıklarından ve mubârek Kur'an'a gereği üzere muhatap olmadıkları sürece de asla aydınlanamayacaklarından “mu'ciz” hadiselerin etrafına zaman içinde, iyi ya da kötü niyetle örülmüş, dolayısıyla da “mu'cize”nin Hakikatini, özünü ve işaret ettiklerini tamamen perdeleyen hurâfe, masal, menkîbe tortularıyla oyalanıp dururlar. Zihinler giderek as-lolandan sapar, bulanır, çarpılır ve sonunda kararır. Karanlık ise şeytân-ı lâinin pusu kurmasına en uygun ortamdır.

Ne acıdır ki Hicrî onbeşinci yüzyılın ilk çeyreğini idrâk etmekte olduğumuz şu günlerde, mazlum ve mahzun ülkemin, mazlum ve mahzun Müslümanlarının büyük bir bölümü, hakiki ve en büyük “mu'cize”nin mubârek Kur'an olduğunu görebilmekten çok ama çok uzak düşmüşlerdir.

Niyâzım ve ümidim odur ki, bu mubârek Ramazan, mubârek Kur'an ile onun hakiki ve en büyük “mu'cize” olduğunu görebilecek şekilde yenden buluşmamıza, onunla bu bağlamda yeniden tanışmamıza vesile olur.

Bismillâhırrahmânırrahîm...

Bu İlâhî Fermânı/Kitâbı, kendilerine iletmen için sana göndermiş olmamız onlara yetmez mi? Çünkü, gerçek şu ki, onda rahmet[imizin tezahürü] ve iman edecek kimseler için bir uyarı, bir hatırlatma vardır. (29 'Ankebût 51)

RAMAZANLARIMIZ: FELÂH YA DA HÜSRANLARIMIZ!

HACI KAYA

İslam'ın bakışına göre **“zaman”** kişinin sahip olduğu en kıymetli değerdir. Çünkü zaman kişinin pratik hayatta yapıp etmeleridir, bir diğer ifadeyle hareketlerinin sayısıdır. Dolayısıyla zaman şahıslara göre değişkenlik arz eden, şahıslarla, onların yaptıklarıyla değer kazanan rölatif bir kavram. Bununla birlikte İslam felsefesinde geçen muttasıl zaman diye bir kavram var ki; bu da değişmeyen, kesintisiz akıp giden zamanı tanımlar. Ancak Allah Teala böyle bir zaman mefhumundan daha çok kanaatimce kişiyle değer kazanan zamana, görecel zamana yemin ederek onun her bir insan için ne kadar değerli olduğuna atıfta bulunuyor: **“Zamana yemin olsun ki; insan ziyandadır, meğer ki imana erip doğru ve yararlı işler yapanlardan olsun, ve birbirlerine hakkı tavsiye edenlerden, birbirlerine sabrı tavsiye edenlerden...”** (Asr sûresi) Bu ayette, iyice düşünülürse (tedebbür) zaman konusunda ciddi mesajlar var. Her şeyden önce Allah (cc) **“vel-asr”** formatında istisnasız bütün bir görecel zamana yemin ediyor. Bunu biz **“asr”** kelimesinin başında kullanılan **“el”** ön ekinden çıkarıyoruz. Arapça dil grameri bakımından bu ekin ifade ettiği manalardan biri de **istiğrak**, yani **kapsamlılık, genellik, bütünlük**tür. Buradan çıkan mesaj şu: İnsanın doğumundan ölümüne kadar geçirdiği ve yaşadığı hayatla içerisini doldurduğu bütün bir zaman değerlidir ve başa sarılması mümkün olmayan bir nimettir. Bunun bir diğer adı ömürdür. Ömür bir zaman dilimini gösterir, fakat bu zaman dilimi kişilere göre sadece nicelik olarak değil nitelik olarak da farklılık arz eder. O halde **“asr = ömür”** biçiminde bir formülle üzerine yemin edilen zamanı tanımlamamız mümkün.

Zamana yeminin arkasından hemen insanın hüsrana ve felahına yer veriliyor. Çünkü zaman mefhumunun içerisini dolduran insanın hüsrana ya da felahıdır. Hüsrana ve felah ise bir yapıp etmeler bütünüdür; İman etmek küfretmek, güzel ameller işlemek kötü ameller işlemek; sabrı tavsiye etmek ya da etmemek; hakkı tavsiye etmek ya da etmemek... O halde yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Allah'ın değer verdiği ve üzerine yemin ederek insanın dikkatine sunduğu zaman mefhumu, külli zaman mefhumundan daha çok insanın yapıp etmeleriyle anlam kazanan, hareketlerin sayısından ibaret olan rölatif zamandır. Buradan çıkan ikinci bir mesaj şudur; zaman, değer kazanma bakımından insandan insana farklılık arz eden görecel bir kavramdır.

Diğer aylara nazaran daha bir üstünlüğe sahip olan ve on bir ayın sultanı olarak nitelenen ramazan ayına da bu perspektiften bakmak lazım geldiğini düşünüyorum.

Aslında ramazan, salt bir zaman/muttasıl zaman dilimi oluşu itibarıyla sair zamanlara göre bir üstünlüğe, daha fazla bir kıymete sahip değildir. Çünkü o da diğer aylar gibi kesintisiz akıp giden bir zamandır. Onun üstünlüğü her şeyden önce insanlığa doğruyu gösteren bir kılavuz olan **“Kur'an”**ın onda nazil olmaya başlamasından kaynaklanır. **“Kur'an insan oğluna bir rehber, bu rehberliğin apaçık bir delili ve doğruyu yanlıştan ayırd edici bir ölçü olarak (ilk defa) bu ramazan ayında indirilmiştir.”** (Bakara185) İkinci olarak, Müslümana sabrı, paylaşmayı, açların içerisinde bulunduğu hali bizatihi tecrübe ederek yakından tanımayı öğreten, Kur'an'la birlikte ramazan ayına renk

veren ve üstünlük katan, hem psikolojik hem de fizyolojik hastalıklarımıza pozitif anlamda tesir eden **“oruç”** un bu ay içerisinde yerine getirilmemesinden kaynaklanır ramazanın üstün ve yüce bir zaman oluşu. **“bundan dolayı sizden kim bu aya erişirse oruç tutsun” (Bakara185)** Hele hele Kapitalist sitemin beraberinde getirmiş olduğu aşırı tüketim kültürünü terkedip azla kanaat etmeyi öğreten, daha fazla kazanıp daha fazla harcama arzusun- dan kaynaklanan ve insanın iç dünyasını kemiren, giderek bir tatminsizliğe ve doyumsuzluğa sürükleyen materyalist hayat anlayışının pençesinden kurtaran **“infak”**, ifa edilmesi bilhassa Ramazan ayında tercih edilmesi hasebiyle ruhu özgür ve mutlu ramazanı da ayrıcalıklı kılan amel-i salihlerden biridir. **“Siz ey imana ermiş olanlar! Pazarlığın, dostluğun ve şefaatin geçerli olmayacağı bir Gün gelmeden önce size rızık olarak bağışladığımız şeylerden (bizim yolumuzda) harcadın...” (Bakara 254)** On bir aylık bir zaman diliminde batı tarzı yaşam biçiminin de etkisinde kalarak ailesinden, çevresinden ve sosyal hayattan kopan, gündüzünü maişet kaygısıyla, gecesini de elinde kumanda kanal kanal gezerek tüketen modern ferdi sanal dünyadan koparıp sosyal hayatın içine dahil eden, hemcinslerine omuz omuza yaklaştıran ve böylelikle ona bireyselleşmeyi değil sosyalleşmeyi öğreten, bireysel bir varlık olmaktan ziyade sosyal bir varlık olduğunu hatırlatan **“teravih namazı”** ramazanı on bir ayın sultanı yapan bir diğer ibadettir. **“Siz ey imana erişenler! (Allah’ın huzurunda) eğilin , yere kapanın ve yalnızca rabbinize kulluk eden ve iyi işler yapın ki, kurtuluşa, esenliğe erişesiniz.”(Hac77)**

Yukarıdaki zaman tanımımızı dikkate alarak söylersek, hareket ne kadar fazla ise zaman o kadar değer kazanır ve yoğun geçer. Ramazan ayını da kıymetlendiren ve yoğunlaştıran işte içerisindeki ibadetlerden kaynaklanan bu fonksiyonel özelliğidir. Dolayısıyla ramazan ferd için yapılması gerekenlerin yapılıp yapılmadığına göre olumlu veya olumsuz anlamda bir değer ifade eder.

Ramazani ayı, yapılması gerekenleri hakkıyla yapan; tuttuğu orucun, okuduğu Kur’an’ın, fakirlerle ve yoksullara yardımın, kıldığı namazın...vs bilincinde olan ama ramazan dışındaki diğer aylarda da dine bigane kalmayan, sorumluluklarını yerine getirmeye çalışan biz için, hareketlerin sayısının fazlalığı bakımından niceliksel; hareketlerin değeri ve kıymeti(salih ameller) bakımından da niteliksel

bir çokluğu, yoğunlaşmayı; dolayısıyla yüce bir zaman dilimini ve felahı ifade eder. **“Kesin olan şudur ki; inananlar felaha ereceklerdir. Onlar ki namazlarında alçak gönüllü bir duyarlılık içindedirler. Onlar ki boş ve anlamsız şeylerden yüz çevirirler. Arınmak için yapılması gerekeni yaparlar.”(Mü’minun 1-4)**

Zira oruç tutmayan, Kur’an’ı tefekkür etmeyen, açığı ve fakiri doyurmaya yanaşmayan biz için ramazan ayı olumlu anlamda hem nicelik hem de nitelik olarak hiçbir çokluk ve yoğunluk ifade etmeyip yokluğu ve yoksunluğu; dolayısıyla kıymetsiz bir zaman dilimini ve hüsrani ifade eder.

Kültürel bir anane olsun diye oruç tutup bir taraftan da ağza alınmayacak laflar sarf eden, başkalarını çekistiren, giybet eden ve yeryüzünde fitne ve fesat çıkaran, kalp kıran ve böylelikle tuttuğu orucun bilincinde olmayan; bin bir hatim indirip Kur’an’ın tek bir ayeti üzerinde bile düşünmeyi aklına getirmeyen; fakir ve yoksullar iftarlarını kuru ekmek ve bir tas çorabayla açarken iftar sofralarını A’dan Z’ye donatan, sonra da küçük midelerinin almadığı A’dan Z’ye kadar olanların büyük bir kısmını çöp bidonlarına yollayan; Allah’ın zorunlu kıldığı ibadetleri yerine getirmeyip kendilerini ramazanın son on gününde camiye hapseden; bütün bir hayatı boyunca merhamet kanatlarını üzerlerine açması gereken anne ve babasına saygıyı sadece ramazanın hemen bitiminde bayram seremonisinde ellerini öpmekle yerine getirdiğini zanneden biz için de ramazan ayı, nicelik olarak bir çokluğu ve daha bir yoğunluğu ifade ederken nitelik olarak da yokluğu, yoksunluğu; dolayısıyla yine kıymetsiz bir zaman dilimini ve hüsrani ifade eder:

“...O sizinle birlikte olduklarına dair Allah’a olanca güçleriyle yemin edenler şunlar mı? Onların bütün çabaları boşa gitti de en büyük zarara uğradılar.” (Maide 53)

Ancak yine de Allah’ın rahmetinin gazabına galip geldiğini bilmeli ve şöyle yakarmalıyız:

“Ey Rabbimiz! Biz kendimize yazık ettik; bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen, hiç şüphesiz kaybedenlerden olacağız.” (Araf 23)

Çünkü;

“Kim tevbe eder ve ardından güzel amellerde bulunursa onun felaha erenlerden olması umulur.”

Öyle ya! Zaman: Ramazan: Felah ya da hüsrani!

İSLÂM'DA SOSYAL DAYANIŞMA VE RAMAZAN

NECİP YOLCU

İslâm'a göre insan sadece etten-kemikten oluşmuş bir varlık değildir; asıl onu beşerilikten insânîliğe doğru yücelten değerlerdir. Değerler; kültür ve topluma anlam veren ölçütlerdir; hem paylaşırlar ve hem de ciddiye alınırlar. Değerlerin kaynağı aşkın güçtür. İşte bu açıdan insan, maddî ihtiyaçlar kadar, manevî bir öze sahip olmasından dolayı, manevî ihtiyaçlara da sahiptir.

İnsan eğitilmeye muhtaç bir varlıktır. İslâm'a göre, 'evrensel insan', ideal ve ahlâkî anlamda olabildiğince kusurları asgari düzeye indirilmiş kimse'dir. İnsan-ı kâmil ya da sâlih insan, gizli ve açık halleri, niyet ve fiilleri doğru olan, davranışları İslâmî öğretiye uygun düşen, görüldüğü zaman Allah akla gelen, saygın bir varlık olarak tanımlanabilir. İşte böyle bir insan, nefsinin üzerinde olan hakkını bilir, çileci anlayışlardan kaçınarak, ona iyi ve meşrû nimetleri tattırır, her türlü kötülüklerden benliğini arındırır.

İyi insan, yeryüzünün maddî ve manevî imarından sorumlu olduğunun idrâkine varır.

İyi insan, kötülöklere karşı fren, iyiliklere karşı bir motor olarak her türlü iyinin, güzelin ve hayrın öncüsüdür. Kendisi iyilik ve takvada yardım istediği gibi, başkalarına yardım da eder.

İslâm, kendisini yalnızca insanın manevî kurtuluşuyla sınırlayan öte dünyacı bir din değil; kişinin manevi kurtuluşunu fiziki ve dünyevî durum ile irtibatlandıran bir dindir. Bu sebeple Allah insanı, kendisine ibadet etmesi kadar, yeryüzünü imar etmesi için de yarattı. Bunun en güzel örneğini, inanç ve davranış biçimleriyle insanlığa yegâne model oluşturan Hz. Peygamber'in®, hayatında görüyoruz. O'nun, Medîne'ye hicretten sonra kur-

duğu ilk yapı **camî**, diğeri ise **çarşıdır**. Bunların biri İslâm'ın **ahiret** boyutuna işaret ederken, diğeri ise, **dünya** boyutuna işaret etmektedir. Bu açıdan İslâm önce insana, *kendi ayakları üzerinde durmasını öğretir*. İnsanı, çalışma ve üretime teşvik eder. Alın terine, emeğe, insanın onurlu yaşamasını sağlayan yüce bir değer olarak bakar. Böylece İslâm, insanların yeryüzünde, barış ve adâlet içerisinde iyi bir yaşam sürmelerini amaçlar.

İslâm'a göre insanın görevleri olduğu kadar *hakları* da vardır. Hatta *görevler haklardan önce gelir*. Çünkü bir insanın hakkı, aslında diğeri insanların üzerindeki görevidir. İnsanlar görevlerine özen göstermeyince haklar da korunamaz olur. Bu sebeple İslâm toplumu bir çeşit **"mükellefiyetler"** toplumdur. ***Bu mükellefiyetlerin başında, toplumun zayıf ve yoksul bırakılmış kitlelerine karşı görevlerimiz gelir***. İşte biz de bu makalemizde İslâm'ın Ramazan'da daha bir belirginleşen sosyal dayanışmaya verdiği önem üzerinde duracağız. Ama öncelikle mevcut konumu masaya yatırmada fayda mülahaza ediyoruz.

Küresel Düzeyde Yoksulluğun Haritasına Genel Bir Bakış

Çağımızda pek çok insan yoksulluk içerisinde yaşıyor. Dünyada yoksulluk ve açlıkla mücadele eden *sivil insani yardım teşkilatları* olmasına rağmen, çok ciddi anlamda gıda, sağlık ve diğeri tabîi ihtiyaçların karşılanmasında büyük mesafeler alındığı da söylenemez. Hedeflerinde açlıkla mücadele bulunan Birleşmiş Milletler (BM) tarafından hazırlanan raporlara göre *dünyada her beş insandan birisi*

yoksuludur. Afrika'dan Latin Amerika ülkelerine varıncaya kadar birçok ülkede açlık tehlikesi baş göstermiş, milyonlarca insan yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Özellikle misyoner ve yıkıcı, bölücü gruplar bu durumu istismar ederek, sosyal barışı zedeleyici faaliyetler içerisine girmektedirler.

BM enformasyon dairesinin yayınladığı raporlara göre Filistin'den Sudan'a, Moğolistan'dan Arjantin, Afganistan, Burundi'ye kadar milyonlarca insan inanılmaz bir sefalet içinde yaşıyor.

Olaya ülkemiz açısından bakarsak, UNİCEF'in araştırmalarına göre, Türkiye nüfusunun üçte biri(15 milyon) açlık sınırının altında yaşamaktadır. Bu bir felakettir. Geçici pansumanlarla bu sorun çözülemez. Yeni istihdam alanları yaratmak gerekiyor. Dünya Bankasının(WB) yayınladığı raporlara bakılırsa nüfusun % 2,4'ü günde 1\$'ın altında gelirle yaşarken, nüfusun % 18'i günde 2\$'ın altında gelirle yaşıyor. Bir başka ifade ile, Türkiye'de nüfusun en yoksul % 10, milli gelirin(GSMH) % 2,3'ünü alırken, en zengin % 10 ise, millî gelirin % 32,3'ünü alıyor. Bu aşağı yukarı 15 milyon insana tekâbül etmektedir. Dolayısıyla gini index sayısı yüksektir(41,5). Bu index yükseldikçe gelir dağılımında adaletsizlik daha da artmaktadır. (WB, 2003: 236-237).

Ayrıca, resmi verilere göre Türkiye'de 3,5 milyon insan işsizdir. Özellikle eğitimli gençlerin % 30'u işsizdir. *Eğitimli genç işsizlik*, özellikle kentlerde ciddi bir gerilim kaynağı oluştururken genç kuşağın geleceğe inancını sarsıyor ve yaşama sevincini azaltıyor, ciddi norm kaymalarına zemin hazırlıyor. (Sönmez, 2002: 35)

Yoksulluk, birçok alanda kamu harcamalarını kısımaya sebep olurken bazı alanlara da fazla pay ayırmayı zorunlu kılıyor. Ülkemizde GSMH'nın % 2,2'si eğitim harcamalarına; % 2,2'si sağlık ve % 5,0'ı da askeri harcamalara ayrılması buna çok güzel örnektir. Kalkınmış ülkelerde bu durum çok değişiktir. Örneğin Fransa, millî gelirinin % 6,0'ını eğitime, % 7,3'ünü sağlığa, % 2,7'sini de askeri harcamalara ayırmıştır. (WB, 2001: 195-198; Sönmez, 2002: 58). Eğer karşılaştırsak, arada büyük uçurumların olduğu görülür.

Diğer taraftan yoksulluğun yol açtığı birçok sosyal problemler de vardır. Örneğin, Bugün büyük bir ekonomik kriz yaşayan Arjantin'de hırsızlık % 6,4, cinsel tâciz % 6,4; Brezilya'da hırsızlık suçu oranı %12,2; cinsel tâciz %7,5 artmıştır. Yoksulluğun ve açlığın ahlâkî anlamda bir dejenerasyona

yol açtığı görülmektedir.

Ayrıca, kalkınmış ülkelerde *ölüm ortalama yaşı* yüksek iken yoksul ülkelerde bu durum çok düşüktür. Genellikle az gelişmiş ülkelerde, beslenme yetersizliğine ek olarak, zamanında hekime başvurma bilinç ve alışkanlığı eksik ve hatta yok gibidir. Dolayısıyla bu ülkelerde doktor sayısı ve hastanelerdeki yetersizlikler sebebiyle ömür ortalamalarındaki düşüklük arasında bir paralellik kurulabilir. Dünya genelinde yapılan istatistik sonuçlarına göre ileri düzeyde sanayileşmiş ülkelerde ömür ortalamaları % 75-80 arasında bir artış gösterirken, az gelişmiş ülkelerde ise bu oran yerine göre % 35-40 ya da % 55-60 arasında değişmektedir. Başta İslam ülkelerinin kahr ekseriyeti ve bazı Latin Amerika ülkelerinde durum böyledir.

Bilindiği gibi insan sağlığına olumlu yönde etki eden faktörlerin başında dengeli beslenme gelmektedir. Kur'an'a göre dengeli beslenme ile insan ömrü arasında yakın bir ilişki vardır. Nitekim Enbiyâ sûresinin 64. âyetinde bu yakın ilişki ağından şöyle bahsedilir: **"Biz onlara ve babalarına iyi geçimlikler (meta') verdik. Ömürleri de uzadı."** Âyet-te geçen *meta'* kavramının varlık/zenginlik/imkan gibi anlamlar taşıması, insanın gelir düzeyinin yüksekliğini, yani, yaşam standartlarının ileri derecede olmasını göstermesi bakımından ilginçtir. Sosyolojik manada *gelişmişlik, sosyal hayatın bütününe kapsayan bir durum ve görünülüktür*. Günümüzün kalkınmış ülkelerinde geri kalmış ülkelere oranla ölüm ortalamalarının binde 9-10 civarında düşük olmasını etkileyen faktörler olarak fert başına düşen milli gelir ortalamalarının yüksek oluşu gösterilebilir. Mesela; ömür ortalamalarının yüksekliği bakımından bu durum Japonya'da 80,8 iken Uganda'da 43,2'dir. (WB, 2001: 142, 208-209). Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Mevcut durumu özetlersek, sosyal hayatın her alanında, dünya bazında *küreselleşme politikaları, yoksulluğu daha da artırmaktadır*. Yoksulluk ve zenginlik eskiden de vardı. Durum, bugünkü kadar yoksulların aleyhine değişti.

Bugün insanlığın, yoksulluk ve onun doğurduğu açlık problemini çözecek düzeyde zenginliği ve imkanları vardır. Burada ortaya çıkan asıl mesele, ***insana saygı, yardımlaşma ve dayanışma değerlerinin ortadan kalkmaya yüz tutması ve gelir dağılımındaki derin uçurumlar ve adaletsizliklerin var olmasıdır***.

Meselâ, dünyada en varlıklı 225 kişinin toplam

servetinin % 4'ü ile bütün dünya nüfusunun asgari, gıda, su ve sağlık ihtiyaçları karşılanabilir.

ABD ve AB'de bir yılda sadece parfümler için harcanan toplam para ile, dünya nüfusunun gıda problemi önemli ölçüde çözülebilir.

2000 yılı itibarıyla dünyada silahlanmaya harcanan paranın sadece % 1'i bile, dünyada varolan açlık sorununu ortadan kaldırabilir.¹

Bütün bu durumları göz önünde tuttuğumuz taktirde, İslam'da sosyal dayanışmaya verilen önemin değeri bugün daha çok kendisini hissettirdiği görülür..

İslam'da Sosyal Dayanışmanın Önemi

Dayanışma kelime olarak, millet bünyesini teşkil eden fertlerin, teker teker her birinin, cemiyetlerine karşı sorumlu; her kudret, iktidar ve saltanat sahibinin de, kendine hayırlı elini uzatarak onu bulduğu mevkîye yükselten cemiyetine karşı mes'ul olması demektir.²

Sosyal dayanışma ise, imkanı olanların ihtiyaç sahiplerini maddi ve manevi yönden desteklemeleridir.

İnsan toplumsal bir varlıktır. Bundan dolayı, doğumdan ölüme kadar, fertler arası ilişkiler zorunludur. Kur'an'a göre toplumların farklı "*kabilelere ayrılması*"³, çocuğun bir aile ortamında doğması, kendisini sosyal bir çevre içerisinde bulup sosyalizasyon sürecine hemen katılması, Kur'an'ın akraba ilişkileri üzerinde ısrarla durması⁴, karşılıklı menfaat ilişkileri, iyilik ve takvada yardımlaşma⁵ hep fertler arası ilişkilerin zorunlu ve vazgeçilmez oluşunun delilleridir.

Kişi sadece yeme, içme ve barınma gibi tabii ihtiyaçlarını karşılamada değil, bunlarla birlikte eğitim, yardımlaşma, yeteneklerini geliştirme konusunda da toplumsal bir hayat yaşamak zorundadır. Bu yüzden İslam, insanlar arasında yardımlaşmayı teşvik edici bazı ilkeler öngörmüştür. İslam'ın öngördüğü bu ilkeler, İslam toplumlarında sosyal hayatın barışa dayalı olarak sürdürülmesi açısından son derece önemlidir.⁶ Bu sebeple sosyal dayanışmanın dini unsurları üzerinde duracağız.

İslam Kardeşliği

İslâm'da sosyal dayanışmayı kolaylaştırıcı ve meşrûyetini sağlayıcı bir takım manevî etkenler vardır. Bunların başında "*fütüvvet ahlâkı*" yani, "*îsâr*"

anlayışı gelir. *Fütüvvet, insanları, dünya ve âhirette kendi nefesine tercih etmek, yani cömertlik demektir.*⁷ Fütüvvet ahlâkının temelini "*İslam kardeşliği*" oluşturur: "*Mü'minler ancak kardeşlerdir.*"⁸ Toplumu bir arada tutan değerlerin başında iman gelir. Bu iman neticesi olarak Kur'an'da mecâzî anlamda mü'minler, "*kurşunla birbirine kenetlenmiş bir yapı*"⁹ şeklinde tasvir edilmişlerdir. Kendileri muhtaç olsa bile, ihtiyacı olan bir Müslümanı kendilerine tercih edip ona yardım ederler. Bu husus Kur'an'da şöyle anlatılır::

"*Kendilerinin ihtiyaçları olsa bile, yoksul kardeşlerini tercih edip onların ihtiyaçlarına koşarlar. Kim kendi nefsinin cimriliğinden korunursa kurtuluşa ermiştir.*"¹⁰

H. Peygamber @ de hadislerinde sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı, imanla ilişkilendirir:

"*Sizden hiçbiriniz kendi nefsi için istediğini, din kardeşi için de istemediği müddetçe (kâmil manada) iman etmiş olmaz.*"¹¹

"*Komşusu aç iken bunu bildiği halde kendisi tok yatan gerçekten iman etmiş olamaz.*"¹²

"*Kim kardeşinin ihtiyacını giderirse, Allah da o kimsenin ihtiyacını giderir.*"¹³

İşte İslam'da egoizmi ve çıkarıcılığı yere seren; karşılıklı sevgi, yardımlaşma, paylaşma ve dayanışma rûh ve ülküsünü teşvik eden anlayışın arka plânında böyle bir öğreti vardır.

İslam kardeşliği ile yoğrulmuş kişilerin oluşturduğu topluluğa **cemaat** adı verilir. Sosyolojide *cemaat* ve *cemiyet* kavramları farklı anlamlara gelir. Cemaat hayatında, bireyler arasında aidiyet/mensûbiyet duygusu öne çıkar. Bu aidiyet kaynağını dinden, örften, tarihten, kültürden ve medeniyet bilincinden alır. İşte bu ortak değerler etrafında toplanan cemaat üyeleri, kendilerini bir vücudun organları gibi görürler. **Cemiyette** ise, geçici bir takım ilişkiler ağından söz edilebilir. Bu ilişkiler, bir takım sözlü ve yazılı anlaşmalarla düzenlenmiştir.¹⁴ Tabii ki cemiyet ve cemaat halinde yaşayan toplulukların avantaj ve dezavantajlarından söz edilebilir. Önemli olan her iki durumu da toplumun avantajına çevirebilmektir.

Cemiyet manasındaki toplumsallaşmada, birey, her türlü aidiyet noktalarından koparak "*ben duygusu*"nu yaşarken; cemaatin ferdi ise, aidiyet duygusunu daha çok içselleştirerek, "*biz şuuru*" ön plâna çıkarır. Bir başka açıdan ifade etmek gerekirse *cemiyet*, yekpâreliği, homojenliği temsil ederken; *cemaat*, farklılıkları bir arada muhafaza etmeyi temsil eder.

Modern devlet anlayışında aşırı bireyselliğin öne çıkarılması ile bütün *ara mekanizmalar* yok edildiği için, birey, yalnızlaşma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Birey, pazarlık masasına oturduğunda devasa bir güç olan modern devlet onu yutuyor. Bunun önüne geçilebilmesi amacıyla modern devlet örgütlenmelerinde bireyin haklarını araması için *sivil örgütlere* (*sendika gibi*) ihtiyaç duyulmuştur.

Ayrıca, modern toplumlarda ortaya çıkan *yeni dinsel zümreleşmeler* ya da Sivaslılar, Giresunlular, Zaralılar, Artvinliler vb. gibi sosyal yardımlaşma ve dayanışma adını taşıyan hemşehrlik dernekleri gibi kurumlar, fertlerin evlenme, iş bulma gibi ihtiyaçlarını gidermek için oluşturulan bir takım *ara mekanizmalardır*. Önemli olan bu ara mekanizmaların, *bireyin hürriyetini ve yaratıcı kişiliğini yok edecek bir boyutta bir gettoya dönüşmemesidir*. Eğer böyle bir durum ortaya çıkarsa, mevcut durum, bireyin aleyhine işleyebilir.

İnsan toplumsal bir varlıktır. İslam insanın bu yönüne o kadar çok önem verir ki, ibadet ederken bile, “ben” yerine dil kuralları bakımından “biz” kelimesini kullanmayı tercih eder. Örneğin; namazda; “*Yalnız sana ibadet eder, yalnız senden yardım ısteriz*”¹⁵ âyetinde, Müslüman, dünyada hiçbir zaman “birey” olarak vurgulanmaz. Buna göre tek başımıza kıldığımız namazlarda bile Allah’a duâmız ancak başkalarına katılarak veya başkalarını yanına alarak gerçekleşme imkanına sahip olmaktadır. Şüphesiz bu âyetin üslûp ve söylemindeki espri, “biz” talebiyle sosyal bir topluluğu temsil eden bir kardeşlik duygusunu pekiştirmiş olmasıdır. Aynı durumu, İslam’ın hac, zekât, oruç, ahlâkî ve fikrî mücâhede, iyilikleri emretmek ve kötülüklerden alıkoymak gibi talimatlarında da gözlemlemek mümkündür. Bütün bu ibadet türlerinde ferdlilikten daha çok *aidiyet duygularını besleyen* ve barındıran cemaat duygusu ağır basmaktadır.

Adâletin Önemi

Sosyal dayanışmayı sağlayan ana etkenlerden bir diğeri de servet dağılımında *adalet* ilkesine uygun hareket etmektir.

İslâm, servet dağılımında adâletsizliğin bütün sosyal hastalıkların temeli olduğu görüşüyle hareket etmiş ve servetin olabildiğince tüm toplum kesimleri arasında hakkâniyet ölçülerine uygun bir şekilde bölüşümüne özen göstermiştir. Bir toplumda gelirin % 80’ini % 20’lik bir azınlık paylaşır, gelirin % 20’sini nüfusun

% 80’lik bir çoğunluğu paylaşırsa öyle bir toplumsal yapıda sosyal barış yara alır. Örneğin, İslam ülkelerinde nüfusun en zengin % 20’si ülke gelirinin yarısından fazlasına, en fakir % 20’si ise ülke gelirinin sadece % 4,5’luk bir payına sahiptir. Bu dengesizlik dünya genelinde ise çok daha vahimdir. Gelir dağılımı bakımından ülkeler, bölgeler, iller, meslek örgütleri, eğitim kurumları, iş alanları arasında korunç uçurumlar vardır. Gittikçe gelir dağılımındaki adaletsizlikler artmakta, bu durum gelir düzeyi düşük kişi, ülke, bölge ve eğitim kurumlarının aleyhine işlemektedir. Eğer bir ülkede *cehalet ve yoksulluk* birleşmişse, o ülke her türlü fitne, fesat ve kötülük için mümbit bir zemin haline gelebilir.

İçinde yaşadığımız dünyada bazı zenginlerin sorumsuzca para harcamaları ve israfları; kapkaççılık, terör, anarşi gibi toplumun huzurunu bozmaya sebebiyet veren unsurların en önemlilerinden biridir. Paralarını nerelerde harcayacaklarını bilmeyen ve bu hayatı şaşkınca ve sorumsuzca yaşayanlar, bazı yoksulları, toplumun huzurunu bozan davranışlara sevk etmektedir.

Hiçbir zaman, sokakta kadınların çantasını alıp kaçma, gündüz saatlerinde bile evlere girip kıymetli eşya ve paraları çalma gibi adi suçlar yasal değilse de, acaba bu adi suçların meydana gelmesinde zenginlerin yoksulları gözardı ederek sınırsızca harcamalarının payı yok mudur?¹⁶ Halbuki, toplum hayatında zenginler ve fakirler, aralarında kurdukları sosyal denge sayesinde sosyal barışı temin edebilirler. Bu sebeple Hz. Peygamber, zekâtı, zengin ve fakir arasında kurulan bir köprüye benzetir: “Zekat, İslâm’ın köprüsüdür.”¹⁷ Bu, gönülden gönüle kurulan bir sulh ve barış köprüsüdür. Zengin ve fakir arasında kin ve yıkıcılık yerine, karşılıklı yardımlaşma, sevgi, saygı ve kardeşlik duyguları yer alır.

İşte İslâm, sosyal barışı zedelememek için, servet temerküzünü önlemiştir. Bölüşümde temel felsefe, toplumun tüm fertlerinin servetten yararlanabilmesi esası olmuştur.¹⁸ Şüphesiz servet dağılımında adâlet fikrinin model yapısını oluşturan Kur’ân’daki en önemli âyet şudur: “Öyle ki mallar sizden zengin olanlar arasında dönüp-dolaşan bir meta/devlet olmasın.”¹⁹ Bu sebeple İslam, zenginlere zekatı farz kılmıştır. Çünkü zekattan amaç, sermaye hareketlerinin belli ellerde tekellesmesini önleyerek, yastık altındaki sermayeyi, üretime dönüştürmektir.

Diğer taraftan zekat, sermayeyi gönüllü fakat sorumlu bir şekilde, sürekli bir harekete sürükler. Yani, zekat yoluyla sermayeyi yatırıma teşvik eder. İslam’ın karşı çıktığı biriktirilmiş mal, zekatı verilmeyen, bir üretim ve yatırım gibi kullanılmayan sermaye ve servettir.²⁰

Kur’ân’da zekat 37 yerde namaz ile birlikte zikredilir: “**Namazlarınızı kılın, zekatlarınızı da verin**”²¹ âyetinde olduğu gibi. Hz. Peygamber@, zekat vermeyi, İslam’ın beş temel esasından birisi olarak nitelendirmiştir.²² Kur’ân’da zekatın namazla birlikte zikredilmesi, zekata verilen önemin büyüklüğünü gösterir. Bir başka önemli husus da zekatın sadece maddi bir hak olmayıp, aynı zamanda mü’min olmanın şartlarından sayılan bir ibadet olduğu gerçeğidir.²³ Dolayısıyla etkenliği hem yasal ve hem de vicdani bir zorunluluğa dayanır. Bu yüzden zekat, modern anlamda sosyal güvenlik müesseselerinden daha etkilidir.²⁴

Gerek Kur’ân’da ve gerekse hadislerde zekat vermemenin uhrevî cezası üzerinde durulur. Kur’ân’da altın ve gümüşü biriktirip de zekatını vermeyenler hakkında şöyle buyrulur:

“..Altın ve gümüşü biriktirip Allah yolunda sarfet-

meyenlere can yakıcı bir azabı müjdele. Bunlar cehennem ateşinde, kızdırıldığı gün, alınları, böğürleri ve sırtları onlarla dağlanacak, “bu kendiniz için biriktirdiğinizizdir; biriktirdiğinizi tadın” denilecektir.”²⁵

Hz. Peygamber@ de: “Herhangi bir kimse malının zekatını vermezse o mal kıyamet günü bir yılanı döner ve sahibinin boynuna dolanır” buyurdular ve bunu tasdik babında şu âyeti okudular:²⁶ “Allah’ın lütfundan kendilerine verdiği şeye cimrilik edenler, hiçbir zaman onu kendilerine hayırlı sanmasınlar. Aksine bu, kendileri için bir şerdir. Onların cimrilik ettikleri şey, kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır.”²⁷

O halde yoksulların hakkı olan zekat ve diğer yardım türleri asla ihmal edilmemelidir. Eğer bugün zenginlerimiz tam olarak zekatlarını hesaplayıp verseler, toplumumuzda yoksulların sayısı olabildiğince azalacaktır.

Eğer bir toplumun mevcut kaynakları, bütün toplum kesimleri arasında âdil ve hakkaniyet esaslarına göre bölüşülmez de bazı toplumsal gruplar refah içinde yaşayabilecek şekilde bir pay sahibi kılınırken, toplumun diğer kesimleri günlük ihtiyaçlarını bile karşılayamayacak bir şekilde yoksulluk ve açlık sınırının altında yaşamaya mahkum edilirse, böyle bir ortamda yoksulluk ruhi gelişmenin en büyük düşmanı olur. Bazen de bütün toplumu Allah’a karşı sorumluluk bilincinden uzaklaştırarak ruhi gelişmeyi öldürücü bir materyalizmin kollarına iter. Hz. Peygamber @ şu uyarıcı sözüyle kesinlikle bunu kastetmiştir:²⁸ “**Fakirlik insanı küfre yaklaştırıyazdı.**”²⁹ Burada küfür, ahlâki çokuntü anlamındadır.

Zekat kişide özveride bulunma alışkanlığı kazandırır. Benim karnım tok, başkaları bana ne, anlayışını kökünden yıkar.

Yaşadığımız dünyada açıkça hepimiz görmekteyiz ki, ekonomik açıdan *fakir ülkeler her yönüyle perişan durumdadırlar. Zengin olan ülkeler, fakir milletlerin hemen hemen bütün kurum ve hatta rejimleri üzerinde, güvenlikleri üzerinde bile söz sahibi olabiliyorlar.* Dahası, günümüzde *paraya sahip olanlar siyasete, siyasete sahip olanlar dünyaya hakim* oluyorlar. Bu sebeple, milletler maddi refahlarını sağlayamadıkları müddetçe, tam bağımsızlıklarını da garanti altına almaları zordur.

Hz. Peygamber@ bir hadislerinde: “*Veren el, alan elden üstündür*”³⁰ buyurmuşlardır. Bu hadisin işaret ve delâletinde, çalışmak ve zengin olmağa teşvikle birlikte, yoksullarla dayanışmaya da teşvik vardır.

Yardımlaşma ve dayanışma yoksul kimselerin zenginlere karşı içlerinde duyacakları kıskançlık duygusunu köreltir. Eğer imkansızlıklar içinde çalışmayan veya hiçbir günahı olmadığı halde toplumu iyi yönetemeyen yöneticiler nedeniyle fakir düşmüş bir cemiyette borç üstüne borç yaparak hayatını sürdüren yoksul, zenginden yardım görürse, ona karşı sevgi ile bağlanır ve düşmanlık duyguları siner; onu mal sahibine düşmanlık etmek için harcanan çabalar da boşa gider. Böylece fert hiçbir yıkıcı cereyanın tesiri altında kalmadan imanını koruyabilir. Yine zekat, **sınıfsal çatışmaların önüne geçer**. Toplumsal hayatta meydana gelecek sosyal patlamalar için de bir fren işlevi görür. Örneğin, zekat vermekle, **orta bir sınıf yaratılır**. Böyle bir toplumsal dokuda huzur olur, mal güvenliği sağlandığı gibi can güvenliği de sağlanır. O halde, zekat, toplum huzuru için bir güvenlik sigortasıdır.

Görüldüğü gibi zekatın fert ve toplum açısından sayılamayacak kadar faydaları vardır. Toplumsal düzen açısından sosyal bir güvence olan zekat gibi dinamik bir kurum asla ihmal edilmemeli, olabildiğince işlerlik kazandırılmalıdır.

Emevî devletinin ilk yıllarında İslam servetinde ve gelir dağılımında ortaya çıkan içtimâî adâletsizlikler sebebiyle rızık ve helâl malla ilgili tartışmalar yapılmıştır. Bireysel manada da olsa, bir aydın sorumluluğu taşıdığına inandığımız Mu'tezile ekolünün önde gelen teorisyenci bilginlerinden *Gaylan ed-Dımaşkî* (ö. 101/720), Emevî yöneticilerinin haksız bir şekilde halkın mallarını gasbederek adâletten ve Hz. Peygamberin yolundan uzaklaştıklarını söyleyerek sert muhalefet göstermiş ve neticede *Hişam b. Abdülmelik* (ö. 126/743) tarafından önce dili kesilmiş ve sonra da öldürülmüştür.³¹

Diğer taraftan *Hasan-ı Basrî* (ö. 110/728) de özellikle Emevî valilerinden *Haccac b. Yusuf* (ö. 95/714) icraatlarına fikrî temelde şu eleştirileri yöneltmiştir: “Onlar, dinlerini alaya aldılar. Bineklerini semizlediler. Dairelerini, evlerini genişlettiler, ama birbirlerini daralttılar. Ayrıca onlar, giysilerini yenileyip dinlerini geriye attıklarını görmüyorlar mı? Bunlardan biri sağ yanına yaslanıp başkasının malını yer. Yemeği gasptan elde edilmiştir. Hizmetlileri, karın tokluğuyla çalışan ırgatlardır.”³²

Bilindiği gibi sosyal olay ve olgularla fikirler arasında yakın bir ilişki vardır. İşte İslam düşünce tarihinde Mâtürîdî ve Eş'arî kelim ekolleri rızık; *ister helâl olsun, ister haram olsun insanın yediği şey*³³ şeklinde tanımlarken, İslam rasyonalistleri denen

Mu'tezile kelim ekolü ise rızık genel manada, *insanın sahip olduğu mülk olarak* tarif eder ve soruna ah-lâkî açıdan yaklaşarak *haram olanı; ne mülk ve ne de rızık sayar*.³⁴ Böylece, haksız yere yoksul ve zayıfların mallarını gasbedenlerin karşısına böyle bir rızık tanımıyla çıkan Mu'tezile'nin bu tavrı, sosyal adâletsizliğe ve gelir dağılımındaki haksızlığa dikkatleri çekmek olarak görülebilir. Sosyal dayanışmayı kolaylaştırıcı ana bir etken olan adâlet ilkesi, servet dağılımında gözetildiği taktirde, böyle bir toplum düzeni elbette, refaha, sevgiye ve sosyal barışa koşacaktır.

İnsanların Eşitliği Prensibi

İslâm'da sosyal dayanışmanın önemli ilkelerinden birisi de *insanların eşitliği* prensibidir. İnsanların birbirlerine eşit olduğu inancı ve bu inanca dayanan uygulama ve düzenlemelerdir. Eşitlik mefhumunun tanınmadığı, kimilerinin tanrılardan geldiğine inandığı bir çağda; insanların demir perdelerle bölünmüş sınıflara ayrıldığı, kiminin mukaddes, kiminin âdi kabul edildiği, kadının ruhunun bulunup bulunmadığının tartışıldığı bir devirde İslam, insan cinsinin birlik ve eşitliği inancını getirmiştir. İnsanlar kökte ve gidişte, hayatta ve ölümdede, haklarda ve borçlarda, kanun ve Allah huzurunda, dünyada ve âhirette eşittir.³⁵

İslam, insanların birbirlerine karşı herhangi bir üstünlük unsurunu beraberlerinde getirdikleri hurâfesini kesinlikle kabul etmez. Bütün insanlar Allah'ın birer yaratığıdır ve hepsinin kökü birdir: “Ey insanlar! Doğrusu biz sizleri bir erkekle bir dışiden yarattık. Sizi milletler ve kabileler haline koyduk ki birbirinizi kolayca tanıyasınız. Şüphesiz Allah katında en değerliniz, O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır. Allah bilendir, haberdardır.”³⁶

İnsanların eşitliği prensibiyle ilgili olarak Hz. Muhammed®, hicretin onuncu yılında “Vedâ Hutbesi”nde şöyle söylemişti: “Siz hepiniz Âdem'in neslindensiniz. Âdem de topraktan yaratılmıştır. Arabın, Arap olmayanlar üzerinde veya Arap olmayanın Arap karşısında üstünlüğü yoktur. Bu üstünlük ancak Allah'tan korkmakla (takva ile) olur.”³⁷

Hız. Peygamber bu hitabesiyle kanun önünde insanların eşitliğini savunmuştur. Şüphesiz bu ilkenin yerleşmesi, *üstünün hukuku değil, hukukun üstünlüğünün* bir zaferidir. İslam tarihinde yasalar önünde eşitlikle ilgili birçok örneklendirmeler

mevcuttur. Adâlet mekanizmasının doğru bir şekilde işletildiği toplumlarda buna bağlı olarak sosyal dayanışma güçlenecek, bu yardımlaşmanın tabîi bir süreci olarak da sosyal güvenlik sağlanacaktır. Zira, bilinmelidir ki, *sevinçler paylaşıla paylaşıla artar, problemler ise, paylaşa paylaşıla azalır*.

İnsanın biyolojik ve manevî varlığını istikrarlı ve dengeli bir şekilde sürdürebilmesi için bir takım sosyal güvenlik müesseselerine ihtiyaç vardır. İnsan tek başına ihtiyaçlarını karşılayamaz. Mutlaka diğer insanlarla birlikte gerek üretim ve gerekse üretilen malı satın alma vb. gibi çok yönlü durumlarda birbirlerinin yardım ve desteklerine ihtiyaç duyarlar. İslâmiyet'te, bireyin, yalnızlaşmasını ve toplum dışı alt kültür grupları haline gelerek saf dışı edilmesini önlemek için bireyi güçlendirici yan ve ara mekanizmalar geliştirmiştir. Biz bunlara "sosyal dayanışma müesseseleri" diyoruz. Yukarıda değindiğimiz gibi, zekat da bunlardan sadece birisidir.

Sonuç Olarak

İşte İslam dini yoksulluk ve fakirlik problemini çözmek için zekattan fitreye, keffâretlerden sadakaya, vakıftan nafakaya vb. çeşitli alternatif sosyal dayanışma ve yardımlaşma müesseseleri inşa etmiştir. Bu müesseselerin işletilebilmesi için öncelikle Allah'a ve yaratıklara karşı saygılı ahlâki değerlerle donanmış bir toplumun inşasına ihtiyaç vardır.

İslâm Dini, sosyal adâlet temeline dayanan bir öğreti olarak sosyal dayanışmanın örneklerini ortaya koymuştur. İslam, zayıfların ve mazlumların koruyucusudur. Ekonomik açıdan maddî imkanı olmayan fakirleri, yetimleri, dulları, borçluları ve her türlü âciz olan ihtiyaç sahiplerini koruyucu, destekleyici ve takviye edici temel esaslar getirmiştir. Çünkü Kur'ân'a göre, *yardımlaşmanın kesildiği bir toplumda büyük fitne ve kargaşalar ortaya çıkar*.³⁸ Varlıklı Müslümanların ihtiyaç sahiplerine zorunlu ve gönüllü olarak yardım etmeleri istenmiştir.³⁹

O halde, küresel düzeyde ortaya çıkan yoksullar ve zenginler arasındaki korkunç uçurum kapatılırsa, dünyada barışın yolu açılacaktır. Yoksa, dünyada barış, salt barış nutukları ve şarkıları düzeyinde kalmamalı, güney ve kuzey arasında meydana gelen gelir dağılımındaki uçurumları ortadan kaldıracak düzeyde uluslar arası girişimler başlatılmalıdır.

Ramazân ayının, adaleti ve insana saygıyı eksen alan bir dünyanın yeniden inşasına vesile olması umuduydu. ■

Dipnotlar

- 1 Geniş bilgi için bakınız. Avcı, "Yoksulluğa Karşı Sosyal Dayanışma", Sızıntı, (Nisan 2000), sayı: 279, s. 132.
- 2 Ebû Zehrâ, Muhammed, *İslâm'da Sosyal Dayanışma*, (çev. E. R. Fiğlalı-O. Eskicioğlu), İstanbul, 1981, s. 27.
- 3 bk. el-Hucurât 49/13.
- 4 bk. en-Nisâ 4/36; el-En'âm 6/151; el-İsrâ 17/2; el-Ankebût 29/8.
- 5 bk. el-Mâide 5/2.
- 6 Yılmaz, Hüseyin, *Din Eğitimi ve Sosyal Barış*, İstanbul, 2003, s. 53.
- 7 Cürçânî, S. Şerîf, *et-Ta'rîfât* Beyrut, 1987, s. 211.
- 8 el-Hucurât 49/10.
- 9 es-Sâff 61/4.
- 10 el-Haşr 59/9.
- 11 Müslim, *Sahih*, "İman" 17.
- 12 es-Suyûtî, Abdurrahman b. Ebî Bekr, *el-Câmiu's-Sağîr*, Kahire, ts. II, 228.
- 13 Tirmizî, *Sünen*, "Hudud" 3.
- 14 Kurtkan, Âmiran, *Genel Sosyoloji*, İstanbul, 1995, s. 8.
- 15 el-Fâtîha 1/5.
- 16 Avcı, Harun, "Yoksulluğa Karşı Sosyal Dayanışma", *Sızıntı*, Nisan 2000, Sayı. 279, s. 133.
- 17 Aclûnî, İsmail b. Muhammed, *Keşfu'l-Hafâ*, Beyrut, 1351, I, 53.
- 18 Şensoy, Ali, *İslam Ekonomisi Açısından Dayanışma ve Sosyal Güvenlik*, İstanbul, 2001, s. 46.
- 19 el-Haşr 59/7.
- 20 Şensoy, a.g.e., s. 96.
- 21 el-Bakara 2/43, 82, 110.
- 22 Zebîdî, Zeynüddîn, *Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarîh Tercemesi*, (çev. Ahmed Naim), Ankara, 1978, II, 28.
- 23 et-Tevbe 9/11.
- 24 Şensoy, *Sosyal Güvenlik*, s. 96.
- 25 et-Tevbe 9/34-35.
- 26 Askalânî, Şihâbüddîn, *Terğîb ve Terhîb*, (çev. A. Öztürk), İstanbul, 1982, s. 150.
- 27 Âl-i İmrân 3/180.
- 28 Esed, Muhammed, *Kur'an Mesajı*, (çev. C. Koytak-A. Ertürk), İstanbul, 1999, I, 197.
- 29 Münâvî, Şemseddîn Muhammed, *Feyzu'l-Kadîr*, Beyrut, 1982, IV, 542.
- 30 Buhârî, "Vasâyâ" 9; "Rikâk" 11; "Zekât" 18; Müslim, "Zekât" 94-97.
- 31 bk. Ammara, Muhammed, *el-Mu'tezile ve Müşkiletü'l-Hurriyyeti'l-İnsaniyye*, Beyrut, 1988, s. 171.
- 32 bk. Ammara, el-Mu'tezile, s. 171-172.
- 33 bk. Eş'arî, Ebu'l-Hasan, *el-İbâne an Usûli'd-Diyâne*, Kahire, 1955, s. 12; Sabûnî, Nureddîn, *el-Bidâye fî Usûli'd-Dîn*, (tahk. Bekir Topaloğlu), Dumaşk, 1979, s. 75.
- 34 krş. Kâdî Abdülcebbar, *Şerhu Usûli'l-Hamse*, (tahk. Abdülkerim Osmân), Kahire, 1965, s. 784-87.
- 35 Karaman, Hayrettin, *İslâm'da İşçi ve İşveren Münasebetleri*, İstanbul, 1981, s. 14-15; krş. Şensoy, *Sosyal Güvenlik*, s. 50.
- 36 el-Hucurât 49/13.
- 37 M. Hamidullah, *İslam Peygamberi*, (çev. S. Mutlu- S. Tuğ), İstanbul, 1969, II, 66.
- 38 el-Enfâl 8/73.
- 39 Acar, Ali, "Yetimlerin Sosyal Güvenliği", *Diyanet Dergisi*, Sayı: 4, (Ekim-Kasım-Aralık 1993), s. 82.

EDEBİYATIN RAMAZAN YAPRAĞI

MUSTAFA ALDI

“Süslüyor Ramazan hilâli mavi semayı,/Narin, akşam ışığında ışıldayan bir cengiver kılıcı gibi./İçteki arzularla yapılan savaşın alâmeti./Bu ayda yapılan, bu oruç ve ayıklık ayında/Allah'ın zırhını ve de kefeni kuşandığımızda/Gün içre oruçla arınınca ve gece karanlığında yakarıyla/Derunen açık, ilâhi Kelam'ın nuruna sevgilisinin kalbine inen bu ayda”
S. Hüseyin Nasr (Yol Şiirleri, s. 51)

Bugün müslüman erkek ve kadının fransız kaldığı, bir türlü anlayamadığı -haklı olarak anlayamadığı- safalil bir ramazan edebiyatı anlatısı alttan alta hükmünü sürdürmektedir. Şeyleştirilmiş yaygın kültürel gevezelik biçimidir. “Ah eski ramazanlar!” Sahte derinliğin yüzeysel şıklığının beslediği anlatı biçimlerinin yanında karşı-ramazan anlatısı da denilebilecek ramazanın anlamını kavra(t)maya odaklanan metinler de vardır.

Hikayemizin, dağların yüklenmekten kaçındığı emanetin işaretlerinin El-Emin'e nazil olmaya başladığı şehrullah; geçmişten günümüze sanatçılarca gerek izlenim gerekse yazı ve şiir biçiminde edebiyat dünyasına da yansımıştır. Yazın dünyasında temsil edilmeye çalışılan Ramazan ayı imgesinin düşünsel ufkı, tasarlamış olduğu geçmiş çengelleri, tahayyül ettiği gün ve gelecek tektipleştirilemeyecek çeşitliliktedir. Modernleşmeye çalışan Osmanlı dünyasının ekabir konak imgeli anlatılarından ramazanını kaybedenlerin anlatılarına, metalaştırılmış ramazan halsizliğinden arınma imkanı olarak ramazan anlatılarına değin çoğul bir ramazan yazını sözkonusudur. Ramazan yazının izini sürmeye çalışacağımız bu yazıda ağırlıklı olarak, kültürkritik'ten hareketle geçmişe özlemin depreştirildiği hayıflanmanın sözel cisimleri durumunda bulunan yazıların düşünsel ufkunu sorunsallaştıracam.

Ramazın Şen midir?

Muhafazakar eseratin yerleşik bilincinin geçmişin hükümsüz otoritesinin yasını tutan bildik ramazan metinlerinin klişelerle yüklü anlam dünyasının ötesine geçen yazılardan biri Murat Kapkiner'in

“Açlığın Ötesindeki Anlam” denemesidir. Adorno'nun “kültürel olarak önceden biçimlendirilmiş belli deneme türünün yetkin bir örneğidir Kapkinerin denemesi. Denemenin amacı “boş bir hiçlikten yeni şeyler çekip çıkartmak yerine sadece bir zamanlar yaşa(n)mış şeyleri yeniden düzenlemektir” Adorno'ya göre. Kapkiner'in yazısı yazın dünyasının konformist ramazan tahayyülünün tahakkümünden özgürleştiren yetkin bir Ramazankritik metnidir.

Edebiyat ve ramazan üzerine birşeyler yazma düşüncesi tedirgin edici bir düşünce. Geçmiş ramazanın kusursuzlaştırılmış sunumları, nostaljik, entegrist, mazi cenneti betimlemesinin edebiyat imalatçılarınca oluşturulan otantik müzeci tasavvurun büyük ve suskunlaştırıcı bir etkisi var tedirginlik duygusu üzerinde. Ramazan ayının geçmiş toplumsal hayatımızdaki tezahürlerinden dolayı Süheyl Ünver “Ramazan Medeniyeti” nitelemesini yapmıştır. Safdil ramazan edebiyatı güzellemelerine yönelik eleştirimiz geçmişin zamanda yaşanmış tezahürüne değildir. Bugün için “kültürel çöp” niteliğindeki tavır, tutum ve davranış biçimlerinin kutsallaştırılmış haline ilişkin “aşkın bir eleştiri”dir niyetimiz. Ramazan'la ilgili hakim yazma tarzının *kosmos noetikos* (zihinsel evren)'a müdahalede bulunabilmek için tarihteki ramazan algısına da müdahale gerekiyor. Kur'an'ın kucağına indirildiği bereketli ay Ramazan'ın edebi imgelerindeki temsiliyetinin sorunlu hali tarihi ve teolojik argümanların çarpıtılmasından da besleniyor. Schiller'in *Wallerstein* adını taşıyan oyuncunun giriş bölümü “yaşam ciddidir, sanat ise şen” dizisiyle sonlanır. Buradan harekele “Ramazan şen midir?”

sorusunun gerekli ve zorunlu olduğunu düşünüyorum. Hem bugünkü küresel talanın fosilleştirici angajmanlarıyla mücadele edebilmek, hem de aşkın bir eleştiri geliştirebilmek için tarihe gitmek gerekiyor. Kapkîner; tarihe gitme cüretin gösterek sırlarla örülü “şen ramazan” imgesini yapısızlaştırıyor. Ramazan anlayışımız özgürleştirerek özgünleşme yolunda büyük bir imkan sunuyor. İslam Tarihine baktığımızda Bedir, Uhud, Hendek savaşlarıyla Mekke’nin fetih’nin ramazan orucunun farz kılınmasından sonra meydana geldiğini görürüz. Şen ramazan güzellemesinin yavanlığının perdesini aralayan Kapkîner, “Ramazan sanıldığı gibi kolaylıklar ayı değil, tersine imtihanın en çetin şeklinin cereyan ettiği, yoğunlaştığı zaman dilimidir yılın” cümleleriyle tortulaşan zihinlerimize işaret fişeği yollamaktadır.

Ramazân’ın kalbinde vahyedilmeye başlanan Kur’an-ı Kerim’de Rabbimiz “Andolsun sizi korku, açlık, mallardan, canlardan ve ürünlerden eksiltmelerle deneriz. Sabredenleri müjdele” (2/155) buyuruyor. Peygamberimiz şen ramazan otantizminin tasavvur edemeyeceği güçlüklerle yüzyüze gelmiş, idrak ettiği ramazanların yaridan fazlasında zorluklardan dolayı üzülmüş, arkadaşlarına çoğu kez oruçlarını bozmalarını emretmek durumunda kalmıştır. Bu zorluklar elbette bizleri her zaman kötümserliğin kök saldıgı yaşantı biçimlerine sarılmamızı gerektirmez. Ama arınarak direnme/direnerek arınma (sabrın katharsisi) imkanından nimetlenmemizi sağlayan yıldızlarımız olmalı tarihi tanıklıklar. Egemen söylemin cennetsi imgesiyle yüzleşmek, umutsuzluğun kötücül büyüsünün mütefiki kılmamalı bizleri. Kapkîner’in deyişiyle “Kişi için ömür boyu, ramazanlarının kendisine zehir olacağını savlamak doğru değildir, ama içinde herhangi bir cihadın, zorlukların göğüslediği kimi ramazanları geçirmeden idrak edilen mesud ramazanların hayırlılığını da düşünmek zordur.”

Zorlukların göğüslediği ramazanlar ümmetin en uzun yüzyılı yirminci yüzyılda çokça yaşanmış ve hala da yaşanmakta. Ahmet Rasim, Balkan Savaşları sırasında *Tasvir-i Efkar*’da yazdığı bir yazıda kuvvetsizlik ve uyuşukluktan kurtulma imkanı olarak orucu görmekte, sınırlarda cihad eden askerlerin görevlerini yaptıklarını belirtmektedir. Zorluklar içinde savaşmayanların ise “vilâyetlerde ahlakî ve dini kalkınma ile” uğraşmaları durumunda “İslâmların ruhu şad olur ve her iki tarafın da savaşını mânen tebrik ederler” cümleleri ile mücadele imkanlarının genişliğini vurgulamaktadır.

Ahmet Rasim, şen ramazan imgesinin teolojik argümanlarıyla da hesaplaşma gereğini duymuştur. “Bizim dimağlarımız elbette yalnız “kıssadan hisse” türünde birtakım acayip hikayeler dinlemek için yaratılmamıştır. (...) Camilerimizde hâlâ İsrail(iyat) hikayeleriyle vaiz edilmekte olduğunu işittikçe üzülmemek elden gelmiyor. Cenâb-ı Hakk’ın ebedi nimetleri durup dururken Muhammed ümmetini bölüm bölüm cehenneme göndermekte ne lezzet bulunacağının çocukluğumdan beri halâ farkında değilim” Nihad Sami Banar’ın “istiklal harbinin günü gününe yazılmış en yakın tarihi” değerlendirmesini yaptığı *Eğil Dağlar*’da Yahya Kemal, Ramazan ayını İstanbul halkının “iktisadi cihada azmetmesi” için bir başlangıç zamanı olarak görür. Ramazanın İslam diyarına bir daha geldiğini haber veren toprakları derin bir hüznle işiteceğiz.(...) bu ramazanın zevki bize biraz daha acı gelecek” ifadeleriyle Bağdat’ı, Kudüs’ü Necef’i düşünmeden, savaşların müslüman bilincinde oluşturduğu yıkımları ve “yara izlerini” hissetmeden idrak edilecek ramazanın bir şenlik ve tüketim ayı olmadığını hatırlatmak istemektedir sanki.

Direnmenin (Sabrın) Katharsisi

Antik Yunan filozofları sanatı tanımlarken mimesis ve katharsis kavramlarını öne çıkarıyorlardı. Asyalı Ozan *Vahiy ve Sanat* seminerinde bu kavramları şöyle açıklar: “Mimesis tabiatı taklit demektir. Yani tabiattaki modellerden hareketle yaratma çabası (...) Katharsis ise arınma anlamına geliyor. Süflilikten arınma. Bu bizim dilimizde nifak, küfür ve şirkten arınmadır. Dünyaperest toplumun hedonist (hazcı) zevklerinden, duygu endüstrisinin ışıltılı, albenili tüketim köleliğinden arınma imkanını sunan/hatırlatan ramazan bu boyutuyla da edebiyat dünyasında yerini almıştır. Bu bağlamda Fatma. K. Barbarasoglu ve Mürsel Sönmez üzerinde durmak gerekiyor.

Yeni şehir insanı, yeni şehir insanının ruh halleri tüketim odaklı metali hallerdir. *Ramazanname* geleneğini sürdüren Barbarasoglu, “nasıl yaşadığımızı, neden böyle yaşadığımızı ramazana akseden görüntüler içinde” düşünür. Dünyaperestlikten, dünyevileşmeden kurtulmak için seçilmiş zamanları arınma imkanı olarak işlevselleştirmek gerekliliğinden hareketle “Birbirinin aynı giden günlerin ortasına bir hediye gibi sunulmuş mübarek günleri fırsat bilerek, hayatın bütün seküler tuzaklarından kurtulmayı neden murad etmeyiz? Neden

içimizi bir coşku kaplamaz?” yürekli ifadelerini akleden kalbimize gönderir. Tekdüzeleşmiş, sıradanlaşmış hayatın içi yalnız zamanlarından ibadetlerin arındırıcı, onarıcı etkisiyle öz ülkemizi hayal edebiliriz. “Müslümanları modernliğin getirmiş olduğu seküler zaman anlayışından kurtaracak en önemli silah ibadetlerdir. Günde beş defa namaz için hazırlanan her mümin öncelikler sırasını uhrevi olandan yana kullanmış olmasıyla modern hayatın seküler zihniyetini bertaraf etmiş olur.”

Gayesizlikten kurtulma zamanlarıdır belirtilmiş zamanlar. Zamanlar eskitir anlam dünyasını söz cisimlerinin kılıcıyla bazen. İçi yalnızlaşır ramazanların, halsizleşir, dilsizleşir. Suskun imgedir bazen. Şairin yüreği dayanmaz ve isyan eder. Topçu’dan, Yunus’tan hareketle “orucun isyan ahlakının” denemelerini yazar Mürsel Sönmez. Mustafa Miyasoglundan da eleştiri konusu “yaptığı direklerle nostaljisini” batıcı elitlerin dini sekülerleştirme politikalarının bir gereği olarak algılayan Sönmez’e göre “Oruç bir başkaldırıdır.” Ramazan zamanda devrim yapar. Toplumsal hayatta arzu kışkırtıcılığına, para tektanrıcılığına “beşeri sıfatları yok etmeden ama kontrol altına alarak” direnir oruçlu (her) kişi. Oruç asıl anlamını “gönüllü bir eylem” olmasıyla kazanır. “Gönülden olmayınca” yitirir değerini bütün gönülsüz eylemler gibi. “Aslolan içtenliktir ve içtenliksizlik hiçtir.”

Eşkâl-i Ramazan/Ramazanın Halleri

Ramazanın halleri sözkonusu olduğunda modernleşme tarihimizin analiz edilmesinde yararlanılan üç tarzın egemenliğinden bahsetmek gerekiyor. Değişen, dönüşen zihni ve toplumsal hayat ramazanları da değiştirmiştir. “Benim çocukluğumun ramazanları karakışa rastlamıştı” diyen Refik Halit Karay, algı kalıplarının değişmesi hususunda şöyle der; “lâkin ikimiz de -ramazan ve ben- ne kadar değiştik... O ramazanlar beni tanıyamazlar, kendileri ise benden daha tanılmaz halde.” Yahya Kemal “Kandiller Yanarken” yazısında Ramazanın algılanma biçimi üzerindeki düşüncelerini ifade eder. “Bugünkü Türkler siyasette ilmi, medeniyeti, hayatı telakkide daima üçe ayırdıkları gibi Ramazanı tahassüste de üçe ayırıyorlar. Bu üç zümrenin yalnız müşterek bir noktası var! Ramazana tehassür! Bir zümreye göre Ramazan şehrâyindir. (...) Bu zümrenin Ramazan geldi mi hasreti coşuyor, hey gidi günler hey! Nerede eski Ramazanlar diye acıklı hikayedir tutturuyorlar ki her mevzû gibi beylik

bir üslûba geçecek (...) İkinci zümreye göre Ramazan nefsimizle dünyevi hırslarımızla mücadele ettiğimiz bir aydır (...) Lâkin bir zamandır bu memlekette bir üçüncü zümre türedi. Bir zümre diyor ki: “Senede bir defa gelen bu otuz günlük sürekli şehrâyin içinde büyük mazinin şâsaasını yaşıyoruz; lakin bu levha mâzidir, biz onun içinde bir müzede dolaşır gibi dolaşıyoruz, zevk alıyoruz eğleniyoruz. Kendimiz ondan değil ona frenkler kadar yabancıyız.” Çöküş zamanlarının geleneksel, mistik ve yenilikçi anlayışlarının ramazan telakkileri birbirinden farklıdır. Adetleşen ibadetlerin onarıcı etkileri yüreklerimize gelemeden kuruyor. İçtenliksizliğin şehrayinleri; içi acıyan ramazanları içimize içtenlikli olarak doğuramıyor. Vaktin evladı yapamıyor. “Oruç da acıkır” diyor sezai Karakoç, oruç’un kendisini tanımaya başladığı ramazanlar için geçiciyi ebedi kılama uğraşısının beslediği yaşlı ramazanlardan bugünün ramazan üslubunu ve inşasını gerçekleştirmek gerekiyor.

Huzursuz Ramazanlar

Cem, sen söyle ne kadar oldu olmayalı?

Oruç Aruoba

Kişinin, ramazanın anlamı her zaman “yanında” değildir “uzaklaşır” bazen... Ramazanın anlamı uzağındayken kişi, geçmişten kalan hatıralara sarılır. Kutsallaştırılmış bir hüznün şarkısının eşliğinde hüznlenilir. ‘Burada’ yaşanamayan ramazanlar duygusal med-cezirlere neden olur. Yokluğu da içeren ve kişinin ‘yer’ine göre değişen ramazan algısının izlerini Yakup Kadri, Yahya Kemal ve Samihâ Ayverdi’de bulmak mümkündür.

Yahya Kemal Aziz İstanbul’da “*Şişli Caddesinde Ramazan*” bahsinde “*Şişli’de gündüz ramazan hissedilmiyor*” der. Ama sadece Şişli’de değil Yahya Kemal’de de gündüz ramazan yaşanmaz, hislenmelerin dışında. “Atik Valde’den İnen Sokakta” şiirinde huzursuzluğun huzurunun izlerine rastlarız:

Tenhâ sokakta kaldım oruçsuz ve neşe’siz.

Yurdun bu iftarından uzak kalmanın gamı

Hadsiz yaşattı rûhuma bir gurbet akşamı.

Bir tek düşünce oldu teselli bu derdime;

Az çok ferahladım ve dedim kendi kendime;

“Onlardan ayrılış bana her an üzüntüdür;

Mâdem ki böyle duygularım kaldı çok şükür.”

Duygulanma, arınma imkanının nimetlerinden faydalanamamanın züğürt tesellisi olarak işletilmektedir. Gök Kubbemizin şairinin “güz yağmu-

ru"nun kişisel hayattaki etkilerinden yoksun kalışının "Türk müslümanlığı" ile ilişkilerini irdeleyen araştırmacılara bırakarak yolumuza devam edelim.

Adorno eleştiriyi "aşkın eleştiri" ve "içkin eleştiri" biçiminde ayırır. Ona göre içkin eleştiri, kültürel ve düşünsel metinleri sadece kültür ve düşüncenin kendi ölçütleriyle değerlendirmektedir; "aşkın eleştiri" ise bu metinlerin tarihsel, toplumsal, zihinsel belirleyicilerini araştırmak anlamına gelir. Salt içkin eleştiri tarihin kültür üzerine bıraktığı "yara izlerini" gözden geçirir. Ramazanla ilgili metinlerin eleştirisi aşkın eleştiri ile yapılabilir. Modernliğin buharlaştırıcı etkisinin geleneksel yapıyı zaman algısını, bilgilenme biçimlerini, inanma-eyleme tarzlarını yoketme mücadelesine giriştiği yirminci yüzyıl Osmanlı coğrafyasında aydınların kapıldıkları pozitivist ırmağı zaman zaman sorguladıkları "şüphe vakitleri" olmuştur. Yakup Kadri *Veda Geceleri* yazısında bu durumu örnekler. Çocukluğundan gençliğine hatıralarla bezediği yazısında ilerlemeci anlayışı ramazan vesilesiyle sorgular. Aydın züppeliğinin büyüklerle, dinle, gelenekle "terbiyesiz" ilişkisini gözler önüne serer. "Yegane inandığımız, yegâne hürmet ettiğimiz şey 'asır'dı, asrın ilmi terekkiyatı idi. Birbirimize ikide bir 'Yirminci asırdayız! Düşününüz efendim yirminci asır!' derdik. Yirminci asır bizi aldattı ve ramazan ayları bize küstü." Yaşanılan toplumsal trajediler zihni yapılar üzerinde de yaralayıcı etki-

lerde bulunmuş, âraftaki bireylerde hakikat kıvılcımları oluşturmuş ancak bu durum bohem tavırlarla kurumuştur.

Edebiyatta kullanılan "mekan eğretilmesinin" iyi bir örneği olan *İbrahim Efendi Konağı* romanında Sâmîha Ayverdi; kaybolan kaybolmakta olan değerlerin yasını, gelenek/modernlik arasındaki çatışma üzerinden nostaljik bir mazi imgesiyle tutar. Bu imgeselleştirme ramazanın Osmanlı uğrağındaki ekabir konak hayatıyla Osmanlı'nın özdeşleştirilmesiyle kurulur. Konak ramazanları muhafazakar esaretin "kültürel yaşcılığı" ile yüceltilir.

Hayatımızın sıfırın altından sıfırın üstüne çıkma deneyimini tattığı, çağın bulanık sularından vahyin esenlik yurduyla tanış olma imkanını sunan ramazanın edebiyat dünyasındaki yolculuğu, temsiliyeti inişli çıkışlıdır. Ramazan müminin bilincinde herşeyden önce "ibadet alı" olması ile önemlidir. Ramazanın başlangıcı, misâkı daha yoğun hatırladığımız zamanlardır. Geçmiş, otantik, müzeci ramazan tasavvurunun içsel sahteliğinin gözlenebileceği ebedi portreleri "tüketici olmama kaygısıyla" tek tek belirtmek imkansız. Sunmaya çalıştığımız portreler edebiyat-ramazan ilişkisinin mahiyetini anlamamıza olanak verir niteliktedir. Yaşamın "burada" yaşandığını unutanlara Ahmet Rasim'in cümlelerini hatırlatarak benliğimizin kabalıklarını bir kaya parçasını yontar gibi yonttuğumuz onarıcı, arıtıcı ramazan tahayyülümüzü bedenselleştirelim. "Hemen hepimiz aç gözlü, arsız çocuklar gibi bizden uzaklaşan bir lezzetli sofraya veya parlak bir meyveya iştiha ile göz uzatırcasına dönüp dönüp bakarak öğüneceklerimiz ve geçmiş geleneklerimize karşı ağızımızı sulandırıp duruyoruz. (...) yaşamak istemek geçmişe dönmek değil, büyük bir ümit ve azim ile geleceğe atılmaktır." ■

Kaynaklar

- Murat Kapkuner, *Yaşamayı Göze Almak*, Esra Yay. Konya, 1994.
Theodor W. Adorno, *Edebiyat Yazıları*, çev. Sabir Yücesoy, Orhan Koçak Metik yay. 2004.
Ahmet Rasim, *Ramazân Sohbetleri*, Kitapçılık Ltd. Şti Yay. İst. 1967.
Ahmet Rasim, *Ramazân Karşılması*, Arba yay. İst. 1990.
Yahya Kemal, *Eğil Dağlar*, MEB yay. İst. 1998.
Fatma. K. Barbarosoğlu, *Ramazânname*, Timaş yay. İst. 2002.
Mürsel Sönmez, *Su Terazisi*, Anka yay. İst. 2000.
Mürsel Sönmez "Oruç bir başkaldırıdır" 27 Aralık 1998 *Selam Gazetesi*, S. Memioğlu söyleşisi.
Özlem Olgun, *Ramazân Kitabı*, Kitabevi yay. İst. 2001.
M. Önal Mengüşoğlu "Vahiy ve Sanat" *Müslümanların Yol Haritası* içinde AKV yay. İst. 2004.
Oruç Auroba, *Olmayalı*, Metis Yay. İst. 2003.
Yahya Kemal, *Aziz İstanbul* MEB yay. İst. 1995.

TUTANAK -IV

YENİLİK, SADAKAT VE
DİLSİZLİK MESELESİ

VAHDETTİN IŞIK

Dostlar!

Bir tarihsel akış var ve bu süreç, “insan te-ki”nden de bağımsız değil.

Küresel iktidar ve onunla menfaatlerini tevhid edenlerle sistemin mağdurları ve farklı muhalif kesimler kendi aralarından tartışıyor.

- Gaybe iman eden
- Nübüvvete iman eden
- Allah’a iman eden

insanlar olarak bu gerçeği daha bir ciddiye almalıyız.

Bize düşen “ahlaki” vasattan kopmadan insanlara “şahit” kılınmış “vasat bir ümmet”le birlikte bir yürüyüşü önemsemek.

Bahusus, iki temel meseleye dikkat çekmek istiyorum:

1- Anlama ve anlamlandırma meselesi:

Kendi ve kendi dışındaki(enfüsi ve afaki) varlık alanlarında olup bitenin eŞYanın hakikatine uygun olarak anlaşılabilmesi için ilimle olan ilişkimizi gözden geçirmemiz gerektiğini düşünüyorum. Zira ilim ile ilişkilerimizde sorun görüyorum. En başta da Batılı bilginin zihinleri iğfal ettiğine inanıyorum.

2- Ahlaki mesele:

Bu başlık altında, bazı önceliklerimizi şöyle sıralayabiliriz:

- Bizler bildiklerimizle amel eden insanlar olmalıyız.
- Başkalarının bağlam farkından kaynaklanan farklı önermelere ve önceliklere sahip olmalarını makul görmeliyiz.

- Konumlarımızı değil ümmetin maslahatları ile rabbimizle olan ilişkimizi teVHiD etmeyi öncelemeliyiz.

- İslam dünyasının İslamcı ufukdan başka bir geleceği yok. İslamcı kadroların iktidar olmaları bir kader. Önemli olan İslamcı çerçevenin muhtevası! Ben bu muhtevayı berraklaştırmada rol üstlenmeyi önemsiyorum.

Dostlar !

Geldiğimiz nokta / şu anki hal tam da bir murakabenin gerekliliğini gösteren emarelerle dolu. Zaten bir ucundan bu durum gözlemleniyor da...

Artık bir “eleştiri” yapılması gerektiğini söylemeyen az.

Ben bu eleştiri yapma hususunda biraz “dikkatli olmak” gerektiğini düşünüyorum. Tabii ki, dikkatli olmak demek “vazgeçmek” demek değil.

Eleştiri yapmak bir “*eleme yapma*” ameliyesidir. Güzel ile çirkini, iyi ile kötüyü, doğru olanla yanlış olanı ayıklamak. Açık yakalamak, zaaf tespiti etmek ve böylece “*değersizleştirmek*” eleştiri değil “saldırıdır”, “altını oyma”dır.

Eleştiri ise, mevcut olanı olumluluğuyla olumsuzluğuyla teSBiT etmektir. Bu eleştiriye kendini ze dönük yaptığınızda bu bir “özeleştiri” olur.

Ve çoğu kez, bu tür durumlarda iki tutum ortaya çıkar.

1- Kanun-i Kadim’i savunmak.

2- Zamanın değişmesi ile hükümlerin de değişmesi gerektiğini savunmak.

Yani; geçmişten beri devam eden düzenin veyahut müktesebatın iyi, güzel ve dahi yeterli olduğunu savunanlar olacaktır/ hep olmuştur. Bunlar eski deyimle Kanun-i Kadim’i savunanlardır, popüler adlandırmayla statükoculardır.

Bir de, eski hal'in yetersiz ve/yahut yanlış olduğu gerekçesiyle "yeni bir hal inşa edilmeli" diyenler var. Bunlar da popüler adlandırmayla "yenilikçi"lerdir.

Kıymetli okuyucular!

Bu çerçeveyi Merhum Said Nursi çok güzel kavramlaştıtır.

Der ki; *"Eski hâl muhâl; ya yeni hâl ya izmihlâl"*

İşte tam da bu etkileyici çerçeveyi biraz açıklamak gerekiyor. Çünkü çok genel bir çerçeveyle hareket etmek her şeyi yerli yerine koymaya bazen yaramayabilir.

Eski'den yana olanlardan kimleri/hangi tutum sahiplerini anlayacağız? Zannediyorum açıklık getirilmesi gereken sorulardan birisi bu.

- Mesela eskiden yana olmak; eski(den beri var olan)hali inşa etmede sütun işleri gören "ilkeleri savunmak" mıdır;

- Yoksa, o günün tarihsel şartlarının verilerine göre üretilen "fık'h'ı savunmak" mıdır?

Bu ikisini ayırtırmadan bir genellemeyle hareket edersek, çok büyük değerlendirme hataları yapmak kaçınılmaz olur.

Aynı şekilde, "yenilikçi" tutum neyi yenilemek istiyor?...

- Bizi biz yapan sütunları mı yenilemek istiyor,

- Yoksa tarihsel verilere göre ürettiğimiz fık'hı mı yenilemek istiyor.?

Bu iki soruya verilecek evet yahut hayır cevabı tabii ki aynı kategoriye konulamayacak kadar iki farklı var oluş biçimi'ni doğurur.

- Çünkü, sütunları/ilkeleri değiştirmek sizi eskiden beri var kılan değerlerden *"vazgeçme"*niz anlamına gelebilecekken,

- Fık'hı yenilemek anlamında bir yenilikçi tutum ise, *"sizi eskiden beri var kılan değerleri sürdürmek isteği"*nin bir göstergesi olarak anlaşılmalıdır.

O halde burada, *"eski"* ve *"yeni"* kavramlarıyla neyi kastettiğimiz çok önemlidir. Bu hususu netleştirmeden bu meseleyi, maksadımızı hasıl eden bir vasatta konuşamayız.

Dostlar!

Burada, iş daha çok, bir "ihya ve inşaa" gailesiyle "yenilenme"nin gerektiğini düşünenlere kalıyor. Hem bu gaile ile kurulacak "terkib"i kılı kırk yaran bir hassasiyetle kurmak gerekiyor ki, başkalarının "tahrif" etme gailisiyle ileri sürdükleri "yenilik söylemleri"nden ayrı ve bizim maksadımızı hasıl edecek bir netice alabilelim,

Hem de iyi niyetli ama tahrifata maruz kalır mıyız endişesiyle tutucu davranan insanların kay-

gılarını izale edebilelim.

"Terkib" i bizim maksadımızı hasıl edecek şekilde kurmak için birinci önemli başlığı,

İkincisi de "usûl ve üslûb" olarak, yine

- hem terkibimize şahitlik edebilecek bir hali hal edinmiş olmak için,

- hem de, iyi niyetli ama mezkur kaygılarla "tutucu" davranan insanlara bir "emniyet" telkin edebilmek için azami bir dikkate ihtiyaç var.

Eskiler çok güzel kavramlaştırmış bu çerçeveyi:

"Üslûb-u beyân, aynıyle insân"...

Ziya Paşa da, o meşhur beytiyle bu duruma işaret eder.

"Âyinesi iştir kişinin, lâfa bakılmaz.

Şahsın görünür rütbe-i akli eserinde."

Özetle, hem maksadımız, hem terkibimiz, hem de usul ve üslubumuz bir bütündür. Düşünce ve eylemlerimiz bu bütüne göre bir değer ifade eder.

Öbür türlü; yine bir şiirle ifade edildiği gibi,

"Anlar ki, verirler lâf ile dünyaya nizâmât,

Bin türlü teseyyüb bulunur hânelerinde."

misali bir durum bizi kuşatır da bazen farkında olduğumuzda, iş iştenden geçmiş olabilir.

O halde, dostlar!

- Nedir "kadim" ve "ilke" olan şeyler? Bir bunun teSBeTinini yapılması gerekiyor.

Bir de mutlak anlamda "ilke" nedir? Bunun açıklığa kavuşturulması gerekiyor. Aksi halde dönemsel değerlendirmeleri ilke sanan insanların yaşadığı "tikanma" ile, "teCDiD" maksadıyla gayret gösteren insanların "dilsizlik" sorunu kolay kolay aşılamayacak görünüyor.

En azından niyet ve maksat olarak "dini Allah'a halis kılma" duyarlılığı içinde bulunan insanların kendi aralarında yaşadığı tikanmanın sebeplerinden birisi de bu meselenin halledilmemiş olmasıdır. Biz şimdilik bu hususa işaret etmekle yetinelim. Ve inşallah bir başka yazıda bu mevzuu konuşma taahhüdü ile bir çağrıda bulunalım.

Lütfen birbirimizi "dilsiz" duruma düşüren önyargılı tutumlardan vazgeçelim. Birbirimize karşı "şefkatli", "merhametli" ve "insaflı" olalım.

Ülfet, ülfet, ülfet!!!

İşte bize lazım olan şey!

Mevlana diyor ki,

- *"Dildeşinden ayrı düşen kişi bin türlü nâğmesi olsa da yine dilsizdir."*

Yine şöyle der Mevlana :

"Sidre dalını odundan farket,

İkisi de bir görünür yığdım ama bir değildir." ■

TEVBE KAPISI

UMUT CUMHUR

İnsan, yaratılışından sonsuzluğa doğru bir yolculuk içerisinde. İbn-i Arabî; insan hayatını aynen bir nakil vasıtasına binerek sürekli bir şekilde yol almaya benzeterek insanın tüm görüşlerini ve yaşadıklarını da bu yolculuk esnasında görülen manzaralarla özdeşleştirir. Yaratılış, doğum, ölüm, tekrar diriliş, hesabın görülmesi, defterlerimizin ellerimize verilmesi, hatta Cennet ve Cehennem bile bu yolculuktaki ara istasyonlar olarak tasvir edilmektedir. **“Allah’tan geldik. Allah’a döndüyoruz”** mealindeki âyeti kerime de bizlere insanın nihai menziline işaret etmekte ve bize açık bir öğüt vermektedir.

Doğum ve ölüm bir çok insan için yolculuğun en kısa mesafesi olmasına rağmen, **“Dünya âhîret’in tarlasıdır”** hadisinde ifade edildiği gibi; bu mesafe ölümden sonraki hayat konusunda belirleyici bir öneme sahiptir. Gazalî’nin belirttiği gibi; ölüm istasyonundan sonra insan hayatı asla tekamül etmeyecektir. İnsanın en büyük kaybı da tekamül etmeyecek olmasıdır. Dünya hayatının gerçek manası, insanın Allah(c.c.)’ı isimleriyle ve sıfatlarıyla tanıyabilmesidir. Dünya hayatında nefsi-ni ve Rabbi’ni bilmeyenlere ve tanımayanlara bu imkan öldükten sonra tanınacak değildir; çünkü ahiretin tarlası ahiret hayatı değil dünya hayatıdır.

Dünya hayatının insan yolculuğundaki yeri çok kısa ve belirleyici olmasından dolayıdır ki; Rahmân, Rahîm, Raûf, Gafûr olan Rabbimiz Allah(c.c.) insanlara **“tevbe”** kapısını dünyadaki son nefesimize kadar hep açık bırakmıştır. İnsan, yaratılışı itibarıyla hem hata işlemeye hem de doğruyu bulmaya meyyaldır ve bu yüzden her insan hata

yapabilir, doğruyu da bulabilir. Ayrıca insan; her an, ölüme yaklaşmaktadır ve zamanı geri çevirme iktidarı da yoktur. Ölümden sonra kendisine nimet olarak verilmiş dünya hayatını boşa geçirenlerin öldükten sonra ki; **“Rabbimiz bizi dünyaya tekrar geri gönder”** yalvarmaları nafiledir ve onlara cevap; **“Size bir ömür verilmedi mi?; Peygamberlerim size doğru yolu göstermediler mi?”** denmesi bu dünya hayatının ne kadar kısa ve değerli olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Dünya hayatının kısalığını ve önemini hiçe sayarak peygamberleri yalanlayanlar, nefislerinin arzularına uyacaklar, deyim yerindeyse günlerini gün edecekler ve sonunda yine Rabbimizin bizlere bildirdiği gibi **“keşke toprak olsaydık”** diyeceklerdir.

Tevbe kapısı her insana açıktır ancak ömür sermayesinin hangi an biteceği konusunda hiçbirimizin en ufak bir bilgisi de yoktur. Peygamberimiz (s.) bu konuda Müslümanları açık bir şekilde defalarca uyarmış ve gelecekle ilgili uzun vadeli umutlar beslemememizi bizlere öğütlemiştir. **Modern insan ise hayatını maalesef sırf dünya menfaatleri üzerine inşa etmiş ve tıpkı Zenon ve Machievelli’nin öğütledikleri gibi bu menfaatler için her yolu mübah görmüştür.** Özellikle İslam coğrafyasındaki dünyevi kökenli sıkıntılar insanların ileriye görmesinin önünde çok kalın bir perde gibi durmaktadır. **Ayrıca neredeyse hepimizin kiblesi fiili olarak televizyon istasyonlarına doğru döndüğü içindir ki; çok azımız doğru yola çok kısa hatta anlık olarak girmektedir ve orada asla uzun bir süre duramamaktayız.** Her gün Kible’ye dönerek eda ettiğimiz beş vakit namazlarımızda

defalarca “Allah’ım, bizi doğru yola ilet” duası ise tekerlemeden öteye maalesef geçememektedir.

Müslümanların hedeflerinin dünyevileşmesinin sonucu olarak; ülkemizdeki son ekonomik krizin manevi anlamda nelere yol açtığı konusu üzerinde önemle durmamız gerekmektedir. Bu millet Akif’in “Garbın afakını sarmışsa çelik zırhlı duvar, / Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var” dediği milletin ta kendisidir aslında. Ancak boğuştuğu dertler ve sıkıntılar onu maddiyatçı yapmış ve onun bütün ıstırabı artık dünya olmuştur. “Verme dünyaları alsan da bu Cennet vatanı, / Düşün altında binlerce kefensiz yatanı” diyerek tek dişi kalmış canavara, en zayıf anında bile dur diyebilmiş bu millet; artık dünya için vatanı da dahil olmak üzere elindekileri de kaybetmektedir ve bunu da asla fark edememektedir.

Ümit ve korku iki ayrı keskin ilaç olup yerli yerinde kullanılmadığı vakit adeta zehir olabilmektedir. Yaptığı kötülüklerden dolayı Allah(c.c.)’in kendisini affetmeyeceği korkusuna kapılan insanlara, ümit bir ilaç olurken nefsinin peşinde koşanlara, ebedi ölüm getirmektedir. (Buradaki ümit kavramı yukarıda belirttiğimiz uzun vadeli umut beslemek kavramı ile karıştırılmamalıdır. Burada kast edilen Allah (c.c.)’in tevbe eden kulu affetmesi ve onu cezalandırmamasıdır.) Öte yandan korku ise nefesine uyup isyan edenlere yönelik bir ilaç olup kendi halinde ağırlıklı olarak Allah (c.c.)’in kurallarına uyanlara uygulanmamalıdır. Bir günah işledi diye insanın ebedi olarak cezalandırılacağı yönündeki korku da maalesef insanı kurtarmak yerine öldürür. **Bu iki güzel ilaç her hastalığa doğru bir şekilde kullanılmalıdır. Her önüne gelenin ben hocayım, ben profesörüm diyerek fiili kıblelere koşup saatlerce insanları günaha teşvik etmesi sonucunda neredeyse hepimiz vicdan hastalığına yakalandık ve vicdanlarımız asla bize isyan etmez ve sızlamaz oldu.** Bu devrin ahir zaman olmasında belki de en büyük pay, kendisine alim denilen ve Müslümanları günaha teşvik edenlerindir. Müslümanlar artık zinaya, faize, kumara vb kötülüklerle alışmış ve bunların günah olduğunu bile düşünmez olmuşlardır. **Hatta ve hatta bu günahlar bir yana bilimsellik ölçütleri ile Allah (c.c.)’ı ölçüp biçmeye kalkışmak, her gün yaşadığı sıkıntılardan dolayı isyan ve küfür etmek bile artık çok sıradanlaştı.**

Allah tevbe eden kulu affedecektir ancak *tevbe* kavramı ne demektir? Günah işleyip ardından tev-

be eden ve **tekrar isteyerek günaha giren** ve yine tevbe eden kişiler, büyük bir tehlike içerisinde oldukları için. Allah’ın bu kulları affetmeyeceğini söylemek zor olsa bile bu kulların günah işlerken ölmesi durumunda tekrar tevbe kapısından girmelerinin imkanı kalmamaktadır ve bu kişilerin yeniden dünyaya dönüp tevbe etmelerine de müsaade edilmeyecektir. Ancak kişi günah işleye işleye günah müptelası olmuş ise, bu kişinin ıslah oluncaya kadar vicdanı ile tevbe etmesi müstesnadır.

Tevbede **sabır** çok önemlidir. Vicdanı hasta olmamış insan ve toplumlar sürekli olarak günah üzere olmazlar ve bir noktada vicdanları onları rahatsız eder ve onlar da yaptıklarından pişman olarak tevbe ederler. Ancak nefis yine insanı ve toplumu kandırabilir ve kalınan yerden tekrar günaha döndürür. **Tevbe ile günah yok olmaz ancak af edilir.** Tevbe bozulursa günahlar kaldığı yerden yığılmaya devam eder. Bu ilk bakışta mantıksız gibi gelse de şişmanlıktan kurtulmak için diyet yapan herkesin bildiği gibi; diyet yaparak kilolarından kurtulan kişiler, yaptıkları diyeti bırakınca diyet başladıkları kilonun bile üstüne çok kısa bir sürede çıkarlar. Tevbe de aynen diyet gibidir; bırakılacak olursa günahlar kaldıkları yerden birikmeye ve şişmeye başlar. Yani kilo vermenin de tevbe etmenin de yolu sabırdır.

Tevbe kapısı dışlayıcı değil kuşatıcı bir kapıdır ve böylelikle Müslüman kardeşliğinin temelidir de. Kötülük yapmanın sonucunun ne olduğu düşünüldüğünde kendisine Müslümanım diyen herkes ateşe düşen kardeşine yardım eli uzatmalı ve onu oradan kurtarmaya çalışmalıdır. Düşene ve yanana vurmak kolaydır ancak ona el atmak merhamet göstermek ihlas gerektirir ve doğru olan yoldur. Bize düşen görev; kardeşlerimizin ayıplarını örtmek, onlara el atmaktır ki Allah da bize merhamet etsin, günahlarımızı örtsün. Bu kapı asla bazılarının dediği gibi dışlayıcı değildir ve bu yüzden de başkaları istiyor diye dinimizi değiştirecek de değildir. **Herkes ister garba, ister şarka, ister televizyona, ..., isterse de tevbe yolu ile Allah’a yönelir. Ama ancak Allah affeder, diğerlerine dönsen ve hatta onlardan bile oldum desen onlar da affetmez, Allah’da affetmez.**

Maddi anlamda en güçsüz olduğumuz anlarda tek dişi kalmış canavarlara dünyayı dar eden biz; AB, Kıbrıs, Yeni Dünya Düzeni derken maddi anlamda zengin olunca canavarlar ne olacaklar hiç düşünüyör muyuz? ■

EĞİTİMİN TEMEL SORUNU -II KIBLESİZ BİR EĞİTİM ANLAYIŞI

YILDIRIM CANOĞLU

*“Onlar ki verirler dünyaya lâf ile nizâmât.
Bin türlü teseyyüp bulunur hânelerinde.”*
Ziya Paşa

Geçen sayıda eğitimde nasıl bir insan ve toplum öngörüldüğünü, Cumhuriyet dönemi hükümetlerinin hükümet programları göz önüne alınarak incelemeye başlamıştık. Geçen sayıda 1920-1950 dönemindeki hükümet programları değerlendirildi. Bu sayıda 1950-2004 dönemi incelenecektir.

I.,II. Menderes Hükümeti (22. 05. 1950-17.05. 1954)

1950 yılına gelindiğinde, yabancılaşmanın sonucu olarak eğitimde yapılan tahribatın büyüklüğünü gören Menderes hükümeti, **manevi değerleri**, hükümetin programına koyma **cesaretini** göstermiştir. Milli ve manevi değerler, anane, vatan ve demokrasi eğitimde temel değer olarak alınmıştır:

“Maddi bakımından ne kadar ilerlemiş olursa olsun, **milli ahlakı sarsılmaz esaslara** dayanmayan, **ruhunda manevi kıymetlere yer vermeyen** bir cemiyetin, bugünkü karışık dünya şartları içinde kötü akıbetlere sürükleneceği tabiidir. **Talim ve terbiye sisteminde bu gayeyi göz önünde bulundurmayan, gençliğini milli karakterine ve ananelerine göre manevi ve insanı kıymetlerle teçhiz edemeyen bir memlekete ilmin ve teknik bilginin yayılmış olması, hür ve müstakil bir millet olarak yaşamanın teminatı sayılamaz...** Tamamıyla **demokratik bir ruh** ile ve ilmin son neticelerine göre tespit edilecek geniş ve teferruatlı bir plan içerisinde maarif nimetini memleketin her tarafına müsavi şartlarla yaymayı temin ede-

cek kanun tasarıları... Gençliğimizin **vatan ideali** etrafında toplanmasını hareket noktası olarak alıyoruz.”¹

Kavramlar kullanılırken kodlama yolu seçilerek **din** kelimesi yerine **manevi** kelimesinin kullanılması, 1950 öncesindeki baskı-şiddet döneminin, **‘kanunen ve cebren’**, zihinlerde meydana getirdiği tahribatın çok önemli bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

1950-1960 döneminde, yapılan devrimlere bağlı olunmasına rağmen halkın milli ve manevi değerlerine yer veren, bu ihtiyaçlarını karşılamayı öne alan bir anlayış görüyoruz.

Menderes hükümetinin her alanda yaptığı reform çalışmaları ile halk yönetiminde bir ağırlık olarak hissedilmeye başlanmıştır. Bu dönemdeki CHP muhalefeti, Menderes hareketini bir karşı devrim ve irtica hareketi olarak suçlayarak 27 Mayıs Darbesinin alt yapısını hazırlamıştır. Menderes, halkın ağırlığını TBMM’ye taşımanın bedelini, 27 Mayıs darbesi ile ödemiştir.

I. Gürsel Hükümeti (30.05.1960- 5. 01.1961)

Yeni gelen darbe yönetimi, Menderes’in demokrasiyi soysuzlaştırdığını iddia ederek; eğitim aracılığı ile demokrasi kültürünün kökleştirilmesini programına almıştır:

“**Demokrasinin kökleşmesi, soysuzlaşmanın teminatı**, özlenen iktisadi refahın tahakkuku, büyük kütlelerin, yeni yetişen nesillerin milli eğitimden en geniş ölçüde faydalanmasına bağlı-

dır. Milli eğitim teşkilat ve programlarımızı, bugünkü istikrarsız halinden kurtarmak, en acele işlerimiz arasındadır... Milli eğitimi durgun halinden çıkarıp yapıcı ve başarılı bir vafsa ulaştırmak amacımızdır.”¹

Menderes hükümeti Milli Eğitimi, milli ve manevi değerler ekseninde ‘demokratik bir ruhla’ ele almayı hedeflemiş olmasına rağmen; darbeci Gürsel Hükümeti programında, örtülü olarak demokrasinin Menderes hükümetlerince soysuzlaştırıldığı ifade edilmektedir. Her iki hükümet programında da temel değerlerden biri olarak demokrasi alınmış olmasına rağmen, kavrama yüklenen anlamların farklı olduğu anlaşılmaktadır. Daha sonraki yıllarda bu kavramsal kargaşanın dozajı giderek artacaktır.

VIII. ve IX. İnönü hükümeti programlarında konumuz açısından(arzu edilen insan ve toplum için esas alınan temel değerler nelerdir?) önemli herhangi bir şey bulunmamaktadır.

Ürgüplü Hükümeti (20.02. 1965-27.10. 1965)

Ürgüplü hükümetinin eğitim politikasında, **milli-yetçilik** bir değer sistemi olarak referans alınmıştır.

“Memleketin ümit ve istikbali olan gençliği, **şahsiyet sahibi ve milliyetçi bir ruh içinde yetiştirmek**, onların gerek tahsil çağlarında gerekse hayata atılış devresinde ki ihtiyaçlarını karşılamak baş hedefimizdir. Memleket çocuklarının milletimiz ve insanlığa yararlı olması, yurt kalkınması için gerekli bütün vasıfları kazanması hususunda büyük gayret gösterilecektir.”¹

I.Demirel hükümeti(27.10.1965-3 .11.1969)

Demirel hükümetinin milli eğitim politikasında, milli ve manevi değerler Ürgüplü hükümet programına göre daha da öne çekilmiştir. Bunların yanı sıra Demirel, ‘hürriyet ve Demokrasi’ kavramlarını birer değer olarak eğitim politikasına koymuştur:

“**Milli Eğitim Politikamızın temeli; vatandaşın bir kül halinde kalkına bilmesine, maddi ve manevi hayatını teşhiz ederek ve milli şuuru hakim kılarak yetişmesine yardım etmektir.** Milli eğitim davası, **Türkiye’de** hürriyet rejiminin ve

demokratik düzenin **temelini besleyen bir kaynak olduğu kadar, memleket kalkınmasının en güçlü vasıtalarından biridir.”**¹

27 Mayıs Darbesinin etkisi ile gerek Ürgüplü gerekse Demirel hükümet programında, Menderes’inki kadar açık ve kesin ifadeler bulunmamaktadır. Mesajlar kodlama yapılarak verilmektedir. Ancak Demirel, Milli Eğitim davası içerisine, ‘Türkiye’de hürriyet rejiminin ve demokratik düzenin korunması anlayışını yerleştirmeyi’ koyması, Gürsel’in darbeci Hükümet programındaki ‘Demokrasinin soysuzlaştırılması’ ifadesine, dolayısıyla darbecilere cevap mahiyeti taşımaktadır.

Ancak darbecilerin Demirel’e cevabı, fazla çıkmeden 12 Mart Muhtırası ile gelmiştir. Sistemin ağırlık merkezi, halkın ağırlık merkezini yönetimden bir kez daha tasfiye etmiştir. Bununla beraber **Hürriyet ve demokrasi** kavramları, bundan sonraki hükümet programlarında etkili olacaktır.

1960-1970 döneminde, darbenin getirdiği kaosa rağmen Milli Eğitimde dini ve milli değerlere önem verilmiştir. Ancak bu dönemde sosyalist ve komünist düşünce gençlik üzerinde etkindir. CHP şemsiyesi altında sol elbise içerisinde yaygınlaşan bu zihniyet, ters etki yaparak dini ve milli değerlerin daha da öne çıkmasını sağlamıştır.

I.- II. Erim Hükümeti (26.03.1971-22.05.1972)

Bu darbe ürünü teknokrat hükümetler, Tevhid-i Tedrisat’ın bozulduğunu ileri sürerek **dini eğitim ve öğretimi** öncelikle mercek altına almışlardır:

“**Atatürk’ün eğitimde birlik (tevhid-i Tedrisat) ilkesine aykırı** bütün uygulamalara son verilecektir. **Din işlerinin yönetimi** siyasal ve kişisel çıkar hesaplarının üstünde tutulacak ve **laik devlet** esaslarına göre ele alınacaktır. Din görevlilerinin meslek içi ve meslek dışı eğitimi bu ilkeler ışığında düzenlenecektir.”¹

Bu dönemde eğitimde temel değer, **Atatürk ilkeleridir:**

“Her kademedeki öğretim kurumlarında okuyan öğrencilerimizin **Atatürk İlkelerine** uygun bir anlayış içinde yetişmeleri sağlanırken bu öğrencilerin **sol ve sağ aşırı uçlar tarafından zihin-**

lerinin bulandırılmaması ve ön yargılara saptırılmamasına üstün bir dikkat gösterilecek.”¹

Melen Hükümeti
(22.05.1972- 15.04.1973)

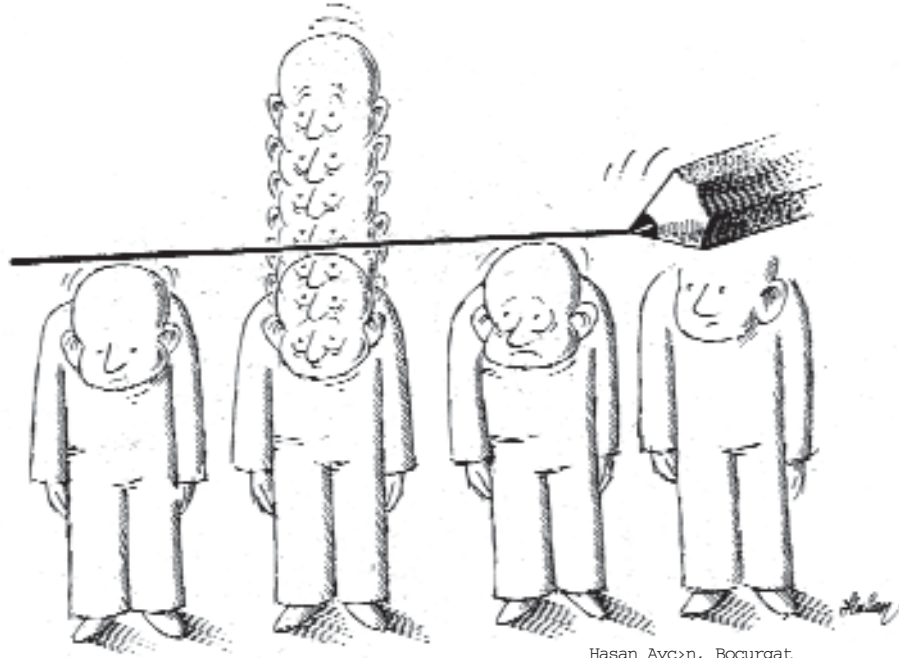
Eğitimde temel bir değer olarak **Atatürk ilkelerinin yer alması**, 12 Mart muhtırasından sonradır. Darbe ürünü Melen teknokrat hükümeti, buna yeni bir kavram olarak **Atatürk milliyetçiliğini** eklemiştir. Yetiştirilecek insan unsurunda aranacak vasıflar ise; **Atatürk İlkeleri, laiklik, sosyal devlet anlayışı, hür, demokratik düzen, milli bir ruh** olarak belirlenmiştir:

“Bu tasarı ile aynı zamanda Cumhuriyet hükümetlerinin bugüne kadar çıkarılmış eğitimle ilgili **dağınık bütün kanunlarda** bir araya getirilmiş ve **Türk eğitim felsefesi Türk toplumunun yapısına**, çağımızın ileri bilim ve teknoloji gereklerine ve **Atatürk milliyetçiliği ilkeleri** üzerine oturtulmuş olacaktır...

Bütün öğretim kademelerinde uygulanacak programlar, **Atatürk İlkelerine laik ve sosyal devlet esaslarına, hür, demokratik düzene yürekten inanmış milli bir ruh ve heyecan taşıyan vatandaşlar** yetiştirilecek şekilde değiştirilecektir.”¹

Milliyetçilik yerine *Atatürk milliyetçiliği* kavramının ihdas edilmiş olması, muhtemelen siyasi hayatta neşvu nema bulan Milliyetçi Hareket Partisi ve Milli Nizam Partisi’nin varlığından dolayıdır. 12 Mart muhtırasından sonra kurulan 3 hükümet programında eğitim sisteminin temelini **Atatürk İlkeleri ve Atatürk Milliyetçiliği** oluşturmuştur. Bu kavramlaştırmaların felsefi boyutu olup olmadığı tartışılmamıştır. Dini ve milli değerlerin kaldırılması ile ortaya çıkan felsefi boşluğun ne ile ve nasıl doldurulacağı pek düşünülmemiştir.

Melen hükümetinin programında, **‘Türk eğitim felsefesinin Türk toplumunun yapısı’** üzerine oturtulacağı ifadesi yer almış olmasına rağmen; yapılan uygulamalar ve getirilen değerlerin Türk

Hasan Aycan, Bocuğat

toplum yapısı ile uyumluluğu hiç tartışmaya açılmamıştır. 1000 yıl İslam’la yoğrulmuş bir milletin yapısı, dini değerlerden nasıl bağımsız olarak ele alınabilir? Bu taktirde ne tür toplumsal sıkıntıların ortaya çıkacağı ya düşünülmemiş ya da kaostan medet umulmuştur.

Talu Hükümeti(15.04.1973- 26.01.1974)

Darbe ürünü teknokrat Talu hükümet programında, **Atatürk milliyetçiliği** yerine **Türk milliyetçiliği** tabiri kullanılmakta; **demokratik, laik, sosyal hukuk devleti anlayışı ile Atatürk inkılaplarına** vurgu yapılmaktadır. Bu hükümetin eğitim politikasında **Cumhuriyet kavramı** bir değer olarak **ilk defa** kullanılmaktadır:

“Milli eğitim Politikamız **Cumhuriyete**, insan hak ve hürriyetlerine, **Türk milliyetçiliğine**, demokratik, **laik**, sosyal, hukuk devleti anlayışına sahip **Atatürk inkılaplarının koruyucusu bir gençlik yetiştirmek** amacına yöneltilecektir.”⁽¹⁾

I. Ecevit- Erbakan Hükümeti
(26.01.1974- 17.11.1974)

CHP, 1973 seçimi sonucu 1950’den beri ilk defa hükümet olmaya çok yaklaşmıştır. Bunun için CHP kendisini AP karşısında mutlaka hükümet olmak zorunda hissetmiş ve kendisi ile çok zıt ku-

tufta olmasına rağmen Erbakan'la koalisyon hükümeti kurmuştur. Muhtemeldir ki Erbakan'ın etkisi ile eğitim politikasında **töreler, gelenekler ve milli hasletler** birer değer olarak yer almıştır. Bunlara uygun ahlak dersleri ilk ve orta öğretime mecburi ders olarak konulmuştur:

“Çocuklarımıza **töre ve geleneklerimize milli hasletlerimize uygun ahlak kaidelerinin öğretilmesi gayesi ile ilk ve orta öğretime mecburi ahlak dersleri** konulacaktır.”¹

12 Mart Muhtırası ile beraber Meslek liselerinin önüne konulan engeller, bu hükümet zamanında kaldırılmıştır.

Irmak Hükümeti
(17 .11.1974-31.03. 1975)

Irmak hükümeti programında, eğitim alanında yeni bir ideoloji olarak **Atatürkçülük** tabiri ilk defa kullanılmıştır. Gençlerin Atatürkçülüğe, milli ve **çağdaş uygarlık** değerlerine göre eğitilmesi öngörülmüştür:

“Genç kuşakların **Atatürkçülük**, Anayasamızda ifadesini bulan **çağdaş uygarlık bilinç ve anlayışına sahip**, üstün yetenekte insanlar olarak yetiştirilmesi için gerekli bütün tedbirler alınacaktır.

...Öğretim programları **taklitçilikten kurtararak milli koşullarımıza** uygun hale getirilecektir... **Çocuklarımızı zararlı yayınlardan koruyacak** eğitici ve öğrenmeyi özendirici **milli ve insanı** duyguları güçlendirici yeni bir yayın programı geliştirilecektir.”¹

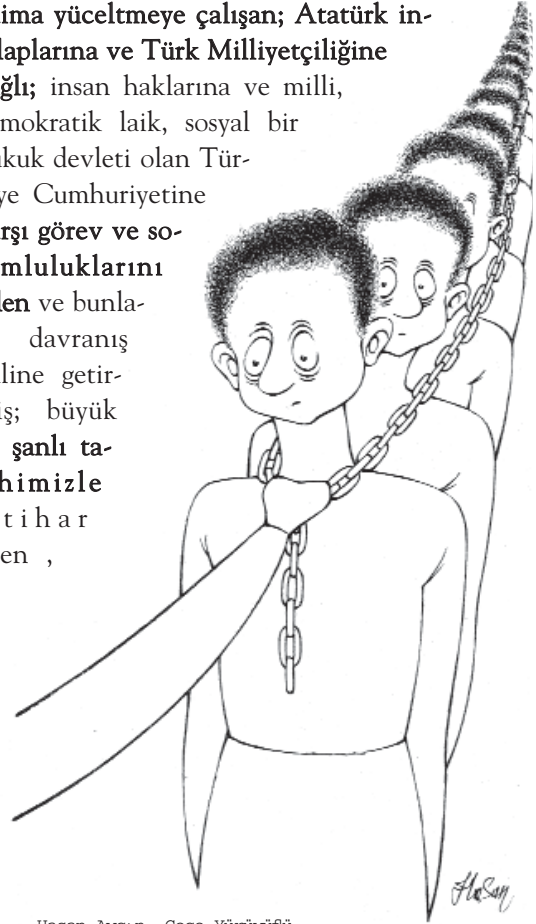
IV: Demirel- Erbakan- Türkeş Hükümeti
(31.03. 1975- 21.06. 1977)

V. Demirel - Erbakan- Türkeş Hükümeti
(21.07.1977- 5.01. 1978)

Kamuoyunda ‘Birinci ve İkinci Milliyetçi Cephe hükümetleri’ diye anılan **AP+MSP+MHP** koalisyon hükümeti programında, Erbakan ve Türkeş’in etkisi önemli bir şekilde görülmektedir. Eğitimde milli ve manevi değerler ön plana çıkmıştır:

“Milli eğitimde amacımız; milletimizin bütün fertlerini, Türk milletinin **milli, ahlaki, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini vatanını, milletini seven ve**

daima yüceltmeye çalışan; Atatürk inkılaplarına ve Türk Milliyetçiliğine bağlı; insan haklarına ve milli, demokratik laik, sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine **karşı görev ve sorumluluklarını bilen** ve bunları davranış haline getirmiş; büyük ve **şanlı tarihimize** **iftihar** eden ,

Hasan Aycan, Gece Yürüyüşü

milletimizin geleceğine güvenle bakan, her türlü **taklitçilikten uzak, milli şahsiyetine müdrik**, ilim, teknik ve medeniyet yarışında örnek olmayı hedef alan vatandaşlar olarak yetiştirmektedir.

İlk ve ortaöğretimde okutulmakta olan **ahlak dersleri**, gayesine uygun ve **milli ahlak** esaslarına göre düzenlenecek ... **Müfredat programlarının milli kültürümüze** uymayan kısımları değiştirilecek, **milletimizin ilme ve insanlığa yaptığı hizmetlerin öğretilmesine** önem verilecektir.”¹

II. Milliyetçi Cephe hükümetinde eğitim politikası, I. Milliyetçi Cephe hükümetinininkine benzerdir. Programda Atatürk inkılapları, Türk milliyetçiliği, demokratik, laik, sosyal hukuk devleti kavramları yer almamıştır. Ancak dünya görüşü oluşturabilen derslerin muhtevası üzerinde durulmuş, bunların içeriklerinin milli ve manevi değerlere uygun olarak düzenlenmesi hedef seçilmiştir:

“Yeni nesillere **dünya görüşü aşılamakta** önemle rol oynayan, bilhassa ahlak, sosyoloji, felsefe ve psikoloji gibi derslerin kitapları **evlatları-**

mızın milli inançlarını, manevi değerlerini tahrip edici değil, bilakis milli ve manevi değerlere bağlılığı temin edici şekilde yeniden yazılacaktır.”¹

Bu iki koalisyon hükümeti döneminde bütün derslerin özellikle de Ahlak, Sosyoloji, Felsefe ve Psikoloji derslerinin içeriklerinin, milli ve manevi değerleri tahrip etmeyecek şekilde düzenlenmesi hedeflenmiştir. Ayrıca bu hükümetlerin eğitim politikalarında, ilk defa, **millete karşı değil devlete karşı görev ve sorumlulukların öğretilmesi benimsenmiştir**. Sokakta meydana gelen olayların etkisinde kalınarak **otoriter bir devlet anlayışı** inşa edilmek istenmiştir.

Milli eğitim politikalarında milli ve manevi değerlere en yoğun bir şekilde vurgu yapan bu hükümetlerdir dersek abartı yapmış olmayız.

III. Ecevit Hükümeti (5.01.1978- 12.11.1979)

II. Ecevit hükümetinin (21.06.1977-21.07.1977) programında eğitimde hedeflenen insan unsuruna yer verilmediği için değerlendirilmeye alınmamıştır. Ancak III. Ecevit hükümeti programında, yetiştirilecek insan unsurunun sahip olması gereken özelliklere yer verilmektedir. Programda **yeni bir kavram** olarak **çağdaş milliyetçilik** yer almaktadır. Ayrıca **milli ve manevi değerlere bağlılık** esas alınmakta ve ‘düşünce ayrılıklarına rağmen barış ve özgürlük içinde yaşayabilme bilinci’ verilmek istenmektedir:

“Anayasamızda yer alan **birleştirici, çağdaş milliyetçilik bilincine erişmiş, Atatürk ilkelerini ve demokratik anlayışı benimsemiş, ailesine , vatanına, Türk ulusuna ve insanlığa karşı görevlerini ve sorumluluklarını bilen, milli ve manevi değerlere bağlı, düşünce ayrılıklarına rağmen barış ve özgürlük içinde yaşayabilen kuşaklar yetiştirmek, insan haklarına dayalı hür demokratik rejimi, milli birliğimiz ve bağımsızlığımızı güçlendirmek; köklü ve zengin kültürümüzü çağdaş insanlık kültürüyle birlikte geliştirmek; Türk ulusunu çağın uygarlık düzeyinin üstüne çıkarmak, milli eğitimimizin temel amaçlarıdır.”¹**

Demirel-Erbakan-Türkeş koalisyon hükümetinin eğitim politikası içerisinde, ‘insan haklarına ve devlete karşı görev ve sorumluluklara vurgu

yapılırken; III. Ecevit hükümeti programında, **‘Türk ulusuna ve insanlığa karşı görev ve sorumluluklara’** vurgu yapılmış olması dikkat çekicidir. Ecevit, **devlet yerine milleti öne** çekerek daha sivil anlayışlı bir insan unsurunun yetiştirilmesini amaçlamış görünmektedir.

VI. Demirel Hükümeti (12.11.1979-12.09. 1980)

Bu hükümet, Erbakan ve Türkeş’in dışardan desteklediği bir azınlık hükümetidir. Eğitim politikasında milli unsurlar ağırlıktadır. VI. Demirel hükümeti programında eğitimde etkin olmuş beynelmilelci ve Marksist etkilerin yok edilmesi istenmektedir. **Gençlerde Devlete bağlılığın yanı sıra millete de bağlılık istenen bir vasıftır**. Fertilin milli hayat felsefemize sadık bir şekilde yetiştirileceği hedeflenmektedir. Hem ders kitaplarında hem de ders programlarında millilik esas alınmıştır:

“Eğitimimiz, **beynelmilelci ve Marksist** tesirlerden kurtarılacak, idarede, **mevzuatta, ders programları ve kitaplarında**, kültürel faaliyet ve neşriyatta, **eğitimin milliliği** temel ilke olarak korunacak ve itibar görecektir. Öğretmenlerimiz, Cumhuriyet okullarında, Türk çocuklarını **milliyetçi bir ruh ve düşünce** ile yetiştirecekler, onların gönüllerine ve zihinlerine, **Devlete, millete, aileye, milli ve manevi değerlerimize, milletimizin geleceğine sadakat ve sahiplik şuurunu** yerleştireceklerdir.

Özerk yüksek öğretim kurumu ve kuruluşları, öğrencilerini Devletimize, insan haklarına dayalı demokratik rejime, milli hayat felsefemize sadık bir şekilde yetiştirmekle mükellef olacaktır, bunu için bütün tedbirleri alacaklardır.”¹

Yüksek eğitim kurumlarına üstü kapalı ciddi bir eleştiri vardır. **‘milli hayat felsefemiz’ kavramı ilk kez bu hükümet programında** yer almıştır. Ancak bu kavramın içeriği, daha önceki hükümetlerin kullandığı bir çok kavramda olduğu gibi tam belirgin değildir. Kavramlar muğlak bırakıldığı, içerişi doldurulmadığı için öğretilenler bir davranış değişimi meydana getirememiştir.

1970-80 dönemi, muhtıra ile birlikte başlayan koalisyonlar dönemidir. Milli Selamet ve Milliyetçi Hareket partilerinin devreye girmesi ile dini

ve milli değerler, eskiye nazaran, eğitimde ilk defa ciddi bir şekilde yer almaya başlamıştır. Teknokrat hükümetlerinde vurgu Atatürk milliyetçiliği ve Atatürk inkılapları üzerinedir. Siyasi partilerden oluşan hükümetlerde partilerin kimliğine bağlı olarak milli ve manevi değerler yada çağdaş değerler, evrensel değerler öne çıkmaktadır. Bu dönem içerisinde ‘milliyetçilik’, ‘Türk milliyetçiliği’, ‘Atatürk milliyetçiliği’ ve ‘Birleştirici çağdaş milliyetçilik’ olmak üzere 4 farklı milliyetçilik kavramı kullanılmıştır. Buradan da görülebildiği gibi temel kavramlara yüklenen anlamlar sürekli değiştirilmiş, anlam alanları daraltılmış, bir çok kavram da çarpıtılmıştır. Birbirine karşıt düşüncedeki siyasî partilerin kurdukları hükümetlerdeki eğitim politikaları ana ilkeler olarak birbirine karşıt olmuştur. Kavramlara farklı anlamlar yüklemişlerdir. Hükümet ömrüne(2 ayla 2 yıl) bağlı olarak eğitim politikalarının da sıkça değişmiş olması nedeniyle ülkenin ihtiyacı olan bir insan unsuru yetiştirilememiştir. Bu gelgit politikasında nesillerin kafası karma karışık olmuştur .

Ulus Hükümeti (20.09.1980-13.12.1983)

12 Eylül darbesinden önce Türkiye’deki sistem Millî, İslamî ve Marksist eksenli 3 ana hareket tarafından yoğun bir şekilde yıpratılmıştır. Özellikle gençlik kesiminde sisteme karşı büyük bir öfke vardır. Sistemin Ağırlık merkezi kontrolü kaybetmek üzeredir. 12 Eylül darbesi yapılarak ve ABD’nin arzu ve direktifleri istikametinde her şey ‘**refahtan şımarıp azanların**’ isteklerine göre yeniden yapılandırılmaya başlanmıştır. Tam 3 yıl süren darbe ürünü Ulusu teknokrat hükümeti, Konsey ve Danışma Meclisi ile birlikte Türkiye’ye yeniden şekil vermek istemiştir. **Atatürk milliyetçiliği**, anayasaya konarak anayasal bir kavram hüviyetine kavuşturulmuştur. Bu dönemde eğitimin her aşamasında, Atatürk milliyetçiliği ile Atatürk ilke ve inkılapları ana değer olarak seçilmiş; din de dahil diğer değerlerin tümü, bu iki kavrama destek verecek şekilde yorumlanıp konumlandırılmıştır:

“Millî eğitim ve öğretimde, **Atatürk Milliyetçiliğinin** yeniden yurdun en ücra köşelerine kadar yaygınlaştıracak tedbirler en kısa zamanda alın-

caktır. Bütün **öğretim kurumlarında ki öğrencilerin amacı, Atatürk Milliyetçiliği ve ilkeleri ile pekişmiş milli unsur, bilgi ve becerileri kazanmak olmalıdır.** Yarının teminatı olan evlatlarımızın **Atatürk ilkeleri** yerine **yabancı ideolojilerle** yetişerek sonunda birer **anarşist** olmasına izin vermeyeceğiz.

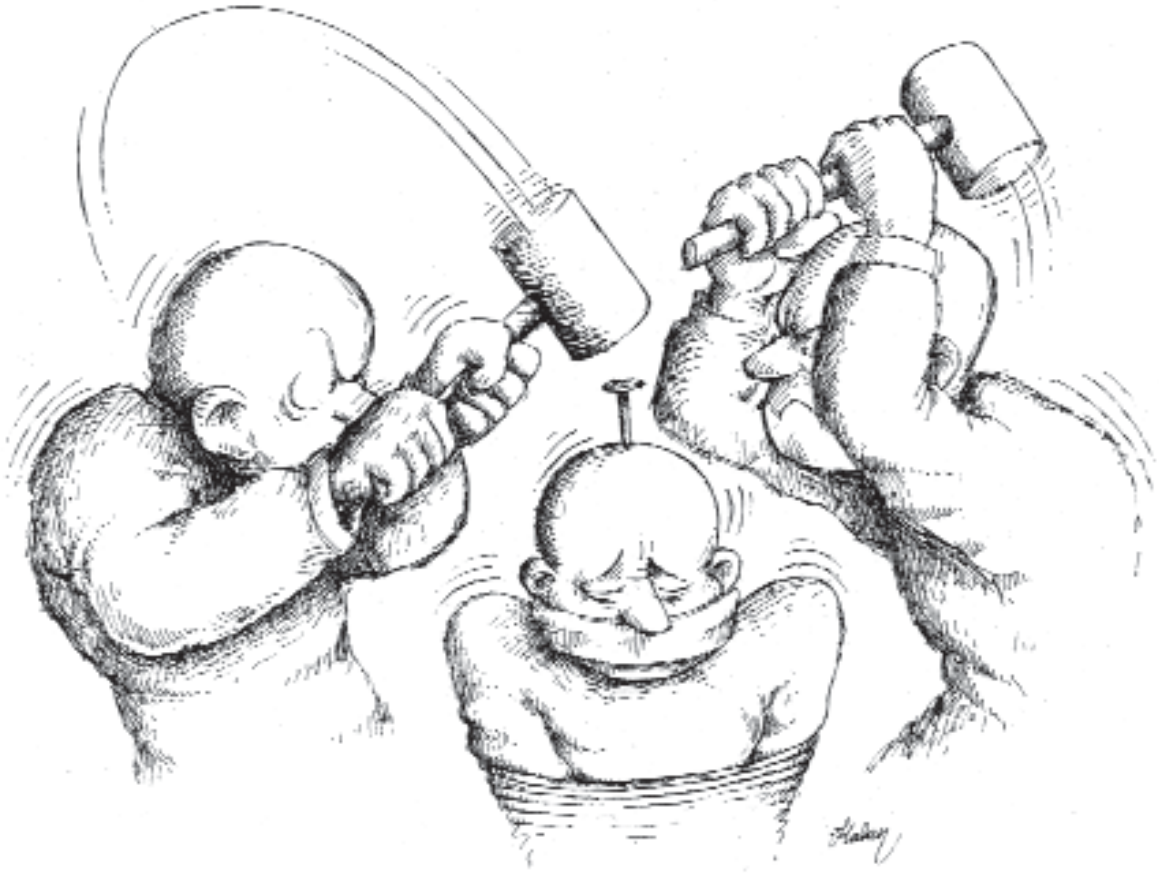
“...**Ülkesi ve milletiyle devletin geleceğini hazırlama görevini üstlenen eğitim kurumlarında ve kuruluşlarında Atatürk ilke ve devrimlerine bağlı; Türk milletinin milli, ahlaki, insanı, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına saygılı olan; milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getiren yurttaşlar yetiştirmek başlıca hedeflerimizden biri olacaktır.**”¹

1970-1980 dönemindeki farklı hükümetlerin eğitim politikalarında yer alan temel kavramların neredeyse tamamı Ulusu hükümet programına girmiştir. Eklektik bir yapı meydana getirilmiştir. Darbeyi yapanlar da darbeye muhatap olanlar da aynı terminolojiyi kullanmaya başlamıştır: ‘**Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerleri, Atatürk milliyetçiliği/Türk milliyetçiliği, Atatürk ilke ve inkılapları, çağdaş uygarlık**’. Bu kavramları programlarında esas aldıkları için Menderes, Demirel, Erbakan ve Türkeş karşı devrimci olarak suçlanmışlardır. 12 Eylül’le birlikte de tüm partiler suçlu görülüp kapatılmışlardır.

Darbəcilerin kullandığı kavramlarla darbeye muhatap olanların kullandığı kavramlar aynı olmasına karşın, darbəcilerin kavramlara yükledikleri anlam ve fonksiyonlar farklıdır. Nitekim 12 Mart teknokrat hükümetleri zamanında çıkarılan 14.6.1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, 16.6.1983 tarih ve 2842 sayılı kanunla ciddi bir şekilde değişime tabi tutulmuştur. Milli Eğitim Temel Kanunundaki bir kısım maddeler, Anayasaya yerleştirilen Atatürk milliyetçiliği kavramına göre yeniden tanzim edilmiştir:

“**Madde 2:** Türk Milli Eğitim sisteminin genel amacı, Türk milletinin bütün fertlerini,

1- Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan **Atatürk milliyetçiliğine bağlı;**

Hasan Aycan, Gece

Türk milletinin **milli, ahlâki, insani, manevi** ve **kültürel** değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; **insan haklarına** ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan **demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti** olan **Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını** bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2- Beden, zihin, **ahlak, ruh** ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere hür ve bilimsel düşünme gücüne, **geniş bir dünya görüşüne** sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, **topluma karşı sorumluluk duyan**; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek..."²

Burada dikkat çeken bir husus; fertlerin topluma karşı yalnızca sorumluluğu olacak ve fakat devlete karşı hem görevi hem de sorumluluğu olacaktır. Dolayısıyla otoriter devlet yapısı özlemi daha baskındır.

Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 2. maddesi, eğitim sisteminin nasıl bir insan yetiştirmeyi amaçladığını açıklamaktadır. Bu maddede geçen "**demokrasi**", "**laiklik**", "**Atatürk milliyetçiliği**", "**ahlaki**", "**insani**", "**manevi**", "**kültürel değerler**", "**geniş bir dünya görüşü**" kavramları; açık seçik ve bilimsel olarak tanımlanmamıştır. Böylelikle sistemin ağırlık merkezindeki iktidar sahiplerinin rahatlıkla at oynatacakları bir alan meydana getirilmiştir.

Milliyetçilik, demokrasi ve din öğretimi, Atatürk Milliyetçiliği kavramına bağımlı hale getirilerek Milli Eğitim Temel Kanunu'nda ciddi anlamsal değişiklikler yapılmıştır: "Atatürk İnkıpları ve Türk Milliyetçiliği" başlığı, "Atatürk İnkılap ve İlkeleri ve Atatürk Milliyetçiliği" şeklinde değiştirilmiştir.

Madde 10'da ise "eğitim sistemimizin her derece ve türü ile ilgili ders programlarının hazırlanıp uygulanmasında ve her türlü eğitim faaliyetlerinde **Atatürk inkılap ve ilkeleri** ve Anayasada ifa-

desini bulmuş olan **Atatürk milliyetçiliği temel olarak alınır.**" denerek **milliyetçiliğin anlam alanı daraltılmıştır.**

Madde 11'de **demokrasi** kavramının anlam alanı daraltılarak muğlaklaştırılmıştır:

"Madde 11: Güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve devamı için yurttaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevi değerlere saygının, her türlü eğitim çalışmasında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır; ancak, eğitim kurumlarında Anayasa ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine aykırı siyasi ve ideolojik telkinler yapılmasına ve bu nitelikteki günlük siyasi olay ve tartışmalara karışılmasına hiçbir şekilde meydan verilmez."²

Kavramların anlam alanlarını saptırma veya daraltma, **din** alanında da görülmektedir. Milli Eğitim Temel Yasasının 12. Maddesinde **Din Kültürü ve Ahlak öğretimi zorunlu ders haline getirilmiş ve genel amacı** ise, Milli Eğitim Bakanlığı'nın 29 Mart 1982 tarihli ve 2109 sayılı Tebliğler Dergisi'nde şöyle ifade edilmiştir:

"Temel eğitim ve ortaöğretimde öğrenciye, Türk Milli Eğitim Politikası doğrultusunda genel amaçlarına, ilkelerine ve **Atatürk'ün laiklik ilkesine uygun din, İslâm dini ve ahlak bilgisi ile ilgili yeterli temel bilgi kazandırmak; böylece Atatürkçülüğün, milli birlik ve beraberliğin, insan sevgisinin dini ve ahlaki yönden pekiştirilmesini sağlamak, iyi ahlaklı ve faziletli insanlar yetiştirmektir.**"

30 Ekim 1986 tarih ve 2219 sayılı Tebliğler Dergisi'nde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin öğretim ilkelerine son şekli verilerek yayınlanmıştır. **7. ilkede "Ders konuları daima Atatürk ilkeleri ile bütünleştirilecektir."** denmektedir.

Böylece Dinin anlam sahası, Allah'ın gönderdiği ilkeler, Atatürk ilkeleri, Atatürk milliyetçiliği ve Atatürk laikliği ile daraltılmıştır.

1980-1983 döneminde, 1739 sayılı Milli eğitim temel yasasında yapılan değişiklikler ile çok geniş değerler spektrumuna sahip ve fakat ne olduğu pek belli olmayan bir insan unsuru yetiştirilmek istenmiş; ancak yasaya konan kavramların birbiri ile çelişkileri göz önüne alınmamıştır. Zıt kavramlar arasında uyum sağlayabilmek için bir

çok kavrama ya yeni anlamlar yüklenmiş yada anlam alanları daraltılmış veya bir kısmının anlamları çarpıtılmıştır. Bunun zihinlerde nasıl bir şizofreni oluşturacağı ya düşünülmemiş yada önemsenmemiştir.

Bu dönemde ağırlık merkezi devlettir. **Devlete sadakat millete sadakatten öncedir. Devlet millet için değil, millet devlet için vardır.**

Ulus Hükümetinden sonra gelen hükümetlerin tümü, Milli Eğitim Temel Kanununa atıfta bulunarak milli eğitim politikasını inşa etmek zorunda kalmışlardır. Programlarında insan yetiştirmeyi esas alan ana temalar bundan dolayı değişmemektedir. Hükümetlerin yapısına bağlı olarak bazı değerlere vurgu yapılarak öne çekilmektedir. Bir de mağdur edilmiş olanların hakları geri vermeye veya bazı hakların alanı genişletilmeye çalışılmıştır.

I. Özal Hükümeti (13.12.1983- 21.12.1987)

II. Özal Hükümeti (27.12.1987- 9.11.1989)

Akbulut Hükümeti (9.11.1989-3.7.1991)

Ulus hükümetinde genel olarak halk yoktur, devlet ve sistem vardır. Sistemin ağırlık merkezi baskındır. İlk seçimlerde halk sözünü söyleyerek sistemin ağırlık merkezi karşısına kendi ağırlık merkezini yerleştirmiş; ANAP(Özal)'ı tek başına iktidar yapmıştır. Özal'a yöneltilen eleştiriler, Menderes ve Demirel'e yöneltilenlerden pek farkı olmamıştır. Muhtemelen bunun etkisi ile I.,II. Özal ve Akbulut hükümetlerinin eğitim politikalarında genel ifadelerle yer verilmiştir. Eğitim politikasında Atatürk ilkeleri, milli ve ahlakı değerler ve medenilik temel değerler olarak zikredilmektedir:

"Geleceğimizin teminatı olan çocuklarımızın ve gençlerimizin **modern ve ileri Türkiye** ideali-ne, **Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, milli ve ahlakı değerlerimizi** benimsemiş, bilgili ilmi düşünceye sahip, herkese karşı sevgi, saygı ve müsamaha besleyen **medenî** birer insan olarak yetişmelerini milli eğitimin esası sayarız."¹

Yılmaz Hükümeti(3 .7. 1991-28.11.1991)

ANAP'ın 3 hükümet programında eğitimde yetiştirilecek insan unsuru açısından fazla dikkate de-

ğer bir şey bulunmazken; (ANAP'ın 4. hükümeti) Yılmaz hükümetinin eğitim politikasında **milli kültür, laik eğitim ve dini öğretime** özel bir vurgu yapıldığı görülmekte ve Eğitim politikasının Milli Eğitim Temel Kanunu doğrultusunda şekillendirileceği belirtilmektedir:

“Milli kimlik, kişilik ahlakı karakter ve yüksek irade gücü kazandıran **milli kültürümüzü**, her derece ve türde ki örgün, yaygın, sürekli ve hayat boyu eğitim, kurumlarında ve uygulamalarında daha yoğun bir şekilde vermeye ve benimsetmeye çalışacağız. ... Eğitimde **laiklik ilkesini**, toplumumuzun çeşitliliğinin en büyük kaynaştırıcı ve birleştirici harcı, temeli ve teminatı olarak görüyor ve benimsiyoruz.

Milli birlik ve bütünlüğümüzün harcı olan, yüce duygularla olgunlaşmamızın, yüksek ahlaklı toplum meydana getirmemizin kaynağı olan yüce dinimizin ehil öğretmenlerle öğretilmesi ana amacımızdır. Bu amaçla **dini öğretime** daha da önem verilecektir...

İktidarımızın hükümet programlarında belirtilen amaçlar, hedefler, ilkeler ve ihtiyaçlar ile Milli Eğitim Temel Kanunu doğrultusunda Milli Eğitimimizin geliştirilmesi için önemli çalışmalar yapılmış ve büyük mesafeler alınmıştır.”¹

1983-1991 ANAP'ın tek başına iktidar (1960 dan sonra en uzun ömürlü hükümet) olduğu bir dönem olup bu dönemde, eğitimden ziyade ekonomide geniş ve yoğun reformlar yapılmıştır. Yetiştirilecek insan unsuru ile ilgili eğitim politikasında, millî, manevî ve ahlakî değerler öne çekilmiştir. Yasal olarak bir değişiklik olmamasına karşılık, meydana gelen rahatlıktan dolayı gençlik üzerinde milli ve dini değerlerin etkisi artmıştır.

Demirel- İnönü Hükümeti (28.11.1991 - 3.7.1993)

Tarihi süreçte birbirlerine rakip olmuş iki farklı zihniyetin partilerinin oluşturduğu Demirel-İnönü koalisyon hükümetinin eğitim politikasında, zıtların birliği denebilecek bir değerler armonisi vardır. Çağdaşlık, laiklik, evrensellik, cumhuriyetçilik gibi değerlere özel bir önem verilmiştir:

“Çağdaş, laik, etkin ve yaygın bir eğitim sistemi oluşturulacak ve yürürlüğe konacaktır.

Çağdaş ve etkin eğitim, çağdaş toplumun tartışılmaz gereksinimidir.

Laik, evrensel, cumhuriyetçi, milli kültürü geliştirici, yaratıcı, özgür düşünceye dayalı bir eğitim politikası esastır. Kişilik sahibi, nitelikli insan yetiştirmek amaçtır. **Bütün öğrenciler laik dünya görüşüne dayalı kültür derslerini mutlaka ortak olarak** göreceklerdir...

Öğretim programları ve ders kitapları **evrensel ölçülere**, uygun olarak yeniden düzenlenecek, gençlerimize araştırmacı, yaratıcı ve bağımsız bir kişilik kazandırma ön plana çıkarılacaktır.”(1)

Çiller Hükümeti (3.7.1993- 13.10.1993) Çiller Azınlık Hükümeti (13.10.1995- 3.11.1995)

Demirel sonrasında Çiller tarafından kurulan koalisyon ve azınlık hükümetlerinin eğitim politikalarında, Demirel-İnönü hükümetinin derin izleri vardır:

“Laik, evrensel, cumhuriyetçi, milli kültürü geliştirici, yaratıcı, özgür düşünceye dayalı bir eğitim politikası esastır. Kişilik sahibi, nitelikli insan yetiştirmek amaçtır. Eğitimde kaliteye, çağdaşlığa ve fırsat eşitliğine önem verilecektir.”¹

Çoğulcu demokrasi kavramı, yukarıdakilere ek olarak ve de ilk olarak Çiller azınlık hükümet programında yer almıştır:

“Eğitimde; laik, çoğulcu demokrasiyi özümsemiş, milli kültürü geliştirici, düşünme ve algılama yeteneği gelişmiş, dış dünya ve yeni düşüncelere açık, bilim ve teknoloji üretimine yatkın insan gücünün yetiştirilmesini sağlayıcı bir politika izlenecektir.”¹

Çiller-Baykal hükümetinin (3.11.1995-10.3.1996) eğitim politikasında konumuz açısından herhangi bir şey bulunmamaktadır.

Yılmaz-Çiller Hükümeti (10.3.1996- 6.7.1996)

1996 seçimleri sonrasında halk, ağırlığını dini ve milli duyguları öne çeken partiler istikametinde ortaya koyarak **‘Önce ahlak ve maneviyat’** diyen Erbakan'ın önünü açıp Refah Partisini 1.parti yapmıştır. RP'nin bu denli büyük atağı, o dönemdeki ahlakî erozyonla ilgilidir. Bir kısım medya

EĞİTİM

aracılığı ile yürütülen bir çürütme ve çökertme faaliyetine toplumun bir cevabıdır bu sonuç. Mevcut durum, sistemin ANAP hükümetlerine karşı başörtüsü ve din dersleri üzerinden yürüttüğü bir yıpratma kampanyasına, halkın verdiği bir cevap olarak değerlendirilebilir. Ancak yürütülen bu psikolojik savaş sadece seçimi etkilememiş, seçim sonrasında kurulan Yılmaz-Çiller, Erbakan-Çiller hükümetlerinin eğitim politikalarında da etkili olmuştur:

“Eğitimde: **Atatürk ilke ve inkılaplarına** bağlı, **milli, manevi ve ahlaki değerlerimizi** benimsemiş, bilgili, ilmi düşünceye sahip, herkese karşı saygılı ve hoş görülü, sevgi dolu, **laik ve çoğulcu demokrasiyi** davranış haline getirmiş, kişisel sorumluluk duygusu ve **toplumsal duyarlılığı** geliştirmiş, bilgi ve teknoloji üretimine yatkın ve beceri düzeyi yüksek, kendi kendine yeterli ve güvenli, bilgi çağının gereklerini yerine getirebilecek bilgi ve becerilerle donanmış insanlar yetiştirmek temel amacımızdır.”¹

Atatürk ilkeleri, milli, manevi ve ahlaki değerler, laiklik, çoğulcu demokrasi ve toplumsal duyarlılık ana değerler olarak programda yerini almaktadır. Bu hükümet programında bir farklılık olarak eğitimde **toplumsal duyarlılık ilk kez** gündeme getirilmiştir.

Erbakan- Çiller Hükümeti (6.7.1996- 10.7.1997)

Çiller-Yılmaz hükümet programında ki eğitim politikasından farklı olarak burada **çoğulcu demokrasiye ve toplumsal duyarlılığa** yer verilmemiştir:

“Eğitimde, **milli, manevi ve ahlaki değerlerimizi** benimsemiş, bilgili, ilmi düşünceye sahip, herkese karşı saygılı ve hoşgörülü, **laik, Atatürk ilke ve inkılaplarına** bağlı, bilgi çağının gereklerini yerine getirebilecek bilgi ve becerilerle donanmış insanlar yetiştirmek temel amacımızdır.”¹

Yılmaz-Ecevit-Cindoruk Hükümeti (30.6.1997- 11.1.1999)

Erbakan Çiller hükümeti, **Askeri cunta ve sivil çetelerin** koalisyonu ile gerçekleştirilen 28 Şubat post modern darbesi ile düşürülmüştür. MGK’da Erbakan- Çiller hükümetine dayatılan 18 madde-

lik bir muhtıra, bundan sonra gelen tüm hükümetlerin eğitim politikalarını görünür bir şekilde etkilemiştir. Bundan sonra gelen tüm hükümetler, 28 Şubat post modern darbesinin ülkeye dayattığı bir çok konuya inanmadıkları ve bunları gerçekleştirmemeyi zihnen kabul ettikleri halde dayatılan konuların bir çoğuna, en azından kavramsal düzeyde, programlarında yer vermişlerdir:

“Eğitimin tüm kademelerinde, **Atatürk ilke ve inkılaplarını** özümsemiş, **milli , manevi ve ahlaki değerlerimizi** benimsemiş, bilimsel düşünceye yetkin, bilgi çağının gereklerini yerine getirebilecek bilgi ve becerilerle donanmış insanlar yetiştirmek temel amaç olacaktır.

Anayasanın 24.üncü maddesinde, **din ve ahlak eğitimi ve öğretiminin** devletin gözetim ve denetimi altında yapılması öngörüldüğünden, ilköğretim ve orta öğretim kurumlarında zorunlu din kültürü ve ahlak öğretimine devam edilecektir. Bunun dışında **din eğitimi ve öğretimi**, ancak kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcilerinin talebine bağlıdır. İsteğe bağlı **Kuran Kurslarından ve hafızlık eğitiminden** Milli eğitim Temel Kanunu çerçevesinde **Diyanet İşleri Başkanlığı** Sorumludur.”¹

28 Şubat postmodern darbesinden sonra hükümetler eğitimi, mayınlı bir arazi kabul edip özel hiçbir şey söylememeye özen göstermişlerdir. Bütün bu baskı ortamına rağmen hiçbir hükümet, halka rağmen bazı şeyleri gerçekleştirme cesaretini gösterememiştir.

Ecevit Azınlık Hükümeti (11.1.1999-28.5.1999)

Ecevit azınlık hükümeti programında konumuz açısından dikkate değer bir şey bulunmamaktadır.

Ecevit- Bahçeli- Yılmaz Hükümeti (28.5.1999-18.11.2002)

18 Nisan 1999 seçimlerinde halk, yeterince haklarını koruyamadığı için Refah Partisi’ni cezalandırmış; masaya yumruk vurarak gasp edilen hakları alacağını beyan eden MHP’yi ise ödüllendirmiştir. Ancak MHP meydanlarda verdiği sözlere uygun olarak hükümet programına eğitim politikaları açısından kendi kimliğini yansıtan ciddi hiç-

bir şey koyduramamış ve pratikte de vaat ettiklerini gerçekleştirememiştir. Bu hükümetin programında eğitimin insan boyutu ile ilgili temel değerlere herhangi bir atıfta bulunulmamaktadır. Yalnızca ilköğretimin 5. sınıfını tamamlayan öğrencilere Kur'an Kurslarına yazın devam edebilme izni verilmektedir:

"İlköğretimin beşinci sınıfını tamamlayan öğrencilerin, kanuni temsilcilerinin talep etmesi durumunda, Diyanet işleri başkanlığınca yaz tatilinde açılan ve milli eğitim bakanlığının denetim ve gözetimine tabi olan **Kuran Kurslarına** devam edebilmelerine imkan verici bir düzenleme yapılacaktır"³

Bu hükümet üyelerinin tümü, halkın ihtiyaçlarına karşı bu kadar duyarsız kalmalarının bedelini, ilk genel seçimlerde ağır bir şekilde ödeyip parlamento dışı kalmışlardır.

Gül Hükümeti(18.11.2002-14.3.2003)

Refah Partisi ve ardından Fazilet Partisi kapatılmış; Milli Görüş hareketinin küllerinden yeni iki parti doğmuştur. AKP, reddi miras yaparak eski söylemlerinin neredeyse tümünden vazgeçtiğini kamuoyuna duyurmuştur. Bu değişimi, hem Gül hükümetinin hem de Erdoğan hükümetinin eğitim politikalarında görmek mümkündür. Gül hükümetinin eğitim politikasında yetiştirilecek insan unsurunda baz alınacak temel değerler; **hürriyet, çağdaşlık, demokratik ve evrensel değerler, laikliktir.**

"Hükümetimizin eğitimde temel hedefi, büyük önder Atatürk'ün özdeyişinde ifadesini bulan **"fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür nesiller** yetiştirmektir...

Çağdaş ve demokratik milli eğitim reformumuzun hedefi, evrensel standartlara uygun bir yapılanma içinde, Özgür düşünen ve bağımsız karar verebilen, Yeniliklere açık, Özgüven sahibi, Hayata olumlu bakan, Problem çözme, iletişim ve organizasyon yeteneği gelişmiş, Bilim ve teknoloji üretebilen, İçinde yaşadığı **toplumun değerlerine duyarlı** bireylerin yetişmesine uygun koşulların ve fırsatların üretilmesi ve topluma sunulmasıdır...

Eğitim ve öğretimde **evrensel değerleri öne alan,** insanı merkeze yerleştiren **demokratik ve çağdaş bir yaklaşım** benimsenecektir..."⁴

Hükümet programında Din eğitimi ve öğretimi öngörülmektedir. Ancak takdim biçiminde bir tuhafılık vardır:

"Anayasamızda tanımlanan **laiklik ilkesi ve din ve vicdan** hürriyetine etkinlik ve işlerlik kazandırılarak, **dinin, dini duyguların veya dince kutsal sayılan şeylerin siyasi veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlamak amacıyla istismar edilmesi veya kötüye kullanılmasını önleyebilecek bir din eğitimi ve öğretimi,** Anayasamızda tanımlanan çerçevede etkinlik ve verimliliğe kavuşturulacaktır. Böylelikle, hem vatandaşlarımızın din eğitimi ve öğrenimi alanındaki beklentileri karşılanacak, hem de bu alanda yaşanan suiistimallere son verilmek mümkün olacaktır."⁴

Gül hükümetinin eğitim politikasında daha ziyade çağdaşlık, demokrasi, evrensel değerler referans alınmıştır. Milli ve manevi değerlerden söz edilmemektedir. **En İlginç olan nokta, insanların içinde yaşadıkları toplumun değerlerine duyarlı olmalarının bağlı değil, yeterli görülmüş olmasıdır.**

Erdoğan Hükümeti (18 Mart 2003- ...)

Erdoğan'ın milletvekili seçilmesi sonucunda kurulan hükümetin programında Gül hükümetine nazaran daha net ifadeler yer almaktadır. Bununla birlikte eğitimde nasıl bir insan ve nasıl bir toplum hedeflendiğine ilişkin bir görüş yer almamaktadır. Eğitim sisteminin ideolojik kavgalardan arındırılacağı, anayasada tanımlanan çerçevede bir din eğitimi ve öğretiminin verileceği, yasak ve sınırlamaların kaldırılacağı, hoşgörünün hakim kılınacağı, milli ve manevi değerlerin korunup kollanacağı; bu arada milli değerlerle evrensel değerler arasında bir entegrasyon yapılacağı belirtilmektedir:

"Eğitim Kalitesinin artırılması, eğitimde fırsat eşitliğinin geçek anlamda sağlanması ve **eğitim sisteminin ideolojik kavgaların arenası olmaktan çıkarılması** yetkin ve yetenekli bireylerin yetiştirilmesi açısından son derece önemlidir...

Anayasamızda tanımlanan **laiklik ilkesi, din ve vicdan** hürriyetine etkinlik ve işlerlik kazandırılarak, **dinin, dini duyguların veya dince kutsal sayılan değerlerin ve sembollerin siyasi veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlamak amacıyla istis-**

mar edilmesi veya kötüye kullanılmasını önleyebilecek **bir din eğitimi ve öğretimi**, Anayasamızda tanımlanan çerçevede uygulamaya konulacaktır...

Üniversiteler, her çeşit düşüncenin demokratik bir ortamda, **hoşgörü içinde öğretilip tartışıldığı, yasakların ve sınırlamaların olmadığı özgür bir foruma dönüştürülecektir...**

Hükümetimiz, milli değerlerin, birey, aile ve toplumu ayakta tutan manevi dinamiklerin korunup geliştirilmesi konusunda azami gayret içerisinde olacaktır. Milli kültürümüzde ki esas yapıyı, üslubu koruyarak evrensel değerlerle milli kültürümüz arasında ki etkileşimi en üst noktaya çıkarmayı amaçlamakta, gerçek bir çağdaş kültür atmosferi oluşturmamızın bu yoldan geçtiğine inanılmaktadır. Bu iki alanı, çatışma konusu olmaktan çıkarıp, her iki unsurun zenginliklerinden birlikte yararlanmak, **kültür politikamızın temelidir.**"⁵

Erdoğan'ın geçmişte içerisinde bulunduğu siyasi hareketin 'dini istismar ettiğine' ilişkin kamuoyuna yaptığı açıklamaları gözönüne alırsak; gerek Gül ve gerekse Erdoğan hükümetlerinin programlarında yer alan '**dinin, dini duyguların veya dince kutsal sayılan şeylerin siyasi veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlamak amacıyla istismar edilmesi veya kötüye kullanılmasını önleyebilecek**' gibi ifadelerin özel bir anlamı ve mesajı olması gerekir.

Erdoğan'ın Hükümet programı eğitim politikaları açısından Gül Hükümetine nazaran daha milli bir özellik taşımaktadır.

1997-2003 dönemi kısa ömürlü koalisyonlar dönemidir. Farklı görüşteki siyasi partilerin ardarda gelmesi ile uzun vadeli bir milli eğitim politikasının oluşturulması mümkün olmadığı gibi 28 Şubat postmodern darbesinde yer alan **Cunta** ve **Çetenin** vesayeti altında kalmışlardır.

Bugün AKP tek başına hükümet olmuş olmasına rağmen, 28 Şubatın milli eğitimde meydana getirdiği tahribatın hiçbirine mani olabilmemiş değildir. Milli eğitim alanında nereye elini atsa savaş naraları atılmakta ve savaş davullar çalmaya başlamaktadır. Bu, iki merkez arasında adı konmamış veya açıklanmamış kıran kırana bir mücadelenin var olduğunu göstermektedir.

Kıblesiz Bir Eğitim Anlayışı

Yukarıda cumhuriyet tarihinde gelip geçmiş hükümetlerin programları eğitimde nasıl bir insan unsuru öngörülüyor noktasından ele alınıp irdelenmiştir. 84 yıllık bir dönemdeki hükümetlerin eğitim politikalarında yetiştirilmek istenen insan unsuru için referans aldıkları temel değerlerin yıllara göre dağılımını özet olarak gözönüne aldığımızda, hiç de iç açıcı bir tablo ile karşı karşıya kalmadığımız hemen görülebilir:

- **1920:** Dini ve milli değerler(Çocuklar dinlerini mekteplerde öğreneceklerdir).
- **1923:** Milli hars(İslami dönemi içermeyen) ve asri medeniyet değerleri.

- **1937:** Türklerin ahlakı(Din bu dönemde vicdanlara ve mabetlere hapsedildiğine göre ahlakın dayandığı değerler belli değildir).
- **1946:** Türk İnkılabının ana fikirleri, Türk tarihi mefahiri.
- **1948:** Demokratik değerler.
- **1950:** Milli ahlak, ananeler, manevi ve insani kıymetler.
- **1960:** Demokratik değerler.
- **1965:** Milliyetçilik.
- **1965:** Maddi ve manevi değerler ile milliyetçilik.
- **1971:** Atatürk İlkeleri, laiklik, demokratik değerler, milliyetçilik.
- **1972:** Atatürk milliyetçiliği.
- **1974:** Töre ve gelenekler, milli hasletler.
- **1973:** Cumhuriyet, insan hak ve hürriyetleri, Türk milliyetçiliği, demokratik, laik, sosyal, hukuk devleti anlayışı, Atatürk inkılapları.
- **1974:** Atatürkçülük, çağdaş uygarlık bilinç ve anlayışı.
- **1975:** Türk milletinin milli, ahlaki, manevi ve kültürel değerleri, vatan, millet sevgisi, Atatürk inkılapları,Türk milliyetçiliği, insan hakları, demokratik, laik, sosyal hukuk devleti anlayışı, milli tarih anlayışı.
- **1978:** Birleştirici,çağdaş milliyetçilik, Atatürk ilkeleri, demokratik değerleri, aile, vatan, Türk ulusu sevgisi, insanlığa karşı görev ve sorumluluk bilinci, milli ve manevi değerler, çağdaş insanlık kültürü.
- **1979:** Milliyetçilik, milli ve manevi değerler, devlete, millete, aileye bağlılık.
- **1980:** Atatürk ilke ve devrimleri, Atatürk milliyetçiliği, Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerleri; aile, vatan, millet sevgisi, insan hakları; milli, demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti anlayışı.
- **1983:** Modernlik, Atatürk ilke ve inkılapları , milli ve ahlaki değerler
- **1991:** Milli değerler, laiklik.
- **1991:** Laiklik, evrensellik, cumhuriyetçilik, milli değerler.
- **1995:** Laiklik, çoğulcu demokrasiyi, milli değerler

- **1996:** Atatürk ilke ve inkılapları, milli, manevi ve ahlaki değerler, laiklik, çoğulcu demokrasi, kişisel sorumluluk duygusu ve toplumsal duyarlılık.
- **1996:** Milli, manevi ve ahlaki değerler, laiklik , Atatürk ilke ve inkılapları.
- **1997:** Atatürk ilke ve inkılapları, milli , manevi ve ahlaki değerler.
- **2003:** Laiklik, Milli değerler, evrensel değerler. Demokrasi.

84 yıllık tarihte; 1920-1950 arası 30 yıllık tarih, eğitim açısından bir yabancılaşma dönemi olup her şey batıya endekslidir. Milletın İslam tarihi dönemi toptan reddedilip Orta Asya Türk değerlerine ulaşarak oradan hareketle yeni bir toplum inşa edilmek istenmiştir. Var olan toplum, sanal bir toplum adına **'kanunen ve cebren'** değişime zorlanmıştır. Bu dönemde dine ve dinden etkilenen her şeye savaş açılmıştır.

1950-1960 dönemi DP'nin tek başına hükümet olup iktidar olamadığı bir dönemdir. CHP'nin ve bürokrasinin korkunç baskısı altında eğitimde referans alınan temel değerler konusunda ciddi bir şey yapılamamış olmasına karşın, getirilen rahat ortamda millet biraz nefes alabilmiştir.

1960-1970 döneminde AP, darbenin gölgesi altında 4 yıl ancak tek başına hükümet olabilmış geri kalan dönemde koalisyonlar vardır.

1970-1980 dönemi 12 Mart muhtırasının gölgesinde birbirine karşıt görüşteki partilerin koalisyon hükümetleri dönemi olup 3 aydan 2 yıla kadar değişen bir ömürleri bulunmaktadır.

1980-1983 Darbe hükümeti dönemi olup her şey yeniden yapılandırılmak istenmiştir.

1983-1991 dönemi 12 Eylülün gölgesinde ANAP'ın tek başına hükümet olduğu bir dönemdir.

1991-2003 dönemi ömrü 1 aydan 3 yıla kadar değişen koalisyonlar dönemidir.

Tek başına hükümet olmuş partiler, cunta ve çetelerin sürekli olarak tehdidi altında çalışmak zorunda kaldıklarından, millete verdikleri sözlerin bir çoğunu gerçekleştirememişlerdir. Koalisyon hükümetleri ise asgari müştereklerde birleştikleri için istim üzerinde durmuşlar, darbelerin getirdiği teknokrat hükümetler ise halkın tam karşısında saf tutmuşlardır.

1950 sonrası dönem bir biçimde halkın etkisinin yönetime yansıdığı bir dönemdir. Sistemin ağırlık merkezi karşısında yeni bir ağırlık merkezi olarak halkın ağırlık merkezi oluşmuştur. Sistemin ağırlık merkezi ile halkın ağırlık merkezi arasında çatışma zaman zaman yer altında, zaman zaman yer üstünde olmak üzere değişik şiddette devam etmiştir. Bu dönemde, halkın susturulması için değişik ton ve şekilde darbelerin yapıldığını görmekteyiz. Yönetimde süreksizlik ve istikrarsızlık meydana gelmiştir.

Böylesi istikrarsız bir dönemde ciddi bir devlet politikası oluşamamış, Milli eğitim bir ateş topu gibi elden ele atılmıştır. Hükümetlerin değişmesi ile milli eğitim politikaları değiştiği gibi, aynı hükümet içerisinde bakanın değişmesi ile de politikalar değişmiştir. **Eğitimde tam bir kible tutturulamamıştır.**

84 yıl bir toplumun hayatında o kadar uzun bir süre değildir. Bu süreç içerisinde bir çok kavramın anlam alanları saptırılmış çarpıtılmış içleri boşaltılıp anlamsızlaştırılmıştır. 84 yıl gibi kısa bir süre içerisinde Milli eğitim politikalarının sürekli değişmesi, yetişen nesiller üzerinde kalıcı bir etki yapmamış, onları bir birine zıt değerlerin anaforuna sürüklemiştir.

Sonuç

Toplumların temel değerleri, asırların birikimi ile meydana gelmektedir. Temelinde din, gelenek, görenek ve töreler vardır. Eğitimi milli yapan, fert ve toplumda olumlu istikamette değişim meydana getirebilen bu temel değerlerdir. Kendi toplumsal değerlerini, kültürünü ve medeniyetini aşağılayan, onları hor gören, tarihini ret eden, dini tehlike olarak gören ve öğrenilmesini yasaklayan bir eğitim anlayışı, nasıl olumlu yönde bir değişim meydana getirebilir ve nasıl milli olabilir?

Türkiye'nin ana sorunu, bu temel değerler konusunda kendisi ile barışık olmamasıdır. Bu barış sağlanmadan Türkiye'ye ne huzur ve güven gelebilir ne de Türkiye, ciddi bir kalkınma gerçekleştirerek uluslararası arenada güç ve söz sahibi olabilir.

Bunun için Türkiye'de **'Millet devlet içindir'** anlayışı değişmek zorundadır. Gerçekte **'Devlet millet için'** var olmalıdır. Odağında fert ve toplum

olan bir sistem anlayışına geçilmelidir. Gerçekte 1736 sayılı Milli Eğitim Temel Yasasının 4. ve 5. maddeleri Devleti Millet için öngörmektedir:

"Madde 4. Eğitim kurumları dil,ırk, cinsiyet ve din ayrımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz."

"Madde 5 Milli eğitim hizmeti, Türk vatandaşlarının istek ve kabiliyetleri ile Türk toplumunun ihtiyaçlarına göre düzenlenir."²

Bu nedenle eğitim sistemimiz Madde 5'e uygun olarak millet eksenli olarak yeniden yapılandırılmalıdır.

Eğitim sistemimiz, milli kültürünü, örfünü, geleneklerini ve dinini bilen, yaşayan, yaşatan her türlü düşünceye saygılı, geçmiş, şimdi ve gelecek arasında köprü kurabilen nesiller yetiştirmelidir.

Eğitim sistemimiz, Anadolu coğrafyasındaki mozayikçi iyi kavrayan, farklı toplulukların inanç, örf, adet ve geleneklerine saygılı insanlar yetiştirmelidir.

Eğitim sistemimiz, ezbercilikten uzak, öğrenmesini bilen, okuyan, düşünen, algılama gücü yüksek, karar verme yeteneği olan, yargılayabilen insanlar yetiştirmelidir.

Eğitim sistemimiz, insanların yeteneklerini ortaya çıkarıcı, ona güven verici, taklit ve kopyacılıktan uzaklaştırıcı, üretici insanlar yetiştirmelidir.

Evet eğitim sistemimizin ortasında insan olmalı, insanın mutluluğu hedef alınmalıdır.

Bugün yapılması gereken, fert, toplum, devlet ve sistemin birbiri ile bütünleştiği Büyük Güçlü bir Türkiye'yi inşa edip bunalım geçiren insanlığı kurtarmak üzere yeni ufuklara yelken açmaktır.

Yarın çok geç olmuş olabilir. ■

Dipnotlar

- 1- Milli Eğitim Bakanlığı Talim Ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Şura Genel Sekreterliği, Hükümet Programlarında Eğitim, Ankara ,(1998)
- 2- Milli Eğitim Temel Kanunu, M.E.B., Ank. 1995,
- 3- Ecevit-Bahçeli-Yılmaz Hükümet Programı
- 4- Gül Hükümet Programı
- 5- Erdoğan Hükümet Programı

EDEBİYAT IRMAĞINDA YIKANAN BİR EĞİTİME DOĞRU

ASIM ÖZ

“... fazla okumaktan çok, aynı eserleri tekrar tekrar okuduğumu söyleyebilirim size... Ortaçağ'da yaşayan insanların çok şanslı olduğunu düşünürüm hep; çok az kitapları vardı, fakat onların hepsi temel kitaplardı”

Louis Borges

Kitap okuma oranlarının küresel ölçekte azaldığı, gönül tasını kitapla yıkananın üşengeç tavırlarla ertelendiği, özellikle genç kuşakların kitapla, yazlı kültürle ilişkisinin azaldığı bir ortamda Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) önemli bir adım atarak; ‘cinnettten bir şube’ olarak anılan genç kuşakların kitaplarını koynundaki anlam hazineleriyle tanışmasını sağlamayı amaçlayan bir girişimde bulundu. Hüsn-ü niyet göstergesi listenin oluşturulması için yetişkin edebiyatının önde gelen yazar ve düşünürlerinin fikirlerinden yararlanmak amacıyla 2004 ilkbaharında bir komisyon oluşturan MEB, 100 temel eser listesini oluşturdu ve bir genelge ile uygulamanın nasıl olacağını açıkladı.

Edebiyat ve eğitim, okullarda okuma ilgisinin oluşturulması sürecinde karşılaşılan güçlükler, işelsel okuma anlayışına sahip öğretmenlerin azlığı, ulusal bir edebi kanon oluşturmanın güçlükleri gibi farklı perspektiflerden MEB’in 100 kitap girişimini sorunsallaştırmak gerekiyor.

Edebiyatsızlığın Eğitimsizliği

Edebiyat ve eğitim; insanı, insanın duyarlılıklarını, acılarını konu edinmek ve insanı daha iyiye, güzele götürmek bakımından iki akraba etkinliktir. Edebiyat kelimesinin anlam havzasında yer alan “edeb” kelimesi bu iki etkinlik arasındaki sıkkı bağı açıkça gösterir. Konusu ve gelecek tasarıları farklılaşsa da her iki alan da; insanın geçmişi-ne, bugününe ve geleceğine dair beklentilerinde

işvensel yönü bulunan; dünya görüşü oluşturmada, öğrencilerin dil becerilerinin, analitik düşünme yetilerinin geliştirilmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Okullarda, gündelik hayatta edebiyat metinleri insanları çeşitli yönlerden eğitmek amacıyla kullanılır. Bu hususta yakın dönem edebiyatçılarımızdan Namık Kemal, A. Mithat, Tevfik Fikret ve Mehmet Akif isimlerini hatırlamak gerekiyor. Bu yazarlarımız, insanlarda gelecek ufku oluşturmak, hayatı anlamlandırmalarını sağlamak, iyi yaşam hakkında bilgilendirmek ve nelere değer verilmesi gerektiğini öğretmek amacıyla eserler yazmışlardır.

Değer yargıları, iyi yaşamın anlamı, ahlaki değer yargıları edebiyat eserlerinin üst anlatılarla ilişki kurmasını gerekli kılar.

Bunun yanında salt estetik kaygılarla yazılan eserlerin eğiticiilikleri kuşku taşısa da; estetik duyarlılık, ifade kabiliyetini arttırmak gibi olumlu katkıları eğitim sürecinde edebiyat eserlerinden faydalanmayı zorunlu kılmaktadır. Eğitim sistemleri hedefledikleri insanı yetiştirmek; kişisel yönetim ve yetenekleri farklılık içinde geliştirerek toplumda nitelikli bireylerin sayısının artması için “yaşamı yansıtmakla kalmayıp, yaşamı biçimlendiren” edebiyat eserlerinden faydalanırlar. İnsanın çeşitli duyma, düşünme ve hareket etme tarzlarıyla yüzleşerek geniş bir ortamda seçme özgürlüğünü kazanabilmesinde edebiyat eserlerinin önemli rolü vardır. Edebiyatın estetik boyutlarının yanında; eğitimde, insan kişiliğini değiştirme, duyguları geliştirme, duyarlılık kazandırma, duygu

ve düşünce dünyası arasında denge kurmayı sağlayan eğitsel boyutları vardır. Kişiyi ve eğitim dünyasını sıkıcılıktan, egoizmden, yalnızlıktan kurtaran edebiyat eserleri bilinçlendirmenin yanı sıra bilinçaltının yapılandırılmasında da etkilidir. Freud, Jung ve Adler psikanaliz çalışmaları sırasında “Psikanaliz Açısından Edebiyat” yapıtını oluşturarak edebiyat eserlerinin insan kişiliği üzerindeki etkilerinin izini sürmeye çalışmışlardır. (Kavcar; 1994: 3-5) Romantik ve öğrenci odaklı eğitim anlayışları üzerinde etkileri bulunan J.J. Rousseau eğitim sorunları üzerinde kaleme aldığı Emile’de Robenson Crusoe eserine yer vererek edebiyat ve eğitimin birlikteliğine dikkati çekmiştir. (Rousseau; 2003: 143)

Edebiyat ve eğitim ilişkisinin nasıl olması gerektiğine dair sorular; üniversitelerdeki edebiyat eğitiminin nitelik sorgulamasından başlayarak ortaöğretime ve ilköğretime değin bütün eğitim sistemini kapsamaktadır. Edebiyat dünyasında tartışılan “Türkiye’de edebiyat eğitimi nasıl olmalı?” sorusuna yönelik olarak Emrullah Efendi’nin “Tuba Ağacı” nazariyesinden hareketle “edebiyat eğitiminin yüksek öğrenimde sağlam temellere oturtulması, oradan yetişenlerin, liselerde, ilköğretimde iyi öğrenciler yetiştirmesi” önerisi gündeme gelmektedir. (Onaran; 2004)

Edebiyat eğitiminin akademik boyutta tartışılarak gerekli değişikliklerin yapılabilmesi amacıyla, Bilkent Üniversitesi Türk Edebiyatı Bölümü’nde Süha Oğuzertem kapsamlı bir çalışma yürütüyor. Bu çalışmada, edebiyat fakültelerindeki eğitimin edebiyat dünyasının renkliliğini, canlılığını ve çoksesliliğini yansıtmadığı; “şabloncu” klişelerle yüklü bir edebiyat eğitimi anlayışının egemen olduğu belirtiliyor. Kurak anlayıştan gelen öğretmenlerin eğitim kurumlarında öğrencileri nitelikli bir okuryazarlık eğitimi sunabilmeleri imkansız (Oğuzertem; 2004) Edebiyat dünyasına soğuk bakan, edebiyat dünyasının çoksesli dünyasıyla ilişkiye girmeyen öğrencilerin bu durumu üzerinde yükseköğretim sistemindeki yerleşik edebiyat eğitiminin kişilik yıkıcı etkisi vardır. Öğretmenlerin doğu ve batı kültürüne uzanamaması bu kültürel dünyalara ait metinlere nüfuz edememesi edebiyat ve eğitim ilişkisini olumsuz yönde etkilemektedir.

Sözcükleri ve Dünyayı Okumak

Teknolojik imaj kültürünün; başları döndürdüğü, bakışları bulandırdığı küresel görsel magazin kültürü imgelerinin yozlaşan tekboyutlu ışıltılı karanlık ortamında çocuk ve ilençliğin okuma ilgisizliği eğitim sisteminin önemli sorunlarının başında gelmektedir. Baştan çıkarıcı duygu endüstrisinin ‘ihtiyaç’ oluşturunu tahakkümünün sınırsızlaştığı kültürel ortamda, insan medeniyet ve *umrana* tırmanışının sahih ve etkili arkadaşı kitap, sözlü kültür alışkanlığının da etkisiyle gerekli ilgiyi görmüyor. Tekno-kültürün fütürsuzluğuyla pençeleşebilmekte güçlüklerle karşılaşan kitap ve nitelikli yazılı kültürün sonuna gelindiği iddiaları ortalığı kaplıyor. Umberto Eco İskenderiye Kütüphanesi’nde yaptığı bir konuşmada ekran ve kitap kıyaslamasını yaparak, kitaptan alınan estetik keyif ve sanatsal hazzın bilgisayar ekranından elde edilemeyeceğini söyler. Tekno-kültür; ne kadar derinleşirse derinleşsin; kitapsız bir geçmiş tasavvur edilemeyeceği gibi, kitapsız bir gelecek tahayyülü de imkansızdır.

‘Okumanın yaşı yoktur’. ‘Bizde kitap okunmuyor.’ ‘Okunacak nitelikli kitaplar gündeme taşınmıyor.’ Hakikat payı taşıyan bu hükümlerin yanı sıra eğitim sistemi içerisinde yer alan personelin okuma-yazma tasavvuruna düşünsel bir müdahalede bulunulması, okuma alışkanlığının kazandırılması açısından gereklidir. UNESCO 1968 ve 1978’de yaptığı tanımlara bizde hakim olan okuma anlayışını gözler önüne sermektedir. Okumayı, “çocukların harfleri öğrenmesi, sözcükleri tanıması ve cümleleri doğru olarak okuyabilmek” şeklinde algılayan öğretmenlerin; ‘işlevsel okuma, nitelikli okuryazarlık projeleri geliştirememeleri eğitim sisteminin kara deliklerinden birini oluşturuyor. UNESCO okur-yazar olmayana tanımlarken; “okumayı bilen ama yazamayan, sadece ezbere bildiği alışılmış ifadeleri okuyup yazabilen kişi olarak tanımlıyor ve okuma yazma işini, hem kendi ve hem de toplum yararına kullanmayan yada kullanmayan kişiyi işlevsel okur-yazar olarak kabul etmiyor. (Yılmaz; 2002) İşlevsel okuryazarlık; “çocukların okudukları bir yazıyı anlaması üzerinde düşünmesi, eleştirmesi, uygulamaya koyması, olumlu davranışlar edinmesi, olayları analiz ederek, sentez yapıp değerlendirilmesi, kısaca beyin

teknolojisini geliştirmesi olarak düşünülmelidir.” (Güneş; 2004) okuma yazma bunalımı üzerinde ezilenlerden yana eleştirel bir perspektif geliştiren Paulo Freire ve Donald Macedo; okuma yazmayı salt teknik bir beceri olarak değil, *kültürel siyasa* biçimi olarak değerlendirmişler ve bu amaçla politik bir okur-yazarlık teorisini pratize eden okuma-yazma etkinlikleri düzenlemişlerdir. İçinde yaşadığı toplumsal çevreye aktif bir katılımı ve buradan hareketle dünyayı dönüştürme bilincini oluşturan okuma eylemi, ülkemiz genelinde genel olarak *genç kız edebiyatı* olarak gelişen gençlik edebiyatına nasıl bir müdahalede bulunulacağını da ipuçlarını sunmaktadır. (Freire,Macedo; 1998, Neydim; 2003)

Milli Eğitim Bakanlığı’nın hazırladığı liste ortaöğretim okullarında okuyan gençleri hedefliyor. Gençliğin okuma yazma konularına ilgisizliği bağlamında iki örnek sorununun vehametini anlatmaya yetiyor. “Edebiyat profesörü olan ünlü bir ozanımız anlatıyordu: Birkaç yıl önce güzel sanatlar öğrencilerinden oluşan 60-70 kişilik bir sınıfta Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Huzur romanını okuma ödevi olarak vermiş, Sömestr sonuna okuyanların sayısı bir elin parmaklarını bulamamış.” (Şahin; 2004) Üniversite sınavlarında odaklı niteliksiz eğitim sisteminin Gütenberg çağı sonrasında kültürel eserlerimizi öğrencilerimize nasıl okutacağız sorusu üzerinde düşünmesi gerekiyor. Gençliğimizin bugünkü okuma-yazma sorunları üzerinde düşünürken hafızasızlığımızda gündeme geliyor. Pınar Kür’ün Hayalet Hikayeleri’nde gençliğin geçmişe ilgisizliği ve edebiyatsızlığı bağlamında vurucu bir cümlesi var: “Ben 82 yılında doğdum.” (Kür: 2004) Kendini temsil edemeyen ihtiyar gençliğin okuma alışkanlığı kazanmasını hedefleyen kültürel ve tarihi mirasımızla ilişkiye geçmesini sağlayacak her adım eleştiri hakkını muhafaza etmek şartıyla desteklenmelidir.

Tartışmalı Çoğulculuk

Yetişkin edebiyatının önde gelen yazar ve düşünürlerinin hazırladığı listelerden hareketle oluşturulan 73’ü yerli 27’si yabancı eserlerden meydana gelen liste için komisyon üyelerinden Selim İleri “olumlu ve sağduyulu” bir yaklaşımın ürünü diyor. Milli Eğitim Bakanlığı’nın -komisyon üyeleri baş-

ta olmak üzere- “100 Temel Eser” projesinin Türkiye’yi kuşatıcı ve politik cemaatlerin ötesinde konumlanmayı hedeflediği görülüyor. Türk edebiyatının belli başlı yazarlarını bünyesinde barındıran eser listesine bakıldığında, Ömer Seyfettin, Nazım Hikmet, Mehmet Âkif Ersoy, Şevket Süreyya Aydemir’den Cengiz Aytmatov, Tolstoy, Dstoyevski, Sokrates, Beydeba’ya uzanan doğu ve batı kültüründen, farklı dünya görüşlerine sahip yerli-yabancı yazarları görmek mümkün. Liste ile ilgili eleştiriler olabilir ve olmalıdır da, ancak dünyanın hangi ülkesinde olursa olsun sınırlı bir liste oluşturmak güçtür ve kırgınlıkları bağrında taşır. Chanta Mouffe’un “tartışmalı çoğulculuk” olarak adlandırdığı durumu sağlayacak farklılık ve husumeti barındıran “100 Eser” girişimi; politik çoğulculuk ve çeşitliliği; Türkiye’nin Türkçe edebiyatının zenginliğini ve çoksesliliğini kuşatıyor. (Robins; 1999) Türkiye’nin siyasal yapısını değerlendiren siyaset kuramcıları Türkiye’nin kendine has çoğulculuğundan bahsederler. “Türkiye demokraside ulaştığı merhale, modernleşmede aldığı mesafa, sivil ve siyasal örgütlenmesindeki derinlik nedeniyle adı ne olursa olsun tek bir siyasi iradenin belirleyen olamayacağı ölçüde kompleks bir siyasal alana sahiptir.” (Bostancı; 1998: 23) Bu siyasal anlama ufkunun edebiyat alanına yansıyan yönü muktadir ve tek sesli, tek boyutlu bir “edebi kanon” oluşturma imkansızlığıdır. Bu çoksesli siyasal tahayyülün okullarda kollektif bir okuma ruhanîyetini oluşturma sürecinde “kabileci okuma külliyatları’nın bencil duvarlarına çarpmasını ümit ediyoruz. Michael Foucault; edebiyat eleştirisini hümanist disiplinler arasında sayar. Edebiyat eleştirisinin tarihsel başarılarından birinde “edebi kanon” çerçevesini kurması olduğunu belirtir. *Edebi kanon*; “bir ulusun edebiyatının klasiklerinin belirlenmesi, bunların eğitim kurumlarında okutulması” biçiminde tanımlanabilir. (Akyıldız-Karacasu; 1999) Eğitim ve eğitim kurumlarıyla insanın değiştirilebileceğine inanan sistemler müfredatlarında ulusal edebi kanona yer verirler. MEB’in 100 eser girişimi Hasan Ali Yücel ve Tercüman gazetesinin 1001 Temel eser serisini hazırlatıyor. Listenin önemli özelliklerinden biri; listeye yaşayan edebiyatçıların eserlerinin alınması. Eğitim sistemi yetiştirmek ve biçimlendirmek istediği kuşakların okumasını istediği

eserleri belirlerken yaşayan/yaşamayan ayırımından hareket etmemeli. Listede yaşayan yazarların eserlerinin bulunmaması öğrencilerin güncel veya modern klasik denebilecek edebiyatçılardan mahrum kalmasına yol açıyor. (Kahraman: 2004) Yaşayan yazarların listeye alınmaması önerisinin kendisinden geldiğini belirten Selim İleri bu öneriyi sunma gerekçelerini iki madde halinde özetliyor. Ona göre; “günümüz yazarları geçmiş yazarların eserlerinden beslenerek edebi eser yazmaktadırlar. Bundan dolayı genç kuşaklar öncelikli olarak geçmiş yazarları okuyarak kültürel bellek kazanmalıdırlar. İkinci olarak günümüzde çok sayıda yazar olmasının getirdiği “kıstas sorunu”. Haklılık payı taşımakla birlikte üslup, dil ve edebiyat tekniği açısından “kusursuz” nitelmesini hakeden yazarların listede yer alması gerekirdi. Örneğin; Rasim Özdenören, Mustafa Kutlu, Gülten Dayıoğlu ve Emine Işın’ın yada Selim İleri’den birer eserin bulunması anlamlı olurdu. Alev Alatlı’nın “risksiz edebiyat,” “sürekli ölüsevicilik” olarak nitelendirdiği edebiyat ortamının listeye yansıyan bu yönü hakkında; “ölüsevicilik insanları güncel risk olmaktan korur” (2004:68) yargısı meramımızı anlatıyor.

Eğitimcilerin Durumu

100 Eser projesi; öğrencilere okuma alışkanlığı kazandırma ve Türkçe’nin doğru ve güzel kullanılması temel amaçlarını gerçekleştirmeyi amaçlıyor. Görsel tekno-kültüre perestij etme saplantısı yalnızca çocuklarda ve ilk gençlik çağında görülmüyor. Okulların ve öğrencilerin beklenen istikamette kitapla ilişkilerini olumlu yönde etkileyecek yazılı kültürle yürütülen kültürel soğuk savaşın yumuşamasını sağlayacak eğitimcilerin; öncelikle okumamanın ateşden ağırlığını vicdanlarında hissederek, kitap ve okuma küskünlüğünü terketmeleri gerekiyor. Kitapla, edebiyatla temassızlığın çoraklığını yaşayan öğretmen ve öğrencilerin 100 temel eserle ağırtılabileceğini düşünmek yüksek bir beklenti olur. Okumanın çıraklığını terkedilenlerin okutmanın ustalığını yapabilmeleri imkansız. Okulların, öğrencilerin hekimi olması gereken öğretmenlerin kitap harsıyla barışık olmaları öğrencilerin kitapsızlığın koinunda konaklamalarının en önemli etkenlerinden biridir. 100

Temel Eser’in “tavsiye” olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda öğretmenlerin okuma süreci üzerindeki etkileri daha iyi anlaşılır. Ayrıca bu eserlerin hepsini okuyan öğretmenlerin sayısının fazla olmadığını tespit etmek için anket yapmaya gerek yok. Metin Celal’in belirttiği gibi “Edebiyat dersleri veren öğretmenlerin bile yıl içinde okuduğu kitap sayısı bir ikiyi geçmiyor. (...) eğer öğrencilere okuma alışkanlığı kazandırmak istiyorsak öncelikle öğretmenlerin okuma alışkanlığı kazanmasını sağlamamız gerekliliği” ile karşı karşıyayız.

Milli Eğitim Bakanlığı’nın 100 Temel Eser girişimi okuma sorunlarının Hızır’ı olamaz. Bunun için öğretmenler başta olmak üzere eğitim personeli üzerine düşenleri yapmalıdır. Okullardaki kütüphane sorunları çözülmelidir. Kitapları okuyan öğrenciler okumanın kendisini en büyük ödül olarak görmeye başlayınca kadar ödüllendirilmelidir. Öğrencilerini kitapla tanıştırmaya sancısı çeken öğretmen ve ebeveynlere binlerce selam... Boş beklentiler deryasında yüzenlere ise “Her merhem her yâreye derman mı sanırsun” (Ziya) ■

Kaynaklar

- Kavcar, Cavit, Edebiyat ve Eğitim, Ankara Üniv. Eğt. Bil. Fak. Yay. Ankara. 1994.
- Onaran, Mustafa Şerif, “Edebiyatı Sevdiren Eğitime Doğru” Cumhuriyet Kitap, sayı 738.
- Öğüzertem, Süha, “Üniversitede Türk Edebiyatı Eğitimi” Varlık, Mart 2004.
- Yılmaz, Nilay, “Çocuklar Daha çok Okusun” Radikal Kitap 15 Kasım 2002.
- Güneş, Firdev, “Çocuklarda Okuma İlgisi ve Kitap Seçimi” Çoluk Çocuk dergisi, Mart, 2004.
- Freire Paulo, Macedo Donaldo, Okuyazarlık, çev. Serap Ayhan, İmge yay. Ankara 1998.
- Şahin, Haluk, “Gençlere Kitap Okutmanı Yolları” Radikal, 29.08.2004.
- Kür, Pınar, Hayalet Hikayeleri, Everest Yay. İst. 2004.
- Robins Kevin, İmaj çev. Nurçay Türkoğlu, Ayrıntı yay. İst. 1999.
- Bostancı, Naci, Medya, Siyaset ve Ötesi, Vadi yay. Ank. 1998.
- Akyıldız Kay, Karachsu Barış, “Mavi Anadolu; Edebi Kanon ve Milli Kültürün Yapılandırılışında Kemalizm ile Bir Ortalık Denemesi” Toplum ve Bilim 81 Yaz 1999.
- Kahraman, Hasan Bülent, “100’lük Liste Düşünceleri” Radikal 02.09.2004.
- İleri Selim, CNN Türk Afı Programı, 9.9.2004.
- Alatlı, Alev, “Medeniyet Ahlakı Düzenlemelidir” Söyleşi Alternatif Bakış Temmuz, 2004.
- Celal Metin, “Önce Okutanlar Okumalı” 28.08.2004 Radikal.
- Meydim, Necdet “Nasıl Bir Çocuk ve Gençlik Edebiyatı” Dünya Kitap 7 Mayıs 2004.
- Rousseau, J.J. Emile, çev. Mehmet Baştürk, Yavuz Kızılçim Babil, yay. Erzurum 2003.

Hayat, insanın hatırlamak istemediklerinin üstüste yığıldığı bir iğneli fıçı. Ne zaman bu iğneli fıçıda bir hareketlenme olsa, o hatırlanmak istenmeyenlerden bir taneciği bile hafızanın yakınına adım atsa, çelik uçlu bir kıymık gibi batır ruha. Ne ki kimileri, tanımadıkları hemcinslerine biraz kendilerini hatırlatmak, biraz da, yine aynı hemcinslerinin hatırlamak istemeyecekleri hatıralara sahip olmalarını engellemek için, yıllar boyunca dağarlarında kendiliğinden birikenlerin bir bölümünü kamuya sunmaktan çekinmezler.

Hatıra, müstesna bir keleşin bir pelür kâğıdının arkasındaki donuk 'yaşantısı' gibi de olsa, sahibini ölümsüzlüğe taşımaya aday bir niteliği barındırır bünyesinde. Başkalarına hatırlatılmak istenen üzerinden, kişinin kendisinin hatırdan kalmasını sağlayabilmesi de cabası.

Her insan, hatırlanacak bir hayat yaşamak ister. Kimileri bunu yaşantıları süresince tatmaya fit olurken, kimileriye öldükten sonra da sürmesini dileyen işler yaparlar: şehrin şurasına-burasına bir heykellerinin dikilmesini; olmadı, şöyle kıyırık da olsa bir sökağa adlarının verilmesini sağlamak için ömrünün yarısını harcayanların sayısı, sandığımızdan çok.

Kimileri de bu işi, sürgit devam ettirmek için kaleme sarılır.

Öte yandan hatıra, kimileyin geri tepen bir altıpatlar gibi kalemşorun suratında patlar; ya tetik çekilir çekilmez alnı karaya boyar ya da tetiği çekenin duvara asılı portresinin yüzünü lekeler.

Hatıraların en büyük zaafı, (kimin tarafından kaleme alınırsa alınırsın) çok temel bir insani gedige bolca malzeme bırakmaları: nisyana. Öyle ya, hafıza-i beşer

KİMDİ ÜSTAD'IN YANINDAKİ ADAM?

HASANALİ YILDIRIM

nisyana ile malûl... O yüzden de kimilerince, sıcağı sıcağına yazılmış günlükler, hatıradan daha fazla muteber. Hâlbuki günlüklerin, aynı sıcaklıktan kaynaklanan haksız yanıtları ve hesapsız çam devirmeleri, bu türün de sorgudan beriliğini ortadan kaldırmakta. Böyle düşünüldüğünde, zamanın imbiğinden süzülen ve başkalarına, "İşte benim yıllarca eleğimden geçenlerden arda kalanlar" diye sunulan hatırlananların yeri ve önemi daha bir pekişmekte. Bu pekişikliğin sahihliğini kontrol edebileceğimiz nokta da, yalnızca anlatılanların sahihliğiyle sınırlı değil. Sıklıkla o elekten, hiç hesapta olmayan, çoğu o en ünlü insan zaafının, unutkanlığın ürünü kimi beklenmedik kırıntılar, tortular, kırıntılar da geçebilmekte.

Sözünü edeceğim, işte bu türden bir nisyana malûl diye kabul edilebilecek bir hatırat. Okumaktan zaten emsalsiz zevkler tattığım hatıraların arasında, bana devşirttikleriyle kendine ayrıcalıklı bir edinen bir kitap bu. Buna karşın, Nisan 2004 tarihinde İstanbul'da Zafer Yayınları tarafından yayımlanmış Mehmed Kırkinci'ya ait Hayatım-Hatıralarım adlı kitap, edebiyat tarihine malolan bir ilişkiye, daha doğrusu Türk edebiyatının pek tanık olmadığı bir 'bağlanma'ya dair yeni ama sıhhati ve tutarlılığı sorunlu bir iddia barın-

dırmakta. Bu yazının biricik amacı, böylesine ilginç, bunca sıradışı bir kitabın, Türkiye Cumhuriyeti'nin en sorunlu dönemine getirdiği onca ciddi katkılarının yanında, yazarının kesinlikle hiç istemediği hâlde, belki gelecek dönemlerde yol açabileceği kimi kafa karışıklıklarını bertaraftan başka bir şey değil.

Abdestli namazlı Abidin Dino

Şimdi birlikte okumanın zamanı: "(...) Sohbetimiz bir hayli sürdü. Bir ara kendisine,

Bana yakan gözlerle bir kerecik baktınız,

Ruhuma derin temel çivisini çaktınız. mısralarıyla kimi kastettiğini sordum. Sorumdan çok memnun olmuştu. Şunları anlattı:

"Ben Fransa'dan döndüğümde mânen bir boşluk içindeydim. Bir gün vapurla Üsküdar'dan İstanbul'a gidiyordum. Yanıma Abidin (Dino) Bey geldi. Kendisine:

'Abidin Bey, dedim. İçim yığın yığın istifhamlarla dolu, ruhumu kemiriyorlar. Bu kâinatın bir mana ifade ettiğini biliyorum. Fakat o manayı tam yakalayamıyorum. Sen buna ne dersin?"

O zamanlar Abidin Bey abdestli namazlıydı.

'İstersen gel seni âlim bir hocanın yanına götürüyüm. O sana bunları anlatır' dedi.

‘Şimdiye kadar görüştüğüm hiçbir hoca beni tam tatmin etmedi’ dedim.

‘Denemesi bedava. Bir gidelim’ dedi.

Ben de Abidin Bey’i kırmadım, teklifini kabul ettim. Bir gün ikinci vaktinde sözünü ettiği hocanın camisine gittik. Namaz bitmişti. İmamın önünde bir rahle vardı. Yüksekçe bir yere oturmuş, etrafını çeviren cemaate nasihat ediyordu. Ben biraz geride oturup dinlemeye başladım. Baktım ki, imam benim şüphelerim üzerinde duruyor, şüphelerimi lif lif tahlil ediyordu. Vaazdan sonra Abidin Bey kalkıp yanına gitti. Daha önceden tanıştıkları için elini öptü ve beni tanıştırdı. İmamla göz göze geldik. İşte o iki mısra bu bakışmanın ifadesidir.” dedi ve ilâve etti:

İşte o imam, Abdülhakim Arvasî Hazretleri idi.” (s. 174-175)

Vapur hangi yöne gidiyordu?

Bütün yazım, dil, anlatım ve aktarım hatalarını mahfuz tutarak ve meramı bozmayacak bir biçimde seçerek alıntılıdığım bu cümlelerin aktardıklarında büyük bir açık yakaladım. Vapur Üsküdar’dan İstanbul’a değil, tersine, yazarın, dolayısıyla bütün eski İstanbullular’ın ifadesiyle İstanbul’dan Üsküdar’a yol almaktaydı. Ne o, yakaladığım açığı bıyıkaltından tahfife mi hazırlanmaktasınız? Eğer böylesi bir sehvi önemsemeyenlerdenseniz, yazının kalanı için boş vakit harcamanıza değmez.

Şimdi de ilgili olay için Üstad’a kulak verelim. Herkesin malûmu, Üstad Abdülhakim Arvasî’yle ilgili tanışmasını ve ondan dinlediklerini iki eserinde uzun uzadıya dillendirir: O ve Ben ile Tanırkulundan Dinlediklerim.

Üstelik, sözü geçen olayı da O ve Ben’de, yanılığa papuç bırakmayacak bir berraklıkta aktarır. İlgili bölümleri öne çıkararak sözü

geçen metne bir göz atalım:

“Çalıştığım bankadan çıktım. Paltomun yakasını kaldırıp Köprüye doğru yürümeye başladım.

Yenicami kemerinin dışında kar perdesi...

O zamanın tâbiriyle «Şirket-i Hayriye» vapuruna atladım. Vapurun orta salonunda, Üsküdar tarafını sağıma alarak oturdum. Vapurun gittiği istikamete doğru...

(...) Karşımda şişmanca bir adam oturuyor. Ablak yüzlü. Kafası pergelle çizilmiş gibi yusuvarlak... Pembe ve dolgun yanakları var. Benim ölçüme göre son derece mânâsız bir yüz... Gayet rahat ve kaygısız bir tavır içinde bana bakıyor...

Bakar ya... Niçin bakmasın?..

Bakış uzadı.

Sıkıldım, gazetemi açtım ve aramıza perde gerdim. Sanki okuyorum. Gazete, sıkıntılı “malûm”ların en sıkıntılısı...

Gazeteyi indirdim. Adam yine bana bakıyor.

(...) Üsküdar’a kadar hep o vaziyet...

Üsküdar’da vapur boşaldı. Karşılıklı iki uzun kanepenin bir ucunda o, bir ucunda ben...

Koskoca ve bomboş salonda o türlü burun burunayız ki, mutlaka ya konuşmamız yahut sille tokat birbirimize girmemiz lâzım...

Olur şey değil! Hep bana bakıyor! Neredeyse ifade alacak... Polis mi ne? Ama ben o devirde henüz polis mevzuu değilim...

İçimde sert bir mukabele ihtiyacı... Hemen adama hitap edebilirim:

- Beyefendi, boyuna bana bakıyorsunuz! Göze yasak olmaz, derler ama galiba en büyük ve en ince yasak gözedir. Ne demek istiyorsunuz?

Davrandım, vazgeçtim.

Bir sigara çıkardım. Aranıyorum... Üzerimde kibrit arıyorum.

Gayet sakın bir tavırla karşımdan uzatılan bir kutu kibrit...

- Teşekkür ederim...

- Bir şey değil...

Sigaramı yaktım ve kibriti iade ettim. Yine konuşmaya ve lâf açmaya niyetli değilim. Oysa niyetini aslâ belli etmiyor, yalnız bakıyor; o kadar...

İçimden düşündüm:

- Adamın bakışında incitici bir hâl yok. fakat gözlerindeki rahatlak ve kaygısızlık müthiş! Bakma, diyemem ki...

Göz ucuyla ben de ona dikkat etmeye başladım: Görülmemiş bir nefis emniyeti içinde... Dudaklarında bir de şefkatli tebessüm, tatlı bir bükülüş.

Allah Allah... Bu da nesi?

Esrar Küpü

Öteden beri meczubu olduğum “meçhul” zevki ve esrar sezişi imdadıma yetişti:

- Bu gayet basit, dört köşe görünüşlü adam sakın bir sır küpü olmasın?.. Yoksa hayatımı dolduran sıkıntılı “malûm”ların ufkunda yeni bir tecelli mi?

Hissimin tam bu noktasında adam bana:

- Birbirimizi selâmlıyalım...

Dedikten sonra Müslümanca selâm verdi. Selâmını, aynı aynı kelimelerin karşılığıyla aldım. Konuşmaya başladı. İsmi, cismi, işini, mesleğini bildirmek zahmetine düşmeden konuştu. Sanki o, ismiyle ve cismiyle, mücerret mânâda Abdullah’dı; Allahın kulu... Hepimiz gibi...

Yolcular Üsküdar’a çıkmaya başlarken girdiği bahsi vapur kalkmaya hazırlanırken hülâsalandırmıştı:

Din, İslâmiyet... Dine bağlılık günden güne zayıflıyor. Herkes gaflette... Ecel de her an tepemizde... Ölüm ânının dehşeti... Bir günahkâra ait korkunç ölüm sahnesi...

Böyle şeyler anlattı ve mümkün olduğu kadar basit anlattı. Bütün bir “malûm”lar zinciri... Bu

zinciri çaktı, durdu.

Sıkılıyor muydum? Hayır! Bir şey, bir netice bekliyordum.

Vapur Kuzguncuğa doğru yol alıyor, kar durmuş... Üzerlerinde tek tük ışıklar kanayanıyalı pence-releri... Kimbilirbu evlerin içinde neler dönüyor?

Adamhep anlatmakta... Hali ve anlatışı da bir kabuk kadar sert ve cevhersiz. Zaten anlattığı şeyler de işin kabuk tarafı. Ama cevher,kabuğun içinde... O,bu cevherdenhabersiz gibi...

(...) Hemen tasavvuf bahsini açtım. (...) Adambu bahiste, ah çeker gibi bir tavır aldı ve fazla konuşmadı. Dâvanın yanından, önünden, arkasından dolanır gibi lâflar etti.

‘Üstün haberci’nin habercisi

Dilinin altında bir şeyler saklar gibiydi. Benim bütün merakım da o...

Nihayet bandrolbilgisinin klişeleşmiş enyaman meselesini öne sürüverdim:

- Zamanımızda irşada ehliyetli bir kimse var mı? Böyle birini tanıyor musunuz?

Güldü.

Vapur Kuzguncuğa yanaşıyor. (...)

- Zamanımızda böyle bir kimse var... Böyle bir kimse değil, büyük bir kimse var...

- Ne diyorsunuz?..

- Evet!..

Atıldım:

- Onu nerede görebilirim?..

O, gayet sakın, bildirdi:

- Beyoğlunda, Ağacamiinde... Cumaları, orada ders verir.

- İsmi?

- Abdülhakim Efendi Hazretleri...

- Nasıl bir zat?

- Görürsünüz!.. Orada dinleyecekleriniz halk için, nâs için söylenen sözler... Siz o sözlerin içine girmeye ve ötesindeki hikmete ulaşmaya bakın!..

Dona kaldım.

Adam, âdetâ değişmiş, tebesümü derinleşmiş, bana bakıyor.

Bir zar deliniyordu. Altından,muazzam, kâinat çapında muazzam bir vaadin adresi çıkıyordu. (O ve Ben, Necip Fazıl, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, Nisan 1978, 3. baskı, s. 77- 82)

Burası, Üstad'ın şeyhini ilk duyduğu kişi ve yerle ilgili bahis... Şimdi de aynı kitaptan, ziyaret evresine, yani sözkonusu dizelerin ilham anına göz atalım:

Bana yakan gözlerle...

Evet; bu ressamla, dudaklarımızda (Rembo)nun mahut iki mısraı, içimizi dolduran mâverâ iştıyakı-besteliyoruz. Tabîî, herbirimizin iştıyakı ve iştıyak istidadı başka başka...

Birden,tüylerimürpererek hatırıma birşey geldi:

- Bugün ne kuzum?

- Cuma...

- Ne dedin?.. Cuma mı? Ağacamiine de bir iki yüz metre mesafedeyiz!

- Ne olacak?

- Ne olacağını bırak da saate bak!

- 12'ye geliyor.

- Tamam! Namaza pek az vakit var... Haydi davran, sana üstün haberciyigöstereceğim!

Ve arkadaşla, vapurda geçen hadiseyiçizgisi çizgisine anlattım.

(...) Câmî... (...) Kısık, donuk,birden bire ahengi anlaşılmayan peçeli, zarflı bir ses... Fakat son derece tesirli... (...) Vapurda meçhul şahsın “nâs için” dediği konuşmaböyleyken gayet derin...

(...) Gözlerinden henüz bahsetmedim. Onları, kendine yaklaşıncı göreceğiz ve mânalarına yakalanıp kalacağız. Bu gözler, uzaktan gayet dalgın ve içine kapanık duruyor.

(...) Vaktimiz gelmişti.

Yanlarına sokulduk.

Başlarını kaldırıp o anlatılmaz

gözlerini üzerimize diktiler.

Ben atıldım:

- Affınızı rica ederiz efendim; ellerinizden öpmek saadetine erebilir miyiz?

Gözleri, gözleri, daima baktığı şeylerin ilerisindeki, ötesindeki bir “görünmez”e bakan gözleri üzerimizde...

Baktılar,baktılar ve ne gördülerse grdüler.

“- Biz Eyüpsultan'da oturuyoruz, dediler; Gümüşsuyunda, ne zaman isterseniz buyurun!”

Devlet!...

Evlerine, yuvalarına çağılılıyorduk.

(...)

Ruhuma kuvvet aradığım günlerdenbirinde ressam arkadaşibuldum.

- Haydi, dedim; seninle bugün Eyüp'e gideceğiz. Üstün haberciyec... Onu yakından tanımaya...

Kolkola verdik.

(...) Soldan mescide bitişik ev tarafından Efendi Hazretleri geliyorlar.

Koltuğa oturdular. Bana ilk sualleri:

“- Siz ne iş yaparsınız?”

- Birbankada çalışıyorum. Muharrir ve şairim... İsmim Necip Fazıl...

Ressam arkadaşla:

“- Ya siz?”

-Ressamım...

Ben ilâve ettim:

- Efendim, arkadaşım, Mesnevi şâirhi meşhur Abidin Paşanın torunudur. İsmi de Abidin... Abidin Dino... (s. 85-94)

Konu bundan ibaret.

Bir mim de şurası hak etmekte: o zamanlar, yani 1934'lerde Abidin Dino'nun ‘namazlı-abdestli’ olması gibi Üstad'a atfedilen, buna karşın (yine) Üstad'ın ne konuşma ne de yazma tarzına en iyimser yaklaşımla bir elif miktarı yakın düşen ifadenin içeriğinin doğruluğundan da ciddi biçimde kuşkuluyum.

Son bir not: Üstad asla “... camisine” diyebilemezdi. ■

GÖNÜLDEKİ DOSTLARIMI SELAMLARKEN

MUSTAFA YAZGAN

Bugün: 23 Eylül 2004-Perşembe.

Hâfıza bandımın ilk kayıtlarından başlayarak, geçmişten, günümüze doğru, hatırlayabildiğim bütün hâtıraları kağıda yazmağa başlıyorum.

Bugüne kadar, bu hatıraları yaşarken, “birgün bunları yazacağım..” diye düşünmedim. Çocukluk ve gençlik yaşlarımda, daha sonra çok hareketli bir ömrün her gününde “hayat yazılmaz, yaşanır..” sloganı ile günleri günlere, geceleri gecelere, haftaları, ayları, seneleri senelere bağladım. Günlük hatıra notları yazacak kadar düzenli, rutin yahut monoton bir hayat içinde olmadım. Ömrümün temel prensibi olan “Kutsi ve dürüst bir hayat”, hedefledim. Hedefi, ideali, hayâlî olmayan insan, kanaatımca, akan su üstünde bir saman çöpü, esen sonbahar rüzgârı ile uçuşan kuru, sararmış bir yaprak, hayatın hipnozunda donmuş bir uyur-gezer gibidir. “Kutsî ve dürüst bir hayat,” yanık bir aşk gibi beni sardı, sarmaladı. İnişler-çıkışlar, acılar, seviçneler, doğrular ve yanlışlar içinde bir ömür... Doğrular, beni yurdumda (Türkiye’de ve yurt dışında saygın bir sevgiyeye yükseltti. Yanlışlar, günahlarım, kusurlarım, hatalarım, eksikliklerimdir. Doğrularımın, beni yükselttiği seviyelerde gurura, ki-

bire kapılmadan, yanlışlarımın acı faturalarını, kayıplarımı, eksiklerimi hep düşündüm... düşünüyorum... düşüneneceğim. Bu boynu büyük hâlimle, “Riyâsız bir tevazu” harmânisine bürünmek gerektiğini anladım. “Hatıra yazıları” yazmayı, bir tür “benlik vehmi” gibi görüp, o alana girmedim.

Yıllar geçtikçe, doğurgan ülkemde yepyeni, pırıl pırıl, nezih (temiz-pâk), asil gençlerin, çocukların büyüyüp, geliştiklerini gördüm. Bugün, yazarlığımın 48’inci yılını yaşarken, yazılarımı okuyan, kitap-cıklarımınla büyüyen, konferans-sohbet ve hatıralarımı dinleyen, ikinci ve üçüncü neslin karşısında tebliğler sunduğumu anladım. Son yıllarda: “Bu anlattıklarınızı lütfen yazın! Bu konuda hatıralarınızı bekliyoruz. Sizden sonrakilere bir fikir ve düşünce zemini oluşturun!” diyenlerin sayısı inanınız arttı. Rûhumun pozitif gücü ile, yaşlanmağa karşı ne kadar dirensem de, bu telkinler, beynime balyoz gibi inip, bana acıdı, fakrımı, çaresizliğimi hatırlatıyorlar. Mes’ud bir teslimiyetle diz çöküyorum.

Çok sevgili gönül dostlarım! Can’larım Aziz’lerim.

Ezel ikliminden kalkıp, ebed ülkesine giden ömür uçağımızın pilot kabinindeyim. Bugün 64’üncü yaş-

tayım. Bir 64 yaş daha yaşamam muhal... Uçak, inişe geçti. İlerde, yemyeşil bir vadiye, servilerle çevrili bir alan görüyorum. İniş için tekerlekler de açılmış Ruhumda tevhid ve şehâdet ritmi... Dudaklarımda mısra’lar Necip Fazıl üstad’tan:

Her nak>flta o mânâ: öleceiz ne çare?
Ölüm güzel fley; budur perde ar->dndan haber.
Hiç güzel olmasayd> ölür müydü Peygamber?
Öleceiz; müjdeler olsun, müjdeler olsun!
Ölümü de öldüren Rabb’e secdeler olsun!
O dende ki, perdeler kalkar, perdeler iner,
Azrail’e “hofl geldin!” diyebilmede hûner..

(Çi - le’den)

Gelecek yılların asil ve aziz çocuklarına, gençlerine, ailelerine, yaşadığımız yılların içini dolduran siyasi, sosyal, kültürel, dini, milli ortamı nakletmek, onların “mazi-hâl ve istikbal” ufuklarını genişletmek, daha doğru düşünüp, daha rasyonel davranmalarını teşvik etmek maksadı ile “Hatıra yazıları”na Bismillah dedim.

Dikkatle ve ibretle okunsun itserim.

1940’dan sonraki hayatın, 2000’li yıllara eriştirirken ihtiva ettiği (içerdiği) olayların çevresi, şartları, ortamı, o günlerdeki anlayış ve telakkiler (kavrayış ve kabullenişler) bilinmelidir ki, tarih gerçeklerle şekillensin.

Tarih, insanlığın ve milletlerin kesinleşmiş, gerçek kader notlarının bütünüdür.

Her insan’ın yaşadığı hatıralar da, onun tarihi, kader notları ve büyük hüküm günündeki belgeleridir. Duâ eder ve dilerim ki, belgeler-

rimiz, beraberimize yol açsın. Rahman ve Rahim olan Allah'ın şefkat, merhamet, rıza ve muhabbetiyle ebedi mutluluğumuza, cennetlere ve ebedi güzelliklere kavuşmamıza vesile olsun.

MELEKLER VE BEBEK

Bütün özellik ve güzelliğiyle bir melek, anne karnındaki bir bebeğe:

- Hazırlan! dedi. Gidiyorsun... Bebek.

- Nereye? diye sordu.

- Dünya dediğimiz bir yere. Buradan daha geniş.

- Ben yerimden memnunum. Gitmesem olmaz mı?

- Olmaz! Devamlı burada yaşayamazsın. Hergün biraz daha büyüyorsun. Burası dar gelecek sana. Gitmezsen ölürsün.

- Ölüm ne ki?

-Rûh'unun sana gelmeden önceki boyuta dönmesidir.

- Rûh ne ki?

- Bir gerçek. Ama ben de bilmiyorum. Bir gerçek.

- Ben dünyaya gitmek istemiyorum.

- Neden?

- Bilmediğim bir yere beni niçin gitmeye zorluyorsun?

- Bilmediğin için korkuyorsun. Ama bil ki, buradan daha farklı bir yer. Karalar, denizler, dağlar, ovalar, nehirler, göller, ırmaklar var orada. Yemyeşil çayırlar, çimenler, çiçekler, bahçeler, ormanlar var dünyada. Çeşit çeşit, renk renk, şekil şekil hayvanlar yaşıyor orada.

- Bu kelimelerin hiç birini anlamıyorum. Nedir bu saydıkların şeylerin anlamı?

- Hepsi dünyaya ait şeyler. Gidince görürsün, anlarsın.

- Sevgili melek! Beni ne kadar üzdüğünü biliyor musun? Bu sonsuz güzellik ve mutluluktan beni

bir sürgün gibi dünya dediğin o yere gönderiyorsun. Kırıldım. Seni Allah'a şikayet edeceğim.

- Senin dünyaya doğmanı Allah istedi. Şu anda milyonlarca bebek dünyaya doğuyor. Ne güzel Bir yağmur gibi iniyorsunuz yeryüzüne.

- Orada ne yapacağım?

- Doğacaksın. Süt emeceksin. Sana süt veren bir dünya meleği annen olacak. O'nu seveceksin. "Anam diyeceksin. Çocukluk yaşlarında buradaki güzellikleri ve mutlulukları yavaş yavaş unutturken, dünya sana eğlenceli bir oyun alanı olacak. Büyüdükçe, dünyadaki herşeyin ismini, cismini, bilgisini öğreneceksin. Konuşacaksın. Seni çok seven insanlar, seni bekliyorlar. Haydi hazırlan!..

- Anlat! N'olursun anlat! Ben hazırım.

- Gençlik yaşında "aşk" denen bir duyguyu tanıyacaksın. Burada Allah'ı nasıl emsalsiz bir sevgiyle sevdinse, nasıl bu güzellikler seni yakıp, kavuruyorsa, öyle yanıp, yakılacaksın. Ebedi sevgilide olan Allah'ın aşkı, fânî bir sevgide seni senden alıp götürecektir... Yanıp, yakıldıkça olgunlaşacaksın. Bir bebek olarak iniyorsun dünyaya. Olgun bir meyve gibi, mükemmel bir insan olarak dön cennete. Ta-

mam mı küçük yaramaz?

- Tamam sevgili meleşim! Anlaşıldı. Dünyaya gitmeden, cennete gelmek yok. N'olur duâ et. Mükemmel bir insan olarak döneyim. Olgun bir meyve gibi diyorsun. Öyle döneyim sevgili Allah'ıma...

- Annen ve baban seni sevgiyle bağırklarına basmak için bekliyorlar. İki gündüz, bir gece anneciğini acılarıyla kıvrandırdın. Haydi daha fazla sancı çektiirme! Dünya'da

seni, evrenlerin efendisi'nin adıyla, vasfıyla çağırıcaklar. "Mustafa" diyecekler. "Kutsî ve dürüst bir hayat" yaşa. Adını kirletme sakın! Fiemânillah (Allah, seni korusun.) Dünya'ya doğarken, doğum melekleri sana anne ve babanı sorarlarsa, sakın şaşırma! Anne'nin ismi "Vehibe", babaninki "Hüseyin"dir.

Anne rahminde tecelli eden sevimli melek, ötelere geçti. Bebek, dünyaya doğdu. Dünya "akrep Burcu"nda idi.

16 Kasım 1940

Gaziantep'te (şimdi ne haldedir bilmiyorum) Rüştü Hoca'nın evinin ve matbaasının bulunduğu dar bir çıkmaz sokak içindeki (rahmetli) Hatice Halamın evinde, "büyük oda" dedikleri, 10-15 basamaklı taş merdivenlerin sonunda (çok net hayal ediyorum)* 6x10 m ebadındaki bir mekanda, güzel bir sonbahar akşamı, fânî dünya hayatına doğmuşum. Zekiye Teyzemin naklettiğine göre, doğum çok zor olmuş. Anacığım, çok acı çekmiş. İki gün kıvranmış. En büyük ablam Nilüfer Toros da, bu nakli doğruladı. ■

BATIDAN DOĞUYA İBRET HİKAYELERİ

NİSA AYDIN

“Evet sayın seyirciler, programımız başka bir ibret hikayesiyle devam ediyor...” anonslarıyla başlayan televizyon kareleri artık iyiden iyiye hayatımıza girmiş durumda. “Sır Kapısı”, “Sırlar Dünyası”, “Kalp Gözü” yada gizem ifade eden başka isimlerle seyirciye sunulan programlar son zamanlarda ibret fırtınaları(!) koparmak için adeta yarışıyor.

İnsanoğlunun olağanüstü olaylara olan ilgisi ve inancını referans alarak tam da bu noktadan işe koyulan program yapımcıları, bir zamanlar Batı ülkelerinde de popüler olan bu tip gösterimlerin kopyasını çıkarmakla meşguller.

Kötülerin hemen cezalandırıldığı, iyilerin anında ödüllendirilip felaha kavuştuğu hikayeler; dünya hayatı boyunca çeşitli sıkıntılarla ilahi bir imtihana tâbi tutulan insanoğlunu -inancı ve fikri yapısı ne olursa olsun etkilemekte, bu programlara büyük bir alaka duymasına neden olmaktadır.

Medya başta olmak üzere pek çok konuda örnek aldığımız Batı ülkelerinde, çoğunluğun dini olan Hristiyanlığın da etkisiyle,

olağanüstü sayılabilecek olaylara olan inanca, komplo teorilerine, durduk yere içlere korku salmayı amaçlayan film ve hikayelere sıkça rastlamaktayız. ABD film sektöründe ise son zamanlarda daha bir popülerlik kazanan ve dünyanın sonu, insan türünün yok olması, kıyamet gibi konuları birer komplo teorisiyle önümüze sunan yapımların hepsi siyasi görüşlerinin ve dini inançlarının bir devamı niteliğindedir.

Bu tür girişimlerin bir örneği de, artık ülkemizde de gizemli hikayelerle hayat bulan program silsileleridir. Bu programların dış kaynaklı versiyonlarında olaylar Tanrının yada olağanüstü güçlerin, Türkiye versiyonunda ise Allah’ın yardımıyla husule gelir.

Ülkemizde yayınlanan programlara şöyle bir baktığımızda fazla bir problem görülmemektedir. İnsanlar sıkıntı çeker ardından aydınlığa çıkar, kötüler cezasını bulur, içe doğan ilhamlar gerçeğe dönüşür...vs. Tüm bu olanlarda Yaratıcı’nın iradesi etkilidir ve dini inanç yegane yol göstericidir. Önceleri muhafazakar çizgiye daha yakın görünen kanallarda örneğini gördüğümüz

ve gerçek yaşam öyküleri olduğu iddia edilen hikayelere artık her kanalda rastlamaktayız. Peki bu programlar içerik bakımından yapımcıları vasıtasıyla bir oto-kontrole tâbi tutulmakta mıdır? Ve yahut bizler seyirciler olarak bu hikayelerin doğruluğundan nasıl emin olabilir ve kendimize ne yönde sonuçlar çıkarabiliriz?

Allahu Teala insanı yaratırken kendisine kulluk etmesini istemişti ve bunu sınamak amacıyla onu dünyaya gönderdi. Her kulu kişilik ve dış görünüş bakımından olduğu kadar, elindeki imkanlar bakımından da farklıydı. Kimini zenginlik, kimini fakirlik, kimini hastalık, kimini evlat, kimini de hükümranlıkla imtihan etti. Herkes elindekilerle imtihan olurken asıl amaç kulluk derecesinin belirlenmesiydi.

Bu arada, Yaratıcı’nın gönderdiği elçiler ‘din gününü’ haber verdi. Bu günde insanlar toplanacak ve yaptıklarının hesabını verecektir. Cennet ve Cehennem birer ceza (karşılık) olarak hazırlanmıştır. Bu doğrultuda diyebiliriz ki her türlü amelin karşılığını bulacağı yer öte dünyadır. Elbette bu dünyada da “etme bulma” durumları yaşanır. Çünkü Allah, deistlerin dediği gibi yarattıktan sonra aleme ve insana müdahale etmeyen pasif bir varlık değildir. Kullanının her şeyiyle ilgilenir ve Kur’an-ı Kerim’in ifadesiyle “her an yaratma halindedir”.

Yaratıcının kullarında olmasını istediği özelliklerden biri, ilahi kelimada da sık sık zikredilişinden anladığımız kadarıyla 'sabr' dır. Sabredenlerin kurtuluşa ereceği vurgulanır. Bu doğrultuda biz müslümanlar, başımıza gelen musibetlerin Allah'tan geldiğine, imtihan vesilesi olduğuna, ecrinin önünde sonunda verileceğine inanırız. Verdiği nimetlere şükreder, özellikle insan eliyle uğradığımız haksızlıkları ve zulümleri düzeltemediğimiz taktirde Allah'a havale ederiz. Yani hesap vereceğimiz, mükafat yada ceza alacağımız yer öncelikle ahiret yurduudur. Bu anlayış aynı zamanda tevekkülün bir uzantısıdır ve mü'minin ruhen rahatladığı bir emniyet supabıdır.

Esas meseleye dönecek olursak, dini çevrelerin bazılarınca büyük bir sempatiyle karşılanan, insanın iç dünyasını aydınlatığı vurgulanıp bir din eğitimi metodu olarak kullanılabileceğine inanılan bu tür programların İslam dışı kaynaklardan doğduğuna değinmiştik. Asıl sorun, sonucunu inanç ve amellerin belirlediği bu hikayelerin benzerlerinin hatta daha etkili olanlarının başka dinlerin mensuplarıncada yaşadığını söyleyenlere nasıl bir cevap verilecek, ne yönde bir savunma yapılacaktır?

Tam da bu noktada, bu programların insan beyinlerindeki yankılarının, pek çok dini konuda halkımızın kafasında zaten var olan soru işaretlerini daha da büyüteceği bir gerçektir. Şöyle ki, artık herkes yaptığı iyiliğin

karşılığının hemen gelmesini umar, uğradığı haksızlıkların anında giderilmesini ister, zulmedenlerin hazin sonunu görmeyi dört gözle bekler...vs. Tüm bunların insanoğlunun istediği anda olması az önce de vurguladığımız gibi mümkün değildir. Bazen arzuladığımız sonuçları görürüz, bazen bunların hesabı ahirete kalır, bazen de bu dünyada sonuçlansa bile bizim habermiz olmaz.

Müslüman zihinler, yüzyıllar boyunca İslam düşünürlerinin mücadele ettiği hurafeciliğin önünün açılmasına yardımcı olabilecek bu tür programlarla meşgul edildiğinde, sağlam iman ve tevekkül olmadan cevaplanamayacak sorulara teslim olarak içinden çıkamayacağı girdaplara

sürüklenir. Bu arada mevcut inanç da zedelenme tehlikesindedir.

Hepimiz biliriz ki, hayatta hiçbir şey tamamen iyi yada kötü değildir. Her şey gibi teknolojinin, konumuz bağlamında televizyonun, kullanımı doğrultusunda iyi yada kötü yönleri vardır. Seyredilen programların seçiminde rafinelik ve düzeyin göz önüne alınması ise zaten elzemdir.

Bilinçli bireyler olmaya çalışarak, ne verilirse onu memnuniyetle kabul eden pasif tüketici modundan çıkmalı; itaatkar kullar olmak için ruhumuzu, Yaratıcı'nın bize sunduğu ve ilahi kelim ile elçisinin hayatından oluşan kaynağa daha yakın yerlerden beslemeliyiz. ■

SÖZÜN VE SOHBETİN GÜCÜ

NACİ CEPE

G ünümüz insanı diyalojik söylem ilişkilerinden ziyade monolojik ve sanal söylem ilişkilerini tercih etmektedir. Bireyselleştirilerek yalnızlaştırılan insan giderek mekanikleşmektedir. Kendine özgü dejene yaşam kültürü, değerleri, inançları ve tasavvurlarıyla yeni bir hayat tarzı inşa edilmektedir.

Pozitivist ilerlemenin doruğunda olan küresel egemen güç, geri bırakılmış öteki dünyayı, din, dil, kültür ve gelenekleriyle birlikte tahrip edip yaşam tarzlarını yok sayarak kendi değerlerine göre yeniden şekillendirmek istemektedir. Kontrol altında tuttuğu iletişim/etkileşim araçlarını bir enformatik savaş aracı olarak kullanmak sûretiyle toptancı bir mantıkla her şeyi belirlemek, kendi zihinsel dönüşüm projelerine göre her şeyi yeniden tanımlayıp yönlendirmek istiyor.

Varlık aleminin tek **konusanı** insandır. Ama çoğunluğun söz sahibi olmadığı şu evrende neo-kolonyalist güçlerin saldırıları karşısında **susturulmuş** ve **dilsizleştirilmiştir**. “Dilsiz” insan, “dilsiz toplum”!? Bu durum insanın fitratına aykırı değil midir? Balık nasıl ki susuz yaşayamazsa insan da dilsiz yaşayamaz.

İnsan yaşamında kıymetli “an”lar vardır. Zaman ilerledikçe yaşanmış duygular, heyecanlar “anı” haline gelir. Ve insan “**anılarıyla**” yaşar; gördükleri, gezdikleri, yaşadıkları anılaşır. Yaşadıklarımızı anlatmak, aktarmak, paylaşmak insani bir ihtiyaçtır. Yaşadıklarımız, şimdiki gibi, hiç “**konusmadan konuşmak**” türünden bir iletişim değil; doğal, ruhsal, duygusal hayatı paylaştığımızı hissedebildiğimiz, tat aldığımız bir iletişim biçimiydi. Bazen önceki zamanlarda yaşadıklarımızı günlüklere aktararak kaydederdik. Ara sıra “**eskiden**” diyoruz, “**eskiler**” diyoruz. Bazen **anıları** yazmakla yâdetmekle **nostalji** tanımını giydiririz anlattıklarımıza. Ama şimdiye ait yaşam tarzımızda yaşadıklarımızı ironikleştiririz. Ve “yine mi nostalji” diyerek küçümseriz.

Yaşadığımız modern hayat biçiminde büyüklerimiz olan ebeveynlerimizi dinlemeye dahi nezaket gösteremiyoruz. Onların nasihatlerini, tecrübelerini dikate dahi almıyoruz. Hatta onları beraber olduğumuz mekandan kovup Darülacezelere göndermeye çalışıyoruz. Esasında koca bir hayat geçirmiş, gün görmüş insanlardaki **tecrübeyi** bir bakıma hayatımızdan atmaya çalışıyoruz.

Sanal alem hayatlarımızı donuklaştırıyor, silikleştiriyor; **sözün** ruhunu çalıyor, **sohbeti** **hiçleştiriyor**.

İnsan yaşadığı alemde hislerini, duygularını ve sevgisini var olduğu sürece taşıyarak yaşayacaktır. Bu onun en doğal hakkıdır. Onun için **dil ehli** de sohbetsiz, sözsüz bir hayat yaşayamaz. Sohbetin ve sözün önemini idrak etmiş **gönül ehli** sohbet etmekten kaçınmaz.

Sohbet alelade bir şey midir? İçi boş bir dedikodu mesaisi midir? Yoksa şimdiki deyimle “geyik muhabbeti” olarak mı anlıyor, algılıyoruz onu?!

Sohbet, esas itibarıyla bir **fikrî zikirdir**.

Sohbet kendini tanımanın adıdır (**tezekkür**).

Sohbet insanın var olma nedenidir.

Sohbet, sözün meclisidir.

Sohbet, bir konuyu enine boyuna kritik etmenin, çözüm aramanın ve bulmanın yeridir. Bir nevi müzakere, müşavere ve meşverettir. Geçmişte köy, mahalle odaları çare ve çözüm mekanlarıydı. Buralar sohbetin hakkının verildiği yerlerdi.

Hülâsa sohbet, ruhun ve kalbin ihtiyacıdır. İnsanın var olduğu mekanlarda problemlerinin çözüldüğü alanlardır. Sohbet, kişilik, kimlik, karakter inşasının da mimarıdır.

Ülkemizde insanımız bir inanç ikliminin etkisiyle birlikte sohbeti içinde yaşatır. Söylediklerini sembolleştirir: “**Gönül ne kahve ister, ne kahvehane, gönül muhabbet ister, kahve bahane**.” Bu deyiş sohbetin önemini zengin kılar ve içselleştirir. Bir

özlem var bu deyişte, sözün ve sohbetin özlemi. Bir arada bulunabilmenin özlemi.

Sohbet, bir gönül esenliği, bir gönül ferahlamasıdır. Bundan dolayı halkımız, sohbetin dilini gönüllerinde akortlar. Gönüllerde taçlanmış sohbet, sevgiyi temel alan, saygıyı şiar edinen, birliği esas alan bir güzellik manzumesidir. Sohbet, özlenen sevgi ve saygıdır.

Sohbet, iyiliğin, güzelliğin hayatı kuşatmasıdır; empatinin kaynağıdır. İnsanlar böylesine topluluklardan biraz uzak kaldıklarında birbirlerine sitemlerini **“vefasızlık”** kelimesiyle yaparlar.

Bugün modern yaşam tarzına ait tüketim kültürü insanı gözü doymaz bir kimlikle kuşatarak yönlendirmiyor mu? Modern insanın yaşam felsefesi *“al, kullan, at”* değil mi?

İnsan his, duygu, heyecan, umut taşıyan bir varlık olmasına karşın, yapay bir alem içinde duyguları nasıl da körleştirilip kalbi duyarsız hale getiriliyor? Nasıl da birebir hayattan koparılıp mekanik bir robot haline getirilmeye çalışılıyor? Hayatın tek amacı mekanik alemin kutsayarak yaşamak mı? Yaşam biçimi, sadece imaj ve vizyon komplekslerinin yarışı mı ya da Modern hayatın **“mekanik insan yaşa”, “ruhu, dili, kalbi olan insan, öl”** sloganı mıdır?

İnsan, vicdanına hapsettiği ahlaki değerlerini niçin özgür kılmıyor/kılamıyor? Niçin şefkatli olamıyor, empati yapamıyor? Niçin insana ait yaşanacak platonik aşkların içi boşaltılıyor?

Modern insanın temel epidemik vakası, tüketim kültürü ve anlayışıdır; sanal alemdeki görsel imgelerine kavuşmaktır: Dili olmayan, tuşlarla konuşan, çet sohbetli, mekanik erişimli taş yürek-

ler... Zamanı tükenmiş, randevusu diyaloga açık olmayan, öylesine meşgul, dahası internet diktatörlerinin kontrolünde sadık müridân...

Modern insan bir yandan **tüketen** sıfatını takınırken, farkındasızlıkla kendini de tüketmektedir. Hayatı ve hayatını *“lay-lay-lom”*la hiçleştirip tüketenler de cabası.

Modern insan, kafa konforunu tatmin için müzik dünyasının starlarını idolleştirmektedir. Sahne alan bu idoller, dans figürleriyle, ışık oyunlarının altında çeşitli ritüellerle taklit etmekte, ayrıca onları kutsayarak **neo-pagan** felsefenin ilkelerini de kolayca benimseyebilmektedir. Eğlence mekanı olarak gidilen sinemada, izlediği film tekniklerinin hayranı olmakta, maalesef ülkemizde kendi dinini ve değerlerini bilmeyen insanımız, izlediği filmlerde bilinçaltına yapılan yoğun propagandaların etkisinde kalabilmektedir. Sindirtici propagandalar, psikolojik bunalım ile komplekslere dönüşebilmektedir. Modern insan, sinema yapıtının en gelişmiş teknolojik efektlerinin etkisine hayran kalarak takdir etmektedir, ancak âmiyane deyimle yediği **bilinçaltı zokası** ile kendisine ait olmayan tamamen yabancı kültürün etkisinde kalabilmektedir. Üzücü olan bu insanın ileriki yaşamında karşılaşacağı sorunları, ait olduğu kültürle değil de dağarcığında kalan o bilinçaltı bilgiyle cevap vermesidir. Bu durum en hafifinden bir kültür emperyalizmi değil midir?

Batı medeniyetinin başta Ortadoğu hinterlandında hedef stratejilerinin ve zihinsel dönüşüm projelerinin tekrarlandığı dünyada küreselleşme felsefesiyle, insanlar, toplumlar aynılaştırılıyor. Temelde **tektipleştirmeyi** amaçlayan geniş bir entegrasyona yö-

neltiyoruz. Ardından da evcilleştirilip, sömürgeleştirilmek geliyor. Batı medeniyetinin aslında beş yüzyıldan bu yana İslam dünyasına karşı verdiği kavga budur. Kolonyal savaşların, oryantalist misyoner çabalarının tek gayesi, bu coğrafyayı kuşatma altında tutmaktır. Fakat her ne yapıldıysa da sömürüye, misyonerlik çalışmalarına fazla açılım vermedi İslam dünyası. Kültürel olarak direndi; sömürüye karşı da bağımsızlık savaşları yaptı. Şimdi ise küresel egemen güç, tek belirleyici hegemonik sistem olmak için tüm dünyayı İslam dünyasından başlayarak kuşatmak ve istila etmek niyetinde.

Tüm bu kötü emelli kuşatmalar ve saldırılar karşısında kendimizi, kendi kültürümüzü ve yaşantımızı erozyona uğratmadan korumalı, korunmalıyız.

Bütün zamanımızı sözün ve sohbetin konuşulduğu ortamlara ayıramayız elbette. Tüm zamanı sohbetleştirmek temel hedef de olamaz. Her tür teknolojik nimetlerden yararlanılmalı ama nitelikli, problem çözen, çözüm arayan, yön arayan, yön bulmaya çalışan, sevginin doğallığını tattıracak birliktelikler temel alınıp, doğal birlikteliklere ayrıca bir zaman ayrılmalıyız. Sohbetler, paylaşılmış zamanlar olmalıdır. Sohbetler, kültürümüze ait biçimde bir araya getiren, buluşturan, kaynaştıran adres olmalı ve bütün zamanlarda aynı kalmalıdır.

Bir zihinsel varoluş yolculuğuna çıkmak elzemdir. Değerlerimize ve aidiyetlerimize doğru bir yolculuk... İmkânlarımızın ve zamanın ruhunun farkına varmak için yolculuk.

Sohbetin gücü ruhun açlığını gideren gönül zenginliğindedir.

Sözün gücü de sohbettir.

Vesselam... ■

İÇİNDE TAŞIDIĞIN NE İSE, SEN ANCAK OSUN

SELİM ŞEVKİOĞLU

Kilon doksan, boyun iki metre olsun.. içinde taşıdığın neyse sen ancak osun. Bakma cüssenin iriliğine. Korkak bir fare ya da ormanlar kralı oluşunla alakası yok bunun.. İri kıyım bir ödlek olabilirsin mesela.. sıksa bir cesur ya da.

Giysiler aldatmasın kimseyi. Grand tuvaletin içinde cimriliğinden dolayı özü fakir ve zelil olan biri olabilir karşınızdaki. Kıyafetlerimiz gibi bedenlerimiz de elbisemizdir bizim. Her iki elbisemizden dolayı göze güzel ya da çirkin gelişimiz, ancak gözlerin kör ya da bakışların eğriliğindedir. Bozuk bir gözle net bir görüş sağlamak mümkün değildir. Derinliği süzemeyen göz bakan bir gözdür, gören göz ise ancak sinelerdedir. Yanlış yerden bakan ve elbiselerle ilgilenenler göremeyen körler gibidir.

Gördüğünün ne olduğu şekil ve şemâ ile alakalı bir durum da değildir. Her şeyin bir ruhu vardır.. ve onların ne olduğu ancak ruhlarına/özlerine göre nitelenebilir. Nesneler, niteliklerine göre birbirleri ile yer değiştirebilen şeylerdir. Hırsa kapılmış çıkarıcı insan, kirliliğe para olabilir mesela.. devamlı konuşan malayanî de, geveze bir dil. Soylu diye takdim edilen biri soysuzların en soysuzuna dönüşmüş olabileceği

gibi, hiç kimsenin itibar etmediği bir diğeri meleğe de dönüşebilir.. Taş insan olur mu hiç? Ya da insandan daha kıymetli bir taş! Evet olur. İki ayaklı eşek dahi.

Eline bir kitap alıp okursun. O çoğu kimse için bir kitap olmaktan ibarettir.. ama aslı bir lağım çukuru ya da çok kıymetli bir hazineden mürekkep olabilir. Ne okuyorsun dendiğinde hazine ya da bir pislik olduğunu söyleyebilenlerdir şekilden sıyrılıp öz ile ilgilenenler.

Bakmanın ötesine geçip görmeyi başarabilmektedir maharet. Kundaktaki bebekten cennetin kokusunu alıp, okyanusun sesindeki sınırsızlığı duyabilme bahtiyarlığına erişmek... Bunu başarabildiğin an, kuşların nasihatinden insanın havlayışına kadar her şeyi olduğu gibi görüp işitebilirsin..

İşte bu yerde insan havlar mı diye sorman, dinlemeyi öğrenememiş olmanla alakalı bir durumdur. Zira duyuyor olmak dinliyor ve anlıyor olmakla eş değer değildir. Duymak bize bedavadan verilmiş bir yetidir. Dinlemek kazanılmış bir kabiliyet.. anlamak ise maharettir. Ancak marifet anladığının gereğini yerine getirmektedir. İşte bu sebeple, sakın zengin yada zekî, asil ya da güzel olmağına gü-

venip övünme. Fakir ya da bilgisiz, çirkin ya da avamdan biri oluşunla da yerinme. Çok ibadet edip çok verişinle, kürsülerde kükreyişinle, yaldızlı sözlerinden dolayı itibar görüşünle.. Hatta kendini dindar zannedişinle bile.

Ey gökyüzü.. Ey mavi asudelik! Kimi için bir boşluktan ibaretsin sen.. göğse ferahlık verip ufkumuzu yüceltensin.

Ey çiçek! Veriliş maksadına göre bir dikensin.. yıldızdan daha güzel coşku dolu sevgisin Ey okyanus! Kulağa değen hışırtıdan ibaretsin ancak.. sonsuzluğun şarkısını terennüm eden de sen.

Ey yağmur! Toprağı çamur edip elbisemi kirletensin, sevgi-
linin gözünden akıp gelen hüznü dolu özlemsin

Ey rüzgar! Bedenimi titreten soğuk, gurbetin kokusuyla yürekleri diriltensin.

Ey insan! Bir alemsin sen. Baktığını gören.. ya da kör bir sürüngen.. Görünüşün ne olursa olsun.. içinde taşıdığın neyse sen ancak osun.

Rüzgârlı Pazar*Mustafa Kutlu*

Edebiyatın sonu tartışmalarından “öykünün sonu” tartışmalarının yapıldığı yazınsal gevezelik zamanlarında Öykücülüğümüzün Ressam gözü Mustafa Kutlu, kendisini bu türe adadığının göstergesi niteliğindeki eserleriyle okuma serüvenimize ruh katmaya devam ediyor.

Rüzgârlı Pazar;

“Bu rüzgar neyin nesi?

Samyeli, Sam!

Kim lan bu Sam?” diyaloguyla başlıyor. İyi okumalar...

Dergah yayınları

...

Ortadoğu’da İdeolojik Bunalım*Sabahattin Şen*

Modern zamanların kültürel ve siyasal değişim süreçlerinin yaralı bilinçleri arayışa soktuğu acılı bir coğrafyadır Ortadoğu. Osmanlı sonrası Ortadoğu-sunu derinden etkileyen hareketlerin başında Mîşel Eflak’ın teorisyenliğini yaptığı

Baas ideolojisi gelmektedir. Türk siyasal yaşamında da etkileri olan Baas hareketini Suriye özelinde kültürel ve siyasal bağlam ihmal edilmeksizin işleyen yetkin bir çalışma Sabahattin Şen’in çalışması; Ulus-devlet yapılanmasından önceki Suriye’den başlayarak Esadizm’e kadar Suriye’nin siyasal ve kültürel incelemesi. Salt politik bir çalışma değil. Modern Arap Edebiyatının doğuşunu, modern eğitim kurumlarının ideolojik konumlandırılışını öğrenebiliyoruz, Şen’in çalışmasından.

Birey yayınları

...

Üçgen Yazılar*Pınar Yıldırım, Mustafa Otrar,**Füsun Ekşi*

Anne, Baba ve Çocuk eksenli kitapların, yazıların ve kurumlaşmaların yoğunlaşarak yaygınlaştığı zamanımızda ebeveyn-çocuk ilişkisinin sağlıklı olarak kurulması ayrı bir önem arz etmektedir. Çocukluk dünyasının otomize edilerek markalaştırıldığı, sömürgeleştirildiği kaygılı zamanlarıyız. İletişim, disiplin, zeka sınavı kaybı vb. Pedagojik sorunlardan çıkış yolu bulmayı amaçlıyor Üçgen Yazılar.

*İstanbul yayınları***Fikir Dünyası**

Yayın hayatına Güz/2004 sayısı ile start veren düşünce dergisi “Fikir Dünyası”, “Allah Ailenin de Rabbidir” kitap ismiyle ilk defa okurlarıyla buluşuyor. Dergi “Aileyi ciddiye almak, hayatı ciddiye almak demektir” düşüncesinden hareketle aile hayatını konu alıyor.

Dergiye yayın hayatında başarılar diliyoruz.

Ashab-ı Kehfimiz

Ashab-ı Kehfimiz, Ömer Seyfeddin’in sağlığında roman adıyla yayımlandığı eserlerinden biri. (1918) II. Meşrutiyet döneminde kozmopolit ailelerin milli şuurdan mahrum hallerini anlatır. Bundan başka kitaptaki öteki hikayelerde, yazarımızın zengin gözlemleleriyle zekasının dikkatinden kaçmayan toplumumuza ait her türlü gaflet ve yanlışlıklar anlatılmaktadır.

*Konak yayınları***Kur’an’la Uyararak**

Nasihat türünden bir çalışma olan “Kur’anla Uyararak”, temel kaynak Kur’an’dan hareketle yazarı Orhan Tutar’ın ifadesiyle “dejenere edilen, istismar edilerek maksat uğrunda kullanılan bazı konu ve kavramların gerçek yüzünü konuşmak, tartışmak ve paylaşmak” endişesiyle kaleme alınmış.

*Kardeşlik yayınları***BEN DISİPLİNSİZ DEĞİLİM***Mustafa Hacımustafaoğulları*

Post-modern darbe süreci tarihsel blok’un son örgütlü darbesi olarak geçti tarihin kayıtlarına. Sivil ve askeri bürokrasiden üniversite öğrencilerine kadar uzanan tasfiye hareketinin bu toprağın çocuklarına yaşattığı acıların çetelesini tutmak imkansız. Yaş kararlarıyla “disiplinsizlik” suçlamasıyla ordudan ihraç edilen subaların haykırışıdır. “Ben disiplinsiz değilim.” *Asder yayınları*

DUÂ

ERTUĞRUL BAYRAMOĞLU

Allahım, Din ve azmimde sebatı, rüştümde azimeti, iyi işlere azmetmeyi senden isterim. Nime-tine şükürü ve sana güzel ibadet edebilmeyi senden isterim. Herşeyden salim ve huşu sahibi kalbi, dürüst ahlaka sahip ve zakir lisana sahip olmayı, nimetine şükür ile güzel ibadet ve makul amellerde bulunmamı senden isterim. Bildiğin bütün iyilikleri senden ister ve bildiğin bütün kötülüklerden sana sığınırım. Bildiğin bütün günahlardan sana tevbe ederim.

Allahım, söz ve işlerin güzelini ve bütün iyilikleri, kötülüklerden uzak kalmayı, yoksulları sevmeyi senden isterim. Seni sevmeyi ve seni seveni sevmeyi ve sevgine yaklaştıra-

cak her ameli sevmeyi senden isterim. Günahlarımı bağışla-manı, beni mağfiret edip merhamet etmeni senden isterim.

Allahım, gaybı bilmen ve her şeye olan kudretin hürmetine, hakkımda hayat hayırlı olduğu müddetçe beni yaşat, ölüm hayırlı olduğunda da ruhumu kabzeyle. Gizli ve aşikare haşyet üzere bulunmamı, hiddet ve sukunette adaletten ayrılmamı, zenginlik ve fakirlikte itidali ve zatının cemaline bakmanın zevkini ve sana ulaşmanın aşk ve hevesini senden ister, zarar veren şeylerin mazaratından ve sapıtan fitnelerden sana sığınırım. Allahım iman cevheri ile bizi süslendir. Hidayette olup, hidayete ulaştıranlardan eyle.

Allahım, isyan ile aramıza perde olacak şekilde bize haşyet ihsan eyle. Cennetine ulaştıracak taati, dünya ve ahiret musibetlerini ehvenleştirecek yakini bize ver.

Allahım, yüzümüzü haya, kalbimizi korku ile doldur. Sana kulluk edecek şekilde gönülleri-

mize heybet ve azimet yerleştir.

En üstün sevgilimiz ve en çok korkacağımız sen ol.

Allahım, içine girdiğimiz bugünün evvelini salah, ortasını felah, matluba ermek, sonunu da saadeti kamileye ermek kıl.

Allahım, bugünün evvelini nimet, ortasını rahmet, sonunu da mağfiret ve keramet kıl.

Allahım senden günahların affını, vücudumun afiyetini, hüsn-ü yakın ile dünya ve ahirette huzur, refah ve saadeti dilerim.

“Ey Rabbimiz, bize sabır ver, müslüman olduğumuz halde ruhumuzu kabzeyle.” (Araf 126)

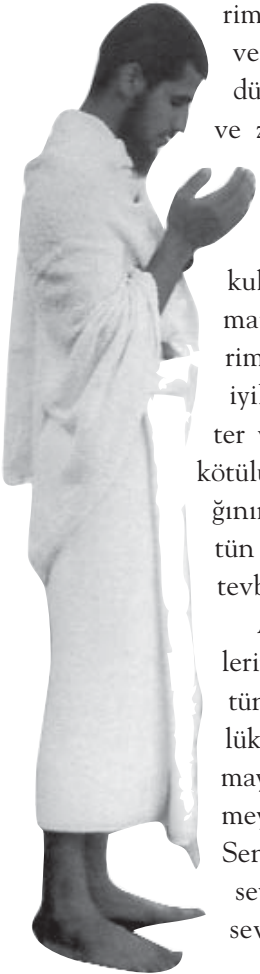
“Sen dünya ve ahirette benim dostum, yardımcı ve koruyucumsun, benim canımı müslüman olduğum halde al ve salihlere kat.” (Yusuf 101)

“Ey Rabbimiz, günahlarımızı ve işimizdeki aşırı hareketlerimizi mağfiret eyle. (Düşmanla muharebede) ayaklarımızı sabit kıl, tesanüdümüzü artır ve kâfirlere karşı bize yardım et.” (Al-i İmran 147)

“Ey Rabbimiz, bizi ve imanda bizden önce olan din kardeşlerimizi mağfiret eyle ve kalblerimizde müminler için kin ve hased bırakma. Ey Rabbimiz sen çok şefkat ve merhamet sahibisin” (Haşr 10)

(İhya-u Ulumi'd Din, Cilt I, sh. 933-934)

**RESÜLÜLLAH'IN
AÇLIĞA TAHAMMÜLÜ**

Numan b. Beşir (r. a.) diyor ki:

-Siz bugün dilediğiniz şeyi yiyip içmiyor musunuz? Ben Peygamberimizin karnını doyu-racak hurma bile bulamadığını gördüm.

Ebu Hureyre (r. a.) anlatı-yor:

-Resûlullah (S. A. V.)ın hu-zuruna girdim. Oturarak namaz kılıyordu.

-Ya Resûlallah, görüyorum ki, oturarak namaz kılıyorsunuz. Size ne oldu, diye sordum

-Açlık Ebu Hureyre, diye ce-vap verdi. Ağladım. Bana:

-Ağlama Ebu Hureyre, zira dünyada Allah rızası için açlık çeken, kıyamet günü şiddetli hesap görmez, buyurdu.

Ebu Hureyre (r. a.) şöyle der:

Aylar geçirdi de Resulullah (S. A. V.)ın ailelerinin evle-rinde ne ekmek ve ne de yemek için hiç ateş yanmazdı. Ebu Hu-reyre'ye ne ile yaşadıklarını sor-dular. Şöyle cevap verdi:

-Hurma ve su ile. Bir de on-ların ensardan, koyunları olan

komşuları vardı. -Allah onlara hayır ihsan etsin-Peygamberi-mizin ailelerine süt gönderirler-di.

Başka bir rivayette de Hz Aişe şöyle diyor:

-Biz, Resulullahın evinde ocak vs. yakmadan kırk gün beklerdik. Hz Aişe'ye;

-Neyle yaşıyordunuz? diye sorulunca:

-Bulursak hurma ve su ile, diye cevap verdi.

Enes (r. a.) şöyle der:

Hız Fatıma, Hz Peygambere gelip bir parça arpa ekmeği ver-di. Peygamberimiz Hz Fatıma'ya:

-İşte bu, babanın üç gündür ilk yemeğidir, dedi. Resulullah'a sıcak bir yemek getirildi. Yiyip bitirdikten sonra;

-Elhamdulillah, şu kadar za-mandan beri karnıma ilk defa bir sıcak yemek girdi, buyurdu

Yine Hz Aişe anlatıyor:

-Resulullah (SAV) peşpeşe üç gün doyuncaya kadar yemek yememiştir. İsteseydik biz de doyabilirdik. Fakat Resûlullah, diğer ihtiyaç sahiplerini kendi-

sine tercih ederdi

ACELE ETME

Habbab b. Eret anlatıyor:

Müşriklerden eziyet görmüş-tük. Hırkasına sarılmış olarak Kabe'nin gölgesine uzanmış olan Peygamber'e geldim ve :

-Allaha dua etmiyor musun? dedim. Resulullah oturdu. Yüzü kıpkırmızı idi.

-Sizden öncekilerin etleri kemiklerinden demir taraklarla taranarak ayrıldığı halde, bu eziyet onları dinlerinden dön-dürememişti. Sonunda Allah bu dini mutlaka tamamlayacak. O kadar ki, bir yolcu San'a'dan Hadramut'a Allah'dan başka hiç kimseden korkmadan gide-bilecek. Fakat siz acele ediyor-sunuz, buyurdu. ■

(Hadislerle Müslümanlık-
C. I. Sh. 299-300.)

Ramazan: Kur'an'la Dirilifl Ay>

"Kur'an insanoluna bir rehber, bu rehberliin apaç>k bir delili ve doruyu yanlı>ftan ay>rd edici bir ölçü olarak (ilk defa) bu Ramazan ay>nda indirilmiftir. Bundan dolayı>, sizden kim bu aya erifilirse onu bafltan bafla tutsun. Ancak hasta veya seyahatte olan, baflka günlerde (ayn> say>da oruç tutsun). Allah sizin için kolayl>k dilen, zorluk çekmenizi istemez; ama (belirlenen) gün-lerin say>s>n> tamamlaman>z> ve size doru yolu gösterdiinden dolayı> Allah'> yüceltmenizi ve (O'nu) flükretmenizi ister"

(Bakara: 185)

UĞURSUZLUK KİMDE?

FAHREDDİN GÖR

“Doktorların teşhislerinden çok korkmamak gerekir. Bir bakıma politikacılara çok benzerler; sonradan kazanacakları zaferin parlak olmasını sağlamak için işin başında durumu ümitsiz gösterirler.”

Bernard SHAW

Avcılığıyla ünlü attığını vuran bir padişah olan Avcı Mehmet, yeni bir av partisine hazırlanıp, erkaniyla birlikte Topkapı Sarayı'ndan çıkarken biraz ileride sabah namazına hazırlık yapan mescidin imamıyla gözgöze gelir ve yoluna devam eder.

O gün ters mi ters bir gündedir, padişah. Fırtınaya yakalanır, attan düşer, attığını vuramaz; en sonunda da yolunu şaşırp ormanda kaybolur, gece karanlığında güç bela, perişan bir halde saraya döner. Başına gelen bu hallerden dolayı çok öfkeli. Bunu bir uğursuzun varlığına yorar, biraz düşündükten sonra bu kişinin sabahleyin saraydan çıkarken karşılaştığı imam olduğuna karar verir. Ve şöyle emreder: “Bulun o melunu ve alın başını!”

Saray erkani: “Efendimiz! Bu şuradaki mescidin imamıdır. Halk tarafından sevilir, sayılır. Zeki, çalışkan, hoş sohbet, kimseye zararı olmayan bir adamdır. Bağışlasanız!” diye ricada bulunurlar. Padişah ısrarlı bir şekilde

bu tutumundan vazgeçmeyince görevliler çaresizce imamı yakalayıp durumu bildirirler. İmam: “Bir de padişahla ben görüşeyim, ondan sonra cezalandırırsınız.” der. İmamın görüşme talebini padişaha arz ederler. O da “Tamam, gelsin.” der. İmam padişahın huzuruna geldiğinde şöyle söyler: “Padişahım, dün başınıza gelen aksiliklerin sebebi olarak, saraydan çıktığınızda benimle karşılaşmış olmanıza hükmetmişsiniz. Halbuki benden önce karşılaştığınız kişileri şöyle bir gözden geçirirsek, şunları göreceğiz; sabahleyin sizi odacınız uyandırdı, aşçınız kahvaltınızı getirdi, halayıklar elbiselerinizi giydirdi, silahçınız silahlarınızı kuşandırdı, seyisiniz atınızı getirdi, kapı kullarınız sizinle birlikte yola koyuldu, en son sarayın kapısından çıkarken de beni gördünüz. Şimdi beni görmenizden dolayı siz av kaybettiniz, bense kellemden oluyorum. O zaman söyleyin, bu karşılaşma sonunda, ben mi size uğursuz geldim, yoksa siz mi bana uğursuzluk getirdiniz?”

Padişah bu akıllı sözlerle yumuşamış, öfkesi geçmiş, “Sen gerçekten doğru sözlü bir adamışsın.” deyip bir kese altın verip, hocanın gönlünü alıp uğurlamış.

Bu da Nasreddin Hoca'dan...

Bir gün Nasreddin Hoca'nın yolu Konya'ya düşmüş. Şehri gezerken karnı acıkmış. Bir de bakmış ki karşısında bir helvacı dükkanı. Dalmış dükkana oturmuş, tepsi tepsi helvaların başına, başlamış çalakaşık yemeye... Helvacı bakmış ki adamın biri tepsideki helvalarına girişmiş yiyor. Şöyle çıkışmış: “Yahu be adam kimsin, necisin? Selamsız sabahsız, davetsiz, teklifsiz, parasız pulsuz helvaları yemektesin...” Hoca aldırmadan helvaları yemeğe devam etmiş. Helvacı kızgın bir şekilde hocayı sille tokat rastgele dövmeye başlamış. Hoca bir eliyle kendini dayaktan koruyormuş, diğer eliyle de helvayı yemeğe çalışıyormuş ve bir yandan da şöyle diyormuş: “Yahu ne iyi adam bu Konyalılar, insana döve döve helva yediriyorlar.” ■

